

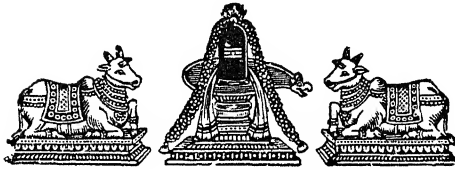
వీరశైవ సాహిత్యము సమతౌదృక్పథము

శ్రీ కృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయమునకు

పి. హెచ్. డి. వట్టము విమిత్రము సమర్పించిన

సిద్ధాంత వ్యాసము

47963

డా॥ కెల్లా పరమేశ్వరప్ప

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము
మరియు

తెలంగాణ విశ్వవిద్యాలయము

హైదరాబాదు

వారి ఆర్థిక సహాయముతో

వీరశైవ సాహిత్యము సమతాదృక్పథము

శ్రీ కృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయమునకు

పి. హెచ్. డి. వట్టము విమిత్తము సమర్పించిన

సిద్ధాంత వ్యాసము

డా॥ కెల్లా పరమేశ్వరప్ప

ఆంధ్ర భారతి

శ్రీ కృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయము

అనంతపురము

అక్టోబరు 1991

వీరశైవ సాహిత్యము సమతా దృక్పథము

డా. కెల్లా పరమేశ్వరపు

PLACED ON THE SHELF
Date.....

SRI VENKATESWAR
CENTRAL LIBRARY
RESEARCH CENTRE
Acc. No.....
Date.....
TIRUPATI.

ప్రథమ ముద్రణ : 1995
ప్రతులు : 1000

వె : రూ. 140-00

ప్రతులకు

కె. పటిభూషణ్ కుమార్
ఇంటి నెం. 13/2
పోలీస్ లైన్ దగ్గర
వందికొట్టూరు. 518 401

P. శ్రీనివాసులు
శ్రీ వెంకటేశ్వర బైప్ ఇన్ స్టిట్యూట్
తాలూకా ఆఫీస్ రోడ్
వందికొట్టూరు. 518 401

ముద్రణ : హరిప్రియ ప్రింటర్స్
తాలూకా ఆఫీస్ రోడ్
వందికొట్టూరు. 518 401

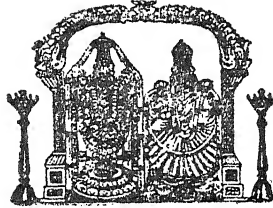
అంకితము

జన్మనిచ్చిన తల్లి దండ్రులు
కె. నాగమ్మ - విరుపాక్షప్ప గార్లను
స్మరిస్తూ

ప్రేమతో - నా దర్మపత్ని
కె. పార్వతీదేవికి

**“THIS BOOK IS PUBLISHED WITH
THE FINANCIAL ASSISTANCE OF
TIRUMALA TIRUPATI DEVASTANAMS
UNDER THEIR SCHEME AID TO
PUBLISH RELIGIOUS BOOKS”**

SRI KRISHNADEVARAYA UNIVERSITY
ANANTAPUR

ACHARYA TOOMATI DONAPPA PALNADU RESEARCH GOLD MEDAL

AWARDED TO

Kella Parameswarappa

at the *Sixth* Convocation held

on *17th January 1991*

for his/ her best thesis produced in the Department
of **TELUGU**

ANANTAPUR
7 JAN 1994

M. J. Uday
VICE-CHANCELLOR.

కృ త జ్ఞ త లు

నా ఈ సిద్ధాంత వ్యాసమునకు చక్కని ప్రణాళికను రూపొందించుట లోను, కొన్ని క్లిష్టమైన అంశములను సావధానముగా చర్చించి సరియైన అంశమును నిగ్గు తెల్పుటలోను, ఒక ప్రత్యేక ఒరవడిలో వ్యావరచనా వద్దతిని ఓ వి క తో తెలియజేయుటలోను గురుతుల్యులు, శ్రేయోభిలాషులైన శ్రీ డా. హెచ్.ఎస్. బ్రహ్మవంశగారికి వారితో సహకరించిన శ్రమతి హెచ్. నిర్మల గారికి వా హృదయ పూర్వక ధన్యవాదములు.

ఆంధ్రశాఖ అధ్యాపక బృందమునకు-ముఖ్యముగా వీరశైవ సాహిత్య మును వరిశోధించి వాకు ప్రోరణ కలిగించిన డా. యం. బుద్ధశ్మ గారికి ధన్యవాదములు. మరియు డా. ఆర్. శేషశాస్త్రి గారికి అభివాదములు.

మా కళాశాల మాజీ అధ్యక్షులు శ్రీ యస్. హనుమంతరెడ్డి గారికి, ప్రస్తుత అధ్యక్షులు శ్రీ పి. శ్రీరామిరెడ్డి గారికి, నా సోదర అధ్యాపక, మిత్రులకు ముఖ్యముగా శ్రీ కె. విజయేంద్ర గార్లకు మరియు జె. మల్లికార్జునరావు గార్లకు నా నమస్సులు

పుస్తకములు సేకరించుటలో సహాయపడిన శ్రీమతి జె. మీవాక్షి గారికి శ్రీ డి. ఐనవరాజు గారికి, అనంతపురము వాస్తవ్యులు సుప్రసిద్ధ న్యాయవాది బి. జోగప్పగారి కమారుడు శ్రీ బి.జి. రాజేంద్రప్రసాద్ గారికి అభినందనలు

సమతా సిద్ధాంతము వర్తము చేసికోనుటలో నాకు మార్గ దర్శకులైన పూర్వ వరిశోధకులకు, ముఖ్యముగా శివశరణుల జీవిత చిత్రణమ ప్రామాణికముగా రచించి ప్రేరకులుగా నిలిచిన డా మ.న. జవరయ్య గారికి వా కృతజ్ఞతాసుమాంజలులు

నా ఈ వరిశోధనా వ్యాసాంగములో అన్ని విధముల సహకరించిన నా శ్రీమతి కె. పార్వతిదేవికి. నా చిరంజీవులు కె. విజయ భాతతి, ఫణిభూషణ కుమార్, యామిని సురేఖ, మరియు మీనాక్షిలకు నా తభాకాంక్షలు.

స్ఫూర్తి

నాకు ఒక మతమనిన ప్రత్యేకమైన అభిమానము లేదు. మనస్సు మాత్రము వైదికము వైపు ఆకర్షింప బడినను అందలి కొన్ని అంశములు సామాన్యమగు బాధ కలిగింపక మానవు. మనిషి ఎప్పుడు తన చూట్టు ఏ సంఘమున్ననూ, ఏ మతమున్ననూ, ఏ ఆచారమున్ననూ దానిలోని మంచిని స్వీకరించుటకు యత్నించును. వ్రాత మత చరిత్రలో కొంత లోపమున్నది. అయినను మానవజా దృక్పథ లక్షణములు ఎచ్చట నున్నను స్వీకరింపవలయునన్న అభిప్రాయము కలవాడిని నేను. అందుకు 12వ శతాబ్దములోని వీరశైవ మతము నాకు దగ్గరగా అనిపించినది. ఈ నా ఆలోచన-ఒక సామాజిక స్పృహగా-దానిమ్మ వండులోని బీజ ప్రాయమున మనసుతో మెదలుచూడెను. ఆ మతముతో ఏమున్నదో అని తెలిసి కొనుటకు వ్రాయుత్పించినను నాకు అది అంతగా ఉపయోగపడలేదు. అట్టి అంశములను బుజువు వరకు వద్దతి నాకు తెలిసినదికాదు. వరిశోధన యొక్క శాస్త్రజ్ఞానములేని వన్ను ప్రేరేపించినవారు డా. హెచ్. ఎస్. బ్రహ్మానంద గారు వారి యొక్క ముక్కు సూటిగా మాట్లాడు తత్వము, అపార పాండిత్య అనుభవములు, శల్య వరిక్ష జేయు గుణము, సామాజిక స్పృహ గల వ్యక్తిత్వము నా వరిశోధనకు గొప్ప స్ఫూర్తి నిచ్చినవి.

పుట-బి

ముందుమాట

వీరశైవ సాహిత్యములో సమతా దృక్పథము-మత వరముగా, సంఘ వరముగా నేవిధముగా చోటు చేసికొనినదో తెలిసికొనుటకు 11వ శతాబ్దము నుండి 13వ శతాబ్దము వరకుగల వీరశైవ సాహిత్యమును వరిశీలించుటయే ఈ సిద్ధాంత వ్యాసము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము.

ఈ సిద్ధాంత వ్యాసమువందలి ప్రణాళికను స్థూల దృష్టితో క్రింది విధముగా విభజింపవచ్చును.

వైదికమునందు దర్శనములోనున్న సమత్వము ఆచారమువ లేదని, వీరశైవము వందు అన్ని కులాలవాళ్ళు, 'శివశరణు'లై 'సమత్వము' సాధించిరని 'భూమికలో' సూక్ష్మముగా చర్చించుట జరిగినది.

'భిన్న సంప్రదాయములలో సమత్వ దృష్టి' అన్న మొదటి అధ్యాయములో యోగులు సాది మానవుల జీవిత గమనమును మార్చలేదని, పాశ్చాత్య దేశములలో వృత్తిలోని స్థాయి భేదములే తప్ప జన్మాగతములయిన వర్ణ విభేదము వరిగణనలో లేదని, భారత రాజ్యాంగము సమత్వ సాధన కేర్పడినదని, ఒక్క మార్క్సిస్టులు మాత్రమే 'సమత్వను' గురించి ఆలోచించిరని వివరింపబడింది.

రెండవ అధ్యాయమైన 'వీరశైవము-విశ్వమతసారము'లో వైదికమతము నందలి వర్ణాశ్రమధర్మములను ఖండించి, యజ్ఞయాగాది క్రతువులను నిరసించి, కర్మల స్థానమున 'క్రియ' యొక్క ప్రాధాన్యతను వివరించి వీరశైవ మతము సమత్వ సాధనకు కృషి చేసినదని చర్చింపబడినది. ఆయా మతములలోని మానవతా గుణముల స్వీకరించి విశ్వమతసారమైనదని నిర్ధారించబడినది.

'లింగము'ను ధరింపజేసి అన్ని కులముల వాళ్ళను మతవరముగా శివుడనెడు ఒకే దైవము క్రింద వీరశైవము జేర్చినది. అట్టి శివశరణులలో మత వరమయిన సమానతయున్నది కాని సంఘములో సామాన్యుడు మాన్యుడుగా జీవించుటకు తన విద్యుక్త ధర్మములతో పాటు హక్కులు గలవని ఋజువు వరకు ప్రయత్నము మూడవ అధ్యాయములో జరిగినది. 'వృత్తి'లో అర్థము, పరమార్థము గలదని జెప్పటకే 'దళిత జనుల కాయక సిద్ధాంతము'. ఇది యొక నూతనాంశము.

వీరశైవ మతము ఆవిర్భవించుటకు, ఆవిర్భవించి జీవించుటకు - మారిన పరిస్థితుల కనుగుణ్యముగా మలచబడినది. అశాడు అధిక వ్యాప్తిలోనున్న వైదిక బౌద్ధ, జైన, వైష్ణవ మతములలో సుఘర్షించి తనకంటూ ఒక ప్రత్యేకతను నిలుపుకొన్నది. 'మత సంఘర్షణలు-ర జకీయ సంస్కృతి' అన్న నాణగవ అధ్యాయ

ములో బసవేశ్వరుడు శివశరణ ధర్మము నొక్కరిఁజటకెట్లు కృషిచేసెనో తెలుప బడినది. వీరశైవ మతము ఇతర మతము లతో కలిసిన సంఘర్షణలు వివరింపబడినవి.

వీరశైవములోని వీరభక్తికి, కాయకమునకు స్ఫూర్తినిచ్చిన నాయనారులు- వీరే పురాతన భక్తులు, నూతనభక్తులు బసవేశ్వరునికి సమకాలీన భక్తులలోని కొందఱి జీవితములు వర్ణనోరాటమునకు వీర వ్రతమునకు, శరణ ధర్మమునకు ఎట్లు ఆలవాంపైవవో 'శివశరణుల జీవన చిత్రణ అద్దము' పట్టుము'. విధి సుఖము కన్న శివుని సన్నిధి-శరణుని సన్నిధిలో చాల సుఖము. గొప్పతనమున్నదని ఐదవ అధ్యాయము తెలియజేయును.

శావనములలో వీరశైవము కలదని, వీరశైవ కవుల రచనలకు వచనము లే బ్రహ్మసూత్రముల వంటివని లక్ష్య లక్షణములతో నిరూపించబడినవి. ఇది మరియొక క్రొత్త అంశము. 'వీరశైవ కవుల రచనలు-గ్రంథ సమీక్ష' అన్న ఆరవ అధ్యాయములో పాల్కురికి సోమనాథుడు మొదలగు కవుల యొక్క గ్రంథములలోని వీరశైవ లక్షణములు పేర్కొనబడి, ఆవి అవ్యయింపబడిన విధము సూక్ష్మముగా గలదు.

'వస్తు-రూప-నిర్వహణ' అనెడి ఏడవ అధ్యాయములో వీరశైవ కవుల వస్తువులో శివస్పందము, శైవ పారమ్యము ప్రధానము. వీనికి ఆంగములైన విభూతి, రుద్రాక్ష, పాదోక, లింగార్చన, లింగధారణ, వ్రాసాద మహిమలు ఆగమములలో చర్చించిన వ్రాతము తెలుపబడినది. గురుభక్తి, జంగమభక్తి, లింగభక్తి, పాదోక, వ్రాసాద, విభూతి, మహిమలు తెలియజేయు జీవితములు కథలు అన్నియు పేర్కొనబడినవి. రూప నిర్వహణలో వీరశైవ కవులు జను తెనుగును, ద్వివద ఛందస్సునువయోగించిన విధము తెలుపబడినది.

సంఘములోని వివిధ వర్గముల జీవితములోని సంస్కృతికి తోడ్పడు అంశములు వీరశైవ సాహిత్యములో కనిపించే జన సంస్కృతికి అనెడి ఎనిమిదవ అధ్యాయములో వివరింపబడినవి.

తొమ్మిదవ అధ్యాయము 'గృహ జీవితము-స్త్రీలు'. కంద వీరశైవల గృహ జీవితములోని ముఖ్యమైన అంశములు తెలుపబడినవి ముఖ్యముగా స్త్రీలు వీరశైవ ధర్మాచరణలో ఎటువంటి ప్రధాన పాత్ర ధరించినో చర్చింపబడినది. ఏమత వ్యాప్తిలో స్త్రీలు-విభిన్న వర్గములలోని వారు-ఇంతటి పోరాటము సల్పితట్లు కావరాదు. అనగా వీరశైవమతము అన్ని వర్గముల శివశరణ ధర్మాచరణకు, శివ శరణుల మధ్య సమతా సాధనకు కృషిచేసినదని నిరూపించబడినది.

శ్రీ బసవేశ్వర జయంతి,
శ్రీముఖనామ సంవత్సరం.

—రచయిత
పుట-డి

: సంకేత వివరణ :

ఈశ. ఉ	:	ఈశ బతరేయ కఠోపనిషత్తులు
కారణ	:	కారణాగమః (కన్నడాగమ గ్రంథము)
క్రి॥ శ॥	:	క్రిస్తు శకము
కు. సం.	:	కుమార సంభవము
చంద్రజ్ఞాన	:	చంద్రజ్ఞానాగమః (కన్నడాగమ గ్రంథము)
చె.బ.పు	:	చెన్ను బసవ పురాణము
ధ.భ.బ	:	ధర్మ భండారి బసవణ్ణవరు
ద్వీ.ప్ర.	:	ద్వీషా వ్రకరణము
వ.	:	పద్యము
పం.చ.	:	పండితారాధ్య చరిత్ర
పు.	:	పుట
పె.పు.	:	పెరియ పురాణము
ప్ర.లీ.	:	ప్రభులింగ లీల
బ.పు.	:	బసవ పురాణము
బ.వ.	:	బసవణ్ణ వచనము
వృ.శ	:	వృషాధిప శతకము
వీ.శై.స.సం.	:	వీరశైవ సమాచార సంగ్రహః (కన్నడ గ్రంథము)
శి.వ.	:	శివ శరణ్యుర వచనగళు
శి.సా.	:	శివతత్త్వసారము
శూ.సం.	:	శూన్య సంపాదనె (కన్నడ గ్రంథము)
శ్రీపతి కాల నిర్ణయ	:	శ్రీపతి పండితారాధ్యర కాలనిర్ణయ (కన్నడ గ్రంథము)
శ్లో.	:	శ్లోకము
సి.శి.	:	సిద్ధాంత శిఖామణి (కన్నడ గ్రంథము)

విషయ సూచిక

భూమిక	-	1
అధ్యాయము	1	4
భిన్న సంప్రదాయములలో సమత్వ దృష్టి		
అధ్యాయము	2	9
వీర శైవము - విశ్వమతసారము		
అధ్యాయము	3	54
దళిత జనుల కాయక సిద్ధాంతము		
అధ్యాయము	4	82
మత సంస్కరణ - రాజకీయ సంస్కృతి		
అధ్యాయము	5	92
శివ శరణుల జీవన చిత్రణ		
అధ్యాయము	6	105
వీర శైవ కవుల రచనలు - గ్రంథ సమీక్ష		
అధ్యాయము	7	160
వస్తు - రూప - నిర్వహణ		
అధ్యాయము	8	183
వీర శైవ సాహిత్యములో కనిపించే జన వంశస్కృతి		
అధ్యాయము	9	232
గృహ జీవితము - స్త్రీలు		
ముగింపు	-	270
ఉపయుక్తవాఙ్మయము	-	272
అ మ బ ం ధ ము లు		
ఎ. ఛాయా చిత్రములు	-	279
బి. చతుష్టయములు	-	286
సి. శివభక్తుల వర్ణిక	-	290
డి. కాయకల వచనశాసనములు	-	297
ఇ. శైవకవి వాఙ్మయ సూచిక	-	304
ఎఫ్. శైవ సాహిత్యంలోని వరిశోధనలు	-	313
విశిష్టవద సూచిక	-	316
తప్పజప్పల వర్ణిక	-	320

భూ మి క

‘సమత’ ఒక సాంస్కృతిక భావన. సంస్కృతి స్వభావమును బట్టి దీనిని నిర్వచించుట గమనింపవచ్చును. ‘ఈ క్వాలిటీ’ అని పిలువబడే ఈ భావనను వండితులిట్లు నిర్వచించుచున్నారు.

“A Concept denoting the identical condition of people in society, but having different contents in different historical epochs and among different classes”¹. A Dictionary of philosophy. P. 145.

భగవద్గీతలో సమతను గురించి రెండు విధములుగా చెప్పిరి.

1. సమత్వం యోగ ఉచ్యతే:

—2వ అధ్యాయము-48వ శ్లోకము, పుట-285

2. ‘శునిచైవ శ్వపాకేచ పణ్డితాః సమదర్శినః

—5వ అధ్యాయము, 18వ శ్లోకము,

పుట-460

ఈ రెండు చోట్లలోను ‘సమ’ శబ్ద ప్రయోగమున్నను వీటి స్థాయి భిన్నమైనది. ‘సమత్వం యోగ ఉచ్యతే’ అన్నప్పుడు మనోబుద్ధులకు, చిత్త అహంకారములకు, కర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియములకు లౌకికాలోకికములకు, ‘సమత్వ’ అధిస్థితిని ‘సమాధి’ అన్నారు. దీనికి వైరాగ్యము, ధ్యానము అనే రెండు అవయవములు ప్రధానములు. లౌకిక జగత్తు ‘మిథ్య’ యని దోష భూయిష్టమని, బాధామయమని భావించుట వలన పుట్టునది వైరాగ్యము, వరమసత్య స్వరూపమైన భగవంతుని గురించిన ఎరుక కలుగుటకై చేసెడి ప్రయత్నము ధ్యానము. ఇటు దేహము, అటు ఇంద్రియములు-ఈ రెండింటి యొక్క సమన్వయ స్థితిని ‘సమత’, అన్నారు.

‘శునిచైవ శ్వపాకేచ’ అన్నప్పుడు-తుక్కమ, కుక్క మాంసమును తిను వానిని బ్రాహ్మణునితో సమానముగా చూచువాడు వండితుడు. వాడే సమదర్శి ఇచ్చట దర్శనము ప్రధానము. ఇది భావనకు సంబంధించినది.

వైయక్తికమైన సమాధి స్థితి, మానసికమైన సమత్వ దర్శనము-ఈ రెండును ఉన్నను మానవుడు అందుకోవజాలనిది క్రియాసమత్వము. దీనినే వ్యాపార సమత్వము అందురు.

---

1. Edited by M, Rosenthal and P. Yudin-A Dictionary of Philosophy (1967:P. 145)

భారత దేశమున ఎన్ని గొప్ప మత సంప్రదాయములు వచ్చినను, ఈ వ్యాపార సమత్వ విషయమున నిష్ఫలములై పోయినవి. అందుకే భావాద్వైతము, క్రియాద్వైతము వేరని తప్పి వడి అనాది కాము నుండి వైదికమతము అంటరాని మతమై మడికట్టుకొని, ఎవరికివారే సమూహములుగా బ్రతుకుట ఆచారమైనది కాబట్టి వైదిక మతము నందు 'దర్శనము'లోనున్న సమత్వము ఆచారమున లేదు

దీనికి భిన్నముగా అవైదిక మతాలలో కొంతకు కొంత సమతా దృష్టి ఉన్నది. దీనికి ప్రమాణము లోకాయతులుగాని, బౌద్ధులుగాని, జైనులుగాని, తాంత్రికులుగాని, వంశుము లేదా కులము అనే వ్యమాణాలుగా ఏర్పడటం వైదికంలో గోత్ర ప్రాధాన్యము ఉన్నది. గోత్రము అంటే జన్మ సంబంధము కలిగి ఉన్నది. గణము, వంశ సంబంధము కలిగి ఉన్నది. కులము దీనికి భిన్నమైన శక్తి సంబంధము కలిగి ఉన్నది. సంఘము వీటి అన్నింటికీ అతీతమైన సామాజిక సంబంధము. వీరశైవము ఒక సంఘము తప్ప గణము కాదు. ఒక గోత్రము కాదు. అందుచేతనే అన్ని కులాల వాళ్ళు 'శివశరణు'లైరి. ఈ ఆందోళనమునకు స్ఫూర్తి బిచ్చివ బనవణ్ణు గాంధీజీతో పోల్చవచ్చును.

"Basava and Gandhi are Fundamentally religious and both broadly below to this tradition of levellers. And both have strong faith in nondual conception of God and have struggled for Organic Unity of the Society".²

అని హెచ్. కళ్యాణ వ్రసాడుగాడు మతముపై బనవణ్ణు, గాంధీలకుగల అభిప్రాయములను పోల్చిరి. ఇదే వీరశైవములో విశిష్టముగానున్న 'సమతాదృష్టి' ఇలా మనుష్యులను ఒక సూత్రములో కట్టి పెట్టి ఏదో ఒక సామాజిక సంబంధము ఉన్నప్పుడే మనుష్యులందరు ఒకటేనట్లు భావన కలుగుతుందని సామాజిక విజ్ఞానులు గుర్తించిరి.

వీరశైవము కాలక్రమములో హైందవ స్రవంతిలో కలసిపోయినది. ఇక్కడ కూడ బ్రాహ్మణ, బ్రాహ్మణేతర (ఆరాధ్య-జంగమ) భేదాలు ఏర్పడినవి. పెళ్ళి సంబంధాలు కూడ ఆయా వర్గాలలోనే జరుగుచున్నవి. భోజన భాజనాలు కూడా వేరైపోయినవి దీనిని బట్టి మార్క్సిస్టులు గుర్తించినట్లుగా ఒక ఆర్థిక సమానత్వము ద్వారానే ఇతరమైన సమానతలు కూడ సిద్ధించునని చాలా కాలము మేధావులు భావించిరి. కాని ఇటీవల వ్యవసయ దేశాలలో జరుగుతున్న పరిణామాలని బట్టి చూచిన ఆర్థిక సమానత్వ అన్న సూత్రమే దుస్పాధ్యమని,

కమ్యూనిష్టు దేశాలలో కూడ భయంకరమైన అన్ని వర్గ వివక్షలు ఉన్నవని తెలియుచున్నది. ఇటీవల గోర్బచెవ్ ప్రతిపాదించిన 'పెరిస్ట్రాయికా', 'గ్లాస్నాస్త్' అన్న సూత్రాల వెనుక మనిషి బాహ్యంతర జగత్తులలో స్వతంత్రుడు కావలయునన్న అభిలాష కనిపించుచున్నది. ఈ స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించుటలో మత ప్రమేయము చాల ఉన్నది. మతములు మనుష్యులను పేరుచేయును. ఈ భేదాల కఠితమైన ఒక 'తాత్త్విక స్పృహ' మనుష్యులను కలువగలుగుచున్నది. ఇక్కడే బౌద్ధము, వీరశైవము వంటి సాంఘిక దృక్పథములు ఈ నాటికి మార్గ దర్శకముగా ఉన్నవి.

'శివుడు' అన్న మాట లింగాన్నో లేదా త్రిశూలధారినో సూచించిన కాలము ఉండినది. శివ శరణులకు శివుడు ప్రత్యక్షరూపము. తాను స్థిరముగా ఉంటూ ప్రతి జంగమ రూపములోను కనిపించును. 'ప్రతి మనిషి ఒక శివుడే'యని అనాటి సమాజము నమ్మినది. ప్రతి మనిషి మనిషేనని గుర్తించుటకు ఈనాటి సమాజము జంకుతూ ఉన్నది. ఈ వైరుధ్యాన్ని గుర్తిస్తే ఈనాటి సమాజము కన్నా ఒకనాటి బౌద్ధ సమాజమో లేక వీరశైవ సమాజమో ఒకింత మెరుగని ఎవరైనా చెప్పగలుగుదురు.

ఈ కారణము చేతనే ఈ సిద్ధాంత వ్యాసము 'వీరశైవ సాహిత్యములోని సమతాదృక్పథము'ను గురించి చర్చిస్తున్నది.

భిన్న సంప్రదాయములలో సమత్వ దృష్టి

(నాలుగు భిన్న కోణముల నుండి సమత్వ దృష్టిని నిరూపించుట
 *చచ్చటి ప్రయత్నము)

1. యోగశాస్త్రము :

యోగ శబ్దము 'యుజ్' అనే సంస్కృత ధాతువు నుండి ఉత్పన్నమైనది. 'యుజ్' అనగా 'కలయిక', లేక 'బిక్యము', లేక 'జతచేయుట' అని యర్థము. దీనినే 'టులింక్' అని అందురు. The word YOGA means UNION. Possibly it is derived from the same root as the English word YOKE. పృథి మతసంప్రదాయము భగవంతుని అనుసంధానమునకు ఒక్కొక్క మార్గమును అవలంబించినది. భక్తి, కర్మ జ్ఞానములుగా మార్గములు త్రిధావిభక్తములైనవి. పీఠికి అతీతమైన సమన్వయ సూత్రము యోగము. సుఖదుఃఖ, లాభాలాభ, కీర్తి అపకీర్తి, జనన మరణ, జ్ఞానాజ్ఞాన, పుణ్య పాపాది ద్వంద్వముల నడుమ అన్వయమును సాధించుటయే సమత్వమని, యోగమని భగవద్గీతా కారుడు చెప్పియున్నాడు. 'సమత్వం యోగ ఉచ్యతే' అని గీత చెప్పిన నిర్వచనము. హఠయోగ, రాజయోగ, ఆచర యోగ, భృక్త రహిత తారక యోగాది న్న మార్గములన్నియు ఈ ద్వంద్వాతీత స్థితిని అందుకొనుటకే సాధకుని ప్రబోధించినవి. ఆత్మజ్ఞాన గణేషణలో ఈసమత్వ స్థితికి వారికి సాధన సంపత్తిగా మారి యోగులను సంఘమునకు మారముగా అరణ్యములలోను, గుహలలోను ఉండునట్లు చేసినది తప్ప వారుతమతోటి వ్యక్తుల జీవితగమనమును యోగబలముచేత మార్చినట్లుగా నిరూపణలులేవు. ఆత్మ సాక్షాత్కారము, శాశ్వతానంద అనుసంధానము యోగులను శుద్ధ భావవాదులుగ మార్చినదేమో కాని వారిని సంఘ సేవకులుగా మార్చలేక పోయినది. జైన బౌద్ధములందు 'నిర్వాణ, మనుషీర వైదికము నందు 'ముక్త' యనుపేర యోగమునకు ధ్యేయము ఒక అలౌకిక వదముతప్ప లౌకికజీవితమున సమత్వస్థితి యనుట కాకపోయినది.

భారతదేశమున నున్న వర్ణ వ్యవస్థ ఈ యోగ ఫలితమును కూడ కొందరికే చెందునట్లుగా ప్రత్యక్షముగనో, పరోక్షముగనో శాసించియే

యున్నది. ఒక నిదర్శనమును చూతము. యోగికి బ్రహ్మకర్మ సమాధి యుండవలయును. దానిని పొందుటకు బ్రాహ్మణ్యమవసరము. బ్రాహ్మణ్యమును కలిగినవాడే బ్రాహ్మణుడ. కనుక అన్నిజాతుల వారును బ్రాహ్మణతుల్యమును పొంది సిద్ధిని పొందవలయును. ఒక ఉదాహరణము ధర్మవ్యాధుని కథ. ధర్మవ్యాధుడు జన్మతః హినుకులజుడు. కుల క్రమాగతమైన మాంస విక్రయము ఆయన వర్ణ ధర్మము. కాని అది మిక్కిలి పాపకర్మమని తెలిసిన జ్ఞానవంతుడు ధర్మవ్యాధుడు. కనుక తాను జంతువులను వంపక యితరులు వంపి తేగా ఆ మాంసమును విక్రయించుచు తన వర్ణ ధర్మ పరిరక్షణ కావించుకొనుచు కౌశికునకు ధర్మమును బోధించగల అర్హతను సంపాదించెను. తాను సాక్షికుడనని, బ్రహ్మజ్ఞానమునకు కావలసిన అర్హతను సంపాదించానని ధర్మవ్యాధుడు మాటి మాటికి చెప్పకొవలసిన అవసరమున్నది? ఎందులకనగా బ్రాహ్మణ్యము చేతనే సమత్వము సిద్ధించుననుట తాత్పర్యము కాదు. ఇట్లు శ్రుతి గ్రంథములు గాని, భగవద్గీతాది ఉపనిషత్తులుగాని బ్రాహ్మణ్యమును ఒక నిర్బంధ గుణశీలముగా నిబంధించినవి. కావున యోగము నాశ్రయించిన ఈ సమత్వ దృష్టి సామాజిక జీవితమున స్థాయి భేదములనే సృష్టించినది.

2. పాశ్చాత్యుల “ఈశ్వరీతి” :

పాశ్చాత్య సంస్కృతిలో భౌతిక జీవితమునకు అతి ప్రాచీన కాలము నుండి ప్రత్యేక పరిగణనయున్నది. అందుకే నిఘంటువులిట్లు నిర్వచించుచున్నవి.

The condition of having equal dignity, rank or privilege with others, the fact of being on an equal footing by the condition of being equal in power, ability, achievement or excellence.¹

వర్ణ వ్యవస్థ పేరున కాకపోయినను తెలుపు నలుపు భేదములు ఆనాటి నుండి ఈ నాటివరకు పాశ్చాత్య దేశముల యందు పొతుకపోయిన దుష్ట సంప్రదాయము. అయినను వృత్తిలోని స్థాయిభేదములే తప్ప జన్మాగత

1. The Oxford English Dictionary-Volume III Oxford at the Clarendon Press (1961 : Page 253)

ముఠయిన వర్ణ విభేద పరిగణన పాశ్చాత్యులలో లేదు. నలుపు పట్ల వారికి యున్న దృష్టి "తెగ" ద్వేషము తప్ప వర్ణ ద్వేషముకాదు. కనుకనే గ్రీకుల కాలము నుండియు ప్రజాస్వామ్య జీవిత ధోరణి పాశ్చాత్యులకు సహజముగ ప్రీతి పాత్రమైనది. రాచరికము మీద, మతము మీద ఎప్పటికప్పుడు ఉద్యమములు సాగుచునే వచ్చినవి. తాలిసారిగ "రివైజాన్సు" (15వ శతాబ్దము) సమయమున యూరప్ దేశములందు మతాతీతమైన మానవుని సంస్కృతి గురించి మధ్య తరగతి మానవుల గురించి ఆలోచనలు నెుదలయినవి. ఫ్రెంచి విప్లవములో వాల్టర్ రూసో ఇచ్చిన ప్రధానమైన నినాదము-"స్వాతంత్ర్యము, సమత్వము, సామ్రాజ్యత్వము". రష్యా విప్లవమునకు ప్రేరణ ఈ సమత్వ భావమే.

3. భారత రాజ్యాంగము :

భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత డాక్టరు బాబాసాహెబ్ అంబేద్కరు ప్రభుత్వములై సరాజ్యాంగ నిర్మాతలు సమత్వస్థాపనే లక్ష్యముగా నుద్ఘాటించియున్నారు. వీరి దృష్టలో సమత్వమనగా అన్ని మతములను సమానముగా గౌరవించుట.

"ప్రజలందరు సమాన హక్కులు కలిగియుందురు. దీనినే భారత రాజ్యాంగము 'సమానత్వ' హక్కుగా పరిగణించినది"-అని కె.పి. మల్లికార్జునుడు తెలియజేయుచున్నారు.

'Equality of status and opportunity and to promote among them all'-November 1949 Constitution of India:

ఇట్టి కొన్ని సూత్రములను పరిశీలింతము :

- ఎ. "ఏ వ్యక్తికిని శాసన సమక్షమందు సమానత్వమును గాని, భారత దేశములో శాసనము వలన సమాన రక్షణమును గాని రాష్ట్రము నిరాకరింపకూడదు"
- బి. "ఏ వ్యక్తియైనను తమ మతము యొడల గౌరవ భక్తులు కలిగియుండవచ్చును. అతనికి మత స్వాతంత్ర్యము కలదు. ప్రభుత్వము మతము, తెగ, వర్ణము, లింగము, జన్మ స్థలము మాత్రము లేక వానిలో

దేనినైనను పురస్కరించుకొని ఎట్టి పౌరునకును వ్యతిరేకముగా రాష్ట్రము వివక్ష చూపకూడదు".² -సూత్రము 13-(1).

సి. "అంటరాని తనము, దాని ఆచరణ ఏ రూపములోనైనను నిషేధింపబడినది. అస్పృశ్యత నుండి ఉద్భవించినట్టి ఏ అనర్హత యొక్క అమలును శాసన ప్రకారము శిక్షార్హమైన నేరముగా నుండవలెను".³ - సూత్రము-17.

డి. "అంతరాత్మ స్వేచ్ఛకు మతమును స్వేచ్ఛగా అవలంబించుటకు, ఆచరించుటకు, ప్రచారము చేయుటకు గల హక్కునకు వ్యక్తులందరు సమానముగా అధికారము కలిగియున్నారు. అనగా అంతరాత్మ యొక్క స్వేచ్ఛయు, మతము యొక్క ప్రచారము, అవలంబనము ఆచరణల యొక్క స్వేచ్ఛ కలిగియున్నారు."⁴ సూత్రము-18.

4. మార్క్సిస్టుల దృక్కథమున సమత :

ఇంత వరకు చర్చించిన రెండు సంవృద్ధాయముల కన్న భిన్నముగా 'సమత'ను గురించి ఆలోచించినవారు మార్క్సిస్టులు. ఒక్క 'ఆర్థిక సమానత' ద్వారా మాత్రమే జీవితములో అన్ని రంగములలోను సమత సిద్ధించునని వీరి వ్రతపాదన. గత చరిత్ర అంతా వర్గ పోరాటముల మయమని, ఉన్న వారికి లేనివారికి నడుమ నిరంతరము జరిగిన సంఘర్షణలోనే చరిత్ర పుట్టినదని, కావున ఆ సంఘర్షణ ద్వారా మాత్రమే ఈ భేదములు తొలగిపోయి మానవులు ఒక ఆదర్శ సమాతా సమాజమును స్థాపించు కొనగలరని వీరి యభిప్రాయము.

ఆర్థిక వ్యవస్థ జీవితములో ఇతర వ్యవస్థలకు ఆధార భూతమైవదని,

-
- 2. కె.పి. మల్లికార్జునుడు-భారత రాజ్యాంగము. (తెలుగు అనువాదము) (1951 : పు 5)
  - 3. కె.పి. మల్లికార్జునుడు-భారత రాజ్యాంగము (తెలుగు అనువాదము) (పు 7)
  - 4. కె.సి. మల్లికార్జునుడు-భారత రాజ్యాంగము. (తెలుగు అనువాదము) (పుటలు 11, 12)

అందులో మార్పు రాక మానవులలో సమత సిద్ధించినదనుట వట్టి 'భావ వాద' ప్రచారమని, శాస్త్రీయ సత్యము కాదని వీరు విశ్వసించుట.

వీరి విశ్లేషణ ప్రకారము మత సిద్ధాంతములన్నియు మనిషిని వాస్తవిక దృక్పథము నుండి వేరు చేసి, తన సమస్యను తాను గుర్తించకుండా ఉండుట కొరకు ఉన్నవారు ప్రచారములోనికి తెచ్చిన 'కుహనా సిద్ధాంతము' అందుకే మతమును 'మత్తుమందని' కారల్ మార్కుస్ నిరసించెను.

ఈశ్వరుడే లేడని, ఉన్నది మానవుడు ఒక్కడే అని భావించు సమాజము ఏ సమతా సామరస్యములను సాధించునో రష్యన్ దేశములు ఈ శతాబ్దమునందు చక్కగా నిరూపించినవి.

మానవ జీవితమున ఆర్థిక స్థితిలో మార్పు వచ్చుట ద్వారా సమత ఏర్పడదని, మనిషి నిరంతరము మత పరమైన, ఒక గాఢమైన ఓదార్పును అభిలషించుచునే ఉండునని రష్యన్ దేశములు బహుధా నిరూపించినవి.

ఈ నేపథ్యము నుండి వీరకైవము ప్రతిపాదించు 'కాయక సిద్ధాంతము'ను పరిశీలించినచో మానవుని బాహ్యంతర జగత్తులయందు సమత అనగా నేమో అర్థము చేసి కొనవచ్చును.

వీరశైవము-విశ్వమతసారము

(శైవేతర, శైవ మతముల చరిత్ర, మత లక్షణములు ఇచ్చట వివరింపబడుచున్నవి. పురాతన, నూతన భక్తుల ప్రభావముతో బసవేశ్వరుడు వీరశైవమును సంస్కరించిన విధము తెలుపబడినది. వీరశైవ సూత్రములు తత్వములు, తంత్రములు పేర్కొండను. ప్రధానముగా వీరశైవము వివిధ మతములలోని సమతా ధర్మముల పౌత్తి పదికపై విశ్వ మతసారము సెట్లు గ్రహించినదో నిరూపించు వ్యయత్నమే ఈ అధ్యాయమందలి ప్రధానాంశము.)

మత నిర్వచనము :

'Religion' అను అర్థమున వాడబడు మతము అనేకార్థములు కలిగినది. మత శబ్దార్థ విచారణ చేసినచో 'ఇష్ట' మని తెలియుచున్నది. అభిమతము, మతము. 'ఓటు' అను అర్థములను పరిశీలించినచో మానవుడు తమగా తాను ఎన్నుకున్న దారి మతమని గుర్తింపవచ్చును. Religion as defined by Anthropologists is 'a system of beliefs and practices among the Societies'. పోచిన కాలమున మానవ సమాజమును గుర్తించుటకు భాషతో పాటు మరియొక ప్రమాణము మతమైనది. అతి ప్రాచీన కాలమున మానవుడు ఒక అతీంద్రియ పౌణ శక్తిలో విశ్వాసమును చూపినాడని తెలియుచున్నది. ఆ పౌణ శక్తిని రక రకములగు వస్తువులలో, జంతువులలో, వృక్షములలో దర్శించినాడు. ఆయా సంకేత సూచనమే లేదా బలి విధానమే కాలక్రమములో మత రూపమును పొందినది. ఆయా సంకేతములే దైవములుగా స్థిరపడినవి. అందువలన దైవ భావన, విలక్షణమైన ఆచార వ్యవహారములు, ప్రత్యేకమైన జీవితపు విలువలను కలిపి ఒక మత స్వరూపమును నిర్మించును. కావుననే ఒక మత చరిత్ర సమాజ చరిత్ర కాగలుగుచున్నది.

పైదిక మతము :

ఇది వేదము ననుసరించిన ప్రజా జీవనము. మధ్య ఆసియానుండి ఒక తెగ ప్రజలు భారత దేశమునకు వలస వచ్చిరి. వీరే ఆర్యులు. వీరు

కర్మతోను, ఆకులతోను నిర్మించిన గుహలలో నివసించుచు, ఫలములు భుజించుచు, పాలను, సోమరసమును గూడ త్రాగుచుండిరి. ఆంధ్ర దేశములో కృష్ణా, గోదావరి నదీ ప్రాంతాలలో ఆర్య సంఘములు మొదట వ్యాపించినవి. వేదములను అనుష్ఠించుచు, వైదిక కర్మలకు సంబంధించిన అచార వ్యవహారములను అవలంబించిరి. ఇ.ప. క్రీ.పూ. 4,500 సంవత్సరముల నుండి మొదలై యుండవచ్చునని 'ఆపస్తంబ మహర్షి' దక్షణాల వాడు సూచించెను. వర్ణాశ్రమ ధర్మములను పాటించుట, యజ్ఞ యాగాది కృతువులను, కర్మ కాండలను నిర్వహించుటచే దైవమును దర్శించుటకు యత్నించిరి. ప్రజలు కర్మ, భక్తి, జ్ఞానముల నవలంబించిరి. సంస్కృతముతో చతుర్వేదములు, వేదాంగములు, ఆరణ్యకములు, ఉపనిషత్తులు దర్శనములు ఋత్యాది వైదిక వాఙ్మయ విజ్ఞానము అద్భుతముగా నున్నది.

ఉచ్చస్థితిలోనున్న వైదిక మతములోని ఉన్నత వర్గాలవారు సమాన స్థితిగల వారిని తృణీకరించుట జరిగినది. దానితో మిగిలిన వర్గాల ప్రజలకు మత నియమముల పట్ల ఉదాసీనత యేర్పడుట, కొన్ని సందర్భములలో మానవతా విలువలు నశించుటకు కారణమగుట జరిగియుండ వచ్చును. క్రీ.పూ. 567 సం. నాటికి ఉపనిషత్తుల పతనము జరిగి బౌద్ధాచారముల ఆడంబరములు హెచ్చియుండును. వానిలోని విజ్ఞానము సామాన్యులకు కూరమై సూత్రాచారముల మేఘములు క్రిమ్ము కొన్నవి. కర్మకాండ పేరుతో దోపిడి విధానము ప్రవర్ణీకృతమై యుండెను. సామాన్యుడు సుద్ధి దేశలో ప్రయాణించుట జరిగినది. దాని ఫలితమే బౌద్ధ మతము.

శైవ మత ర ము లు

ఎ, బౌద్ధ మతము :

గౌతముడు స్థాపించి ప్రచారము గావించెను. 'ఇది అ వైదిక ఆలోచన గల్గిన శాసన, ప్రస్తుతము నేపాల్ లోని కపిలవస్తు నగరములో గౌతముడు మాయదేవి, శుద్ధోదనులకు క్రీ.పూ. 567లో జన్మించెను. అనాడు మతము 'కర్మ ప్రధానం - అవశ్యం, అనుభోక్తము'గా నుండినది. అనాటి పరిస్థితిని హెచ్. లిస్సేరు ద్రస్వామి చక్కగా విశ్లేషించారు.

“Buddha came; it may be stated as a sort of reaction and revolt against empty ritualism and social discrimination.”¹

గౌతముని అష్టాంగ మార్గము వలన, రాజ భోగాలు అనుభవించ వలసిన యువరాజు సన్యసించెను. ‘బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి’, ‘ధర్మం శరణం గచ్ఛామి’, ‘సంఘం శరణం గచ్ఛామి’యని ప్రజల నుద్బోధించెను. ‘అహింసా పరమోధర్మః’ యని చాటి చెప్పెను. సామాన్య ప్రజానీకము బుద్ధుని బోధనలకు ఆకర్షితులయిరి. రాజు త్రోవనే నిడి కూడ, జీవాత్మ, పరమాత్మ వేరుగా చెప్పబడెను. అడిలో నాస్తికమై, సత్య దూరమైన ఈ మతము దైవారాధనకు దగ్గరై రాను రాను తాను నమ్మిన సిద్ధాంతములో మార్పులను స్వీకరించినది. బౌద్ధ మతమును పాటించువారిని ‘శ్రామణు’ లందురు.

కాల క్రమేణ 24 మంది బుద్ధులవతరించిరి. రాను పోను హీన యానం, మహాయానముగా చీలి పోయినది. ఈ నిరీశ్వర ఉద్యమానికి, అనాత్మ వాదానికి, నిరాశ నిస్సృహలకు ప్రజలు తట్టుకొనలేక పోయిరి. “బౌద్ధులు బిడారాల మార్గములు పట్టిరి. క్షీణ దశలోనున్న బౌద్ధ ఆరామాలు లంజ దిబ్బలయ్యాయి”² అని కంభంపాటి సత్యనారాయణ నాటి వరిస్థితిని సమీక్షించినారు.

చివరకు వర్ణాశ్రమ ధర్మముల చట్రములో ఇమడని బౌద్ధము క్షీణించుట మొదలయినది. ‘బుద్ధుని బోధనలు కుక్క మూతిపై చిలకరించిన పాలు’³ అని ఓవ శతాబ్దపు కుమారిలభట్టు అన్నట్లు బి.ఎస్.ఎల్. హనుమంత రావు పేర్కొన్నారు. “బౌద్ధ సన్యాసిని చూడడం అశుభమని యజ్ఞవల్క్య స్మృతి ఉద్ఘోషించినదని” తెల్పబడినది. అద్వైతమును ప్రబోధించిన

1. H. Tipperudra Swamy Essay in - ‘Sri Basavesvara’ (1967 : P. 381)

2. కంభంపాటి సత్యనారాయణ - ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర (1988. పుట 70)

3. B.S.L. Hanumantha Rao-Religion in Andhra (1969-70 : P. 137)

అది శంకరాచార్యులు 'బుద్ధుడు ప్రజల శత్రువని' ⁵ చాటిచెప్పెను. ఈ విధమైన సన్యాసము ఆశుభమని తలంచుట మొదలయినది తూర్పు దేశాలకు వ్యాపించుచునే చివరకు ఉద్యమము నిరసించినది. కోర్కెలను జయించుటలోనే గొప్ప తనమున్నదని గుర్తింపుట జరిగినది. ఈ భావన మరొక క్రొత్త మతమునకు నాంది పల్కినది

వి శైవ మతము :

'జిన' అనగా జయించుట అని అర్థము అనగా మానవులు కోర్కెలను జయించుట క్రీస్తుకు పూర్వము 540 సం॥లో వైశాలి నగరములో కుంద్ర పట్టణములో తిక్కాలదేవి, సిద్ధార్థులకు మహావీరుడు జన్మించెను. దీనికి అహింసావాదము బలమైన పునాదులు ఇది గుఱ్ఱము, కోతి మొదలగు బొటమిక్ చిహ్నములు కలిగియున్నది. ఆగమములు సారముతో వెలసినది. ఇందు ఆత్మ పరిమాతృ వేరుగ చెప్పబడినది. 'సత్య మేవ జయతే' యని పల్కినది. బ్రహ్మ చర్యమును ఉత్తమమని ప్రతిపాదించిరి. బౌద్ధ మతము వలె ఇది కూడ అక్షైకమైన మతము. నాస్తిక భావములు కలిగియున్నది. ఇందలి సన్యాసులను 'శ్రమణులు'ని, సన్యాసినులను 'అజ్ఞి' కలసి యందురు. "కోర్కెలను జయించుటతో షాటు ఆస్తి సేకరణలో సంతుష్టి పడాలని" ⁶ కంభంపాటి సత్యనారాయణ వివరించారు. ఆస్తికి సంబంధించిన మొదటి నిబంధన బహుశా ఇదే కావచ్చును. Jainism is a Science of arbitrary rules and Capricipus and not a code Commandment" ⁷.

యని సి. ఆర్. జైన్ నిర్వచించారు. ఈ మతము మూల పురుషులైన "ఋషభుని అజితే, అరిష్టనేమి పేర్లు" యజుర్వేదములో నున్నవని శ్రీ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ తెలిపిరి. ఇందు 24 మంది తీర్థంకరులు ముఖ్యులు

4. Ibid (Page 137)

5. Ibid (Page 137)

6. కంభంపాటి సత్యనారాయణ అంధ్రుల సంస్కృత చరిత్ర || (1988 : పుట 50)

7. C.R. Jain-Essay in 'Sri Basavesvara' (1967 : Page 400)

చంద్రగుప్త మౌర్య చక్రవర్తి ద్వారా కర్నాటకకు వ్యాపించినది. ఆచచ్చడి నుండి ఆంధ్ర ప్రదేశమునకు : మనిషి మనుగడకు వంచ శీలములు ప్రతిపాదించబడియున్నవి. దీనిలో అష్టాంగ పూజ చేర్చబడినది. నేడు మన దేశములో నున్న 18 కైవ మతములు తీర్థంకరుల గుడులే నసిన జైన మతము ఎంత ఉచ్చస్థితిలో ఉండినదో ఉహించవచ్చును.

తరువాత జైనమతము శ్వేతాంబరులు, దిగంబరులు అను రెండు శాఖలుగా చీలిపోయినది. ఈ మతము క్షిణించుటకు అనేక కారణములు కలవు. “వర్ణ విభేదాలను, అస్పృశ్యతను గురించిగాని, స్త్రీ పురుషుల హక్కులలోని అసమానతలను గురించిగాని, జైన మతము నోరు విప్పలేదు” అని కంభంపాటి సత్యనారాయణగారు లోపమును తెలిపారు. జైన కౌపాలికులు కాపాలిక స్త్రీలతో విహరించుట, మధు మాంస భక్షణము ప్రజలలో వారికి విలువ లేకుండ జేసినవి రాను పోను జైనములు వర్వతముల జేరిరి, తమ వసతులైన పంచారామములను నిలుపుకొనలేక పోయిరి. అని క్రీ॥శ॥ 9వ శతాబ్దము తర్వాత వీరకైవుల ప్రాబల్యమునకు గురియైనవి.

సి. అద్వైతము :-

ఇది జీవుడు, దేవుడు ఒక్కరేయను సిద్ధాంతము. కేరళలోని కాలడిలో జన్మించి కాశ్మీరు వరకు సంచరించి క్రీ॥శ॥ 788 నుండి 820 వరకు జీవించిన ఆధి శంకరాచార్యులు స్థాపించిన మతము. ఇతడు మహా పండితుడు, తార్కికుడు. వేదాంతి, వేదములకు భాష్యము చెప్పినవాడు. ‘బ్రహ్మ సత్యం జగన్నిధ్యా-జీవో బ్రహ్మైవనాపరః’, ‘అహం బ్రహ్మస్మి’ యన్నది వీరి సిద్ధాంతము. శంకరాచార్యులు “మీ మాంసకుల కర్మవాదమును, సాంఖ్యుల ప్రకృతి వాదమును ఖండించె” కిని దేవీ ప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ వివరించారు. నిర్గుణ, నిరాకార తత్వాన్ని బోధించిన జ్ఞాన మార్గమునకు విద్యాయోగ్యత ఉన్నవారంతా ఆకర్షింపబడిరి. ఈ జగత్తంతా ‘మాయ’ గా అభివర్ణింపబడినది. మనిషి శీలమునకు, జ్ఞానమునకు ప్రాశస్త్యాలు ఉద్ఘోషించినది. “ఆచార్య శంకరుని మాయా వాదమునకు నాగార్జునుని హున్య వాదమే ప్రాతివదికయని తత్త్వాజ్ఞలు తలంచుచున్నారు” 9ని ఆచార్య

8. దేవి ప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ-భారతీయ తత్త్వశాస్త్రం (1986 : పుట 111)
 9. ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీ రంజనము-ఆంధ్రుల చరిత్ర సంస్కృతి (1951 : పుట 128)

బండవల్లి శక్తి రంజనము అభిప్రాయ వడినారు.

కాలక్రమేణా, సిద్ధాంతానికి, ఆచరణకు సంబంధము లేకుండా పోయి భావ వాదము ఏర్పడినది. శబ్ద ప్రాధాన్యానికి, అనుభవానికి మధ్య అంతరము పెరిగినది. సామాన్య ప్రజలకు బ్రహ్మ సత్యమన్నది దుర్భేద్యమయినది.

శైవము :

'శివస్య ఇదం శైవం' శైవ మతము శివుని గూర్చి తెల్పునది. ఇది కేవలము భక్తి ప్రధానమైనది. శైవ మతము యొక్క చరిత్రను, తత్త్వమును సూక్ష్మముగా పరిశీలించెదను. యజ్ఞ యాగాది క్రతువులను నిరసించినది. ఇది అతి ప్రాచీనమైన మతము. క్రీ॥పూ॥ ౧౦డు వేల సంవత్సరములనాటి మొహంజదారో, హరప్పాల సంస్కృతిని పరిశీలించిన "ఆర్యులు శైవ మతము ననుసరించినది, రోమే యునానులలో ప్రిమేవన, వల్లన అనుషేర్లతో లింగపూజ జరుగుచుండెను". ఋగ్వేద కాలమునాడు క్రీస్తుకు వేయి సం॥ పూర్వము రుద్రుడు దైవము. దుష్ట శిక్షణ, శిష్ట రక్షణ అతని గుణములు. శివుని లింగ రూపములో పూజించుచుండిరి. అధర్వణ వేదము రాకతో (?) రుద్రుడు వశువతి అయ్యెను. శ్వేతాశ్వతార ఉప విషత్తులో రుద్రుడు గొప్ప దైవముగా భావింపబడెను. మహాభారతములో అర్జునుడు శివుడి మెప్పించి పాశుపతాస్త్రాన్ని పొందినట్లు తెలియగలదు. గుప్తుల కాలములో ౩20 ఏ.డి. నాడు శైవ మతము దేశమంతటా వ్యాపించినది నాస్తిక మతముల నుండి మానవులను తప్పించుటకు ఆస్తికమైన వైదిక సంస్కృతిని ఆకర్షణీయముగ చేయుటకు అవలంబించిన మార్గములే ఈ శైవాది మతములు.

ఈ మతమునకు అధికారములు 28 శైవాగమములు. ఆగమ శబ్దమును గ్రంథములు ఇట్లు నిర్వచించుచున్నది.

ఆ — శివుని నోటి నుండి పుట్టిన దనియు,
వేదార్థము కలిగిన దనియు,

గ — పార్వతి చెవిలో చెప్పబడిన దనియు,
స్వర్గ, మర్త్య పాతాళములను వివరించునదనియు,

మ — శివుని భక్తుల మతమనియు, మంత్ర
భూషణమైన దనియు,

ఆరము

కారణాగమము మొదలుకొని వాతులాగమము వరకు కలవు. ఆగ
మమును కొందరు తంత్రమని కూడ అందురు. అది శైవ మత వ్యవహారకుడు
కూడ శివుడేయని చెప్పుదురు బ్రహ్మ సూత్రములకు, శంకర భాష్యము
నకు వ్రాసిన టీకలో శైవము, పాశుపతము, కారిణక సిద్ధాంతము, మరియు
కాపాలిక మతములు పేర్కొనబడినవి.

శైవముతోసే స్కాందము, లైంగము, కౌర్మము, వామనము,
వాక్నామము, భవిష్యము అను శాఖలు కలవు. అని మార్కండేయ మహా
త్మ్యములోని బ్రహ్మ ఖండములో నున్నది. శైవ మత శాఖలు గొప్ప
ఉద్యమములుగా వ్యాపించి, వర్ధిల్లక యుండినను వీరశైవ మత ఆవిర్భావ
మునకు తోడ్పడినవి.

శైవ మతములు

ఎ. పాశు పతము :

ఇది పశుపతి పాశము నకు సంబంధించిన నమ్మకము. "దీనిని శ్రీకంఠ
శివాచార్యుని శిష్యుడయిన ల (న) (వ) కు లీశ భట్టారకుడు రెండవ
శతాబ్దములో పూర్వార్థమున ప్రతి పాదించెను"¹⁰. ఇతడు లాట దేశమున
నర్మదా నదీ తీరముననున్న కారోహణ అను గ్రామమున జన్మించెను. ఇది
న్యాయ, పై శేషికములవై నాధారపడియున్నవి. లకులీశ శివాగమము
చాల ముఖ్యమైనది. "దాదాపు ఐదవ శతాబ్దమునకు చెందిన కొండిన్యూడు
కార్య, కర్మ, యోగ, విధి, దుఃఖాంతములను చర్చించెను."¹¹ ఈ
మతస్థులు క్రమముగా ఉత్తర భారతమునుండి ఆంధ్ర దేశమునకు
వ్యాపించిరి. వద్ద వ్యవస్థను పాటించిరి. స్నాన, జప. హోమ, నియమ

10. B.S.L. Hanumantha Rao-Religion in Andhra
(1969-70 : Page 354)
11. Dr. H.M. Sada Sivaiah-A Comparative study of Two
Virasaiva Monasteries (1967 : Page 7)

ధ్యానానుష్ఠాన తత్పరులు. కౌపీన మౌంజీ ధరులు. వీరు రుద్రాక్షాలంకారులు జంగమ లింగావతారులు. వీరు లింగమును తల మీద ధరించుటచే మహేశ్వరులుగా పిలువబడిరి. అహింస నాశ్రయించి, త్యాగములను తూలనాడిరి. భిక్షుక వృత్తివై జీవించిరి. ఈ మతము ఆంధ్ర దేశములో ఏడవ శతాబ్దమున వ్యాపించినట్లు తెలియును. గుంటూరు జిల్లాలోని చుర్లమ్మ గుడికి సంబంధించిన శాసనములో “ప్రతిదినము ఐదుమంది పాశుపతులకు బోజనవసతికై దానముచేయబడినట్లు” 12 తెలియుచున్నది.

బి. కాలములు :-

ఆంధ్రదేశములో వనిమిదవ శతాబ్దమున ఈ మతము ప్రాచుర్యము పొందినది. కర్ణాటకములో క్రీ॥ శ॥ 790 సం॥ నుండి యున్నట్లు కన్పించును. లకులీతుని శిష్యుడైన ‘కారున’ మూడవ శతాబ్దమునకు చెందినవాడు మరియు ఈ మతమునకు మూల పురుషుడు. వీరు అవైదికులయి కర్మను నిరసించిరి. వీరిని ఉత్పాత పిడుగులందురు. నాదేండ్లలోని గుడులకు పూజరులుగ యుండిరి. ఆ తెగలోని త్కలీశ పశుపతి పూర్తి శాకాహారిగ జీవించెను. “వీరు శాస్త్ర పారంగతులై గృహస్థులుగాక ఆజన్మ బ్రహ్మ చారులయి స్వమతమును సర్వ వ్యాప్తి మొనర్చిరి. మతములను కూడ నెలకొల్పి పేదలకు అన్నదానములు గావించిరి.” 13 శరీరమంతా ఖూడిదపూసికొని, కఱ్ఱను చేత ధరించి, మత్తుపానీయము గల కడవను వెంటపెట్టుకొని పోవుచుండిరి. వీరి పేర్లలో చివర పండిత కాని రాశి, శక్తి ముని గాని యుండును, కర్ణాటకలో కాలముఖుల ఆధీనములో నున్న ‘హులి’ మరియు ప్రాచీన ‘సిద్ధేశ్వరుని గుడి’ తర్వాత వీరశైవుల ఆధీనమైనవి.

సి. కాపాలికులు :-

వీరు కపాలమును చేత ధరించెడివారు. “ఆనంద గిరి ఆప్యార్హుణ

12. B.S.L. Hanumantha Rao - Religion in Andhra (1969-70 : Page 278)

13. Ibid (Page 278)

సంబంధమైన శాఖలను పేర్కొనెను." 14 శంకరాచార్యుని మతములో అబ్రాహ్మణ సంబంధమైన శాఖవారు, వీరికి శ్రీశైలము కేంద్రముగా నుండెను. శివుని రూపమైన మహాభైరవుని కొలిచెడివారు. వీరికి వివిధములైన పేర్లు యుండెను. వీరికి ఆఘోర పంథులని మరియొక పేరు యుండెను. వీరుకూడ కాలముబులవలె అవైదికులై కర్మను నిరసించిరి. మెడలో మాలను ధరించి ఒక ఆభరణమును కలిగి చెవికి భూషణమును వేసికొని, శరీరమునకు బూడిద రాసుకొని శంఖ ధ్వని విభ్రాజితులుగా నుండిరి. బిలములలోను, శైల వివరములలోను, సమాధులలోను నివసించుచుండిరి. బూడిదను కూడ తినుచుండిరి. వీరిలో కొందరు యుద్ధోపవీతమును గూడ ధరించిరి. 'సమశ్శివాయ' మంత్రమును జపించుచుండిరి వీరు పంచమ కారములయిన - మద్య, మాంస, మత్స్య, ముద్ద్ర, మైధునమును పాడించిరి. 'మాలతీ మాధవము' రోజులలో శ్రీశైలము కాపాలికులకు ప్రధాన స్థానముట. జైనమత వనదులవలె మతమును బోధించుటకు, భోజన వైద్య విద్యా వసతుల కల్పించుటకు మతముల నేర్పాటు చేసిరి. వీరి భయంకర అలవాట్లకు సామాన్య ప్రజాసీకము విభ్రాంతులైనట్లు ఊహింపవచ్చును.

డి. శైవ సిద్ధాంతము :

ఇదియే తమిళ దేశములోని శైవ మతము. వీరు కూడ శైవ మతస్థులవలె ఇరువది ఎనిమిది ఆగమములను పాడించెదరు. కామిక, యోగజ, చింత్య, కారణ, అజిత, దీప్త, సూక్ష్మ, సహస్ర, అంశుమాన, సుప్రభేద, విజయ, నిశ్వాస, స్వయంభువ, అనల, స్థిర, రారవ, మకుట, విమల, చంద్రజ్ఞాన బింబ, హౌద్ధిత, లలిత సిద్ధ, సంతాన, సర్వోత్తర, పరమేశ్వర కిరణ మరియు వాతుల ఆగమములు.

ఇది ద్వైత సంబంధి. పతిశివుడు, పశువు-ఆత్మ, పాశము-బంధములకు సంబంధించినది. పతికి వివిధ నామములు గలవు "పతి, శివుడు, అక్షరుడు, అజడము, చేతనుడు, నిభువు, జ్ఞాని, ప్రేరకుడు, కర్త-

14. Dr. H.M. Sabasivaiah-A comparative Study of Two Virasaiva Monasteries (1867 : Page 8)

స్వతంత్రుడు మొదలగునవి. పశునామములలో పశువు, జీవుడు, క్షరుడు, జడుడు, అచేతనుడు, అణువు, అజ్ఞాని, భోక్త, అస్వతంత్రుడు మొదలగునవి. పాశనామములలో-పాశము బంధము, జడా జడము, క్షరాక్షరము చేతనా చేతనము భోగ్యము మొదలగునవి”¹⁵ డా. యం. భవాని తెలుపుచున్నారు. “శివుడు శుభములను కలిగించునని, హరునిగా బంధముల హరించునని చెప్పుదురు” త్రిమలములను తొలగించిన ఆత్మ పరిశుద్ధమగునని బోధింతురు. అందుకు దాస, సత్పుత్ర, సఖ, నత్తులు మార్గములని తెలుపబడినవి. ఇందు గిరి తత్త్వములు విశదీకరింపబడినవి తమిళ ప్రజలలో నాయనార్లు శైవ భక్తులు

ఇ. కాశ్మీరు శైవము :

“ఇది తొమ్మిదవ శతాబ్దపు పూర్వార్ధములో ఉత్తర భారత దేశములో నున్న వ్రాత్య భిజ్జ సిద్ధాంతము. భగవంతుడు ఆత్మ, ప్రవంచము, విముక్తి దీని మూల సూత్రముల”¹⁶ని డా. హెచ్.ఎం. సదాశివయ్య నిర్వహించారు. ఆదిలో ఇది వాసు గుప్త సన్యాసి ద్వారా వ్యాప్తి చెందినది. పతి పాశము పశువుల ఈ ముక్కంటి సంబంధమే కాశ్మీర్ శైవమని జై. రుద్రప్ప తెలిపియున్నారు. పరా, పరాపర, అపరా అనెడి త్రిసూత్రములనే త్రికములని పిలవరని డా. హెచ్.ఎం. సదాశివయ్య పేర్కొనెను. దేవుడు ‘పరసంవిత్’ లేక ‘చిత్’ లేక పరమ శివుడు. అతడు అనుత్తరుడు అతని తర్వాత ఇంక ఏమియు లేదు. ఆధ్యాత్మిక క్రమ శిక్షణ ద్వారా పరమాత్మతో అను సంధానమును పొందవచ్చునని విశ్వసించిరి.

ఎఫ్. సిద్ధులు :

సిద్ధిని కొందిన వారిని సిద్ధులందురు ఇది కూడ శైవ సంబంధి. “వీరి మతము తొమ్మిది మంది నాథులతోను, 64 మంది సిద్ధులతోను స్థాపింపబడి వృద్ధి చెందినది. యోగము పొందించుట ద్వారా ప్రకృతి కఠీకమైన శక్తులను

15. డా.యం. భవాని-ముదికొండ వీరేశలింగశాస్త్రి గారి జీవితము-కృతులు భాగము-1 (1967 : పుట. 288)

16. Dr. H.M. Sada Sivaiah-A Comparative study of Two Virasaiva Monasteries (1967 : Page 10)

హిందవచ్చునని వీరి విశ్వాసము. భక్తి, జ్ఞాన, కర్మ, మైరాగ్యములనెడి నాలుగు విధములైన యోగముల ద్వారా అష్ట సిద్ధులు హిందవచ్చునని ప్రవచించిరి." 17 ఒకప్పుడు శ్రీశైలములోనున్న 'అధార్మికుడ'ను సిద్ధుడు ఋతువుకాని ఋతువులో కూడ పుష్పములను పూయించెడి వాడట

డి. నాథ సంప్రదాయము :

ఈ సంప్రదాయులను 'కన్నటా యోగు' లందురు. దీనిని స్థాపించి ప్రచారము గావించినవాడు 'గోర (క్ష) ఖ్' నాథుడు. వంజాబు నివాసి. "చంద్రుడైన శతాబ్దమునకు చెందిన వాడని జార్జి గ్రియోర్సన్ నమ్ముచున్నాడు. గోర (క్ష) ఖ్ నాథుడనగా గోవులను లేక మాత్రు దేశమును రక్షించువాడనియు, వంచేంద్రియములు జయించినవాడనియు అర్థములు కలవు. శైవాగమములను పాటించు శైవులను, శాక్తులను తన యోగ మార్గమున అంగీకరించెను. వీరు హఠ యోగులు. శరీరమునకు సంబంధించిన యోగమది. 'హ' అనగా సూర్యుడని 'ర' అనగా చంద్రుడని యర్థము. ఇందు శివ శక్తులు ప్రధాన తత్త్వములు. బిందు (శుక్ర), వాయు (శ్వాస) మనసు (జ్ఞానము) ద్వార సాధింపవలయును. ఆమరత్వము లేక శివత్వము హిందుటయే దీని ఉద్దేశ్యము" 18ని హిరణ్మయ వివరించారు. "ఇళ, పింగళ (సూర్య, చంద్ర) నాడుల ద్వారా శ్వాసను నిల్పి గోర (క్ష) ఖ్ యోగములో నుండెను. శ్రీశైలములో నిట్లుండ అల్లమ ప్రభువు అతనిని వాదమున ఓడించి వీరశైవ తత్త్వమును గుర్తించునట్లు చేసెనట." 19

హెచ్. తాంతిరిక శైవము :

ఇది శక్తిని పూజించు మతము. "ఈ మతస్థులను 'కౌలుల'ని, వారి ఆచారములను 'కౌలాచారము'లని అందురు. దీనిని 'సిద్ధమీన నాథుడు' ఈ లోకమునకు తెచ్చెనని ప్రతీతి. 'సిద్ధుల మతమునకు, సంబంధము

17. Dr. B.S.L. Hanumantha Rao - Religion in Andhra (1969-70 : Page 280)

18 Hiranmaya-Essay in - 'Sri Basavesvara' (1967 : Pages 312 & 313)

19.

ibid

(Page 315)

కలదని”²⁰ డా॥ బి. ఎస్. ఎల్. హనుమంతరావు తెలియజేశారు. ఖైరవి తాంత్రికము లేదా చక్రపూజలో మధువు, మాంసము, మగువలను పరిమితముగ నుపయోగించెడి ఆచారము కలిగియుండిరి. మంత్ర్యగాడయిన ఖైరవానందుడను నాయకుడు తాను కౌల మార్గావలంబియును విషయము రాజశేఖరుని ‘కర్పూర మంజరి’ వలన వ్యక్తమగుచున్నది. ఇదు, ఆరు శతాబ్దములలో మహిషాసుర మర్దిని విగ్రహము అభించినది. “వైనాలో 6వ శ్లోలో యోగాచారవాదము ప్రబలినట్లును, 11వ శతాబ్దములో టిబెట్టులో శక్త్యారాధన యుండినట్లును, జపానులో 12వ శతాబ్దమున దైవమందు నిశ్చలమగు నమ్మకమే ముక్తి మార్గమని”²¹ డా. మారెమండ రామారావు వివరించారు.

ఆ కాలములో దుర్గకు రక్త మాంసములు సమర్పించుచుండిరి. ఈ మతము ఉత్తర భారత దేశమునుండి ఆంధ్ర దేశమునకు వ్యాపించినది. బసవ పురాణములో చిట్టు తొండ నంబిని పరీక్షించిన ఖైరవుడు కాపాలిక రూపములోనే యుండుట మనకు తెలియవచ్చును. మన దేశములో మొత్తము 18 శక్తి పీఠములు కలవు. ‘శక్తి’ చిహ్నము ‘పాని వట్టము’ను ‘శివ’ చిహ్నము ‘లింగము’నగును. శివుడు శక్తి రహితుడయి చేష్టింప జాలదనియు-శక్తి సహితుడగు శివుడే సర్వశక్తుడనియు సిద్ధాంతము.

మధ్యయుగపు చీకట్లు :

పదకొండవ శతాబ్దపునాటి మత-రాజకీయ, సాంఘిక - ఆర్థిక, సాంస్కృతిక-సాహిత్య పదములను సామాను ని దృక్పథము నుండి పరిశీలింపవలయును. వైదిక, జైన, బౌద్ధ, మతములు ఉచ్చస్థితిలో నుండెను. శైవ మతము కూడ వ్యాప్తిలో నుండెను. కాని గర్భాశ్రమ ధర్మములకు, కర్మకాండలకు, అసమానతలకు, హింసలకు వైదిక మతము నిలయ మయ్యెను. నిరాకార, నిర్గుణ పరబ్రహ్మముతోను, నిరీశ్వరవాదముతోను బౌద్ధ జైనములు మరొక ప్రకక్క పోటీ పడినవి. “ఉపనయన సంస్కారము

20. Dr. B.S.L. Hanumantha Rao Religion in Andhra (1969-70 : Page 282)

21. డా. మారెమండ రామారావు-భారతీయ నాగరికతా విస్తరణము. (వ్యాసము : పుట 156, 158)

వీరశైవ సాహిత్యము - సమతా దృశ్యము

మూడు వర్గాలకే జెల్లినది. మిగిలినది సర్వ విషయశృ"22యని ముడిగొండ వీరభద్ర శాస్త్రి తెలియ జేయుచున్నారు. 11వ శతాబ్దమున అవతరించిన రామానుజాచార్యుల (1098 నుండి 1137) విశిష్టాదైత్య మతము కూడ నాటి ప్రజలను సంకృప్తి పరచినట్లు కానరాదని భావింపవచ్చును. ఆంధ్ర మహా భారతము పై డిక మతోద్ధరణకు తోడ్పడినది. కాని ఆర్యులకాలము నుండి సమానత ఎటుగని ఊద్రులు బయటకు వచ్చిరి. అస్పృశ్యత సంఘ సంఘటిత శక్తిని బీటలు వార్చినది. మూఢ విశ్వాసాలు నిర్వీర్యము చేసినవి. స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యము లేక జనాభాలో సగము వంతు చీకట్ల పాలయినది. మైరాగ్యము, నిర్లిప్త, తత్త్వము, నిస్పృహ, నిస్సహాయత్వము దళిత మార్గములను నిర్ణీతము చేసినది. నాటి భారతీయ వైతన్యము నిస్తేజము యినది. బ్రాహ్మణులు శ్రమ జీవుల మీద భారమైరి. వేద పురాణముల మీద భక్తి సన్నగిల్లినది. సత్యశోధన, ఋజుమార్గ జీవనము, సులభ గ్రాహ్యమయిన ధార్మిక మార్గము, సరళ సంవిధానము కొఱకు ప్రజలు ఎదురు చూచినట్లు విదితమగును. అది ఒక ఉత్కృష్టిని సందర్శించిన దర్శనము 'వీర వత్సము' లేదా వీరశైవ మతము.

'వీర' శబ్ద విచారము :

'వీర' శబ్దము శ్రుతులతో, మనుధర్మ శాస్త్రములో, యోగ శాస్త్రములో, మరియు పురాణాలలో ఎటువంటి అర్థముతో ప్రయోగింపబడినదో నిర్ధారించ వలసియున్నది. వీరత్వము మిక్కిలి ప్రాచీన కాలము నుండి ఆరాధ్యముగా సంభావింపబడుతూ వచ్చినది.

1. వేదములు :

"ఋగ్వేదములో ఇంద్రునికి 'వీర' అను సంబోధనము కలదు. సువ్ర వాచనం తవ వీర' అని ఋక్కు 'వీర బలవాన్ హే ఇంద్ర' - అని విద్యా రణ్ణులు తెలిపిరి, శ్రుతులలో కూడ అగ్నికి వీరుడని ప్రశంస కలదు. వీర శబ్దమునకు శ్రుతులలో కొన్ని చోట్ల పుత్రపరముగా కూడ వ్యాఖ్యాతము.

2. తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణం :

‘వీరఃబ్రహ్మణః, అనే చాట వీర శబ్దం క్షత్రియ వాచకమని కొందరంటారు అది పుత్ర వాచకమని “వీరః గర్భ మాతీ క్షత్రియ వాచక్యైః” అనే వంక్షత్లో భట్ట భాస్కరులు తెలుపుచున్నారు. కొన్ని చోట్ల వీర శబ్దానికి శ్రీ విద్యా రణ్యులు పుత్రవరంగా వాఖ్యానము చేశారు.

3. మనుధర్మ శాస్త్రము :

“అవీరా యాశ్చయోషితః” అని వీర భార్య అయినా, వీరమాత అయినా కానటువంటి స్త్రీచేతి అన్న ము తినకూడదని మనువు నిషేధిస్తున్నాడు.

4. ఉత్తర రఘు వంశము :

జైత్ర వృత్తి పత్తిలో పుత్రుడు వీరుడే కనుక “వీర వ్రససాభూయాః” (ఉ-ర) యని వీర పుత్రుణ్ణి భావిస్తూ వచ్చారు.

5. మహా భాష్యము :

అనేక స్థలములలో వీర శబ్దము ప్రస్తావించబడినది. శాస్త్రములో మంగళార్థక శబ్ద వ్రయోగాన్ని ప్రశంసిస్తూ “వీర పురుష కాణ్డాయుష్కత్ పురుష కాణిచ భవంతి” ‘ఆయుష్కత్పు పురుషకాలు వీర పురుషకాలు అపు తున్నవి’ అని పతంజలి విరత్వాన్ని సంభావించాడు.

6. యోగ శాస్త్రము :

ఈ వీర శబ్దాన్ని స్వీకరించి వీరాసనమనే ఒక ఆసనాన్ని ప్రతిపా దించారు. దీనినే ‘వీరాసనాలతో కూర్చుండి, ధ్యానము చేయు ఋషుల యొక్క’ అనే చోట కాళిదాసు రఘువంశములో ప్రస్తావించాడు.

7. భాగవతము :

శృంగార శబ్దముతో కూడ “మనాంసినః స్మరం విర యచ్చసి” అని గోపికల వేత వీర శబ్దాన్ని ప్రయోగింపజేశాడు.

8. రామాయణము :

జనకుడు తన పుత్రిక ‘విర్య కుల్క’ అని ప్రకటించాడు.

9. మహా కారతము :

వీర చూడ్యత్వము, వీర వర్ణిత్వము మిక్కిలి ఆరాధ్యమైనవిగా పాటిన కాలములో సంభావితమౌతూ ఉండే “23 వని పండిత శ్రీ ఉమా కౌస్త విద్యా శేఖరులు వివరించారు

10. శైవ మతము :

ఇందే తొలసారిగ ‘వీర’ అను శబ్దము ప్రస్తుతమైనదని తెలియుచున్నది. వర్ణమాన మహా ‘వీరు’డనుట గమనార్హము. దీనిననుసరించి శ్రీరామ ని గుడ మహా వీరుడని అన్నారు. (చూ: మహా వీర చరిత్ర) “ఈ విర శబ్దమే ‘వీరో’ గాను కాలక్రమములో ‘వీరో’గాను మారిన”²⁴దని ఆచార్య వి.యస్. ఆగ్రవాలగారు ప్రతిపాదించియున్నారు. కనుక ప్రతి మతము వారు తమ తమ మార్గము లో సిద్ధి పొందినవారిని వీరులనియే పిలిచి రని తెలియుచున్నది. అలంకార శాస్త్రములో వీరమున కార్యమైన నాయకనన:సరించియే రస విచారణ చేయుట గమనించినచో వీర శబ్దము సిద్ధికి సూచకమని ఆర్థము చేసికొనవచ్చును.

విర శబ్దమును మత పరముగా పరిశీలింతుము :

“వి శబ్దనోచ్యతే విద్యా శివజీవై క్యబోధికా
తస్యోం రమంతేయే శైవా వీరశైవాస్తుతే మతాః”

(—సి శి-5-15)

వి శబ్దము శివజీవై క్య విద్యను బోధించు శబ్దము. అట్టి విద్యలో ఏ శైవుడు రమించునో అట్టి వానిని వీర శైవుడందురు.

మరియు

“వేదాంత జన్యం యద్ జ్ఞానం విద్యేతి పరికీర్తతే
విద్యాయాం రమతేయః సవీర ఇత్యభి ధీయతే”

(—సి.శి-5-16)

23. పండిత శ్రీ ఉమా కౌస్త విద్యాశేఖరులు-పల్నాటి విర చరిత్ర (పీఠక) (1955-పుటలు 52-54)

24. డా. హెచ్.యస్. బ్రహ్మానంద-సిద్ధ సాహిత్యంలో జానపద ధోరణులు (1989 : పుట 66)

విజ్ఞానము వేదాంతముల నుండి జనించినదో అట్టి జ్ఞానములో రమించువాడు వీరత్వమును కలిగియుండును.

వేదాంత జ్ఞానము పొందువాడు 'వి' యనియు ప్రశాంత చిత్తము కలవాడనియు అర్థము.

క్రియా సారములో 'వి' అనగా వికల్ప 'త' అనగా లేకుండా యని అర్థము. వీరశైవ మనగా శైవ మతముపై అన్ని అనుమానముల నుండి దూరముగా నుండుట.

ప్రాచీనత :

ఈ మతము అతి ప్రాచీనమైనది.

“బ్రహ్మ విష్ణోదయో దేవామునయో గౌతమాదయః

ధారయంతి సదా లింగముత్తమాంగే విశేషతః”

(—సి.శి. 6-55)

బ్రహ్మ, విష్ణువు ఇత్యాది దేవతలును, గౌతముడు ఇత్యాది మునులును లింగధారణము చేయుటచే వీరశైవులుగా నిశ్చయింపబడిరి.

ఇక 'లింగ' శబ్దమునకు కూడ 'లీన మర్థంగమ యతి' యనగా “సమస్త ప్రపంచము దేనియందు ఉదయించి దేనియందు లయమగునో అది” అని అర్థము అట్ల లింగము 'అవ్యక్త, నిర్గుణ, నిరాకర, నిరహంకార, నిరవంద్య మైన' లక్షణములు కలది. పూజా పాత్రమునకు 'అకాశ, వాయు, తేజో, ఆపో లింగము, పృథ్వీ లింగములు, తగియున్నవి.

కృత యుగమున ఏకాక్షర, ద్విక్షర, త్ర్యక్షర, చతురక్షర, పంచాక్ష రులును, శ్రీతా యుగమున ఏక వక్త్ర, ద్వివక్త్ర, త్రివక్త్ర, చతుర్వక్త్ర పంచవక్త్రులును, ద్వాపర యుగమున రేణుకారాధ్య (రేవణ సిద్ధ), దారుక, ఘంటాకర్ణ (శంఖు కర్ణ), ధేను (గజ) కర్ణ, విశ్వ కర్ణులు మూల పురుషులు.

వీరు శివుని యొక్క సద్యోజాత వామదేవ, ఆఘోర, తత్పురుష, మరియు ఈశాన ముఖులని భావించెదరు. వీరు కలియుగమున రేవణా రాధ్య, మరుళారాధ్య, ఏకోమారాధ్య, పండితారాధ్య, విశ్వా రాధ్యులుగా జన్మించిరి. జై నమత పువనదులవలె బదు పీఠములను యేర్పాటు చేసిరి. నల్గొండ జిల్లాలోని కొలను పాక (వీర సింహాసన పీఠము) మధ్య ప్రదేశ్ లోని

ఉజ్జయిని (ధర్మ సింహాసన (పీఠము) హిమాచల్ ప్రదేశ్ లోని శేదారము (వైలాగ్య సింహాసన పీఠము) ఉత్తర ప్రదేశ్ లోని కాశీ (జ్ఞాన సింహాసన పీఠము) కర్నూలు జిల్లాలోని శ్రీశైలములు సూర్య సింహాసన పీఠము). ఎస్.ఎస్. దాస్ గుప్త గారు వీర శైవము యొక్క ప్రాచీనతను ఈ విధముగ వివరించుచున్నారు.

“The Kernel of Virasaiva thought is almost as early as the Upanishads and it may be found in more or less systematic manner by way of suggestion in the writings of kalidas who lived in the early centuries of the christian Era.”

(A History of Indian Philosophy-Volume V : 1952-55)

వీర శైవ మత రత్నమునకు వలునామములున్నవి. ‘ద్వైతాద్వైత సిద్ధాంతమని, భేదా భేద సిద్ధాంతమని శివాద్వైతమని, శక్తి విశిష్టాద్వైతమని, అతి వర్ణాశ్రమ ధర్మమని, షట్స్థల సిద్ధాంతమని పేర్కొనిరి. ‘లింగేన ఆయతః ‘లింగాయతః’ “లింగాయత’ మతమనియు పిలిచిరి. ఇవియును గాక ‘వరమ మహేశ్వర వ్రతమని, వరమ మహేశ్వరాచారమని, నిత్య నియమ వ్రతాచారమని, సదాచారమని, వీర మహేశ్వరాచారమని, వీర వ్రతాచారమని, పాల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొనెను.

శైవ-వీరశైవములోని భేదములు :

వినికి ప్రమాణ గ్రంథములు చంద్రిజ్ఞానాగమము, సూక్ష్మాగమములు. తాలుత శైవ, తర్వాత వీరశైవ భేదములను పరిశీలించుము. అవి “1. అనాది శైవము. 2. ఆదిశైవము. 3. పూర్వ శైవము. 4. మిశ్రము శైవము. 5. శుద్ధ శైవము 6. మార్గ శైవము. 7. సామాన్య శైవము వీరశైవములో 1. సామాన్య వీరశైవము, 2. విశేష వీరశైవము, 3. నిరాభారీ వీరశైవము”²⁵

“శైవము 1. అనాది, 2. ఆది. 3 మహా, 4 అనుశైవము, 5 అవాంతర శైవము, 6 ప్రవర, 7 అంత్య శైవము, వీరశైవములో 1 సామాన్య

25. కాశీనాథశాస్త్రి-చంద్రరాజాగమః (1955 : పుట 68-70)

వీరశైవము, 2. విశేష వీరశైవము, 3. నిరభార వీరశైవము." 26

రెండు ఆగమములు, శైవ వీరశైవముల భేదముల వివరించుటలో విభేదములు కలిగియున్నవి. కనుక వీరశైవ సదాచార సంగ్రహమును ప్రమాణముగా శైవ, వీరశైవ భేదములను పరిశీలింతము.

“అనాది శైవం ప్రథమం ఆది శైవం ద్వితీయకమ్ ।
 మహా శైవం తృతీయం స్యాదమ శైవం చతుర్థకమ్
 ఆనంతరం పంచమంచ షష్ఠం ప్రవర శైవకమ్
 అంత్య శైవ మితి ప్రోక్తం సప్తమం శృణు మత్ప్రియే” 27
 —చంద్రజ్ఞాన-8-3,4 శ్లో.

అని మహా దేవయ్య తెలిపారు.

శివుడు సర్వోత్తముడని విశ్వసించువారు అనాది శైవులు. శివ పంచాక్షరీ మంత్రమును జపించు దీక్షగలవారు ఆది శైవులు. శివ స్వరూపమును మనస్సులో నుంచుకొని, శివ లింగమును నిత్యము పూజించువారు అను శైవులు. పరేశ సంజ్ఞయైన పరమేశ్వరుని ఎవరు భేద భావము లేకుండా సర్వోత్తముడని ఆరాధింతురో వారు అనంతర శైవులు. ఒక నూర్తిలో పరేశను ఆ వాహము చేసి పూజానంతరము వినర్జింతురో వారు ప్రవర శైవులు. ఎవరు శివ చిహ్నములు ధరించి యుందురో వారిని చూచిన ఊడనే నమస్కరించి భక్తి ప్రదర్శించువారు అంత్య శైవులు.

వీర శైవము :

“సిద్ధాంతో వీరశైవశ్చ పునర్వాపి చతుర్విధః
 ధర్మార్థ కామ మోక్షాక్షేతి యథాముక్తైశ్చ చతుర్విధమ్ ॥
 సామాన్య వీరశైవేతి వీరశైవ మతః పరమ్ ।
 విశేష వీరశైవేతి నిరాచారీ తథైవచ
 యథాక్షేరే తత్ప్రదధి నవనీత స్ఫుతాదికమ్” ।

—వీ.శై.స.సం-8-15,16

26. శాశీనాథశాస్త్రి-సూక్ష్మజ్ఞానాగమః (పుటలు 43,49)

27. మహాదేవయ్య (అనువాదకులు) వీరశైవ సదాచార సంగ్రహః (1963 : పుటలు 66,68)

“సామాన్య వీరశైవము, వీరశైవము, విశేష వీరశైవము, నిరాభారీ వీరశైవముని నాలుగు విధములు.

పరబ్రహ్మ వస్తువైన శివుని పంచముఖములనుండి జన్మించిన పంచాచార్యుల యొద్ద దీక్షపొంది పూజ్యులైన గురు, జంగమ, లింగములను సేవించి తాను ఎవరిని యోచింపక తన శక్తి ననుసరించి దానము చేయువారు సామాన్య వీర శైవులు. ఇండలో ఋషి గోతులు, ఆరాధ్యులు ఉండురు.

పర బ్రహ్మ స్వరూపమైన పరమ శివుని యొక్క సద్యోజాతాది పంచముఖముల నుండి ఉదయించిన పంచాచార్యుల యొద్ద దీక్ష పొంది అత్యాశ్రమతో లింగమనే ప్రాణముగా భావించి, సదా ఆరాధించువారు వీర శైవులు.

పరబ్రహ్మ పంచముఖములనుండి ఉదయించిన పంచాచార్యుల యొద్ద దీక్ష పొంది, పంచ ముద్రలను ధరించి, వైరాగ్యశాలియై, సకాలములో దొరికిన దానితో తృప్తి చెంది, “సోహం బ్రహ్మ” అనగా బ్రహ్మ స్వరూపమే నేనన్న భావముతో బాహ్యండంబరములకు దూరమైన వారు విశేష వీర శైవులు. ఇందులో గురు స్థలమునకు చెందిన పీతాధి పతులుండురు.

విరాట్ స్వరూపుడును దేవాది దేవుడును అయిన పరశివుని పంచముఖములనుండి ఉద్భవించిన పంచాచార్యుల యొద్ద అణవ మాయా కార్మిక మలత్రయములను నాశనము చేయునట్లు దీక్ష పొంది ఆ షట్ స్థలాంతమైన ఐక్య స్థానములో పరబ్రహ్మ నేనని నిశ్చిత భావముతో నుండి లౌకికాచారములకు దూరమయి ముక్తి మార్గమును పొందువారు నిరాభారీ వీర శైవులు. ఇందు షట్ స్థలస్థులు, జంగములు ఉండురు. వీరే విరక్తి పీతాధికారులు.”²⁸

వీర శైవము యొక్క ఉత్కృష్టత :

వీరవేశముతో శైవ మతమును పొందించి వ్యాప్తి చేసిన గొప్ప ఉద్యమమిది. ఇది స్వర త్రుతి సమస్వయము. “ద్వైతా ని ద్వైతమతే కుద్ధే

28. మహాదేవయ్య (అనువాదకుడు) వీరశైవ సదాచార సంగ్రహః (1963 : పుటలు 69,70,71)

విశేషాద్వైత సంజ్ఞకే, వీరశైవైక సిద్ధాంతే పర్వశ్రుతి సమన్వయః” యని శ్రీమతి పండితాచార్యులు అభిభాషించిరి. వీరశైవం మహోత్తమమని అందురు. “సర్వేషా మపి శైవనాం వీర శైవం మహోత్తమం” అనియు కోటి జన్మల పుణ్య ఫలం శివ భక్తి “కోటి జన్మార్జితైః పుణ్యం శివే భక్త్యః ప్రజాయతే” అనియు వివరింపబడినది. క్షర ప్రతులకు ఒక్క జన్మలోనే ముక్తి లభించు ననియు, “ఏతాని జన్మనా ముక్తిర్వి రాణాంతు మహేశ్వరి”యని శివగీతలో వివరింపబడినది. ఎందుచేతననగా యజ్ఞ యాగాది కర్మలవసరము లేకయే శివార్చనా ఫలము దక్కునని “శివార్చన కర్మ విజ్ఞేయం! బాహ్యం యిగాది నోచ్యతే”యని స్పష్టముగా చేయబడినది.

వీర శైవ భక్తులకు లింగము, విభూతి, రుద్రాక్షలు ధరించుట వ్రధాన లక్షణము. ఇది సర్వమత సార సంగ్రహమని చెప్పవచ్చును. వైదికము యొక్క వధాశ్రమ ధర్మములను, కర్మకాండను బండ్రించినది. జైన, బౌద్ధముల యొక్క సన్యాసమును నిరసించినది. అద్వైతము యొక్క బ్రహ్మజ్ఞానము అవసరమని భావించినది. సంఘ నిర్మాణములో వృత్తులపై నాధారపడి శ్రమించు శూద్రులను, దళితులను చేరదీసినది. వారి ఉద్ధరణ కొరకు ప్రయత్నించినది. వారి అభ్యున్నతి కొరకు అహర్నిశలు కృషి చేసినది.

ఈ సందర్భమున అవసరము కాకపోయినను గోత్ర కర్తల నామములు కొంత తెలిసికొన వలసియున్నది. అవి ‘వీర, నంది, భృంగి, వృక్షప్రి స్కందములు.’ ఇక గోత్రకర్తలు సూత్రములు వత్తిడి, వృష్టి లంబన, ముక్తోగుచ్ఛ వంచ వర్ణములు. ఒక వీరశైవుడు భగి, సూత్రము, గోత్రము, ప్రవర, శాఖలు కలిగియుండును. వీనితో పాటు అరువది యైదు భగలు న్నువి. వీరు అష్టాదశ వర్ణములకు చెందిన వారుగా నుండిరిః 1. కవు 2. శెట్టి 3. బలిజ 4. శివ చిప్పిగ 5. నాగరోక 6. అండె బలిజ 7. ఆటకర 8. గాండ్ర 9. గొళి 10. దేవాంగ 11. తంబలి 12. కుమ్మర 13. మంగళి 14. చాకలి 15. చలువాది 16. వేశ్య 17. పైశ్య 18. లాలింగండ.

తమిళ వీరశైవ చరిత్ర :

“క్రీశ్ 1090 నుండి క్రీశ్ 1108 వరకు పరిపాలించిన చోళ మండలము రాజగు అనపాయ చోళుని ఆస్థానమునందు ‘శెక్కిళార’ను

సజ్జనాగ్రణి కవిన త్తముడు మంత్రిగా నుండెను. అతడు రచించిన అరువది ముగ్గులు నాయనారుల జీవిత చరిత్రలే పెరియ పురాణముః ఎనిమిదవ శతాబ్దమునకు చెందిన శివభక్త కవి సుందర మూర్తి యొక్క "తిరుత్తొండత్తానై" ఆధారము. అంతకు పూర్వమున్న భక్తుల జీవిత గాథల నుండి వీరశైవము స్ఫూర్తి పొందినదని సులభముగా గ్రహింప నగునని²⁹ షా. సూర్యనారాయణశర్మ వివరించారు.

గీవ శతాబ్దమునుండి 9వ శతాబ్దము వరకుగల పరిస్థితి :

ఎ. శైవ మతము. మధురలో నుండి మూర్తినాయనార్ కథలో అనాటి శైవము 'అది శైవ'మని చెప్పబడినది. పూగల్ చోళరాజు కరపూరును పాలించుచు పైడిక శైవము నాచరించెను.

లక్షణములు. తిరుమునైప్పాల్లోని సెరసెంగ మునియరు, మెర్పురుళ్ నాయనారు, నెడుమార, ఇయకోన్ కలిక్కిమార, మూర్థనాయనారు ఇత్యాది భక్తులు-కొందరు త్రికాల మరియు కొందరు షట్కాల పూజా దురంధరులు. ముఖ్యముగా 'విభూతి ధారులు.' కాని వారు లింగమును ధరించునట్లుగా ఎక్కడా తెలియరాలేదు. రుద్రాక్షలను గూడ ధరించెదవారు.

బి. వీరశైవ లక్షణము:

ప్రత్యేకించి వీరశైవ లక్షణమైన శివునకుగాని, శివ భక్తనకుగాని ఆపచారము జరిగిన వీరత్వము ప్రదర్శించి తన వారినిగాని, ఎదుటి వారినిగాని హింసించుటగాని హత మార్పుట గాని జరిగెడిది.

1. తిరుచ్చె గాటంలో పల్లవరాజు నరసింహవర్మ సేనాధిపతిగానున్న చిటుతొండడు (పరంజ్యోతి) సంగ ఖైరవునకు కొడుకును హతమార్చి సంతృప్తితో వింఘు చేసెను. ఇది ప్రథమ విరత్వ ప్రదర్శన గాథ.

2. పల్లవ రాజైన కళశ్రింగు నాయనారు శివ సంబంధ పూవును వాసన చూచిన భార్య చేతిని ఖండించెను.

3. కలికంబ నాయనారు పైశ్చుడు. శివ భక్తులలో న్యూనాధిక్య తలను పాటించిన ధర్మవత్సి హస్తమును తెగనరికెను.

29. షా. సూర్యనారాయణశర్మ-శ్రీ శివభక్త చరిత్రము (1962 : పీఠిక)

4. గండర్ గొడ్డలి ధరించిన విరార్ మిండా, కోట్టలి, శివునిచే అన్నము తినిపించిన అరివాట్టాయ (అరివాళ్-కొడవలి) మొదలగు భక్తులు విరతత్వమునకు ప్రతీకలు

సి. సమతాదృక్పథము: తిరునీలక్క, తిరుజ్ఞాన సంబంధరు, సోమాసి మారసు వీరందరు అగ్ర వర్ణాల శివ భక్తులు. ఇహప్ప గెయాండర్ వైశ్యుడు వీరు కుల, జాతి, మతములను పొడింపక శివ భక్తులకు సేవ చేయుచుండిరి. డి. వృత్తి ధర్మము : తిరు నీలకంఠ, తిరుకురుప్ప తొండడు, ఏ నాడినాథ మొదలగు శూద్రులు వృత్తి ధర్మమును పొడించుచు మిగిలిన వారివలె శివ భక్తులకు అన్నదాన మొసంగి, వస్త్రోద్యులను సమర్పించుచు తరించుచుండిరి.

ఆంధ్ర కర్ణాటకములందలి స్థితి:

ఎ. జేదర దాసిమయ్య (కీ॥శ॥ 1040) జైనుడయిన చాళుక్య జయ సింహుని (కీ॥ శ॥ 1018-1040) యొక్క గురువును ఓడించి రాజుచేలింగమును ధరింప జేసెను.

బి. శ్రీవతి పండితారాధ్యులవారు : చాళుక్యుల సామంత రాజగు 'పల్లవ కేత' రాజు చెక్కించిన సంస్కృతి శాసనములో ఇట్లున్నది.

“తతః శ్రీ పండితారాధ్యనామ్నా భక్తోత్తమేనచ ।
 శివ భక్త ఏవ మానం దేవర్షిభ్యోఽధిక ఇతి ॥
 చీనాంబరే అగ్ని సంస్థావ్య శమీ కోమల శాఖయా
 బద్ధే మల్లేశ్వరః ప్రవీతః ప్రత్యక్షః సమాజాయత ॥
 ఈ దృగ్విధం మహా దేవం భక్త వత్సల మవ్యయం
 మల్లేశ్వరం సమారాధ్యరేజిరే పృథివీభుజః ॥ ”³⁰

—శ్రీవతి కాలనిర్ణయ.

“శ్రీ పండితారాధ్యులు కీ॥శ॥ 1072 కాలమునకు చెందినవాడని తెలియును.”³¹ శ్రీ కర భాష్యములో ఆగమలింగ పూజా విధానము 15వ

30. కాశీనాథశాస్త్రి-శ్రీవతి పండితారాధ్యర కాలనిర్ణయ (1959 : పుట 26)

31. కాశీనాథశాస్త్రి-శ్రీకర భాష్యం (1954 : పుట 3)

శ్లోకములోను, వీరశైవ ద్విజునకు శిఖా, సూత్ర ధారణము అవసరమని శివ శ్లోకములోనున్నది.

సి. మాదర చెన్నయ్య అంబలి మహిమ, డోహర కక్కయ్య (అస్పృశ్యుడు) ప్రసాదమహిమ గొప్పవి. కెంబావి భోగయ్య ఒక అస్పృశ్యుడు తెచ్చిన షెయ్య మాంసమును వండి అతిథ్యమిచ్చెను. ఈ భక్తులు ఉన్నత వర్గపు శివ భక్తులవలె సంఘములో సమాన గౌరవమును పొందిరి.

క్రాంతి వధము :

బసవేశ్వరునకు పూర్వమే వీరశైవ మతము ప్రచారములో మండెడిది. దాని మూల కారకుడు ఏకాంత రామయ్యయని వండితులు అభిప్రాయము కాని బసవేశ్వరుడు వీర శైవమును మారిన కాలమాన పరిస్థితుల కనుగుణ్యముగా సంస్కరించి తీర్చి దిద్దెను. వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను ఖండించి, యజ్ఞయాగాది క్రతువులను నిరసించి, కర్మలను మరపించు నూతన క్రాంతి వధమునన్నేషించి భక్తి' శి ప్రాధాన్యత నొసగెను, He is a Reformer and Organiser but not the Founder "This movement may be said to be some what Unique in the religious history of India"³². అని బసవేశ్వరుని ఉదమము యొక్క గొప్ప తనమును రెవరెండ్ సి.డి. ఉత్తంగి తెలిపియున్నారు. అప్పటి వీరశైవము "యజ్ఞయాగాదులు కర్మలు, దేవాలయాలు, పూజలు, పునస్కారాలు లేనిదని"³³ ఏటుకూరు బలరామమూర్తి నిర్వచించినారు.

వీరశైవ వండిత త్రయము, శ్రీ పతి వండితారాధ్యులు (1072), శివలెంక మంచన (1100-60) మల్లికార్జున వండితారాధ్యులు (1100-60), వ్రాచార ప్రాభవముల కెంతో కృషి గావించిరి.

వీరశైవములోని మూల సూత్రములు, తత్త్వములు, తంత్రములు, సమతా దృక్పథమున కెట్లు దోహదకార్యలో నిర్ధారించబలయును.

32. T.G. Kalghati Essay in - 'Sri Basavesvara (1967 : Page 187)

33. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి. మన చరిత్ర (1986 : పుట 40)

మూల సూత్రములు :

1. వీరశైవులకు శివుడు ఒక్కడే దేవుడు. “ఏక సత్ విప్రాః బహుధా వదంతి.” వీరు ఇష్ట ప్రాణ, భావ లింగములను పూజింతురు. ఇతర దేవతలకు పూజ చేయరాదు. చిన్న దేవతలైన మారి మాసాని మొదలగు దేవతలను పూజింపరాదు. తీర్థ క్షేత్రములను దర్శింప కూడదు. జ్యోతిష్యమును నమ్మరాదు ఉభ దినములను గురించి పురోహితుల నడుగ రాదు.

2. ‘శరణుడే సతి శివలింగమే పతి’ అన్న మధుర భక్తి వీరిది. అట్టి జీవునకు దేవునకు భేదము లేదు. ఈ అభిప్రాయముతో విశిష్టా ద్వైతులు అద్వైతులు ఏకీభవించిరి. వీరితో వీరశైవులు జగత్తు విషయమున భిన్నా భిప్రాయమును కలిగియుండిరి. వీరశైవము జగత్తు సత్యమని తెలిపినది. బీజముచే వృక్షమైనట్లు మట్టిచే ఘటమైనట్లు సాదృశ్యమును చూపిరి. మన్ను సత్యము, దాని నుండి తయారైన కడవ పగలవచ్చును. కాని కడవ పుట్టుటకు కారణమైన మన్ను మాత్రము నాశనము కాదు.

3. ‘అహం బ్రహ్మాస్మి’ అని అద్వైతము అహంకరించినది. కాని వీరశైవము జీవుడు దేవునిలోని ఒక అంశ మాత్రమేయని స్పష్టపరచినది. దానిమ్మ ఫలము దేవుడైన దానియందలి గింజ జీవుడే కనుక అట్టి భగవంతుని షట్ స్థలముల ద్వారా సాధింపవచ్చును.

4. దేవుడు జీవుడు ఒకరైనచో పునర్జన్మ ప్రసక్తి లేదని వీరశైవులు స్థాపించిరి. అందుచేతనే మృత దేహమును అలంకరించి విమానముపై నుంచి వాద్యవై భవములతో రుద్రభూమికి గొనిపోవు ఆచారము నేటికికలదు.

5. “మానవులందరిలో జీవుడున్నాడని ఋజువైనది. కావున వీర శైవులు వర్ణాశ్రమ ధర్మములను పాటించరు”. వర్ణమనగా మనిషిరంగు. ఆశ్రమ మనగా మతపరమైన క్రమ శిక్షణ. ధర్మమనగా మత పరము, సమాజ వరము అయిన ధర్మములకు కట్టుబాట్లకు సంబంధించిన విషయము”³⁴ ఈ ఒక్క అంశమునే విశేషాంశముగా చేసి అనేక విధములుగా వానిని ఖండించి వీరశైవము సమతా దృక్పథమును సాధించినది.

34. యం. చెన్నప్ప-ప్రాచీన కావ్యాలు-ప్రాచీన గ్రామీణ చిత్రణ (1988 : పుట 16)

అందుచేతనే వీరశైవులు అస్పృశ్యతను పాటించారు. ఉదా: డోహర కక్కయ్య. మొదలగువారు ప్రఖ్యాతి వహించిన శివశరణులు.

6. జీవిత భాగస్వాములు, భాగ్య సీమలైన స్త్రీలు పురుషులతో సమానమని ఉద్ఘాటించిరి. కాని వైదిక, జైనములు స్త్రీలకు కల్పించని మోక్షాధికారాన్ని వీరశైవము కల్పించి సమతా జీవన సరళిని కలిగించినది. ఉదా: అక్కమహాదేవి (బసవేశ్వరుని సహోదరి). హేమాఽఙ్ఞి మల్లమ్మ మొదలగువారు.

7. వీరశైవులు కర్మలను అధిక్షేపించి క్రియా జ్ఞానమును అపేక్షించిరి. “క్రియాజ్ఞాన సమాయుక్తం వీరశైవ స్యలక్షణం”.

8. ఆది దేవుడు శివుడు. కనుక శివభక్తి కలుగుటకు కోటి జన్మలెత్తవలయును. “కోటి జన్మార్జితైః పుణ్యైః శివేభక్తిః” ప్రజాయతే³⁵ శివగీతలో శివభక్తి ప్రాప్తతను ఉగ్గడించినది.

9. జీవుడందరిలోను సమానమైన పరులను హింసించుట ఉచితము కాదు. అందుచేతనే వీరశైవులు అహింసా వ్రతస్థులు. “అహింసా పరమో ధర్మః” విషయమునకు ప్రాధాన్యత నొసగుచు “దయవిల్లదధర్మవాపుదయ్యా” అని ప్రశ్నించెను. దీనికి కుల మతముల వివక్షత లేదు.

10. వైదిక మతము, అద్వైతము జ్ఞానమునకు ప్రాధాన్యత నిచ్చినవి. కాని వీరశైవులు జ్ఞానమున కంటె క్రియకే ఆధిక్యత నొసంగిరి.

11. వైదికము దళితులైన శూద్రులను చిన్నచూపు చూసి నిర్లక్ష్యము చేసినది. దీనితో సంఘములో రెండు ప్రధాన ప్రత్యర్థి వర్గము లేర్పడినవి. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులు ఒక వంక, శూద్రులు మరొక వంక చేరుటకు కారణమైనది. ఈ అభాతమును తొలగించుటకు వృత్తికి ప్రాధాన్యత నొసగి, సంఘములో శూద్రులను భాగస్వాముల జేసి ఉచిత రీతిని సమ్మానించినది. ఇదియే ‘కాయకవే కైలాస’ మన్న సిద్ధాంతము. వృత్తిని విశ్వసించి సత్య శుద్ధముగా నిర్వహించి తగినంతగా సంపాదించి గురు లింగ జంగమములకు దాసోహము గావింపవలయును. దీనిని తరువాత అధ్యాయమున చర్చించెదను.

12. వైదికాది మతములు సూత్రమునకు, సిద్ధాంతమునకు ప్రాముఖ్యత వాసంగి అనుభవమును, ఆచరణమును విస్మరించినవి. శివ శరణులు నిత్య నిజ జీవితములోని అనుభవముల యొక్క మంచి చెడులను అనుభవ మంటపములో చర్చించి, సంపూర్ణ్యదయమున కవసరమైనట్లుగా మలచి శాస్త్రీయము చేసిరి. ఇందుకై బసవేశ్వరుడు కళ్యాణ కటకములో అనుభవ మంటపము నేర్పాటుజేసెను. అల్లమ పృథువును అధ్యక్షునిగా నియమించెను. ప్రతి శివ శరణుడు పృథిపాడించిన ఎంతటి అల్పమైన విషయమైనను ఫల మందికి ఉపయోగపడినదిగా నిర్ధారించిన దానిని చట్టముగా చేసిరి. చట్టము చేయుటలో నెల్లరకు సమాన పృథి వత్తి కలదు.

13. క్రియకు ప్రాధాన్యత వాసంగి వైదిక మతమునకన్న గొప్ప దని నిరూపించుకొనినది. వీరశైవులకు మృతాశౌచ, రజోశౌచ, దర్శనాశౌచ, స్పర్శనాశౌచ, జాతాశౌచ, అనబడు పంచ సూతకములు లేవు. ఇందు స్త్రీ పురుషులిరువురును లింగాధారులు. “లింగ ధారీ సవాళుచి” అన్నది ఆగమ ప్రమాణము.

14. విశేషించి లింగధారణముతో కుల, మత, జాతి, వర్ణ, వర్గ, వృత్తి, విద్య, ధన భేదములను నిర్మూలించి మానవతా వాదమును ఆవిష్కరించినది.

15. కర్మలను గణించని వీరశైవము, స్నాన, విభూతి ధారణతో శుద్ధీకరణ శక్తిని సాధించును.

16. వీరశైవులకు దీక్షా సంస్కారములు విధింపబడినవి. ‘దీక్ష’ అనగా గురువు పెట్టిన ‘భిక్ష’ దీక్ష పొందిన శివశరణుడు సానపట్టిన వజ్రము వలె ప్రకాశించును. వేదా, క్రియా, మను సంస్కారములని త్రివిధములు.

17. వీరశైవులు నిర్భయముగా జీవింతురు. వీర వ్రతము నాచ రించుటకు ‘శివ ప్రసాయిత’మను ఖడ్గము ధరింపవలయును.

18. వీరశైవము యొక్క ప్రత్యేక లక్షణము అత్మార్పణము. గురు లింగ జంగమములను దూషించినగాని లేదా వ్రత భంగము జరిగినగాని ఖడ్గము యుత్కాదులతో అత్మార్పణము గావించుకొందురు ఇవి కొన్ని ప్రధానమైన వీరశైవము యొక్క మూల నూత్రములు. సమతా స్థాపనకు తోడ్పడినవి.

వీరశైవ తత్త్వములు

ఎ. జీవాత్మ విచారము :

“శివునకు, జీవునకు పారమార్థికమగు భేదా భేద మంగీకృతము. ఈ సంబంధము అగ్నినుండి పుట్టిన అగ్ని కణములకుగల సంబంధము వంటిది. పరశివుని యందు అవినాభావ సంబంధమువలె విమర్శన శక్తియు, సత్వర జస్తమో గుణముల తారతమ్యమువలన శుద్ధచిద్రూపమైన పరశివుని యందు ఖోక్తృ-ఖోజ్య ప్రేరక రూపమువలె పరిణ మించును.”³⁶ అని కాశీనాథశాస్త్రి గారు వివరించియున్నారు.

బి. జగద్విచారము :

ఈ జగత్తు ఉత్పత్తి నాశనము లేనిది. పరశివ బ్రహ్మమునుండి ఇచ్చా శక్తి, దాని నుండి జ్ఞానక్రియా శక్తులు ఉత్పన్నమయినవి. ముప్పది ఆరు తత్త్వములు, “శివ, శక్తి, సదా శివ ఈశ్వర భద్రవిద్య, మాయ, కళ, విద్య, రాగ, కాలనియతి, సురుష, ప్రకృతి, అలంకార బుద్ధి, మనస్సు, శ్రోత, త్కక్ష్మ, చక్షువు, జీహ్వా, ప్రాణ, వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థ, శబ్దము, స్పర్శ, రూపము, రసము, గంధము, ఆకాశము, వాయు, వహ్ని, సలిలము, పృథ్వి” అనునవి రూపపరిణామము జెందును.

సి. పరిణామ వాద విచారము:

చరాచరాత్మకమైన సమస్త ప్రపంచము శక్తి విశిష్ట పరమ శివుని యొక్క పరిణామము చెందిన రూపము.

“వృక్షస్థిం వత్ర పుష్పాది వఱ బీజస్థతిం యథా ।
తథా హృదయ బీజస్థం విశ్వమే తత్పిరాత్మనః”³⁷

(సి.సి.-20-33 క్లో)

అని సిద్ధాంత శిఖామణిలో వర్ణింపబడినది.

వృక్షము వత్ర శాఖములతో ఎట్లు విరాజిల్లు చున్నదో అదే విధముగా శివుడు భూమి, జలముచేత విరాజిల్లుచుండును. అతి విశాలమైన మణ్ణిచెట్టు

36. పండిత శ్రీకాశీనాథశాస్త్రి-వీరశైవ రత్న (1981 : పుట 150)

37. కాశీనాథశాస్త్రి-సిద్ధాంత శిఖామణి (1982 : పుట 270)

యొక్క ఆకులు, పూలు, పండ్లు, మొదలగునవి ఏ విధముగా జీజమునందు సూక్ష్మరూపములో దాగియున్నవో అదేవిధముగా చరాచరాత్మకమైన ప్రపంచము వరమాత్ముని యొక్క హృదయ జీజములో సూక్ష్మరూపమున దాగియున్నది.

డి. జగత్పత్యత్వ విచారము :

శక్తి విశిష్ట వరశివ బ్రహ్మ నుండి ఉత్పన్నమైన సకల చరాచరాత్మకమైన జగత్తు మిథ్యకాదని సత్యమని అనంతమైన శ్రుతులు ముక్త కంఠముతో ఉద్ఘోషించుచున్నవి.

“యస్మాదేతత్ప ముత్పన్నం మహా దేవచ్ఛరాచరం
తస్మాదే తన్నభి ద్యేతయథా కుంభాదికం మృదః”³⁸
(సి.శి-10-62)

అని నిరూపించుచున్నది.

మట్టిలో పుట్టిత కడవ మొదలగు వానికి, మట్టికిని ఏవిధముగా భిన్నము కాదో అదే విధముగా శివునియందు ఉత్పన్నమైన చరాచరాత్మకమైన జగత్తు శివుని కంటె భిన్నమైనది కాదు.

ఇ. ప్రమాణ విచారము:-

వీరశైవ సిద్ధాంతములో ప్రత్యక్ష - అనుమాన - శబ్దములని మూడు ప్రమాణములంగీ కృతమైకవి. మిగిలిన దత్పనకారులు ప్రమాణముల నంగీకరింతురు.

యఫ్. లింగాంగ సామరస్య భావము :-

వీరశైవ సిద్ధాంతములో వరబ్రహ్మను ‘స్థల’మను పేరుతో నిర్దేశించి యున్నారు. చరాచర జగత్తు ఉద్భవించి అంతరించుచోటనియు మరొక భావము.

“స్థీయతే లీయతే యత్ర జగదేతచ్ఛా చరం ।
తద్బ్రహ్మస్థల మిత్యుక్తం స్థలతత్త్వ విశారదైః ॥
(సి.శి-5-24)

“స్థ” అనగా జీవి ఆచిర్భవించి ఎదుగుట అనియు, ‘ల’ అనగా లక్ష్యములో (అంత్యము) వదులుకొనుననియు” ఎన్.డి. పాడె వివరించుచున్నారు. ఈస్థల

38. కాశీనాథశాస్త్రి-సిద్ధాంత శిఖామణి (1982 : పుట 134)

రూప వరశివ బ్రహ్మము. స్వలీలతో అంగ స్థలము, లింగ స్థలము అని ఏ విధముగా రెండు ప్రకారములున్నవో పూర్వోక్త చిత్తశక్తి విశిష్ట జీవనము అంగవదవాచ్యమై యున్నది. అట్టి అంగ స్థలములు నలుబది నాలుగు కలవనియు, లింగ స్థలములు ఏబదియేడు ఉన్నవనియు నిర్ణయించిరి. ఈనూటొక్క స్థలములు సాధకుని కౌఠకు ఏర్పాటు చేయబడినవి. జీవుడు 'అంగ' మనియు, బ్రహ్మ 'లింగ'మనియు తెలియుచున్నది. వీరశైవమునకు భక్తుడు అధికారి. ముక్తియే ప్రయోజనము. శివ జ్ఞానమే విషయము. ప్రకాశ్య ప్రకాశ భావమే సంబంధము.

జి. వర్ణ విప్లవము :

పై దిక మతము వర్ణాశ్రమ ధర్మములతో, యజ్ఞయాగాది క్రతువులతో, కర్మకాండతో, మూఢ విశ్వాసాలతో సకల మానవులలో సమతమ సాధించలేక పోయినది. కుల వ్యవస్థ బంధముతో సంఘము సంకుచితమయ్యెను. "శూద్రుల యొక్క వృత్తులు, వారి స్థాయి ప్రాచీన శ్రుతుల కాలము నాటిదై అభివృద్ధి నిరోధకమయ్యెను.....మిగిలిన వారికి సేవకుడు, ఆవుల కావరి, స్నేహితుడు, రైతుల నుండి ఆహారము పొందెను." అని యు.ఎన్. ఘోషల్ అభిప్రాయపడినారు. రాజులు దాన మొనరించిన అగ్రహారములు, దేవుని మాన్యములు పురోహితులను అగ్రస్థితికి చేర్చెను. తద్వారా నిష్క్రియకు దారి తీసెను. శూద్రుణ్ణి ముట్టుకొన్న వెలివేయుటలు, ప్రాయశ్చిత్త్యములు తప్పనిసరి. వానితో పాటుగ "న శూద్రస్యవచో గ్రహ్యం శునోచ్ఛిష్టం హ విర్యధా" మొదలగు నిషేధముబండెను. ముఖ్యముగా రజకులు, తెలగులు, చర్మకారులు నికృష్టపు స్థితిలో నుండిరి.

1. అక్షరముల కులములు :

ఆర్యుల రాకతో వర్ణవ్యవస్థ నిర్మాణమైనది. బ్రహ్మ ముఖము నుండి డ్రాహ్మణులు.... పాదముల నుండి శూద్రులు జన్మించిరి" పురుష సూక్త కథనము. మానవులకే కాక వర్ణములకును ఇట్టి అవస్థి కలిగినది. 'అ' మొదలుకొని 'ఐ' వరకు అగ్ర వర్ణములని, 'త' వర్ణ 'ప' వర్ణములతో పాటు 'ర', 'వ' వర్ణములు క్షత్రియులని, 'య', 'ల', 'శ', 'ష', 'స', 'హ' లు వైశ్యులని, 'శ', 'క్ష'లను శూద్రులనిరి.³⁹

39. నన్నయ్య భట్టారకుడు-బాల సరస్వతీయము (1963 : పుట 148)

ఆదిశంకరాచార్యులు ఆయావాదములను ప్రతిపాదించుచు వేదములను, వర్ణాశ్రమ ధర్మములను, కర్మలను అంగీకరించెను. 40 అని డా. హెచ్. ఎం. సదాశివయ్య తెలియజేయుచున్నారు. శైవ బౌద్ధులు హిందూను నిరసించినను అంత్యములో సమత కొరకు కొట్టుమిట్టాడిరి.

వర్ణవ్యవస్థను ఖండించుచు బసవేశ్వరుడు అనేక వచనముల విరచించెను.

“మడివాళ నెందెంబెనె మాచయ్యన ?

నెట్టి యెందెంబెనె సిరియాళన ?

డోహర నెందెంబెనె కక్కయ్యన ?

అను హరువ నెందెంబెనె కూడల సంగయ్య నగువనయ్య.”

(Dr. H.M. Sadasivaiah-A Comparative Study of Two Virasaiva Monasteries-Ch. 2 48 Page).

‘మడివాళ’ అందుమా? మాచయ్యను నెట్టి అందుమా? సిరియాళును ‘డోహర’ అందుమా? కక్కయ్యను ‘మాదార’ అందుమా? చెన్నయ్యను నేను బ్రహ్మణుడును అనిన కూడల సంగయ్య నవ్వతాడు అయ్యా!

బసవేశ్వరుడు వక్కాణించినట్లు లింగమును ధరించి వీరముతో శైవమును వీరశైవుడు రక్షించును. “లింగమధ్యే జగత్పర్యం, లింగ బాహ్యే త్పరం నహి” ఇత్యాది శ్రుతి ప్రమాణములచేతను లింగముతో పాటు విభూతిని ధరించి, రుద్రాక్షమాల కలిగి, వంచాక్షరీ మంత్రమును జపించు ఛాద్రుడు అగ్ర వర్ణజుడైన వీర శైవుడు సమానము. ప్రధాని, భాండారి యగు బసవేశ్వరుడు వీర శైవుడగు మడివాలు మాచయ్యకు నమస్కరించెను. హినకులజడగు శివనాగుమయ్యకు పూజలు గావించెను.

2. గోత్ర నామములు: వీరశైవులు గోత్ర నామమును జెప్పకొనరు, అందుకు తగినట్లు పాల్కురికి సోమనాథుడు “బసవని పుత్రుండ, బసవ గోత్రుండ” అని చాటుకొనెను. వీరు తమ పేర్లను తల్లిదండ్రుల పేర్లను కూడ చెప్పకొనరు.

40. Dr. H.M. Sadasivaiah :- A comparative Study of Two Virasaiva Monasteries (1967 : Page 16).

3. భవి (శివభక్త హిమల) జన దర్శన, స్ఫుర్షనాదుల వీరు కలనైన అంగీకరింపరు.

4. వీరశైవులకు శివుడొక్కడే దైవము. “ఏకోదేవః” అతడే అది మధ్యాంత రహితుడు. మరియు శివుడు ధాత భోక్త. శివుడు స్వర్వం “శివోదాతా శివో భోక్తా శివస్సర్వమిదం జగత్”⁴¹ అని శ్రీపతి పండితా చార్యులు ఉల్లేఖించుచున్నారు.

5. శివభక్తి కలిగిన వీరశైవులెల్లరు సమానులు. వీరికి కుల మతాలు లేవు. ధనిక, పేద తేడాలు లేవు. పండిత పామర వాదాలు లేవు. ఉచ్చసీచ భేదాలు లేవు. సంఘములో వీరికి సమాన స్థితి కలిగించినది. బహుదేవతా రాధన సన్నగిల్లినది. పురోహిత వర్గము కూడ సత్యాన్వేషణ మార్గముత పురోగమించినది.

హెచ్. కర్మ విచ్ఛేదనము :

1. కర్మలు: వీరశైవులు కర్మ నిరాసనము గావించి క్రియా శరాస నమును చేపట్టిరి. అగ్రవర్ణాలవారు తమ జన్మముచే అగ్రాసనమధిష్టించిరి. వీరిని కర్మకాండ పరిరక్షించినది. సంఘములోని వర్ణాశ్రమ ధర్మములు ఒక ప్రక్క, కర్మకాండ మరొక ప్రక్క జేరుటచే మానవతా వాదమునకు దూరమయినది. ఇందు కర్త, కర్మ ఒక్కరుగా యాపు దాల్చిరి. అందుచే క్రియా నిస్తేజమయినది. ఇట్టి కర్మలు నాలుగు రకములు.

పుత్ర, వశు, స్వర్గాది ఫలములను కలుగజేయు పుత్రకామేష్టి యిత్యాది యజ్ఞములు కామ్యములు.

సురాపాన యిత్యాదివి 'నిషిద్ధ' కర్మలు
సంద్యావందన, అగ్నిహోత్రాదులు 'నిత్యకర్మ'లు

జాతేష్టి, విశ్వ జిద్యాగాది శ్రౌతములు మరియు గ్రహణ స్నానాదికర్మలు 'నైమిత్తికము'లు. ఇష్ట కర్మలు ప్రత్యేకించి కలవు. 'అగ్ని సవర్య, తపస్సు సత్యము, వేదాధ్యయనము, అతిథిపూజ, హోమము' మొదలగునవి. పుణ్య, పాప, మిశ్రమ కర్మలతో పాటు మానసిక, వాచిక, కాయకమనెడి కర్మలు కూడ కలవు.

41. శ్రీపతి పండితాచార్యులు-శ్రీకర భాష్యం (1954 : పుట 96)

వృధానముగా కర్మలు వైదిక, తౌకికములని రెండు. ఆయునను వీనిని కర్మ వంచకములుగా పెంచుకొనిరి. అవి ఉక్షేపణము, 'అపక్షేపణము, ఆకుంచనము, ప్రసారణము మరియు గమనములు' అంతటితో ఆగక కర్మ ఫల భేదములను, కర్మ చండాలురను కూడ సృష్టించిరి. మానవ జీవితమును అడుగుడుగునా ఫలాపేక్ష కర్మలతో నింపివేయుట జరిగినది. అదియు గూడ పట్టుటతోనే ప్రారంభించిరి. ఇక అవి గిట్టు వరకును, గిట్టిన తర్వాత కూడ తప్పలేదు. "గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతక కర్మ, నామ కరణము, అన్న ప్రాశనము, చౌలము, ఉపనయనము, ప్రాజ పత్యము, సామ్యము, ఆగ్నేయము, వైశ్యదేవము, గోదానము, సమా వర్తనము, వివాహము, అంత్య కర్మలు ముఖ్యములు. సూక్ష్మ దృష్టితో పరిశీలించిన కర్మకాండ అధికము చేయబడి, క్లిష్టము చేయబడి, ఒక అగ్ర వర్ణము మిగిలిన రెండు అగ్రవర్ణాలపైబడి నిత్య (పడి) రాబడిని ఏర్పాటును చేసికొన్నది. శూద్రులు షేదవారుగ నుండి కర్మ జీవులవారి నిత్య పతిశ్రమ వీరిది భాగ్య ఫలితము వారిది. ఇట్టి కర్మలు ఒక వర్ణము యొక్క ఆచారమును పెంచెను. కాని మరొక వర్ణము దాని పీడనకు గురియైనదని గుర్తించలేక పోయినది. దీనితో సంఘము భిన్న ధృవములుగ విడిపోయి దూరమయినది.

2. యజ్ఞ యాగాది కృతువులు :

యజ్ఞ యాగాది కృతువులు హింసాయుతమయి, కాలహతముయి ధనవ్యయముతో కూడుకొన్నవి. కర్మలన్నియు మంత్రప్రోక్తములయినవి ఆ మంత్రములు బ్రహ్మణుల ఆధీనములు ఎటొచ్చి తర్వాత రెండు అగ్ర వర్ణములవారు ప్రథమ అగ్రవర్ణము కొరకు జీవించుచుండిరి. చివరకు శూద్రులను మూడు అగ్ర వర్ణాలవారు తమ కోసము వారు వృద్ధియున్నారన్న భావనను కలిగించిరి. ఈ సంఘములో సహజీవనము లేదు. అందులో సమతా దృష్టి అసలు మృగ్యము.

"క్రియా విశేష బహులాంభోగైశ్వర్య గతిం ప్రతి"42యని శ్రీ విద్యా

42. విద్యా ప్రకాశానందగిరి స్వాములు - గీతామకరందము
 (1985 : పుట 281)

ప్రకాశానందగిరి స్వాములు తెలియజేసిరి. స్వర్గాది భోగములను, ఐశ్వర్యములను అభిలషించి వాని కొరకు అనేక యజ్ఞయాగాదుల నాచరించుచు కర్మకాండయందు మునిగిపోవుదురు. వారు యత్నించినది శాశ్వతమైన దైవసుఖము కొరకు కాదు. క్షణిక ప్రాపంచిక సుఖము కొరకు మాత్రమే. యజ్ఞములలో పంచమహా యజ్ఞములను సెలవిచ్చిరి. అవి 1 దేవయజ్ఞము-హోమము, 2 పితృయజ్ఞము-తర్పణము, 3 సృయజ్ఞము-అతిథి పూజ. 4 బ్రహ్మ యజ్ఞము-వేదా ధ్యయనము, 5 భూత యజ్ఞము - ప్రాణులకు అన్నమిడుట.

వైదిక మత పరిస్థితిలోని కర్మకాండను ఖండించి యజ్ఞయాగాది క్రతువులను నిరసించి, అహింస నాచరించి, శ్రీయ నుద్ధరించి, మంత్రతంత్రములకు బదులుగా అనుభవమునకు ప్రాధాన్యతనిచ్చి సాటి మానవునితోటి మానవునిగా దిద్దించునట్టి సమతా దృష్టిని నింపి బసవేశ్వరుడు వీరశైవమతమును వ్యాప్తి చేసెను.

“క్రియా స్థాన సమాయుక్తం వీరశైవస్య లక్షణం” అన్న వాక్యము ప్రమాణము. అందువలన “వల్లాపురాణ కర్మకై మోదలు”⁴³ అని బి.సి.వి. జవళి వివరించారు. నిత్య కర్మల స్థానములో క్రియల జేర్పెను. అహింస స్థానములో దయకు ప్రాధాన్యత వొసంగెను.

“దయ విల్లద ధర్మవాపుదయ్యా ?
 దయవేబేకు సకల ప్రాణి గళల్లియా
 దయవేధర్మద మూలవయ్య”

(Dr. H.M. Sadasivaiah - A Comparative Study of Two Virasaiva Monasteries - Ch. 2-43 Page)

దయయే ధర్మమని, సకల ప్రాణుల మీద దయగలిగియుండవలయునని, దయయే ధర్మమునకు మూలమని ఉద్ఘోషించెను.

అనుభవమునకు ప్రాముఖ్యత వొసంగి దాని ప్రాచుర్యమునకు కృషి గావించెను.

43. బసవరాజు చెన్ను వీరప్ప జవళి-ధర్మ భండారి బసవణ్ణ నవరు (1963 : పుట 60)

'అయ్యా, నిమ్మ అను భావిడింద ఎన్ను తను హాళా యిత్తయ్యా!
 అయ్యా, నిమ్మ అను భావిడింద ఎన్ను మన హాళాయిత్తయ్యా!
 అయ్యా, నిమ్మ అను భావిడింద కర్మ ఛేదనవాయిత్తు!'" 44

— బసవేశ్వర వచనము - 510

అయ్యా, మీ అనుభవముతో శరీరము నిశించిందయ్యా! అయ్యా, మీ అనుభవముతో మనస్సు నిశించిందయ్యా! అయ్యా, మీ అనుభవముతో కర్మ ఛేదనము జరిగింది అని బసవేశ్వరుడు స్పష్టపరచెను.

ఈ సూత్రమునకనుగుణ్యము "సత్క్రియలవశ్యముగా చేయవలె ననియు" (124వ పద్యము), "క్రియగౌన జంగమ లింగము నియతిం బూజింప" (156వ పద్యము) వలయునని, "క్రియ బటిగి యెటిగి యుడి గినయయుక్తి యుక్తుండు పతితుడని" (249వ పద్యము) శివతత్త్వ సారములో శ్రీ మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు పేర్కొనిరి. పాల్కురికి సోమనాథుడు బసవపురాణములో కర్మలను తీవ్రముగా ఖండించెను. "కర్మ మార్గంబగుగాక బ్రహ్మాంబుధి" (47వ పుట), "కర్మ జన్మంబు దుష్కర్మంబని" (41వ పుట) యనియు, "కర్మమునకు కర్తృత్వస్థి లేదనియు", "నీపు వేదవాడినిగాపు వెఱకర్మ వాడినీపేరని" నిరసించెను. "కృతం కర్మ శుభా శుభమ్మనెడి" చిటి పాటి వాదముల్ చెల్లవనెను. కర్మంబు బుద్ధనుసాది యని తేట తెల్ల పరచెను (వాద ప్రకరణము. పండితారాధ్య చరిత్ర). అధిక సాదృశ్యములు బసవ పురాణము నుండి గైకొనుట జరిగినది. యథా వాక్కులు అన్నమయ్య సర్వేశ్వర శతకములో "భవచ్చిదప్తక్తి సద్వహ్ని .... గ. శ్మంబు జెఱుచు దత్త్వం బెన్న" యని 81వ పద్యములో వివరించెను. వీరశైవ మతము కర్మ ఖండనకు పాటుపడి మానవులందరు క్రియలందు సమానమనెడి భావన కల్పించినది.

బ. శ్రీ సమస్య :

వీరశైవము శ్రీలకు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమును, మత స్వాతంత్ర్యమును

44, బసవరాజు చెన్ను వీరప్ప జవళిధర్మ శంకారి బసవణ్ణ నవరు (1963 : పుట 71)

కల్పించినది. అనుభవ మండపములో అక్క మహాదేవి, నీలాంబిక మొదలగువారు ధార్మిక అంశముల చర్చలలో పాల్గొనుచుండిరి. ముఖ్యముగా ఉన్నత వర్గములోనివారు రజస్వల సమయములందు మూల కూర్చుండునట్లు చేసిరి. కాని వీరశైవ మతస్థుల ఇండ్లలోని స్త్రీలు రజస్వల సమయములో కూడ శివ పూజ చేసికొనవచ్చును.

“పార తంత్ర్యంహి నారీణా ముక్తం స్వర్గేషు కర్మను
 ఐహికేష్యసి మోక్షార్థై నస్యాతంత్ర్యం విషన్యతే
 తస్మా దవశ్యం నారీణాం దీక్షాదేయా బుధోత్తమైః”⁴⁵

—కారణ-2-70వ శ్లోకము.

రజస్వలయైన సమయములో కూడ స్త్రీలు శివ లింగమును ధరింపవచ్చును.

ఇట్టి మత స్వాతంత్ర్యము వైదిక మతములో లేదు. యజ్ఞోప వీతమును స్త్రీలు ధరింపరాదు. వీరశైవ మతము స్త్రీ పురుషుల నిరుపరను లింగ ధారణకు అర్హులను గావించినది.

“దీక్షా పవిత్రతాంగత్వాత్ లింగ స్పర్శోన దుష్యతే
 రజోవత్ప్యాది కాలేషు కార్యాపూజా ప్రయత్నతః
 వ్రసవ ప్రముఖాపత్సు పూజా భంగోన దోషదః”⁴⁶

—కారణ-2-77వ శ్లోకము.

బి. మూఢాచారములు - విశ్వాసములు :

“పునరపి జననం పునరపి మరణం” అన్నది వైదికము. మానవుడెన్నో జన్మలై త్రికర్మ పరిపక్వము తర్వాత మోక్షము హిందునని వైదికుల అభిప్రాయము. దీనికి భిన్నముగా వీరశైవములో “ఏకేన జన్మానా ముక్తిః” యని నిర్ణయించిరి. అదియు కైలాస ప్రాప్తము, వీట్టి పరిస్థితులలోను వీరశైవులకు పునర్జన్మ లేదు. భక్తులతో పాటు వీధి వీధులలోని; వారికి, నగర మంతటికిని కైలాస ప్రాప్తి కల్గించినటుల బసవ పురాణములో అనేక కథలు కలవు. మరణించిన వారిని గురించి పండుగ చేయు విషయము

45. కాశీనాథశాస్త్రి-కారణాగమః (1955 : పుట 23)

46. అదే (పుట 24)

మకుటాగమములోని తృతీయ పటలములో 8,9 సూత్రములందు వర్ణింపబడినది. తీర్థ సేవనము అనవసరము. మూఢాచారములకు, విశ్వాసములకు స్వస్తి పలకడము జరిగినది. భవిష్యత్తు జాతకము చూడవనిలేదు. అమావాస్య పున్నమలు, తిథి వారములతో మంచివి చెడువి లేవు. శుభ, అశుభ శకునములు అశాస్త్రీయములు. శకునమనగా 'కలిగించేదని' అర్థము. అవయవము లదరుట, పక్షుల, జంతువుల శకునాలు ఇత్యాదివి అసంబద్ధములు స్వప్నాలను విశ్వసించవనిలేదు. సాముద్రికము, జ్యోతిష్యము, పుట్టుమచ్చలు శాస్త్రము, అంకెల శాస్త్రము, గృహణములు, ఉపవాసములు పుష్కరస్నానములు - ఇవన్నియు మూఢా విశ్వాసములతో కూడిన ఆచారములు వీరశైవము వీనిని పూర్తిగా ఖండించినది.

కె. సులభ తంత్రములు :

ఆధ్యాత్మిక చింతనను కలుగజేయు అష్టావరణములు గలవు. గురులింగ జంగమములు సమాజమునకు సంబంధించినవి. పాదోదక ప్రసాదములు ఫలితములు. విభూతి, రుద్రాక్ష మంత్రములు - ఈ పాసనాసాధనములు.

ప్రవర్తనకు సంబంధించిన వైతిక విభాగము కలదు, అందు పంచాచారములు గలవు. అవి లింగాచార, సదాచార, శివాచార, గణాచార, భృత్యాచారములు.

తత్త్వ విభాగమునకు సంబంధించినవి. షట్ స్థలములు. స్థలమనగా అన్నింటికి మూలభూతమైన బ్రహ్మాయని అర్థము. భక్త, మహేశ, వసాది, ప్రాణలింగ, శరణ, ఐక్యములు. ఇవి క్రియ విశ్వాసమునకు నిశ్చయము నిష్ఠకు అర్పణము సావిధానమునకు, యోగము స్వానుభవమునకు, బయలుసుజ్ఞానమునకు, విర్లీపము సమరస భావమునకు మార్గములు.

ఇవి అందరికిని అందుబాటుతోనున్న సులభ తంత్రములు. ఎట్టి స్వయమును కలిగించనివి. వీని వివరణములు ఆయా సందర్భములలో వాసంగబడినవి.

సర్వమత నవనీతము ,

వీరశైవమునకు పూర్వమున్న మతములలో ఏదో ఒక్క అంశమందు

మాత్రమే సమతా దృక్పథము గోచరించును. అట్టి ఉన్నత గుణముల సమాహారము వీరశైవ మతము. అదియే విశ్వమత సారము. వాని ప్రభావ ఫలితములను పరిశీలించెదను.

ఎ. బౌద్ధము :

బౌద్ధమతమునందు ఆర్య అష్టాంగ మార్గములు కలవు. వీని యందలి ఔన్నత్యమును గ్రహించి వీరశైవము యొక్క అష్టావరణములుగా రూపు ధిద్దు కొనినవని భావించవచ్చును.

1. అష్టాంగ మార్గములు :

- 1. చకిత 2. శ్రద్ధ 3. భాషణ 4. కర్మ 5. సమాధి. 6. భావన
- 7. ప్రజ్ఞ 8. జీవనోపాధి.

అష్టావరణములు :-

- 1. చకిత 2. శ్రద్ధ 3. జంగము 4. పాదోదక 5. వ్రసాద 6. విభూడి
- 7. రుద్రాక్ష 8. మంత్రములు.

2. బౌద్ధ మతములో ఆరు నియమములు కలవు.

- 1. శరణము● ఆరింటిని స్మరించుట 2. మత పాఠములు వినుట
- 3. ఎనిమిది శీలములను గమనించుట 4. వర్షముతువు తర్వాత ఐద్రముల నొసంగుట 5. పుణ్య క్షేత్రములను దర్శించుట 6. స్థూపములను పూజించుట

వీని మూలతత్త్వములను గ్రహించి వీరశైవము షట్ స్థలముల ఏర్పాటుకు ప్రయత్నించినది. అవి 1. భక్త 2. మహేశ 3. వ్రసాది 4. పాణిలింగ 5. శతణ 6, ఐక్యములు.

3 బౌద్ధము యొక్క త్రిశబ్ద (రత్న)ములుగా పేర్కొనబడిన

“బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి,” “ధర్మం శరణం గచ్ఛామి,” “సంఘం శరణం గచ్ఛామి” అనునవి వీరశైవములో “గురు, లింగ, జంగములు”గా ఏర్పడిన వనుటలో విశ్రుతి త్రితేదు. బుద్ధుడు గురువుగా, ధర్మము లింగ ముగా, సంఘము జంగములుగా నేర్పడినవి.

“The Buddhistic Organisation was known as Sangha
 “The Sangha is represented as a man holding lotus in his

hand, the symbol of stainless purity.”⁴⁷

ఇది 'దాసోహం'నకు దారి తీసియుండవచ్చును.

4. బౌద్ధుల పంచారామములయిన

1. భీమేశ్వర లింగారామము 2. కైలాస ఆరామము 3. ఆమరారామము

4. ద్వారామము. 5. కుమార ఆరామము. ఇవియే తర్వాత తర్వాత వీరశైవుల ఆరామములయినవి.

“There is a strong view that Saivite temples of Pancharamas were built on the ruins of Buddhist stupas. The one five-storeyed was closed to the ground story”⁴⁸

యని బి. ఎస్. ఎల్. హనుమంతరావు నిరూపించియున్నారు.

5. బౌద్ధమతము స్త్రీలు పురుషులతో పాటు సమానమను విషయములో కొంత వెనుకంజ వేసినది.

“Yet it is difficult to say whether the Buddha fully accepted the equality of women with men.”⁴⁹

కాని వీరశైవము ఒక అడుగు ముందుకు వేసి స్త్రీలకు సమానతను, సంఘ గౌరవమును కలిగించినది.

6. బుద్ధుడు తన సామాన్యమైన పాళీ భాషలో మత బోధనలను ప్రవచించెను బసవేశ్వరుడు కూడ కన్నడ భాషలో వచన రూపములో గానము చేసి మత వ్యాప్తి చేసెను.

7. వ్యక్తి స్వయం వికాసము కోరకు, సంఘములోని కృత్రిమమైన అసమానతలను తొలదించుటకు రెండు మతములు ఒకే సంధాలో నడచినవి.

47. Dr. H.M. Sada Sivaiah - A comparative Study of Two Virasaiva Monasteries (1967 : Page 80)

48. B.S.L. Hanumantha-Rao - Religion in Andhra (1969-70 ; Page 130)

49. S.B. Shapet - Essay in 'SRI BASAVESVARA' (1967:Page 175)

8. బుద్ధుడు నొక్కి చెప్పిన "అహింసా పరమోధర్మః" బసవడు ప్రవచించిన 'దయవిల్లద ధర్మవాపుదయా: యను రెండింటియందును - దయగలిగి యుండుట పరమ - ధర్మమని తెలియుచున్నది.

బి. జై న ము:

జైనమతములో ఉత్తమ లక్షణముల తత్త్వములను కొన్ని స్వీకరించి వీరశైవము తన కనుగుణముగా తీర్చి డిద్దుకొన్నది.

1. జైన సన్యాసులను 'శ్రీమణు' అందరు. వీరశైవ భక్తులను 'శరణు' అందురు. వారి వసదులే వీరికి మఠముల స్ఫూర్తినిచ్చినవి.

2. జైనుల 24 తీర్థంకరుల వచనములు నిధి అగమములు. వీరశైవల వచనములు కూడ శైవాగమముల సంబంధి: 50

3. జైనమందలి పంచసూత్రములైన 1. జ్ఞాన 2. ధర్మ 3. చరిత 4. తపస్య

5. వీరములను వీరశైవములో 1. లింగాచార 2. శివాచార 3. సదాచార

4. భృత్యాచార 5. గణాచారములుగా రూపుదాల్చినవని యూహింపవచ్చును.

4. జైనమందలి అహింసా వాదమును, సత్య నిరతిని వీరశైవము యథాతముగా స్వీకరించినది.

5. "వ్యక్తి ఆస్తి సేకరణ విషయములో జైన మతము యొక్క భావమును పరిశీలించి" ధర్మ విచారణచేసి వీరశైవమతము ఆస్తి సేకరణను కొట్టివేసినది ఉచితసంపాదనతో 'దాసోహం' ను విధించినది.

6. జైనమత బోధనలు ప్రాకృత భాషలో రచింపబడినవి. వీరశైవ మత రచనలు సులభ కన్నడ భాషలో వచన క్రియలో రచింపబడినది.

7. జైన శ్రీమణుడు ఉపవసించి నిలుచుండి వృక్షమువలె ఆహారమును తీసికొనక ఆత్మత్యాగమును గావించుకొనవచ్చును. "A monk was

allowed to commit suicide by Practising Pavagamana or

50. B.S Kulakarni - Essay in 'SRI BASAVESVARA'

(1967:Page 399)

standing motionless like a tree without any food till death overtook him.”⁵¹

యని హెచ్. యు. సదాశివయ్య అత్మత్యాగ విధానమును తెలియజేసినారు. ఇట్టి అత్మత్యాగమును మూలనూత్రముగా గ్రహించి వీరశైవము మతరక్షణ కొరకు దీనిని అనుష్ఠించినది.

8. Jainism emphasises voluntary effort. There is no place for Divine grace in Jainism.

వీరశైవము దీనిని ఉతగాగైకొని వ్యక్తి ఒక శక్తిగా వృత్తిపై జీవించుచు భగవదేచ్ఛకు తావీయక ‘శ్రమైక జీవన సౌందర్యమునకు’ బహుధా ప్రాధాన్యత వొసంగినది.

వైదిక, బౌద్ధ, జైనముల తర్వాత శైవమత శాఖలగు పాశువత, కాలముఖ, కాపాలిక, కాశ్మీరు శైవము, శైవ సిద్ధాంతములనుండి ఏయే అంశములను గ్రహించినవో పరిశోధింపవలయును.

సి. పాశువతము :

1. పాశువత, స్థాపకుడయిన అకులీశ శివాచార్యులు దండము. ‘సిట్రాస్’ (దూది, నిమ్మకాయ) మలయు ఖడ్గము ధరించుచుండిరి. ఈ ఖడ్గమును ధరించు అక్షణమును వీరశైవ మతము స్వీకరించినది.

2. శివుని లింగ స్వరూపునిగా పూజించుట రెండింటియందును సమానము.

3. పాశువతులు అత్మత్యాగములందు విశ్వాసము కలిగియుండిరి. కావున వీరిని మహేశ్వరులందురు. వీరశైవము కూడ ఈ అక్షణమును స్వీకరించి వీర మహేశ్వరులుగా పేర్కొన్నది.

4. పాశువతులు బూడిద లేక భస్మమును రోజుకు మూడు పర్యాయములు పూసికొందురు. వీరశైవులు కూడ విభూతిని ధరించి త్రికాల పూజకు సిద్ధపడిరి.

5. పాశువతుల యమ నియమములలోవి గురువు ప్రభావమును వీర

---

51. Dr. H.M. Sada Sivaiah - A comparative Study of Two Veerasaiva Monasteries (1967 : Page 84)

శైవము గ్రహించి అష్టావరణములోని ప్రథమ అంశమైన గురువును విర్వాటు చేసికొన్నది.

డి. కాపాలికము :

కాపాలికులు భక్తులను శివశరణులు అందురు. వీరశైవము కూడ భక్తులకు అట్లే నామకరణము చేసినది. శరీర త్యాగములందు ఇతి మతాల వారికి విశ్వాసమున్నది. కాపాలికులు మనుష్య లేక జంతువుల యొక్క రక్తమాంసములను శివునకు సమర్పించెడి ఆచారము కలదు. ఈ ఆచారము వీరశైవమందును చిఱుతొండడు తన కొడుకును ఖైరవుడైన జంగమమునకు ఖండించి వండి పెట్టిన సంఘటనలో కన్పించును. కర్నూలు జిల్లాలోని త్రిపురాంతకము నందు తలలను బైపేద్యముగా సమర్పించుకొన్నట్లు శిలలు అనేకము దర్శనమిచ్చును.

ఇ. కాశ్మీరు శైవము :

1. ఆత్మ వరమాత్మలకు భేదములేదనియు అనగా భక్తునకు, శివునకు భేదము లేదనెడి గుణమును వీరశైవము గ్రహించెను.

2. కాశ్మీరు శైవములోని (గూఢభావన)ను యథా తథముగా వీరశైవము స్వీకరించినది.

3. ఆత్మ వరమాత్మలో అను సంధానమును పొందుటకు అనేక అవస్థలు పొందవలయుననియు, చివరకు 'ఐక్యమగు'ట అను భావమున ఇరువురు ఏకాభిప్రాయములు.

4. ఇరు మతములు శివుడు భగవంతుడు ఒక్కడే అను సిద్ధాంతమును అంగీకరింతురు.

5. దళతులైన శూద్రుల విముక్తిలోను, విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వమును సమతను చాటి చెప్పుటలోను, ఏకాభిప్రాయమును కలిగియున్నవి.

6. "ఁడు మతములు కూడ శైవగమములను ప్రాతిపదికగ గట్టి పునాదులు వేసినవి" అని డా. హెచ్.ఎం. సదాశివయ్య అభిప్రాయపడుచున్నారు.

ఎఫ్. శైవ సిద్ధాంతము :

1. శైవ సిద్ధాంత మందలి ఆపార, అచంచలమైన శివభక్తిని వీర

శైవము స్వీకరించినది. అరువది ముగ్గురు నాయనారులు బసవేశ్వరుని కాలం నాటికి పురాతనుల స్థాయికి చేరినారు. వారి ప్రాభవ ప్రభావముల ముద్ర విరశైవముపై కలదు.

“ఎల్లా పురాతనరు నెరెదు భక్తి భిక్ష వన్నిక్కెడరె”

“నిమ్మ పురాతరాణె”, “నిమ్మనంబిద శరణర డింగరగనాను”

“ఓర్వ మహేశ్వరం పురాతన విరచిత గద్య పద్య గళం”.

అని బసవేశ్వరుని వచనములలో పురాతనుల ప్రసక్తి చాలకలదు. అదే విధముగా చాల వచనములపై న తిరువాకము ప్రభావము కూడ ఉన్నదని తెలుపుచు

“Many passages from Vachna Sastras contain not only the ideas found in the Tiruvacam of Manikkavacar and other Saiva saints but are also couched in similar words so as suggest borrowing” అని విశ్లేషించినారు.

జి. అద్వైతము :

1. అద్వైతము నుండి జీవుడు, దేవుడు ఒక్కరే అన్న భావమును వీరశైవ మతము స్వీకరించినది.

2. అద్వైతములోని షట్ చక్రములు వీరశైవములోని షట్ఫలములుగా రూపాంతరము చెందినవని తత్వజ్ఞుల అభిప్రాయము.

1. మూలాధార చక్రము భక్తి స్థలముగను 2. స్వాధిష్ఠాన చక్రము మహేశ్వర స్థలముగను, 3. మణి పూరము ప్రసాది స్థలముగను 4. అనా హతము ప్రాణలింగ స్థలముగను, 5. విశుద్ధము శరణ స్థలముగను, 6. సహ స్రారచక్రము ఐక్య స్థలముగను ఉహింపవచ్చును.

హెచ్. విశిష్టాద్వైతము :

ఇందలి భక్తి ప్రాధాన్యతను వీరశైవము గుర్తించినది, భక్తి యున్నట్లు ఋజువగుటకు త్యాగమవసరము. అట్టి త్యాగము వీరము చేతనే సాధ్యము కనుక వీరశైవము అయినది.

వైదిక మతము నుండి దేవుడు ఒక్కడను భావమును, బౌద్ధమతము

నుండి నమతము, శైవ మతము ద్వారా అహింసను, శైవ మత శాఖలైన పాశుపతాదుల యొక్క లింగ, భస్మధారణలను, కాలముఖలనుండి పాండిత్యమును, కాపాలికుల నుండి ఆత్మత్యాగమును, శక్తిమతము నుండి శక్తిని, కాశ్యీరు శైవము నుండి సౌభాగ్యతృప్త్యమును, శైవ సిద్ధాంతముల భక్తిని, అన్తైవము యొక్క మోక్ష సాధనమును స్వీకరించి విశ్వమత సారమయినది.

విశ్వ మత సారము

ప్రపంచములోని మతములు జీవిత విధానమునుండి పుట్టినవి. ఆ వైదికముగా చెప్పబడు వీరశైవము కాలక్రమేణ వైదిక భావన పరిధిలోనికి ఆర్పింపబడినది. బసవణ్ణు వృషభావతారముగా కాలక్రమములో వీరశైవులు భావించుట మొదలుపెట్టిరి. వైదిక ఆచారములను పాటించుచు క్షీరశైవ స్ఫూర్తిని కలిగిన ఆరాధ్య బ్రాహ్మణులు జన్మించిరి

చారిత్రక పరిశోధకులు తంత్రీవాదాలను ప్రాథమికముగా ప్రాచీన భౌతిక దృక్పథము నుండి పుట్టినవని, ఇవి అచైదికములని దేవీప్రసాద్ చనోపాధ్యాయ 'లోకాయత' అనే తన గ్రంథములో నిరూపించెను. ఆయన శైవ తంత్ర దర్శనములను గురించి ఎంతో విస్తారముగా చర్చించెను. కాని వీరశైవమును గురించి, బసవని గురించి ఎక్కడ ప్రసక్తిచేయక పోవటమును గుర్తించవలెను. బహుశ కన్నడ దేశములోను, సరిహద్దు ప్రాంతాలలోను మాత్రమే ఒక శాఖగా మిగిలిపోయిన వీరశైవమును గురించి చనోపాధ్యాయకు సమగ్రమైన పరిశీలనయుండకపోవచ్చును. ద్రావిడ వైజ్ఞానిక పరిశోధకులు 'శివారాధన విధానము' దక్షిణ దేశము నుండి ఉత్తర దేశమునకు వ్యాపించినదని అందురు. సింధులోయ నాగరికతలో దొరికిన పశుపతి, మహాదేవ సంకేతాలను గురించి విశేష పరిశోధన చేసినవారు ఇవి అప్పటికే మధ్యధరా సముద్రీ నాగరికతలో నుండిన వృషభారాధన పద్ధతికి చెందినదని అంటున్నారు.

ఋగ్వేదములోనే వృషభ పృసక్తియున్నది.

“చత్వారి శృంగోత్రయో రస్య ఏదా
ద్వీ శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య
త్రిధా బద్ధో వృషభోరోర వితి
మహాదేవో మర్త్య మా వివేశ” ॥

ఈ మంత్రములో చెప్పబడిన వృషభానికి, పురాణాలలో చెప్పబడిన 'నంది' వాహనానికి సంబంధమున్నను అర్థ కక్ష్య పేరు. శివా శివుల లాస్యానికి, తాండవానికి ప్రారంభమును సూచించు నాందిని ఘోషించు వాడు నంది. ఈ నంది రావణుని శపించినట్లుగా రామాయణములోనున్నది. జైనులు మహావీరుని కూడ వృషభావతారముగనే వర్ణించిరి. ఈ పరిణామమును గమనించిన 'వృషభము సృజన శక్తికి, స్వచ్ఛతకు, జ్ఞానమునకు, క్రమమునకు ప్రతీకగ' కనిపించుచున్నది. ఇతర ప్రమాణాల ద్వారా కూడ ఈ అంశమును స్థాపించవచ్చును.

ఇటీవల జరిగిన పరిశోధనల వలన వీరశైవ దర్శనములోని 'లింగ ప్రాధాన్యము' మౌలికముగా 'లోకాయతుల' నుండి జన్మించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

లోకాయత సిద్ధాంతము ప్రత్యక్ష ప్రమాణమును అంగీకరించును. కాని అనుమాన ప్రమాణమును కాదు. అనుమానము అనగా లింగ సాధ్య ప్రమాణాల నడుమ ఒక సర్వకాలికమైన వ్యాప్తిని అంగీకరించుట యని అర్థము. ఇచ్చట లింగమనగా 'మాధ్యమిక ప్రమాణము' అని అర్థము. వస్తువునకు గల ధర్మమును గుర్తించుటకు మనిషి ప్రయోగించు శబ్దము మాధ్యమిక ప్రమాణమని, వస్తువు ద్వారా జరిగే అర్థబోధ సాధ్యమని లోకాయతులు భావించెదరు. కాని ఈ రెంటి నడుమ ఒక నిత్య సంబంధ రూపమైన వ్యాప్తి కలదనివారు గుర్తించరు. ఎందుకనగా ఈ వ్యాప్తిని ఏ ఇంద్రియానుభవముతోనూ స్థాపించలేము. ఉదాహరణకు ధూమాగ్ని న్యాయమును పరిశీలించండి. ధూమము ఉన్నచోట్లలో అన్నిటి అగ్ని ఉందని నిరూపించలేము. అందుచేత ధూమము లింగము (గుర్తు) అగ్ని సిద్ధము కాదు సాధ్యము.

ఈ కారణముచేత లోకాయతులలోని ఈ బౌద్ధిక తర్కమును ధైర్యాయకులు, వైశేషికులు, శబ్ద నిరూపణములో వాడుకున్నారని మనము సులభముగా గుర్తించవచ్చును. అందుకే శబ్దము 'లింగి' అని వైశేషికుల మతము. మీ మాంసకులు శబ్దమునకు 'అభిదానమని' పేరు పెట్టిరి. అనగా సంపూర్ణముగా ఒకవస్తువు తత్త్వన్ని ధరించినదని అర్థము. ఇక్కడ శబ్దము బట్టి మాధ్యమికము కాదు. దీనిపై తాంత్రికులు ప్రబోధించిన నూత్న విషయం శబ్దము లింగి కాదు. అభిదానము కాదు, వ్యంజనమని. వస్తువు

శబ్దముగా అభివ్యక్తి పొందగలదని అర్థము. అల్లమ ప్రభువు కథలో చెప్పిన లింగము స్వయం వ్యక్తమయిన జ్ఞానమునకు ప్రతీక. వస్తు వాచకమైన మాధ్యమికము కాదు. కాబట్టి అల్లమ ప్రభువు కాలమునకు భావ వాదచ్ఛాయలు వీరశైవము చుట్టూ వ్యాపించినవని అర్థము వేసికొనవచ్చును.

గిరిజన పరిశోధకులు కొన్ని అద్భుతమైన విషయములు చెప్పిరి సంస్కృతములో 'లాంగలము' అనే శబ్దము ఉన్నది. దీనికి నాగలి, మడక అను అర్థములతో పాటు శిశ్నమనే అర్థము ఉన్నది. సూత్ర వాఙ్మయములోను, మహాభారతములోను ప్రయోగములున్నవి. పి. సి. బాగ్చి అను వండితుడు "శిశ్నమను మౌలికార్థము నుండి నాగలి అని అర్థము. తోక అర్థము వ్యాపించాయి"⁵² అని అంటున్నారు.

అసలు 'లాంగల' శబ్దము అస్ట్రో ఏసియాటిక్ భాషా కుటుంబము లోనిదని చెప్పచు సంతాలి ప్రజలు 'ల' అనే మాటను త్రవ్వట, రంధ్రము చేయుట అనే అర్థములో వాడుదురని అక్కడ నుండి 'లాంగల' అను శబ్దము వుట్టినదని కూడ భావించుచున్నారు.

దీనిని గురించి దేవి ప్రసాద్ చవ్ పాధ్యాయ ఇలా అన్నారు. "Obviously there is something more in these than mere superficial similes or comparisons. The idea of sowing and digging are fused with the idea of coition".⁵³

లింగ శరీరమనే మాటను రూపాంతరము చెందు అతిసూక్ష్మ శరీరము అనే అర్థములో తొలుత సాంఖ్యులు వాడిరి. వీరశైవములో శరీరమునకేగాక సూక్ష్మ జగత్తుకు ప్రతీకగా లింగము, స్థూల జగత్తుకు ప్రతీకగా శరీరము రూపుదిద్దుకొన్నవి.

52. P.C. Bagchi-Pre Aryan and pre Dravidian culture in India (1929 : Page 10)

53. Devi Prasad Chatopadhyaya-Lokayata (Page : 318)

దళిత జనుల 'కాయక' సిద్ధాంతము

(పండె)ండవ శతాబ్దములో దళిత జనుల వృత్తులకు తగినంత గుర్తింపు లభించినది. కాయకము యొక్క రెండు విధములైన నిర్వచనములు. భిన్న మతములు విస్మరించినను నాయనారుల యొక్క వృత్తి ప్రభావముతో బసవేశ్వరుడు కాయక సిద్ధాంతమును రూపొందించిన విధము, లక్షణములు పరిశీలించెదను. దళితులకు సమాజములో సమాన గౌరవముతో పాటు ఆర్థిక సమానత కలిగించుటకై ఏర్పడిన దాసోహం యొక్క నిర్వచనము, భేద ములను చర్చింతును. ప్రధానముగా కాయక సిద్ధాంతము దళిత జనుల సాంఘిక, ఆర్థిక సమత్వము కొరకు ఎట్లు తోడ్పడినదో అధ్యయనము చేయుట ఇచటి నా ప్రయత్నము.)

కాయక నిర్వచనము :

“క-ప్రత్యయము. కాయ-‘చి’ అనేధాతువు నుండి ఉత్పన్నము. ఘ శ్చ ప్రత్యయము చేర్చిన కాయమగును. సాధారణార్థములో అనేక అవయవముల కూర్పు”.

కాయకము అనగా శరీర సంబంధమైన అనియు, కాయకము అనగా శరీరముతో చేయబడునదనియు అర్థము. Kayaka - 1. Relating to the body, performed with the body అనియు 2. Work, Profession, Pursuit, practice rite, observance¹ అని ‘కిటిల్’ కన్నడ నిఘంటువు - 432వ పుటలో అర్థ వివరణ చేసినారు. Sir Monier Williams Sanskrit - English Dictionary “Kayaka belonging or relating to the body, Kayika performed with the body”²

అని అర్థములు. “కాయకము. కుల కాయకము - a profession or trade.

1. Kittle's-Kannada-English Dictionary (1969 : P. 432)
2. Sri Monier william's-Sanskrit-English Dictionary (1970 : p. 274)

art జీవనము అనియు, కాయకము - among the Jangamas అని Charles Philip Brown అర్థములనొసంగెను. కాయకమనగా అర్థవంతమైన పలుకుబడి యందలి ఒక తెగయని జె. కృష్ణమూర్తి నిర్వచించి యున్నారు. డా॥ వి. నరసింహారెడ్డి కాయక సిద్ధాంతమును ఇట్లు నిర్వచించిరి. “ఏ వృత్తియైనను సమాజమున సమాన గౌరవము పొందెడి స్థితిని వీరశైవము కల్పింప ప్రయత్నించినది”⁴

ఎ. ‘పనియే పూజ’ సంబంధించినవి :

1, “Kayaka is Kailasa, work is worship”⁵

అని తుమారస్వామిజీ నిర్వచించారు.

2. “To work is to worship” అని యశ. యమునాచార్యులు తెల్పారు.⁶

3. డా॥ హెచ్. తిప్పేమద్రస్వామి స్వార్థరహితమైన పని కాయక మనియు అట్టిపనియే పూజయని వివరించుచు, “When work becomes a selfless means to achieve the end it shall be Kayaka and work becomes worship”⁷ అని ఉద్ఘాటించియున్నారు.

4 “Work is Heaven”⁸ అని జస్టిస్ బి.ఎం. కలగటి నిర్ణయించారు

5. డి.జి. కల్హటి “Work is worship Heaven is with him

3. Charles Phillip Brown-Telugu-English Dictionary
(1987 : p. 273)

4. డా. వి. నరసింహారెడ్డి-పాల్కురికి సోమనాథుని కృతులు-ఒక పరిశీలన
(1974 : పుట 1432)

5. Kumaraswamiiji-Essay in ‘Sri Basaveswara’
(1967 : Page 58)

6. M. Yamunacharya-Essay in ‘Sri Basaveswara’
(1967 : Page 65)

7. H. Thipperudraswamy-Essay in ‘Sri Basaveswara’
(1967 : Page :97)

8. B.M. Kalagate-Essay in ‘Sri Basaveswara’ (1967 : Page 165)

who works'⁹ పనియున్న చోట స్వర్గమున్నదని పేర్కొన్నారు.

6. **“Work is worship, irrespective of one's status or professions, whether a Guru or a Linga or a Jangama, everyone should learn to labour with a sense of detachment. Dependence on others is a tabu in this religion”¹⁰**

అనియు గురు లింగము జంగములు పనిచేయవలయుననియు ఎ.ఎల్. శివ రుద్రప్ప విశ్లేషించియున్నారు.

బి. ‘వ్యక్తి-వృత్తికి సంబంధించినవి :

a. **“Kayaka is not mere occupation, or mere Physical labour. It denotes the profession of a person who consciously identifies his work as a part of his religious life”¹¹**

అని వృత్తి శారీరక శ్రమగాక మత సంబంధమైన కృత్యమని డా. ఎం. చిదా నందమూర్తి చక్కగా నిర్వచించియున్నాయి.

b. డా. ఎం.ఎస్. సుంకపూర్ పని వలన పొందు బహుమతుల కన్నా దాని నియతికి ప్రాముఖ్యత ఉన్నదని తెల్పుచూ, **“Work which stressed the primary importance of the sense duty rather than of its rewards”¹²**

అని బసవేశ్వరుని అభిప్రాయమును బహిర్గతము చేశారు.

c. **“The Kayaka that everyone should earn his living**

9. T.G. Kalghate-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 P. 189)

10. A.L. Shivarudrappa-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 P. 368)

11. Dr. M. Chidenenda Murthy-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 112)

12. M.S. Sunkapur-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 137)

by work done with the sweat of his brow, but also, in spirit of dedication to God"¹³

అనియు కాయకములో శ్రమ బోధిస్తూ సంపాదించుకొనవలయునని దానిని భగవంతుని కంకితము చేయవలయునని పోషిస్తూ ఆర్థ మూడో మెసిజీస్ వివరించియున్నారు.

౧. ఆర్.టి. జంగమ్ పని పిలువకును, దాని నుండి ఆదాయమునకును గల ప్రాముఖ్యతను తెలుపుచు ఇట్లు ఉద్ఘాటించారు. "Basavesvara foresaw the value of work and the income it and of living on a hand to mouth basis in those days, several centuries back."¹⁴

e. "Kayaka means honest bodily labour to maintain oneself."¹⁵

అని పోఫెసర్ ఎస్. రాఘవాచార్ సెలవిచ్చారు.

f. ఐ.యం. కాయకమును వ్యాఖ్యానిస్తూ

"The Karma Yoga profounded in Geethopanishad, took a simplified form and assumed on the level of social practice called Kayak"¹⁶ అని వ్రాసారు.

౨. మనిషి శ్రమనే కాయకం అన్నారు. ఈ బొందెతోనే కైలాసాన్ని హిందవచ్చని హెచ్.యస్. బ్రహ్మానంద వివరించారు. (దేవీ కవిత - దళిత జన జీవిత చిత్రణ) వ్యాసము

ఈ నిర్వచనములను జాగ్రత్తగా పరిశీలించిన కాయకమనగా నిజాయితీగా

13. Armando Menezes--Essay in 'Sri Basavesvara' (1967 : Page 215)

14. R.T. Jangam -Essay in 'Basava Journal' December (1984 : Page 42)

15. S.S. Raghavachar-Essay in 'Sri Basavesvara' (1967 P. 377)

16. IM-Essay in 'Sri Basavesvara' (1967 : Page 259)

పనిచేయుచు, వృత్తిలో జీవించుచు, తగినంత సంపాదించి, అందులో కొంత భాగమును వీరశైవ మతము కారకు వెచ్చించ వలయునని వ్యక్త మగుచున్నది.

భిన్న మతములలో వృత్తి-నాయనారుల వృత్తి ప్రాధాన్యత :

1. భిన్న మతములలో వృత్తి ప్రాధాన్యత ఎంత వరకు ఉన్నదో పరిశీలించవలసియున్నది.
2. నాయనారుల వృత్తి ప్రాధాన్యతను కూడ అధ్యయనము చేయవలెను.

1. భిన్న మతములలో వృత్తి :

ఎ. వైదికము :

వర్ణాశ్రమ ధర్మములను పాటించి, కర్మ కాండను నిర్వహించవలయునని బోధించినది. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులుగా విభజించి కర్మ మార్గమును ప్రబోధించినది. కర్మమునే ధర్మము అని తెల్పినది "స్వధర్మోనిధనం శ్రేయఃపరధర్మో భయా వహః"-స్వధర్మము శ్రేయస్సును కలిగించుననియు, పరధర్మము భయమును పుట్టించుననియు వివరించినది. ధర్మము అనగా వ్యక్తి చేయవలసిన పని. చాల విశాల దృక్పథముతో నిర్వచింపబడినది. అగ్రవర్ణములవారి జోలికి ఇతర దళితులైన శూద్రులు పోకూడదని భావము అంతర్గతముగా నుండవచ్చును.

"కుర్వనేవేహ కర్మాణి జిజీషిచ్చెత్ గం సమా: ।

ఏవం త్వయి నాస్యథేత్ ఆస్మి న కర్మవివృతే సరే ॥

— ఈశ. ఉ-2

(డా॥ పు. త్రీరామ చంద్రుడు (సం) ఈశ ఐతరేయ కరోపనిషత్తులు పుట-2) ఇచ్చట వృత్తియను మాట కనిపింపదు. శూద్రులను సేవకులుగా గావించి వారి వృత్తి ప్రాధాన్యతను గుర్తింపలేదనవచ్చును.

కీ॥పూ. వేయి సం. ప్రాంతములో వ్యవసాయమునకు ఇనుప పనిముట్లు కావలసివచ్చినవి. 'ఇక్కడ స్థిర నివాసము అను అర్థము నిచ్చే వైశ్య ఆర్యుణ్ణి యజుర్వేదము పేర్కొంటున్నది. ఆర్యులలో క్షత్రియులు యుద్ధమునకు అంకితమయిరి. ఇకపోతే శూద్రులు సమాజమున కంతా సరిపడే అదనపు ఉత్పత్తిచేస్తూ "ప్రేమాభి మానములు కరువైన చీ కట్లొ

ప్రస్తుతము¹⁷ రని కంభంపాటి సత్యనారాయణ తెలిపారు. ఋగ్వేదపు సమాజములో కనిపించేవి రెండే విభాగములు. అవి క్రమముగా నాలుగు వర్ణములుగా నేర్పడినవి "అట్టి శూద్రులు అన్ని రకములయిన పనులు చేస్తూ యుండాలని, ఏ ఆహారమైన వారికి చాలునని, వారు సర్వ కర్మోపశీవు"¹⁸ అని మహాభారత వివరణను ఏటుకూరు బలరామమూర్తి ఉటంకించుచున్నారు.

"బ్రాహ్మణులలో చాల మంది ఉద్యోగులూ, భూస్వాములున్నా అనేక మంది అయుధులను చేత వట్టి యుద్ధాలకు వెళ్ళారు. వీరు తమ విద్యా విభావాలతో మర్యాదలు నిలబెట్టుకొన్నారు."¹⁹ అని కంభంపాటి సత్యనారాయణ వివరించుచున్నారు. ప్రభువులు కూడ అనేక కాలముల నుండి వచ్చిరి. బ్రాహ్మణులు వారి నుండి దానము పడుదురు. మొత్తము మీద సమాజములో చాల మార్పు వచ్చినది. మారని దల్లా క్రమ జీవుల పరిస్థితి వారెప్పటిలాగ అర్ధకాలితో పైవాళ్ల కోసం ఉత్పత్తి చేస్తూనే ఉన్నారు.

ఈ చతుర్వర్ణ విభాగములో పీడన దోపిడి లేదని కాదు. అదౌక తరహా వర్ణ వ్యవస్థ. మత పరముగా పీఠమలంకరించిన "బ్రాహ్మణులు ప్రత్యేక సౌకర్యాలు అనుభవిస్తారు. వారు పన్నులివ్వ నక్కర లేదు. శక్తియున్న రాజ్య సింహాసనమలంకరించిన రాజు లాంఛనములు లలాట, వట్టం భేరి, శంఖం, కావళి, అడపం, అందలం, అతవత్రం అనుభవిస్తూ ఉన్న క్షత్రియులు పన్నులు వసూలు చేస్తారు. వారూ పన్నులివ్వరు. ఇక పోతే వైశ్యులు భూ యజమానులు. ఇక శూద్రునిదే చాకిరీ అంతా!"²⁰ అని కంభంపాటి సత్యనారాయణ శూద్రుల నికృష్ట జీవితమునకు కారణము తెలిపియున్నారు. నాడు అగ్రవర్ణములకు హారములైన గాగ్రమాలు ఎట్లు దానము ఇవ్వబడినవో

17. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-అంధ్రుల సంస్కృతి చరిత్ర ||

(1988 : పుట 80)

18. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి-అంధ్రుల సంక్షిప్త-చరిత్ర

(1989 : పుట 16)

19. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-అంధ్రుల సంస్కృతి చరిత్ర |

(1988 : పుట 162)

20. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-అంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర (పుట 101)

కొన్ని ఉదాహరణముల పరిశీలించండి.

నాడు బ్రాహ్మణులనుభవించిన ప్రత్యేక సౌకర్యాలలో మరికొన్ని కలవు. కీ. శ. ఒకటవ శతాబ్దములో "సహమణుని అట్లుడు రషభ దత్తుడు దేవుళ్ళకూ, బ్రాహ్మణులకూ 16 గ్రామములు దానమిచ్చినట్లు, ఏటా లక్ష బ్రాహ్మణ్యానికి సమారాధనలు జరుపుతున్నట్లు, 8 మంది బ్రాహ్మణులకు వివాహము చేయించినట్లు, 8 లక్షల గోవులు, ఎంతో బంగారము బ్రాహ్మణులకు దాన మిచ్చినట్లు 'నాసిక్'లో దొరికిన ఒక శాసనము తెలుపుతుంది" 21 అని కంభంపాటి సత్యనారాయణ వివరించారు.

మరొక ఉదాహరణలో 'వాసిష్ఠీ' పుత్ర చాంతములుడు కోట్ల కొలది బంగారు నాణెములను, వేల కొలది ఆవులను దానము చేశాడని మారరీ వీర పురుషదత్తుడు నాగార్జున కొండలో చెక్కించిన శాసనములో నున్నది. కడవటి శాతవాహన రాజుల యొద్ద రాజుగానుండి, రాజ్యాధికారము స్వీకరించి, అశ్వ మేధ యాగము చేసిన మొదటి రాజైన వాసిష్ఠీ పుత్ర చాంతములుని కుమారుడు వీర పురుషదత్తుడు. ఈ విధముగా ఉత్పత్తికి కారణమగు శ్రమ దూరముగ నున్న 22 దని ఏటుకూరు బలరామమూర్తి తెలియజేయు చున్నారు.

బి. బౌద్ధము-సన్యాస జీవితము :

కీ.పూ. ఐదవ శతాబ్దములో వైదిక మతమునకు వ్యతిరేకముగా ఆవ ర్భవించిన బౌద్ధమతము "జ్ఞానమునకు, ప్రవర్తనకు, సన్యాసమునకు ప్రాధాన్యత నొసంగినది. బౌద్ధులు షట్పూత్రములను పాటింపవలయుననియు అందులోగల మూడవ సూత్రములో అష్ట శీలములు కలవనియు తెలిపియు న్నది" 23 అని బి ఎస్. ఎల్. హనుమంతరావు వివరించియున్నారు. వీరు

21. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర (పుట 77)

22. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి-ఆంధ్రుల సంక్షిప్త చరిత్ర
(1989 : పుట 40)

23. Dr. B.S.L. Hanumantha Rao-Religion in Andhra
(1969-70 : Page 103)

ఆరామముల నిర్మించి సేవచేయుటకు ప్రయత్నించిరేకాని ప్రత్యేకించి వృత్తి ధర్మమును పేర్కొనలేదు. జీవన భృతిని గురించి బడవ శీలములో చెప్పబడినది. కాని వ్యక్తి యొక్క శక్తిని వినియోగించుటకు ప్రయత్నించలేదనే చెప్పవలయును.

క్రీ.శ. ఏడవ శతాబ్దములో బౌద్ధ సన్యాసుల సుఖజీవన విధానమును వైనా యాత్రికుడు 'ఇత్సింగ్' ఈ విధముగా వర్ణించెను. రాజులవే బహు కరించబడిన రెండు వందల గ్రామముల నుండి వచ్చే ఆదాయముతో బ్రాహ్మణులు తమ జీవితమును గడిపేవారు. అనగా వీరిని ఖోషించుటకు అనేక వేలమంది శ్రమ వడవారు. వేలమంది శ్రమించి గడించిన అదనపు పంట వీరికి భక్తముగా నుండేది. "అందువలన బ్రాహ్మణులు శ్రమించనవసరముండేది కాదు. ఓరు తీరిగ్గా కూర్చొని శుష్కమైన ఆలోచనలు చేయగలిగినారు. బహుశ అదే 'గతితార్కిక ఆలోచనల'లోని ప్రత్యేకతకు దారితీసింది. ఇతర విహారాల కథలు కూడ ఈ విధముగనేయున్నవి"²⁴ అని దేవి ప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ విశదీకరించారు.

సి. జైనము-శ్రమణ జీవితము :

జైనము శ్రమణులకు ప్రవర్తనా నియమావళిని క్రోడీకరించినది. పంచ సూత్రములలో "వ్యక్తి ఆస్తి అనుఅంశమును ప్రవృద్ధముగా చర్చించినది. ఒకరి జీవనమును తీసికొనరాదనియు మరొకరి ఆస్తిని ఆక్రమించ రాదనియు తెలుపుచు స్వంత ఆస్తి ఉండకూడదని శాసించిన"²⁵ దని డి.డి. కోశాంబి వ్యక్తి ఆస్తికి సంబంధించిన చట్టమును వివరించినారు. ఆస్తిలేని వారి సంగతిని ఆలోచించినది కాదు.

పదకొండవ శతాబ్దములో జైనమతము కర్ణాటక, ఆంధ్రలలో ఉద్భవ స్థితిలో నుండినది. రాజాశ్రయములోనున్న జైన మతమునకు వసదులు అసంఖ్యాకములు. జైన దేవాలయములు కూడ అధికముగా నుండేవి.

24. దేవి ప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ-భారతీయ తత్వ శాస్త్రం
(1989 : పుట 156)

25. D.D. Kosambi-The culture and Civilization of Ancient India (1987 : Page 105)

డి. అద్వైతము-నిష్క్రియ :

మత త్త్వమునకు, జ్ఞానమునకు ప్రాధాన్యత యొసంగినది కాని సంఘమును మరచిపోయినది 'బౌద్ధమతము "హిందువుల ప్రధాన శత్రువుగ శంకరాచార్యులు భావించినది'ని కె.ఎ. నీలకంఠశాస్త్రి పేర్కొన్నారు, (A History of South India-P. 428)దీనితో అద్వైతము తన ఉనికిని నిలబెట్టుకొనుట కష్టమైనది.

2. నాయనారుల విశిష్టత :

తమిళనాడు, కర్ణాటక ఇరుగు పొరుగు దేశములగుటచే రాజకీయ, మతపరమైన సంబంధమును కలిగియున్నవి. సాంస్కృతిక, సాంఘిక పరిస్థితులలో సామ్యము ఉండెను. దాని పర్యవసానము రెండు దేశములలోని భక్త్యోద్యమములలో సామ్యత. సాధ్యమని పరిశోధకుల అభిప్రాయము. తమిళనాడులోని శైవ సిద్ధాంత వ్యాప్తికి గిరి గురు నాయనార్లు కారణమని చెప్పవచ్చును. "ఈ నాయనార్లు 7వ శతాబ్దము నుండి 9వ శతాబ్దము వరకు జీవించా"26 అని ఎ. సుందరరాజ్ థియోడోర్ తలంచారు. "Sixty three Nayanars are the first who promoted Social Philosophy of 'Dignity of Labour'. They did their labour with true love and sincerity"27 అని డా ఎస్. విద్యాశంకర్ అభిప్రాయపడినారు.

:'నాయనారులలో తిరునీలకంఠనాయనారు కుమ్మరి. మా హిశ్వరులకు భిక్షా పాత్రలు చితముగా వాసంగు మహానుభావుడు. అతిభక్త నాయనారు మొదటిగా దొరికిన చేపను శివార్పితము చేయుచుండెను. తిరుకురుప్ప తొండడు రజకుడు, శివ భక్తుల వస్త్రములను ఉచితముగా నుతుకును ఖడ్గ విద్య నేర్పుచు లభించు ద్రవ్యముతో ఏనాది నాధుడు శివ భక్తులకు ధన మొసంగును. పంచముడైన నందనారు నరములు, చర్మము సంపాదించి

26. A Sunderaraj Theodore-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 227)
 27. Dr. S. Vidya Shankar-Essay in 'Sri Basava Journal' (December 1984 : Page 32)

శివాలయములోని వాయిద్యములను చితముగా నిర్మించువాడు". బసవేశ్వరుడు నామనార్ల ప్రభావముతో వృత్తి ప్రాధాన్యత గ్రహించి, వీరశైవమత ప్రాచుర్యమునకు తీవ్ర కృషి గావించెను.

"In the Arjunawada incscription Basavesvara has been described as a devotee of the Puratanas"²⁸

అని ఆర్.సి. హిరేమత్ వివరించినాడు.

బౌద్ధాది మతములందు గల సంఘము-వ్యక్తి;వృత్తి ఉత్పత్తుల మధ్య సంబంధము కొంత బలహీనముగా నుండినదని ధృవీకరించక తప్పదు. నాయనారులు సంఘటిత వ్యవస్థకు సాక్షులు వేసిరి. సాఘిక శాస్త్ర ప్రకారముగా "Society in sociology is a group composed of men, women and children that has established patterns of Co-operation by means of which its members are able to survive and reproduce"²⁹

(New standard Encyclopedia : Page 516)

3. ఉత్పత్తి శక్తి :

సంఘములోని ప్రజల సుఖమయ జీవితమునకు ఉత్పత్తి అధిక ప్రాధాన్యత కలిగియున్నది. ఉత్పత్తి శక్తులలో అతి ముఖ్య శక్తి మనిషి సంపదలను సృష్టించగల శక్తి అతనికి ఉన్నది. అట్టి ఉత్పత్తిలో అతనికి నేర్పు ఉన్నది. కళాత్మక ప్రతిభ ఉన్నది. మరియు నైతిక స్ఫూర్తి ఉన్నది. అన్యాయమును ఎదిరించే చైతన్యమున్నది. ఇవన్నియు సమాజ పురోగమనములో ప్రముఖ పాత్రవహించును. "ఒక మనిషిని వేరొక మనిషి దోచుకోవడము అభివృద్ధిని ఆటంకపరుస్తుంది. దానిని రద్దు చేసినప్పుడే అభివృద్ధి. ఇక్కడ ఉపయోగించబడినది శూద్రుల శ్రమయేగాని బానిసల శ్రమకాదు. అంతేకాదు తన శిష్టము వచ్చిన వృత్తివనికీ పోగల స్వాతంత్ర్యము శూద్రునికి లేదు. అందుకే త దీనిని 'పూడల్ పూర్యదశ'

28. R.C. Hiremath--Essay in 'Sri Basavesvara'
(1967 : Page 18)

29. New Standard Encyclopedia Volume 12 (Page 516)

అనవచ్చును."30 అని కంభంపాటి సత్యనారాయణ ఆనాటి సంఘమును విశ్లేషించారు: ఇవట "All my life and my strength were given to the first cause of the world-the liberation of Mankind ' అన్న లెనిన్ మహాశయుని భావముల మరువరాదు. ఇది రాబోవు తరముల వారికి ప్రేరణను కలిగింపగలవు....

వైదికాది మతములలోని వృత్తులు చేయు శూద్రులను నిర్లక్ష్యము గావించిన విషయము, బాధ కలిగించినను నాయనారులలోని శూద్రులు వృత్తిలో పాల్గొనుచు ఒసంగిన స్ఫూర్తి బసవేశ్వరుని ఆలోచనలపై ప్రగాఢ ప్రభావమును చూపినది.

4. కాయ, కాయక శబ్దములు :

భిన్న మతములలో కాయ, కాయక శబ్దములు ఏ అర్థముతో ప్రయోగింపబడినచో పరిశీలింతుము. ఎ. భిన్న మతము : 'కాయ' భక్తి అనునది భక్తికై త్యంబువ మొదటి మెట్టని సామాన్యముగా భావింతురు. ఆ భక్తి కాయకము, వాచికము, మానసికము అని స్థూల దృష్టికి త్రివిధముగా నుండును. అనగా ఒక్కొక్క దానికి ఒక్కొక్క మహర్షి మతంబును నారదులవారు ఉదాహరించుచున్నా"31 రని దొడ్ల వేంకట రామిరెడ్డిగారు తెలియజేయుచున్నారు.

యోగశాస్త్రము :

కాయమనగా 'వ్యక్తి శరీరము అందముగా తేజోవంతముగా ఉంటుంది. మృదువుగా నవకముగా ఉంటుంది. మరియు బలముగా వజ్రమువలె కఠినముగా నుప్పొంగుతుంద"ని డా. బి. చెంకట్రావు 'యోగాసనము'లో వివరించాడు.

జైన మతము -

దీని సంబంధముగా నమస్తమైన ద్రవ్యాలను రెండు రకములుగా విభజించినారు. 1. అజీవ ద్రవ్యం, 2. జీవ ద్రవ్యం జీవ ద్రవ్యములో

30 కంభంపాటి సత్యనారాయణ-ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర I (1988 : పుట 114)
 31. దొడ్ల వేంకట రామిరెడ్డి నారద భక్తి సూత్రములు (1953 : పుట 16)

కాలము, ఆకాశము, ధర్మము/వలనము పుద్గలనము చేర్చబడియున్నవ"32 ని దేవీ ప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ విపులీకరించారు. బనవేశ్వరుడు కాయకమే శైలాసమును సిద్ధాంత రూపకల్పనకు, వీరశైవ మతమునకు సంబంధించిన తత్త్వశాస్త్రములను ఆశ్రయించి శరణ ధర్మ చట్రములో బిగించుటకు ప్రయత్నించియుండును. ఇందులకు తగినట్లుగా సిద్ధాంత శిఖామణి, చంద్రశ్శాన ఆగమములను ప్రమాణములుగా స్వీకరింపవచ్చును.

ఒకటి: "పరస్వయా తనుజ్ఞేయాఽ దేహ కర్మాభీమానినః
తయా స్వకాయో లోకోఽయం తదాత్మత్వ నిరూపణాత్ ||
కాయం వినా సమస్తానాం నక్రియా నచభావనా
న జ్ఞానం యత్త తోయోగీ కాయవానేవ సంచరిత్ ||"33

(సి.శి-16-36)

దేహాభిమాన, కర్మాభిమానములతో కూర్చుండైన శివయోగి ఏ శరీరముతో జనులకు తెలిసియున్నాడో అట్టి శరీరమునకు ఆ శివయోగియే అత్మయని తెలిసికొని శరీరముతో పాటే ఆ శివయోగి సకాయుడనిపించుకొనును.

శరీరములేకున్న సర్వులకు క్రియలు సంభవింపవు. భావసము సంభవింపదు. జ్ఞానము సంభవింపదు. అందుచేత శివయోగము శరీరముతోనే సంచరింపవలయును.

రెండు : "అనుగ్రహాతి యల్లోకాన్ స్వకాయం దర్శయన్న సౌ
తస్మా దేవ సమాఖ్యాతః కాయ నుగ్రహ నామకః34

(సి.శి-17-5)

జ్ఞానాకార సంపన్నుడైన శివయోగియు తన శరీరమును చూపించువాడయి ప్రాకృత జనులననుగ్రహించు నెడ ఇతడు - కాయానుగ్రహమని కేవలమొకమాటను. దీనినే 'కాయానుగ్రహ' స్థలమందుట.

32. దేవీ ప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ-భారతీయతత్త్వశాస్త్రం
(1989 : పుట 146)

33. కాశీనాథశాస్త్రి-సిద్ధాంత శిఖామణి (1982 : పుట 203)

34. అదే (1982 , పుట 214)

మూడు : “శివస్య వరరూపస్య సర్వాను గ్రాహిణోఽర్చనే
 త్యాగో దేహాభిమానస్య కాయార్పణ ముదాహృతం”³⁵
 (సి.శి-17-30)

సర్వమును అనుగ్రహించువాడును, వరశివ స్వరూపుడు అయిన శివయోగి శివలింగ పూజతో, దేహాభిమాన త్యాగమునే 'కాయార్పణ' స్థలమందురు.

ఈ విధముగా 'కాయ' శబ్దము శివయోగులకే వరిమితమైయుండెను. తర్వాత శివశరణుల శీలము వివరించు సందర్భములో ప్రథమముగా ప్రయోగింపబడియుండును. దీనినే బసవేశ్వరుడు స్వీకరించియుండవచ్చును.

బి. వీరశైవ తత్త్వములో : చంద్ర జ్ఞానాగమమునందు 'కాయ' 'కాయక' శబ్దములు ఎట్లు ప్రయోగింపబడినవో పరిశీలింతము.

ఒకటి : “గురోర పీష్ట లింగస్య చలస్త్వైవ ప్రసారతః
 కాయ శోధనమే తద్ధి శీలం స్యాత్పంచ వింశకం³⁶
 (9-పటలము : 82 శ్లోకము)

గురు ఇష్ట లింగ జంగమములను పొందుటకు కాయ శోధనము తగినది ఇది ఇరుబది యైదవ శీలము.

రెండు : “కాయికం పంచథా శోక్తం ముక్తి పాప్త్యైక సాధనం
 అథ మానసికం వక్ష్యే శీలనేక మనాః శృణు”³⁷
 (9.87)

ముక్తి మార్గమునకు కాయికమే సాధనమని వివరింపబడినది.

మూడు : “గురోః శివస్య భక్తానాం నిందానాకర్షణం హియత్
 తచ్చతుర్వింశకంప్రోక్తం కాయికం తు తతం శృణు”³⁸
 (9-81)

గురువును శివునిగా నెంచి భక్తుడౌతని నిందను వినకుంట, కాయికమును పాటించుట జరుగవలయును.

35. కాశీనాథశాస్త్రి-సిద్ధాంత శిఖామణి (పుట 219)
 36. కాశీనాథశాస్త్రి-చంద్రజ్ఞానాగమః (1956 : పుట 63)
 37. అదే (పుట 63)

పండిత త్రయములోని శివలెంక మంచణ్ణ యొక్క
కాయ జీవ భావములను పరిశీలింతము.

నాలుగు:- "కాయ విద్దు కాంబువదు-గురుస్థల
జీవ విద్దు కాంబువదు-లింగస్థల
భావ విద్దు కంబువదు-జంగమస్థల"³⁸
కాయముతో చూచునది గురుస్థల మనియు, జీవముతో చూచునది
లింగ స్థలమనియు, భావముతో చూచునది జంగమస్థలమనియు
ఎంచబడునని తన వచనములో వివరించెను.

5. వానప్రస్థ -యోగముల ఖండన :

ఈ కాయక నిర్వచనము లు బసవేశ్వరునకు ఎంతో సంతృప్తిని
ఆత్మ విశ్వాసమును కలిగించినవి. ఇక చేయవలసినది వానప్రస్థమును
యోగమును ఖండించిన యెడల కాయకమే కైలాసమును సిద్ధాంతమునకు
సంపూర్ణత సిద్ధించును.

వీ.కె.జవళి ఇట్లు అభిప్రాయపడిరి:

"Kayaka means an, Occupation, a profession, a vocation,
Labour, work, duty or any employment under taken as a
means of self realisation. It is opposed to the idea of
meditation in a forest: running away from the Society:
it is opposed to Sanyasa or remunication and it is oppos-
ed to beggary and dependence on others for a living.
Kayaka cuts at the root of the traditional Varna or Caste
order of Society and Asrama or compartmental stages of
life. Kayaka is not Karma"⁴⁰

38. కాశీనాథశాస్త్రి-చంద్రజ్ఞానాగమః (1956 : పుట 63)

39. భూసనూర మఠ-వచన సాహిత్య సంగ్రహ (1965 : పుట 141)

(సం)

40. U.K. Javali-Essay in 'Sri Basavaśvara'
(1967 : Page 139)

వైదిక మతములోని తపస్సును, సన్యాసమును, కులస్థానమును, కర్మను పరిత్యజించి దాని స్థానములో కాయకమును ఆధిష్టించజేసెను.

“This conception of work without looking for the result as found in Iśa Upanishad is the basis on which Bhagavadgita stands and in it, it is called Yoga, while Basaveswara calls it Kayaka”⁴¹

అని డి ఎన్. మల్లప్ప ఫలాపేక్ష రహిత కృత్యమునే యోగముని ఆ యోగమునే కాయకముని పిలిచెనని చక్కగా విశ్లేషించిరి

6. వృత్తి స్థానము :

ఆ నాటి సంఘములో వృత్తి యొక్క స్థితిగతులను అధ్యయనము గావించవలయును “నాడు ఉద్యోగము లౌకిక స్థితిలోనై మత సంబంధముగా నుండెను”⁴² అని బి.సి.వి. జవళి తెలియజేయుచున్నారు. కాన్ని వృత్తులు నీచమునే భావము ప్రబలియుండెను. ఈ భేదమును వ్యత్యాసమును తొలగించి అన్ని వృత్తులవారు సమానమని బోధించెను, సాంఘికముగా, మత పరమముగా రాజకీయముగా సమాన గుర్తింపు, గౌరవము కలుగునట్లు కృషిచేసి సాధించెను. సమస్త వృత్తులు లౌకిక హితము కొరకు ఘాత్రమే కాదనియు, అవియే కైలాసమనియు, వృత్తిని త్రోసి పుచ్చిన కైలాసము కానరాదనియు వివరించెను. కాయకము ఆధ్యాత్మిక ప్రగతి మార్గమునకు సాధనమనియు, లౌకిక ఆధ్యాత్మిక భేద భావము లేదనియు బసవేశ్వరుడు ప్రచారము గావించెను ఏ చిన్న ఉద్యోగముకాని, వృత్తికాని నీచము కాదనియు సమానమనియు సంఘ సంపదకు, ఐక్యతకు అన్ని వృత్తులు సమాన భాగస్వాములనెడి అభిప్రాయమును కలిగించినది.

“మరొక సాదృశ్యమును పరిశీలించిన కైవ నాయనార్ల ప్రభావము రిగిన జేదర దాసిమయ్య చాళుక్య జయసింహునియాదరణను గడింపక బహుమతిగా నొసంగ నిర్ణయించిన వస్తుమును జంగముడు కొరగనే నిచ్చి

41. T.N. Mallappa-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 88)
 42. బసవరాజు చెన్న వీరప్ప జవళి-ధర్మ భండారి బసవణ్ణ నవరు (1963 : పుట 101)

వేసెను. రాజా శ్రమమునకన్న తన వృత్తి గొప్పదని గుర్తించినట్లు గమనింపవచ్చును."43

బసవేశ్వరుని వచన సాహిత్యములో కాయకము యొక్క అర్థమును పరిశీలింతము.

ఎ. "కాసి కమ్మరనాద, బీసిమడివాళనాద,
హాననిక్కి సాలిగనాద, వేదవనోది హారువనాద !
కర్ణదతి జనిసీద వరుంబె జగదొళగె ?
ఇదుకారణ కూడల సంగమదేవ ! "44

— 86 వచనము —

కాసి కమ్మరివాడు, బట్టలను ఉదికి మడివాళువాడు, వేదము చదివి బ్రాహ్మణుడయ్యెను చెవులలో ఎవరు పుట్టినారు ? చెవులలో పుట్టుట అనగా రెండవసారి జన్మ యొత్తుటయని అర్థము. 'జన్మనాజాయతే శూద్రః కర్మణా భవతి ద్విజః' అని వ్రమాణము. ఈ కర్మ కాయకష్టమే తప్ప కుడి చెవిలో గాయత్రి నూదుట కాదని అర్థము. అనగా బ్రాహ్మణుడు మాత్రము ఎట్లు పుట్టినని వ్రశ్శు..... ఇవి వృత్తుల వర్ణములు కాదు. సఘ నిర్మాణములో వ్రతి వృత్తి సమాన భాగస్వామ్యమును వహించునని బసవేశ్వరుడు స్పష్ట పరచెను.

బి. "సెట్టి ఎంబెనేసిరియాళన? .... మాదార నెంబెనే చెనయ్యన?"

-బ.వ-88-పుట 78

ఏ కాయకమునైనను చేసినను జీవింపవచ్చును. సిరియాళుడు, కక్కయ్య చెన్నయ్య వేరువేరు వృత్తులను స్వీకరించి విశ్వసించుచు నిర్వ హించి ధార్మిక సమాజములో ఉన్నత శివ శరణు స్థానము నలంకరించిరి.

కాయక లక్షణములు :

కాయకమును వివరించిన తర్వాత దాని లక్షణములు పరిశీలింతము.

43. H. Deveerappa (Editor) Vachanas of Basavanna (1967 : Pages 455, 456)

44. డా. యల్. బసవరాజు-బసవ వచనామృతము (1981 : పుట 76)

కాయకమును చిత్తశుద్ధితో నిర్వహించిన నులియ చందయ్యచాని లక్షణముల నిట్లు పేర్కొనెను.

“ .... కాయక దింద బందదు లింగక్కెర్పిత వల్లదే దురాశ యింద బందదు అనర్పిత.

ఇదు కారణః సత్యశుద్ధ కాయకద నిత్యద్రవ్య వాదర చందేశ్వర లింగక్కె సై వేద్య సందిత్తు కేశయాః”⁴⁵

-శూ.సం-14-15 మత్తం

కాయకముతో నార్జించిన దానిని లింగమున కర్పింపవలయుననియు, దురాశలో సంపాదించినది అనర్పితమని చందయ్య వివరించుచు కాయక లక్షణములను పేర్కొనెను.

1. కాయకము సత్యముగా నుండవలయును.
2. కాయకము శుద్ధముగా నుండవలయును.

బసవేశ్వరుడు ప్రతిపాదించిన 'కాయకమే కైలాసము'లో కాయకమనగా నిర్వచింపబడినది. కాని వృత్తి కైలాసమగుటకు ధార్మిక-సమాజముపై దాని ప్రభావ మెట్లున్నదన్న విషయము అధ్యయమున చేయవలయును. ఇచట మరల నాయనార్లు జ్ఞప్తికిరాక తప్పరు. వాతి అన్న దాన ప్రతమ వీరశైవము పై ప్రభావము జూపినది. అనగా బసవేశ్వరుని ఆకట్టుకొన్నది

నాయనార్లలో అగ్రవర్ణాలవారున్నారు.

1. కాలి నాయనారు కవి. 2. సోమసిమారర్ సోమయాజి 3. శివ పులి నాయనారు నిత్య అగ్నిహోత్రు. వీరు శివ భక్తులకు దాసానుదాసులై నిత్యము అన్నదానము చేయుచుండిరి. క్షత్రియులలో 1. నరసింగముని యార్-తిరుము సైపాడివాజు, 2. ఇడంగళి-కుడుం బాళూరు క్షత్రియుడు. 3. నెడుమార (నిస్సోశీర్) మధుర నివాసి. వీరు కూడ శివ భక్తులకు దాసానుదాసులై అన్న దాన వ్రతమాచరించుచుండిరి. వీరిలో ఇడంగళి నాయనారు ఒక శివ భక్తునకు ధాన్యాగారమునే అప్పగించెను, వైశ్యులలో అమర్పితి శివదాసుడై అన్న, ధన, వస్తు, కౌసీనముల, మల్లికామాలను

45. గూళూరు సిద్ధవీరణాచార్య-శూన్య సంపాదనె (1930 : పుట 253)

అర్పించుచుండెను. రైతులలో మానక్కంజార్, మునైలడువార్-అన్న మొసంగిరి. మూర్ఖనాయనారు ఉన్న ధనమును భక్తుల సేవకు వినియోగించి చివటకు ద్యూతములో సంపాదించిన ధనముతో సేవించెను. కోట్టుల నాయనారు వేళాల జాతికి చెందినవాడు. తాను యుద్ధములో సంపాదించిన ధనమును శివాలయమునకే దాచియుంచగా బంధువులు ఖర్చుచేసితిని నందులకు పెద్దలతో పాటు పసిగుడ్డును కూడ వదలక వధించెను. నేసె నాయనారు కంప్లికి చెందిన నేతగాడు. శివ భక్తులకు వస్త్రముల దానము చేయుచుండెను.

'అర్ధార్థము వ్యవసాయము, అర్ధము భక్త హితార్థము' అని కాయక శ్రమార్జిత విత్తమున కుపయోగమును కూడ సూచించినది.

దాసోహం :

సత్య శుద్ధ కాయకము ద్వారా సంపాదించిన ధనములో కొంత భాగమును గురు లితిగజుంగమముల సేవ కర్పించవలయును. దానినే 'దాసోహం' అందురు. ఇది దా--సః--అహం-అను మూడు శబ్దముల యొక్క సముచ్చయము.

దా — అనగా - అర్పణ, పరిశుద్ధమైన,

సః — అనగా - సొమ్ము,

అహం — అనగా - తనది.

అని అర్థ వివరణము.

“ఆదవ, మాయ, కార్మికయనెడి త్రివిధమలముల ; తను, మను, ధన అను పంచనాత్రయముల : తను, మను, ధన-అనెడి త్రివిధ భవిగల; అన్న, ఐశ్వర్య, యవ్వన అనెడి త్రివిధ సురాపానముల; అంగ, మన, కామ అనెడి, త్రివిధ భంగముల; కనకము, కాంత, మన్ను అనెడి వపార్థ త్రయముల; జ్ఞాత్య, జ్ఞాన, జ్ఞేయ, అనెడి త్రిపుటముల; విత్తేషణ, దారేషణ పుత్రేషణ అనెడి ఈషణ త్రియముల జాతి, జనన, ప్రేత, రజ, ఉచ్చిష్ట అనెడి పంచ సూతకముల; మనణ పురాణప్రసూతి, పిత్ర, స్వామభావ సమ్యక్ జ్ఞాన అనెడి పంచ వైరాగ్యముల; జాతి, చర్మ, ఆశ్రమ, శీల, గోత్ర, నామముల అనెడి అరు భ్రమల; కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యముల అనెడి

అరిషడ్వర్గముల; సంస్థిత, తృణీకృత, వర్తన, క్రోధ, అతిచారిణి, గంధ చాణి, పాసినీకుల, ఫల, ధన రూప, యవ్వన, విద్య, రాజ్య, తపస్సును (మాణిసి) విడిచి, 'మహత్తు'ను సాక్షాత్కరింపజేసికొనుట దాసోహం"46 అని పొ. ఎస్.ఎస్. పాటిల్ చాల చక్కగా విశదపరచియున్నారు.

ఎ. దాసోహ నిర్వచనములు :

1. "పని చేసి సంపాదించిన ధనముతో గురు లింగ జంగములను సేవించిన దాసోహం అందు"47 రని టి.ఎన్. మల్లప్ప చెప్పారు.

2. వి.కె. జవలి "కాయకముతో సంపాదించిన దానిని జంగమున కర్పించిన ఆ జంగమును సంఘాభ్యుదయమునకు వినియోగించును. దీనినే దాసోహమం"48 దురని వివరించారు.

3. "దయ, దాతృత్వము, కరుణ, అహింసా భావములను ప్రేమను సహజముగా కలిగియుండి మానవ సేవను మహేశ్వర సేవగా భావించుటను దాసోహం అందు" రని కుమారస్వామిజి విశ్లేషించారు. -Essay in 'Sri Basaveswara'—(1967 : Page 55)

4. "ఉచిత కృత్యముతో సంపాదించిన ధనముతో సోదరునివలె సంఘ మును సేవించుటను దాసోహతత్వ ప్రాముఖ్యత"49యని డా. హెచ్.ఎమ్. సదాశివయ్య తెలిపియున్నారు.

"నాను పరసేవెయ మాడువెనయ్య జంగమ దాసోహక్కెందు" జంగమ దాసోహము కొరకు ఇతరుల సేవ చేయుదునని, కైకూలి చేయుటకైనను సిద్ధముగా నుండవలయునని"50 బసవయ్య నిర్ణయించారు. "అంగత్రయ

46. పొ. యస్.యస్. పాటిల్-బసవపథ (అక్టోబరు 1982 : పుట 28)

47. T.N. Mallappa-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 88)

48. U.K. Javali-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 140)

49. Dr. H.M. Sadasivaiah-A comparative Study of Virasave Monasteries (1967 : Page 69)

50. బసవయ్య-బసవపథ (జూన్ 1983 : పుటలు 9,10)

దల్లి లింగత్రయ సంబంధవాదల్లి జంగమ దాసోహా' మనిచెన్న బసవేశ్వరుడు అభివర్ణించాడు.

కాయకముతో వృత్తి నైశిష్ట్యమును చాటి చెప్పి సంఘ ఏకీకరణ సాధించెను. కైలాసమని చెప్పటలో సంపూర్ణ్యదయమునకు కృషి గావించెను. "Socialism based on work according to your capacity and receive according to your needs-this is the concept of Kayaka Dasoha"⁵¹ Labour theory of Value ఈ సందర్భములో ప్రస్తావించవలసియున్నది. "Labour theory of value upon which Karl Marx and Engels based some of their important conclusions it leaves no surplus value for any employee"⁵² అనియు వివరింపబడినది. దీనితో సంక్షేమ రాజ్యాశయము చెరవేరగలదు. "A welfare State is one which aims at the Maximum happiness of the maximum number of People"⁵³ అని బెంతమ్ గారి యొక్క నిర్వచనము.

ఇది అంతయు వాసవమైన "If this is true Basava must be considered as the fore runner of Socialism"⁵⁴ అని కుమారస్వామిజి స్పష్టపరచినారు.

దాసోహము చేయు పరమ సద్భక్తుని యొక్క లక్షణములను బసవేశ్వరుడు వివరించుచూ

“కృషి కృత్య కాయక దిందాద తేను ?

తను మన బళలిసి తండు దాసోహవ మాడువ

51. B.B. Kanavi-Basava Journal (Sept. & Dec.) 1988 : P. 3)

52. Kumar Swamiiji-Essay in 'Sri Basaveswara'
(1967 : Page 58)

53. B.B. Kanavi-Essay in Basava Journal (1988 : Page 3)
(Sept & Dec)

54. Kumar Swamiiji-Essay in 'Sri Basaveswara'
(1967 : Page 58)

పరమ సద్భక్తన .... ఆతన తను శుద్ధ, ఆతనమన శుద్ధ
 ఆతన నడకశుద్ధ, మడిశుద్ధ
 - శివ వచనము - (డా. ఎల్. బసవరాజు - బసవవచనామృత
 (1981 - 73)

అతని శరీరము, మనస్సు ప్రవర్తన, మాట శుద్ధమైనవిగా నుండునట.

వి. దాసోహ భేదములు :

ఉరులింగ పెద్ది-బసవేశ్వరునకు పూర్వమున్న శివశరణుడు దాసోహ మందలి నాలుగు భేదములను వివరించెను.

వి (ఎ) ప్రవర్షంచములోని ప్రతి మనిషిని శివునిగా భావించి సేవించుట.

వి (బి) తాను సంపాదించిన దానిని భక్తునకు సమర్పించుట.

వి (సి) తాను-భార్య, పిల్లల, స్నేహితులను ప్రేమించినట్లుగా, సేవించినట్లుగా ఇతరులకు అర్పించుట.

వి (డి) తాను సంపాదించిన దానిలో ఎంత ఎక్కువ వీలైన అంత ఎక్కువ సమర్పించుట'ని డా. హెచ్.యం. సదాశివయ్య వివరించారు.

(A comparative Study of Two Virasaiva Monasteries- Page 55)

1. కాయకములో సమాతదృక్పథ అధ్యయనము :

వృత్తి మహాత్మ్యమును ఉగ్గడించి సేహాభావమును ఉద్దోషించిన బసవేశ్వరుడు 12వ శతాబ్దపునాటి శివశరణుని యొక్క ధార్మిక సమాజ స్థాపన కుకొన్ని నియమములను అమృష్టింప వలయునని పేర్కొనెను.

“1 ప్రతి ఒక్కరు చెమటోడ్చి సంపాదించవలయుననియు

2. ప్రతి ఒక్కరు తమకు తగిన వృత్తిని చేవట్టవలయుననియు

3. ప్రతి ఒక్కరు కనీస అవసరములకు మాత్రమే సంపాదించవలయు’55నని కుమారస్వామిజి పేర్కొన్నారు. మరియు

4. Doing any kind of work enriches and benefits the Society.

55. Shri Kumara Swamiji-Mirror of Veerasaivism
 (1960 : Page 98)

5. It is not a capitalist kind of work.

6. Work to be treated, as a kind of dedication or a kind of Spiritual or religious offering.

7. It has repeated emphasis on Physical labour

గాంధీ ప్రతిపాదించిన పని విభాగమును వాదనను "It is not merely a division of labour, it is also a division of labourers" అని డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ వివరించారు.

"Religion often encourages laziness and Parasitism in the name asceticism. Basava Proclaimed in Unmistakable terms that the Kayaka was the purest path to Salvation.

_____Kayaka is dedicated work; Dedication is of two kinds--One's own profession; dedication of the fruits of one's labour to the Society"⁵⁶

మతపరమైన దానముల వ్యక్తులను సోమరుల చేసినవనియు, నిజాయితీ వత్తి, అంకిత భావముగల కాయకమే కైలాస సమాజమని డా.ఎం. చిదానంద మూర్తి వర్ణించారు.

2. "Thus in the new society which Basava founded, idleness and beggary had no place. Since everyone had to work, the economic structure of the society became naturally strong. The sense of dignity of labour promoted the feeling of equality.

శ్రమ యొక్క హృదయతనము, సమానత భావమును పెంపొందించిన"⁴⁷ దని ఎం.ఎస్. సుంకపూర్ ఉద్ఘాటించారు.

56. Dr. M. Chidananda Murthy-Essay in 'Sri Basaveswara, (1967 : Page 112)

57. M.S. Sunkapur-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 137)

3. Carlyle says "Work is worship". A Sivasarada says, "work is Heaven". The body of Sivayoga should never exert in vain. The Karma theory which has given rise to caste system-Basava condemms vehemently any discrimination on the basis of birth, sex or occupation. He advocated freedom of occupation and dignity of labour". శివశరణుని శరీరము వృథాగా నాశనము కారాదని, వృత్తిలో స్వేచ్ఛను, శ్రమలో నొరమును ప్రసాదించె⁵⁸నని వి.కె. జవళి ఉద్ఘోషించిరి.

4. They stand on an ethical and spiritual plane as against just a materialistic plane on which the others stand".

నాస్తికులవలె గాక శివ శరణులు నీతి శాస్త్రసంబంధమైన, ఆత్మసంబంధమైన కక్ష్యలో నిలబడెదరు.

5. "శ్రమయే దైవమని" రాళ్ళను కొట్టువనియందు కూడ దేవుళ్ళు కలరని విశ్వకవి రక్షింద్రనాథ తాగూరు వర్ణించుచు, "He is there where the tiller is tilling the hard ground and where the path-maker is breaking stones. He is with them in sun and shower and his garment is covered with dust. Put off thy holy mantle and even like him come down on the dust soil"⁵⁹

కఠిననేలను దున్నువనిలో, రాళ్ళను వగులగొట్టి దారి వేయువనిలో భగవంతుడున్నాడని వివరించారు.

6. Ruskin యొక్క, 'Unto this Last' and its three teachings ను జీర్ణించుకొన్ని గాంధీజీ ఆ బోధనాశ్రయమును ఇట్లు విశదీకరించారు.

58. U.K. Javali-Essay in 'Sri Basavesvara' (1967 : Page 140)

59. Rabindra Nath Tagore 'Geetanjali' (1966 : Page 9)

a. "That the good of the Individual is contained in the good of all.

b. That the Lawyer's work has the same value as barbers in as much as all have the same right of earning livelihood from their work.

c. That a life of a labour i.e.; the life of the tiller of the soil and handicrafts man is the life worth living"
అని బి.బి. కనావి శ్రమలోని ప్రాముఖ్యతను వివరించారు. వ్యక్తి యొక్క మంచి తనము అందరి మంచిని కోరుటలోను వకీలు యొక్క పని ఎంత విలువైనదో నాయీ బ్రాహ్మణుని యొక్క విలువ అంతేననియు, నేల దున్నువాని యొక్క జీవితము, చేతి పనులు చేయువాని యొక్క జీవితము ఒక్కటేననియు భావము.

"The Occupation assumes an independent existence owing to division of labour. Everyone believet his craft to be true one"⁶⁰

అని కార్లమార్కుస్ మరియు ఫ్రెడిరిక్ వివేచన చేశారు.

లింగధారణ మత సమతను, కాయకము సాంఘిక సమతను, దాసోహము ఆర్థిక సమతను సాధించినవి-నిర్ధారించవచ్చును.

2. ధార్మిక సమాజము-లక్షణములు :

వీరశైవ మత పంచాచారములను ఒట్టి ఆనాటి ధార్మిక సమాజమును కొంత వరకు తెలిసికొనవచ్చును. వ్యక్తి యొక్క విలువలు, వృత్తి గౌరవము ఆనాటి సమాజమునకు దర్పణము పట్టగలవు.

వీరశైవులకు నీతి ప్రధానములగు సదాచారములు కూడ విహితములై యున్నవి.

1. లింగచారము : లింగ పూజ నిష్ఠుడైయుండుట.

2. సదాచారము : పద ద్రవ్యము, పరస్త్రీలను కోరకుండుట, ధనార్జనము గురు లింగ జంగమముల సంతృప్తికై వెచ్చించుట.
3. శివాచారము : సవాధిక్యతను పాటించుచు, శివశరణుల ధర్మము ననుసరించి వ్యవహరించుట.
4. భృత్యాచారము : శివ భక్తుల కందరకును తాను భృత్యుడనని భావించుచు విధేయుడై యుండుట.
5. గణాచారము : శివనింద వినకుండుట, ప్రతిఘటించుట. ధర్మ రక్షణకు కంకణ బద్ధుడగుట," యని యం. శంకరయ్య వీరశైవ దర్శనములో (జులై 1988-పుట 39) వివరించారు.

3. కాయకద స్వాముల పాత్ర :

శివ శరణులు వీర ప్రతాచారమునకు ఒక్కొంత భంగము కలిగించిన సమాజము లోప భూయిష్టమగును. అందుచే వీర మహేశ్వర ప్రతమఃను శివ శరణులెట్లు పాటించుచున్నారో పర్యవేక్షించుటకు, తప్పచేసిన వారిని శిక్షించుటకు కాయకద స్వాములు నియమింపబడిరి.

డా. హెచ్.ఎం. సదాశివయ్య కాయకదస్వాముల వివరములనిట్లు తెలియ జేయుచున్నారు.

"The Kayakada Swamis-means a Swami who does work. But the wandering monk went from village to village, supervised the conduct of the people and set right the injustices they came across, by following the principle of Satyagraha, a nonviolent way of making the guilty person realize his guilty and rectify it accordingly. In many cases the guilty person was made to pay compensation to the aggrieved party". (A comparative study of Two Virasaiva Monasteries 62 Page.)

"కాయకద స్వామి అనగా పనిచేయువాడని అర్థము. ఈ సన్యాసి ఒక గ్రామము నుండి మరొక గ్రామమునకు పోవుచు ప్రజల వర్తన

మును పర్యవేక్షించి, అన్యాయములను, సత్యాగ్రహము, ఆహింసల ద్వారా సరిదిద్ది తప్పు చేసిన వ్యక్తి మార్పు చెందునట్లుగా చేయును”.

ఈ కాయకద స్వాములు ఆరు మంది ఆరు విధములైన పనులు జేయుదురు.

1. గంటకాయకద స్వామి (గంటను కొట్టుచుండును).
2. ముల్లవిగ కాయకదస్వామి (మేకుల చెప్పల వేసికొనును).
3. కనికాయకదస్వామి (నాలు గింటిపై నిలబడును).
4. గద్దెకాయకదస్వామి (మౌనముగా ఎవరితోను మాట్లాడక రోజుల తరబడి కూడలి వద్ద కూర్చొని ఏమియు తీసికొనక యుండును).
5. మంగళకాయకద స్వామి (పళ్ళెవతులో కర్పూరమును నెలిగించుచుండును).
6. తెక్కెకాయకదస్వామి. (ఇంటిస్తంభమును పట్టుకొని ప్రవేశించుచుండును).

గంట కాయకద స్వామి ఒక గ్రామమునకు వచ్చి మరపతి, మరదయ్య ద్వారా మతాచారములు పాటించు విధానమును తెలిసికొని వీధులలో గంట వాయింపుచుండును. ధార్మిక నాయకులు వచ్చి తాము వీరశైవము యొక్క సిద్ధాంతమును పాటించుమని మాటఇత్తరు. వారి నిజాయితీని విశ్వసించిన గంట కాయకదస్వామి గంట వాయింపుట నిలిపి ఆ గ్రామములో భోజనము చేసి మరొక గ్రామమునకు పోవును.

ఒక నెల తర్వాత గద్దె కాయకదస్వామి అదే గ్రామమునకు విచ్చేయును. మరపతిని, మరమయ్యను ప్రజల ప్రవర్తనను గురించి విచారించుకొనును. మరపతి ఎటువంటి ఫిర్యాదు చేయకపోయిన గద్దెకాయకద స్వామి మరొక గ్రామమునకు వెళ్ళును. కొన్ని కుటుంబములవారు మత ప్రవర్తనా నియమావళిని పాటించుటలేదని చెప్పిన ప్రధాన వీధిలో రెండు చేతులతో గంటలు వాయింపుచు గద్దెకాయకదస్వామి కూర్చుండును. ఆ కుటుంబమువారు వచ్చి తాము కూడ తప్పక మత నియమములను పాటించెదమని మాట ఇచ్చిన గద్దెకాయకదస్వామి గంటలు వాయింపుట నిలుపును. కాని ఇందుకు వారు కొంత దక్షిణను సమర్పించుకొనవలెను.

మరొకనెల తర్వాత ముల్లవిగ కాయకదస్వామి అదే గ్రామమున కేతెంచును. మత నియమముల పాటించని వారు తమ తప్పును సరిదిద్దుకొనక పోయినచో ముల్లవిగ స్వామివారి ఇండ్ల ముందు చీల పైన నున్న

పాదుకలపై నిలుచుండును. ఎప్పుడైతే వారు తమ ప్రవర్తనను సరిదిద్దుకొందుమని ప్రతిన చేయుమరో అప్పుడు తన కాయకమును ముగించును. అందుకు జరిమానాగా ఒక రూపాయను పుచ్చుకొనును. మరమునకు వెళ్ళి భోజనము చేసి ఇంకొక గ్రామమునకు వెళ్ళును.

తర్వాత ఒక నెలకు తెక్కి కాయకదస్వామి అదే గ్రామమునకు వచ్చును. మరవతయ్య ద్వారా ఒక కుటుంబము ఇంకా తప్పుడు ఆచారములను వదులుకొనలేదని గ్రహించి ఆ ఇంటిలోని వారందరు వచ్చి మతనియములను ఖచ్చితముగా పాటించెదమని శపథము చేయువరకు ఆ ఇంటి యొక్క స్తంభమును క్రాగలింపకొనియుండును. చివరకు ఆ ఇంటివారు ప్రవర్తనానియములను పాటించెదమని మాట ఇచ్చిన తర్వాత తన కాయకమును విరమించి, ఆ ఇంటిలో భోజనము చేసి, దక్షిణను స్వీకరించి ఇంకొక గ్రామమునకు వెళ్ళును.

ఒక నెల తర్వాత మంగళ కాయకదస్వామి అదే గ్రామమునకేతెరచును. ఆ గ్రామములోని ప్రజలందరు పంచాచారములను సక్రమముగా పాటించుచున్నారని మరవతయ్య ద్వారా కనుగొని కర్పూరమును ఒక పళ్ళెములో వెలిగించి ప్రతి ఇంటికి పోవుచు వారిని దీవించును. బచ్చికముగా నిచ్చువారి నుండి మాత్రమే దక్షిణ స్వీకరించును.

ఈ స్వాములు వీరశైవ మతము యొక్క పంచ పీఠములకు చెందిన వారు గంటకాయక దస్వామి 'రంభాపురి' మరమునకు చెందిన 'రేవణ సిద్ధ' పేరుని చెప్పును. గద్దె కాయకదస్వామి 'ఉజ్జయిని' మరమునకు చెందిన 'మరుళ సిద్ధస్వామి' పేరును తెలుపును. ముల్లవిగ కాయకదస్వామి 'శ్రీశైల మరమున'కు చెందిన 'ఏకోరామేశ్వరస్వామి' పేరును ఉటంకించును. తెక్క కాయకదస్వామి 'కేదారనాథ' మరమునకు చెందిన 'పండితారాధ్యుని' పేరు వినిపించును. మంగళ కాయకదస్వామి 'కాశీ' మరమునకు చెందిన 'విశ్వ రాధ్య' పేరును ఉచ్చరించును. ఈ విధముగా కాయకద స్వాములు ప్రధాన మరములకు వెళ్ళి మాస నివేదికలను సమర్పింపవలయును.

తీవ్రమైన శిక్షలు, బహిష్కారము అవసరమైనచో ప్రధాన గురువులు ఆ వ్యక్తికి చెందిన మరశాఖల ద్వారా అమలు పరచుచుండురు. మరము నెరఘునిగా గుర్తించిన వ్యక్తితో ఇతర లింగాయతులు ఎటువంటి సాంఘిక

సంబంధములు పెట్టుకొనరాదు. లింగధారణ, వివాహము, మరణ నమయములందు ఏ లింగాయతులు పాల్గొనరాదని కట్టడి చేయబడును.

“Thus Veerasaivism was healthy growth on the soil of Hinduism because it attempted many useful reforms neither sex, nor social status nor caste disqualifies a person from attaining salvation; and hence in the eyes of a Virasaiva the ‘Untouchable’ and the ‘Weaker Sex’ are potentially the religious and Social equals of the members of the highest castes”⁶¹

అస్పృశ్యుడు, అల్పుడును మత, సాంఘిక, స్థాయిలో ఉన్నత వర్గము వారితో సమాను” అని డా. హెచ్. సదాశివయ్య ఉల్లేఖించుచున్నారు.

12వ శతాబ్దములో బసవేశ్వరుని ‘కాయకమే కైలాసము అన్న సిద్ధాంతము ఆర్థిక వ్యత్యాసములను తొలగించి, అందరిని ఒకే దైవము క్రింద చేర్చి, కుల భేదముల నిర్మూలించి ఎల్ల శివ శరణులు లింగము ఎదుట సమానమని ఋజువు చేసినది.

“Work became Kayaka, capable of Uniting all under God, for all stand as equals before the Linga”⁶²

అని ఎసుందర రాజ్ థియోడర్ విశ్లేషించినాడు.

61. Dr. H.M. Sadasivaiah-A comparative Study of Two Virasaiva Monasteries (1967 : Page 67)

62. A. Sundera Raj Theodora-Essay in ‘Sri Basaveswara’ (1967 : Page 284)

మత సంఘర్షణలు-రాజకీయ సంస్కృతి :

(ఈ అధ్యాయమున రెండంశములున్నవి. దొరికిన చారిత్రక ఆధారమును బట్టి, వీరశైవ రచనలలో ప్రస్తావింపబడిన అంశములను బట్టి-భిన్నమతములతో వీరశైవ మతము పొందిన సంఘర్షణ, తత్ఫలితములను వివరించుట మొదటిది.

వీరశైవ కవుల రచనలలో కనిపించు వర్ణ, వర్ణ సంఘర్షణలు నిరూపించుట రెండవది.)

“భక్తిని మించిన కర్మ సిద్ధాంతము, వర్ణాశ్రమ ధర్మములలోని చెడు ప్రభావము, కుల భేదము, జన్మతః లభించు ఔన్నత్యము ప్రధానమైన లోపము. బౌద్ధము అల్పసంఖ్యాక వర్ణములో మిగిలిపోయినది. జైనము సామాన్యులపై పట్టు కోల్పోయినది. కౌల, కాపాలిక, గణపత్య, సౌరశాఖలను అనుసరించువారు మధు ప్రియులై, మాంస భక్ష్యకులై, స్త్రీ లోలురైరి. కాలములు గుడుల విరూపములోను, విగ్రహ పూజలోను పాల్గొని”రని డా. యం. చిదానందమూర్తి వివరించుచున్నారు.

“గ్రామీణ ప్రాంతాలలో భూయజమాని వర్ణము, నగరాలలో నిర్మాణము పొందిన వాణిజ్య వర్ణమూ తలెత్తి, ప్రజాసౌకము పరమదర్శిద్రస్థికి లోనవడంతో, క్రొత్త విశ్వాసాలు, క్రొత్త ఆరాధన వద్దతులు, క్రొత్త ఉద్యమాలు ప్రారంభమయ్యాయి. ఈ ఉద్యమాలు ప్రభువులా, సామంతులా, అధికార్ల దృష్టిని కూడా ఆకర్షించాయి. విభిన్న మతస్థుల వాదోపవాదాలలో నెగ్గినవాతి మతాన్ని తాము స్వీకరించేవారు. దీని ప్రభావము ప్రజాసామాన్యము మీద చాలా ఎక్కువగా ఉండేద”²ని కంభంపాటి సత్యనారాయణ తెలియజేయుచున్నారు.

---

1. Dr. M. Chidananda Murthy-Essay in 'Sri Basavageswara' (1967 : Page 110)
2. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-అంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర-1 (1988 : పుట 192)

జైనమత స్థానములో వీరశైవ మత స్థాపనకు సుగ్ధలాదేవి (చాళుక్య జయసింహుని II (కీ॥ శ॥ 1018-1042) భార్య) సంఘర్షణతో మత సంఘర్షణలు ప్రారంభమయినవి. వైదిక మత విధ్వంసనములో అనంతపాలుని ఆస్థానములోనున్న శ్రీవతి పండితారాధ్యులు (కీ॥ శ॥ 1072) విజయవాడలో అగ్నినాకిర్పించుటచే వైదికులకు కనువిప్పుకల్గెను. రామానుజాచార్యుల ప్రచారము గావించిన వైష్ణవ మతమును ఖండించుచు, శివలెంక మంచన (కీ॥ శ॥ 1140) సంఘర్షణ మొదలైనది. బసవేశ్వరుడు (కీ॥శ॥ 1132-1167)లో ప్రభుత్వో సంఘర్షణ వీరశైవ మతమునకు చైతన్యమును కల్పించినది. అదే కాలములో శ్రీ మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు (కీ॥శ॥ 1100-1170)లో బౌద్ధమత నిర్మూలనమునకు ప్రయత్నించెను. చివరగా వైదిక, వైష్ణవ మతములను ఖండించుచు సంఘర్షణవడిన పాల్కురికి సోమనాథుడు వీరశైవ మత వ్యాప్తికి జీవితమును ధారవోసెను. ఇవన్నియు సామాన్య మైన సంఘర్షణలు కావు రాజ్యములను కూడా తాడుమారు చేయగలిగిన విప్లవములుగను, పోరాటములుగనూహింపవచ్చును.

ఎ. జైన-వీరశైవమత సంఘర్షణ :

చాళుక్య జయసింహ II కర్ణాటక రాజ్యమును పరిపాలించుచుండెను. జయసింహుడు జైన మతమును అవలంబించు ప్రవృత్తి కల్గియుండెను. ఆ రోజులలో “ఒక శరణుడు - సాంఖ్య తొండడను వాడు జైనుల మధ్య నివసించుచు అతర్హతముగా శివుని ధ్యానించుచుండెడివాడు. ఈ విషయము తెలిసిన ప్రజలు తీవ్రముగా శిక్షింపయత్నింప శివుని ప్రార్థించి సాంఖ్య తొండడు కైలాసమునకేగెను. ఒక స్త్రీ వైజకవ్య జైనుడైన భర్తనుకాడని శివుని ధ్యానించుచుండ భర్త ఈ విషయము గ్రహించి రాజు దండమునకు గుఱిచేసెను. ఇటువంటి సంఘటనలు, బసవేశ్వరునికి పూర్వము జరిగినవి వని యస్.సి. నందిమర్ తెలియజేయుచున్నారు.

జయసింహుని భార్య సుగ్ధలాదేవి వీరశైవ గురువులు, ప్రథమ వచన కారుడైన తేడర దాసయ్య శిష్యురాలు. ఈ సంగతి తెలిసి రాజు రాజిని

3. S. C. Nandimath -A Hand book of Virasainism (1979 : Page 153)

జైన మతము స్వీకరింపకున్న తనను విడిచి వెళ్ళిపోమ్మని శాసించెను. ఒక మహారాజు వరిశిఖి నీటులున్న నాటి సామాన్యుల దుస్థితి వర్ధింప అలవికానిది వివరకు మత వాదనకు సభ ఏర్పాటుచేయబడెను. ఆమె అధిక కోపోద్రిక్త యయ్యెను. 'దాసయ్య పాద పద' ముల్టాసియొత్తుచు సేవించుచుండెను. (బ.పు. 6. 427-428 పు II)

దాసయ్య వాదమును ప్రారంభించి, జైనులతో మీకు కల్గినది జీవమో, ఆత్మయో తెలుపుడని ప్రశ్నించెను. నా స్థితులైన జైనులు ఈశ్వరుని అంగీకరింపరు. అందుచే నాడు ప్రత్యుత్తరము ఈయలేకపోయిరి. దాసయ్య శివ జీవ భేదమును విపులీ విశిష్టమును వివరించెను. మంత్ర, తంత్ర మూయా మంత్ర మహేంద్రజాల, అన్యైత మూన్య కర్మ విద్వేషమును తర్కించిరి. (428 పు II) వేద వేదాంత న్యాయ వైశేషిక దృష్టులతో రామనాథుడే కర్తయని దాసయ్య నిరూపించెను. ఇందులకు సుగ్గలాదేవి ఎంతేని తోడ్పడుచుండెను.

“సుగ్గలాదేవి యోత్సుక్యంబు దనర
నగ్గురు దేవువాన నగ్గించుచుండు”

దాసయ్య వాదములో జయించెను. (బ.పు. 6-429 పు II) బల్లహాని సంతోషమున లింగ సహితునిగా చేసి 'పడిక లింగంబును' ఆ పట్టణములో 'ఉత్తరేశ్వరుని'గా ప్రతిష్ఠించెను.

“సుగ్గలాదేవి క్రి.శ. 1029లో పాశుపత మతాచార్యుడైన బ్రహ్మరాశి పండితునకు దేవపురిలో దైవసేవకు కొన్ని భూములు దానము చేసెను. క్రి.శ. 1036లో జయసింహుడు దేవాలయ పునరుద్ధరణకు కాలముఖ మతాచార్యులైన లకులిశ్వర పండితునకు భూదానముచేసె”⁴నని జి.యస్. దీక్షిత్ తెలియజేయుచున్నారు. జైనము సర్వనాశనమయ్యెను. 'పొట్ల చెర పు'లోని 700 జైనాలయములు నాశనం గావింపబడెను. ఇట్లు వీరశైవము ఉద్ధరింపబడజొచ్చెను.

వీరశైవ, జైనమత సంఘర్షణ ఒక ఉద్యమము ఇది నిరంతరము సాగిన పోరాటము. ఏకాంతరామయ్య (అబ్బలూరు శాసనములో) తల

4. G.S. Dikshit-Essay in 'Sri Basaveswara' (1967 : Page 121 & 122)

నరుకుకొని తిరిగి ఏడు దినములకు పొంది, జైన పరీక్షలో నెగ్గెను. గోపూరి బ్రహ్మయ్య జన సమయుల మంత్ర తంత్రముల ఖండించె శివాలయముల స్థాపనకు కృషిచేసెను.

“మంత్ర తంత్రములచే మట్టి గాల్చినగు
 మంత్ర కుతంత్ర కుమాయాపహారి
 వసుధనిత్రైయున్న వటముపై నపుడ
 తనీతంబు నల్లి యెప్పటి యట్ల నిలిపి.”

—బ.పు-6-425 పుట

పొడ్డల దేవు బాచయ్య బసవణ్ణ సమకాలికుడు. శివరాత్రి జాగరణ కై సౌరాష్ట్రమునకు వెళ్ళుచుండెను. బిజ్జలుడు ఇది నహింపలేదు. బాచయ్యను కరుణించి “సౌరాష్ట్ర నాథుడు నాశ్చర్యంబెల్లర్పఁ, డివిరి కొట్టరువు గాదియ ప్రబ్బి కొనచు భువి బ్రతిష్ఠండయ్యె”

—బ.పు-6-440 పుట

బి వై దిక-వీరశైవమత సంఘర్షణ :

బెజవాడను పరిపాలించు అనంతపాలుడు (కీ॥శ॥ 1072) ఒక చాళుక్య రాజు. ఇతని గురువు శ్రీపతి వండితారాధ్యులు. ఆ కాలములో యుద్ధముల కన్నా వాదములు బలమై తర్వాత సంఘర్షణలు జరుగుచు, వీరాఽములకు దారి తీయుచుండెను. శ్రీపతి వండితారాధ్యులు “ప్రతి డినమూ భోగశేఖర మందిరములో శివుని మొక్కు శివభక్తులకు మహిమలు బోధించుచుండెను. ఈ బోధనలను వినజాలని పరవాదులు శ్రీపతిని దోషిగానెంచి రాజువకు ఫిర్యాదు చేసెరి. వాదము కొఱకు ఏర్పాటు చేయబడిన-సభలో వండితారాధ్యులు జయించెను. పరవాదులు శ్రీపతి వండితునకు నిప్పు లభింప కూడదని శాసించిరి అది విన వండితారాధ్యులు కోపోద్వేగుక్తుడయి మల్లె శ్వరుని గుడికి వెళ్లి తన చీనాలబరములో అగ్ని నాకర్షించి అచ్చటనున్న జమ్మి చెట్టుకు కట్టి అగ్నిస్తంభన గావించెను. అట్లు ఒక వారము పరవాదులు అగ్ని లేకుండా బాధపడి”5రని శ్రీ కాశీనాథశాస్త్రి తెలిపిరి.

నాటి పరవాదులు బహుశః వై దిక ధర్మమును పాటించువారై యుండిరి

5. కాశీనాథశాస్త్రి-శ్రీపతి వండితారాధ్యర కాలనిర్ణయ (1958 : పుట 45)

యజ్ఞ యాగాది క్రతువులను నిర్వహించుట అధికముగా నుండెను. కర్మకాండ తీవ్రమయ్యెను. అవి ఈ సంఘర్షణలతో కొంత నిరోధించబడెను.

మరొక సంఘటనలో శ్రీవతి పండితారాధ్యులు అస్పృశ్యుడైన డోహర కక్కయ్యతో విందారగించెను. ఇదియు వర్ణాశ్రమ ధర్మమునకు వ్యతిరేకమైనది.

రాజు, ప్రజలు వీరమహేశ్వరాచారమును అంగీకరించి, సాంఘిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టి యుండవచ్చుననుట సంభావ్యము. శివాలయములు అనేకములు నిర్మింపబడి యుండవచ్చును. దీనిని గుర్తించి శివ తత్త్వసారములో మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు.

“ఒక్కడ దైవము శివుడని,

నిక్కము సేయుటకు ముడిచె నివ్వల చీరన్

సుగ్గిక శ్రీవతి పండితుఁ

డక్కజముగా విజయవాడ నలజిమ్మిశివా” :

— 406వ పద్యము.

అని వర్ణించెను.

సి. వైష్ణవ-వీరశైవమత సంఘర్షణ :

“రామానుజాచార్యులు వైష్ణవ మతమును ప్రారంభించిరి. సుమారు నూరు సంవత్సరములు జీవించి దక్షిణ దేశ మంతటా వైష్ణవ మతమును ప్రచారము చేసెను.”⁶ అని శ్రీ ఏటుకూరు బలరామమూర్తి తెలుపుచున్నారు. ఇదే కాలములో రామానుజులకు దీటుగా శివలెంకమంచన వీర మహేశ్వరాచారమును ప్రచారముగావించెను. ఇతడు ‘సకలాగ మాచార్యుని’ కుమారుడు మంచనతంత్ర వృత్తులను దీపిక, కామికాగమములక వృత్తికలను రచించెను.

మంచన విరభక్తుడు. కాశీలోన “తప్పక శివునకుఁదని పదివేళ్లు

ముప్పుట ప్రచారము బూజించి యప్పుడు పడయు”

—బ.పు.6-467 పుట

వీరమహేశ్వర వదమే యుత్తమని ఈశ్వరుండొక్కరుండే కర్తయని

6. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి-అంధుల సంక్షిప్త చరిత్ర

(1989 : పుట 102)

ప్రతిష్ఠించెను. దీనికి అన్య సమయులు ఓర్వలేక వాదమునకు దిగి 'తమ శాస్త్రంబు లెత్తి, భ్రమగొనియొక్కొక్క ప్రశ్న' వేసిరి. వారితో శివలెంక మంచన భట్టారకుడు వాదమునకు దిగి

'నిపుణతమై సకల పురాణశాస్త్ర
విపులార్థ వాదముల్విఖ్యాతి వెలయఁ'

బసవ పురాణము-6_468 పు

అన్య సమయుల జయించెను. అంతేకాదు హరిని గొని వచ్చి అతనితో విశ్వేశ్వరునకు మ్రొక్కించెను. చిష్టువు గొప్పవాడయిన అవతారముల ధరించడు. మల మూత్రములకు నిలయమైన భూదేవిని వివాహమాడడు శివుని యొక్క ఆద్యంతముల చూడ కల్గియుండెను. చిష్టువు మహాత్యమును కలిగియున్న హాలాహలమును భక్షించియుండును.

లెంక అనగా రక్షించువాడని అర్థము. ఆంధ్ర కర్ణాటక దేశము లోగాక బసవేశ్వరునకు పూర్వము సమకాలికుడైన శివలెంక మంచన ఉత్తరాదిన వీరశైవ సంస్కృతిని ప్రచారము గావించెను. జీవన నరళి ధార్మిక సంఘము మారుటకు ప్రయత్నములు జరిగినవని అర్థము చేసికొన వలయును. ఏ రాచరికముపై ధ్వజము ఎత్తక పోయినప్పటికి బసవణ్ణకు కొంత వరకు ఆదర్శమయ్యెను. కన్నడ భాషలో శివలెంక మంచన పచ నముల కూడ రచించెను.

కర్ణాటక దేశములో క్రీ॥శ॥ 8 నుండి 12వ శతాబ్దములలో రాష్ట్ర కూటులు మరియు చాళుక్యులు పరిపాలించిరి. నాడు జైన మతము ఉచ్చ స్థితిలో నుండెను. నాగదేవుని తర్వాత భార్యయైన ఆత్మిమబ్బె. 'హిన్న, రచించిన 'శాంతి పురాణ' వ్యాప్తికి తోడ్పడెను. ఆమె వనదులను నిర్మించి అజిత పురాణము' రచించుటకు 'రన్న'ను పోతాహించెను చాళుక్య రాజుల చివరి కాలములో జైన మతము పతనము కాసాగెను.

బౌద్ధ మతము గుల్బర్గాజిల్లాలో బాగుగా వ్యాప్తిచెంది యుండెను. బౌద్ధులకు 'బెల్ గామ్' ప్రముఖమైన కేంద్రము. అచ్చటనే అల్లమ ప్రభువు వృద్ధిలోనికి వచ్చినది. దండనాయక 'రూప భట్టయ్య' అచ్చట ఒక విహారమును నిర్మించెను. దంబల్లో బౌద్ధ మతము క్రీ॥శ॥ 1129 వరకు సాగినది.

దక్షిణ కెనరా, మంగుళూరులో నాథ వంధ సంప్రదాయము యుండెను. కాలముబులు కొన్ని ప్రాంతాలలో మత వ్యాప్తి జేయుచుండిరి. డి. యుగ పురుషుడు :

బసవేశ్వరుడు క్రీ॥శ॥ 1132-1167లో శంప్రదాయమైన బ్రహ్మణ కుటుంబములో జన్మించెను. 'బాగవాడి' నాడులలో వైదిక మతమును పాటించుచుండిరి. "కాకతీయ రెండవ ప్రోల రాజు బిజ్జలుని నమకాలుడు. బిజ్జలునికి సహాయముగా తన సైన్యమును వంపి కళ్యాణి నగరాన్ని పశ్చిమ చాళుక్యరాజుల నుండి స్వాధీనం చేసుకోవడంలో ప్రోలరాజు సహాయ పడ్డాడు"7యని ఏటుకూరు బలరామమూర్తి తెలియజేసిరి. కాలచూరి బిజ్జలుడు II కళ్యాణిలో సుస్థిర ప్రభుత్వ స్థాపనకు బసవణ్ణును ఎన్నుకొనుటలో ఆశ్చర్యము లేదు. తన ప్రభుత్వమును మతమునుగులో కొంతకాలము నిలబెట్టవలయునని కోరిక వెల్లవలా వస్తున్న వీరశైవ మత ప్రబోధకుడు వృధాన మంత్రి భండారియైన ప్రజలు రాజు పక్షమున నుండురు. జమ ఖర్చులు వ్రాయు వాడగా చేరి నూటొక్క పొన్నెలు సంపాదించు బసవణ్ణు యొక్క మంత్రాంగము, రాజనీతి బిజ్జలుని ఆకర్షించెను

కళ్యాణ కటకము వీరశైవులకు కేంద్రమైనది. అటు పురాతన భక్తుల తోను, ఇటు నూతన భక్తుల ధార్మిక జీవనములోని జాగృతి ప్రతి అంశము నందు చోటు చేసికొన్నది. అది శంకరుని వలె, ~~నాథులను~~ కొలది సంవత్సరములు మాత్రమే జీవించినను, తన జీవితమును, బంధువులను వీరమహేశ్వర వ్రతమునకు అంకితము చేసెను.

బసవడు కలిగించిన జాగృతి క్రింద అంశములలో గమనింప వచ్చును.

1. ప్రజలు వర్ణాశ్రమ ధర్మములలో నలిగి ధనమును వృథాచేయుచు కాలహతల గావించు రోజులవి. కర్మకాండ పేరుతో దోపిడి చేయుచున్న కాలమది.

బసవేశ్వరుడు ఎనిమిది సంవత్సరముల పొయంలోనే 'వడుగు'ను తిరస్కరించెను.

7. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి-అంధుల సంక్షిప్త చరిత్ర

(1989 : పుట 110)

వీరశైవ సాహిత్యము-సమతా దృక్పథము

“కర్మ పాశంబు లొక్కట యెగ నీల్లి
కర్మంబు త్రొక్కు దాఁగట్టుకోఁదగునె”

—బసవ పురాణము | ఆ.41 పు.

జాతి గోత్రాలను నిరసించుచు

“జాతి గోత్రా తీతు సద్గురు జాతు
జాతి గోత్ర క్రియా శ్రయుఁజేసెదెట్టు?”

—బసవ పురాణము | ఆ.42 పు.

2. అస్పృశ్యులు దుర్బర జీవితమును గడుపుచుండిరి. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు వారిని హీనముగా జూచిరి. దీనిని నిర్మూలించుటకు బసవణ్ణ అస్పృశ్యుడైన శివనాగమయ్యతో కలిసి భుజించెను ప్రభువు ఆమాత్యులు ప్రజలు భేషజములకులోనుగాక ప్రజారంజక పాలనకు నడుము కట్టిరని విర్ణయించు కొనవలయును.

3. బ్రాహ్మణ్యాన్ని త్యజించి వీరశైవుడైన ‘మధువరస’ యొక్క కుమార్తెను అస్పృశ్య శివశరణుడయిన ‘శారలయ్య’ కుమారుని కిప్పించి వివాహము జరిపించెను. ఇట్టి సంఘర్షణ ఫలితములను ఈ విధముగా అన్వయించుకొనవచ్చును. “పీడనకు, అణిచి వేతకు గురియైన వర్గానికి చెందిన మానవాళికి న్యాయం జరిపించేందుకై అవకాశం గలిగిన” అదని ఏంగెల్సు, 1843 సంవత్సరములో ఉద్ఘాటించాడు. ఇటువంటి ఆభిప్రాయమునే బసవేశ్వరుడు ఏనాడో వ్యక్తము చేసెను.

4. ఏ రాజకీయ చరిత్రలో లేనటువంటి మత సంబంధమయిన “అనభవ మంటవము” ఏర్పడినది. వృత్తి శివశరణుడు తన అనుభవమును ఇతరులతో చర్చించి మంచినీ గ్రహించి సూత్రీకరించుట ఇందలి విధానము, ఆ అనుభవములను శివశరణులు వచన రూపములో రచించిరి. నిజ జీవితము యొక్క అనుభవములు సాహిత్య రూపములో స్థిర రూపము దాల్చుటచే సామాన్యుడు మాన్యుడగుటకు కారణమయ్యెను.

---

8. English Lecturer in 1843, ప్రజాశక్తి (దినపత్రిక) 9-5-1988 : పుట 4)

ప్రజాహిత కార్యక్రమములలో సిలోద్ధ రామేశ్వరుడు ఇత్యాది శివశరణులు బావులను తగ్గివ్వించుట, చెరువులను కట్టించుట జాగృతిలోని భాగవరంపరలు. స్వల్ప కాలములో ఒక మతము ఇంతటి గాఢ ప్రభావమును జూపుట అర్హుడైన విషయము.

ఇ. బౌద్ధ వీరశైవ మత సంఘర్షణ :

దాదాపుగా క్రీ॥శ॥ 1029 నుండి వీరశైవ మతము తన ఆధిక్యత కొరకు పోరాటమును ప్రారంభించినది. నాడు కర్ణాటకమున ఉచ్చ స్థితి లోనున్న జైవమును ఓడించినది. 50 సంవత్సరముల తర్వాత విజయవాడలో వైదికముతో పోటీపడి జెగ్గినది. ఆ పిదప 70 సంవత్సరము లకు ఉత్తర భారతములో వైష్ణవ మత ప్రాశస్యమును తగ్గునట్లు జేసినది. క్రీ॥శ॥ 1167లో కళ్యాణ కటకము వీరశైవ మత సంఘర్షణ ఫలితముగా నాశనమయినది. నూటఏబది సంవత్సరముల కాలములో చరిత్ర పుటలనే పూర్తిగా మార్చివేసినది. వర్ణ, యజ్ఞ, కర్మ రాహిత్యములైన నూతన సమత్వ ధార్మిక సంఘమును స్థాపించినది.

శ్రీ మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు క్రీ॥శ॥ 1100-1170 సంవత్సరములో జీవించెను. శ్రీపతి పండితారాధ్యుల వాద సంఘర్షణము తర్వాత కృష్ణా తీర ప్రాంతములో జరిగిన మరొక విషయము. ఇది బౌద్ధ మతమునకు వ్యతిరేకముగా జరిగినది.

వెలనాటి చోళుని గురులైన బౌద్ధుడొకడు ఆస్థానములో పండితయ్యతో వాదించి ఓడిపోయెను. పండితయ్య ఒక వాదమును చేకొని దాని స్వరూప స్వభావములను ముందుగా తెలిపిన తరువాత వేద వాక్యముల మదపారించి ఆ వాక్యము వాదనకెట్లు వ్యతిరేకముగానున్నదో స్పష్టము చేసి పురాణ, ఇతి హాసముల నుండి ఐతిహ్యము సంధించి 'వైయా యిక' వ్రద్దతిని అను సరించెను. బౌద్ధ గురువు చంపబడెను. రాజు పండిత్యను తీవ్రముగా తిక్షించుటచే రాజు వంశనాశనమనునట్లు, పట్టణము భస్మీ పటలమగునట్లు

9. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి ఆంధ్రుల సంక్షిప్త చరిత్ర

శపించెను. ఇది శాపముగాదు, వాస్తవమునకొక అంతర్ముద్రము. కొద్ది సంవత్సరముల తేడాతో కళ్యాణ కటకము, చందవోలు బుగ్గిపొలయినవి.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు చెప్పినది శివశాసనముగా నుండెను. రాజ్య వ్యవస్థలు మారిపోయెను. ప్రతిరాజు వీరశైవమునకు తల వొగ్గక తప్పలేదు. ఇచట క్రీ.శ. 1176-1182 సంవత్సరముల మధ్య జరిగిన పల్నాటి యుద్ధమును మడవరాదు. "కన్నడ రాజధాని కళ్యాణ కటకము బూడిద పెంట బన విషయము రెండవ ప్రోలరాజు గమనించాడు. అప్పుడప్పుడే కుదుట వడుతున్న కాకతీయ రాజ్యము మత ద్వేషాలతో నాశనం కాకండా కాపాడాలంటే ఉప్పెనవలె వస్తున్న వీరశైవ మతమునకు తల ఒగ్గుట మంచిదని భావించాడు. అంత వరకు అనుసరిస్తున్న జైనమతమును వదలి తాను కూడ వీరశైవ మతమును స్వీకరించా"9డని ఏటుకూరు బల రామమూర్తిగారు వివరణ.

ఫలితములు :

మత సంఘర్షణలు అంత మొందినవి. రాజాశ్రయములైన వీరశైవ మంత్రులు, గురువులు తనమత వ్యాప్తికి దోహదము గావించిరి. కాని చివరకు రక్తపాతము తప్పలేదు. కాని చరిత్రలో సంస్కృతిలో వృత్తి శైభవమును, సాటిమనిషిని గౌరవించుట సంభవించిన బృహత్పరిణామములు బసవేశ్వరుడు, మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు తర్వాత పొల్కూరికి సోమ నాథుడు క్రీ.శ. 1240-1323ల మధ్య జీవించి రాజాశ్రయము లేకయే సాహిత్యమున వీరశైవ మత తత్త్వములను, తన దైవములైన వారి గాథలను పురాతన నూతన భక్తుల చరిత్రలను నాటి ధార్మిక సమాజపు స్థితి, గతులను రచించెను. ఓరుగల్లులో 'కృతకలింగములు' ధరించిన వారిని 'సహజ లింగ సంగతులు'గా జేయుట, ప్రధాన రాజమార్గములోని ప్రథమ ప్రవేశద్వారము గవనివైనున్న 'లక్ష్మీ విగ్రహము'ను నాశనము చేయుట మాత్రము స్వల్ప సంఘర్షణగా కనిపించును.

9. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి-అంధుల సంక్షిప్త చరిత్ర

అ ధ్యాయ ము-5

శివ శరణుల జీవన చిత్రణ :

(శివ శరణుల జీవిత విధానము యెఱుంగుటకు కొందఱి ప్రతి నిధులుగా నెన్నుకొనుట ముఖ్యము. సాధారణముగా నాయనారులను పురాతన భక్తులందురు, వారి జాగృతి పోరాటము బసవేశ్వరునకు ముందున్న శివ శరణులకు స్ఫూర్తి ఇచ్చినది. బసవేశ్వరుని కాలమునాటి శివ శరణులు ఈ స్ఫూర్తితో వైతన్య వంతులై సాంఘిక సమానతా సాధనకు నిరంతర కృషి పలిపిరి.

అ. నాయనారులలోని (ఎ) నందనాయనారు, (బి) అడి భక్త నాయనారు (సి) ఇరువదాండి.

ఆ. నూతన శివశరణులైన (ఎ) డోహర కక్కయ్య, (బి) కెంభావి భోగయ్య.

ఇ. 12వ శతాబ్దపునాటి (ఎ) మడివారు మాచయ్య జీవితములో వృత్తి యొక్క బెన్నుత్వము (బి) మోళిగ మారయ్య కథలో ఆర్థిక సమానత, (సి) నులియ చందయ్య కథలో పనికి తగిన ప్రతి ఫలము. (డి) ఆయదక్క మారయ్య కథలో భార్య లక్కమ్మ యొక్క సంపదను నిలువ చేయరాదనెడి ఆర్థిక విధానము. (ఇ) మేదర కేతయ్య కథలో ధనము కన్నను వృత్తి ప్రాముఖ్యతలను పరిశీలించ వలసియున్నది. ఈ శివ శరణుల జీవితములు విరివై వ మత పునర్వపమునకు తోడ్పడిన విధము అధ్యయనము చేయ వలయును.)

ఆ (ఎ) నందనాయనారు :

ఇతడు అస్పృశ్యుడు. చోడ దేశమున 'అదనూర'ను వల్లెలో నివసింపుచుండెను. 'చెప్పలు కుట్టుచూ శివారాయములలోని వాద్యములకు వలయు తోళ్లను ఉచితముగా సిద్ధము చేయుచుండెను. ప్రకాశముల యందు స్నానము గావించి శుచియై విభూతి దాల్చి నిజ కుటీరమున పార్థివ శివ లింగమును ప్రతిష్ఠించుకొని శివనామ సంకీర్తనలతో ప్రొద్దు పుచ్చుచుండెను.' అని డా. మ.న. జవరయ్య వివరించారు.

ఒక రోజు 'తిరుప్పంగూరు' నకు వెళ్లి స్నాన మాచరించి గోపురము కడనే నిలుచుండి క్షేత్ర స్వామిని మనసారా ధ్యానించెను. ఆలయములో పూజ జరుగుచుండగా శివలింగము భక్తునకు కనబడక పోవుటచే అడ్డముగానున్న సందిని కాస్త వ్రక్కకు జరుగమని శివుడు కోరెను.

చిదంబరములో 12 సం. గుడి చుట్టు ప్రదక్షిణము చేయగా శివుడు కలలో కనిపించి 'అగ్ని ప్రవేశముచేసి పరిశుద్ధుడగుమని' ఆజ్ఞాపించెను. అటువంటి కలయే చిదంబర క్షేత్రములోని బ్రాహ్మణుల కెల్లరకు కల్గెను. తర్వాత "నందనారు భక్త్యావేశముతో శివకీర్తన చేయుచు అగ్ని గుండమున దుమికి పరిశుద్ధ దేహముతో బయటకు వచ్చెను. అప్పుడు అతని శరీరముపై మూడు ప్రేళ్ల వెడల్పులో జనివారము యుండెను." 2 అను కథను నారాయణ అయ్యారు వర్ణించుచున్నారు.

ఈ జీవితములోని గమనార్హములు 1. డోలువాయింతు అస్పృశ్యుడు 2. ఆ వృత్తికి సంబంధించిన చర్మము యొక్క ఉద్యోగము. 3. కఠోర తపోనిష్ఠ, 4. ఆ జాతి యొక్క 12 సం. ఆందోళన, 5. చివర ముఖ్యమైనది. మూడు ప్రేళ్ల జనివారము యుండుట కవి కల్పన.

బి. అడిభక్త నాయనారు :

ఇతడే అడి భర్తుడు. చోళ దేశములోని నాగ వట్టణ సమీపమున గల 'నులైప్పాడి' అను చిన్న పల్లెలో తీరమున చేపలు వట్టి జీవించుచుండెను. జాతి బేస్త, చదువులేడు, వేరే పని చేయలేడు.

'మఱియొండు గాయకం బెఱుంగమిఁచేసి'
 "నిదియ నేమముగా గ నితర మత్స్యముల
 అంగడి బోకార్చి యండుల లభి
 జంగమారాధనల్ సలుపుచు లీల'

—జనన పురాణము-4-317 పుట

నియమములు: వలవేసినపుడు వడిన మొదటి చెపను 'శివప్రీతి యని

2 డా. మ.న. జవళయ్య-దలిత వర్ణన శరణు-ఒండు అధ్యయన

పాప' విడుచుచుండెను. తన దేవుడైన శివునకు సమర్పించి, తన జీవితమునకు పాకులాడక యుండెను.

ఒక రోజు ఒక బంగారు చేపవలలోవడెను. దానిని శివ ప్రీతికి వదిలెను. అదే చేప ప్రతి వర్యాయము వడుచుండగా ఆ రోజు ఇంటికి వచ్చెను. మరుసటి రోజు అదే చేపబడిన 'వలఁజేతఁబట్ట నావ్రత మిదియనుచు' ప్రతిన జేసెను. అటులని వల విసరగా శివుడు ప్రత్యక్షమై ప్రమథేంద్ర వదవి యారంగ నిచ్చుడును. నా నిరంతర పరమానందు సుఖము, లానుచు నున్నట్టి యడి భర్త బంట'యని పొల్కురి సోమనాథుడు పేర్కొనెను. (బవు-4 318) (1) కాయకనిష్ఠ (2) భక్తి సాధనలు విలక్షణమైనవి.

అ (సి) ఇరువదాండి కథ :

చోళ రాజ్యములో 'కడువూరు' నగరమున ఎరివత్తనాయనారు నివసించుచుండెను. 'నిత్యము ఒక భయంకర పరశువును భుజమున దాల్చి వృక్షలకు కీడు కలిగించువారిని శిక్షించిన తన శివస్వామికి శ్రమ తగ్గునని' అతని విశ్వాసము.

1. శివకామి యాండారు అను వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు శివాలయమునకు పోవుచునుండ రాజు యొక్క పట్టిపు ఏనుగు అతని పూసెజ్జలగుకొని క్రింద పడవేసెను. శివకామి అర్తనాదము విని ఎరివత్తనాయనారు ఆ మదించిన యేనుగును, మావటి వాండ్ర సంహరించెను.

“శివ భక్తులకు నెగ్గు సేయు పాతకుల
సవిచారము నఁ జంపునట్టి నేమంబు”

—బ.పు-4-243 పుట.

ఎరివత్తనాయనారుది 'వ్రభుత తప్పును శిక్షించిన అపరిమిత వ్రతా పానూన కీర్తిగలవాడు.' తద్వారా శివ భక్తులను రక్షించు వ్రత మాచరించెను

2. మా వటిల వలన సంగతి తెలిసి రాజగు పుగళో నాయనారు ఎరివత్తనాయనారు కడకు వచ్చెను. 'భృత్య పరాధ స్వామినో దండ'యని ఖడ్గము నిచ్చి చంపుమని కోరెను. ఎరివత్తు తన ఖడ్గముతో తన తలను నరుకుకొనుటకు సిద్ధపడగా శివుడు వ్రత్యక్షమయ్యెను. క్షమా గుణము, త్యాగ గుణము ఈ వీరా చారమున కనబడుచున్నవి.

ఆ (ఎ) డోహర కక్కయ్య :

ఉత్తర కర్ణాటకలో దోహరులను అస్పృశ్యులు కలరు. కల్లి దేవపుర శాసనములో "చిక్క కక్క-చెన్నహోన్న" అనియు, అదే శాసనములో చీర చోళ నంబి కక్క చెన్న అని కక్కయ్య చెన్నయ్యల ప్రసక్తి గలదని³ని డా॥ మ.న. జవరయ్య వివరించాడు.

ఒక రోజు పురాణభట్టు హరి మహాత్మ్యమును గూర్చి పురాణమును చెప్పుచుండెను. ప్రజలందరకు హరియే దైవమని, వేరు దైవము లేడను భావన కలుగజేసెను. అది విని కక్కయ్య ఆభట్టును డాంకలో పొడిచి, తల తిరిగి పోట్లలో పెట్టి విడిచెను. అది కొంత సేవటికి పురుగుల పోక మయ్యెను అతని హరి కూడా రక్షించి బ్రతికింపలేక పోయెను. ఇతని జీవితములో ఈ కథ కంటె దళిత వర్గము యొక్క శరణ సంఘటితమైన ఆంధోళన ప్రధాన మైనది. ఇతని జాగృతి పోరాట కృషిని యెల్లరు కొనియాడిరి.

1. శ్రీపతి వండితారాధ్యులు కక్కయ్యను ఒక ఉత్పవ సందర్భమున ఇంటికి ఆహ్వానించుటచే తోటి బ్రాహ్మణులు గేలిసేసిరి. ప్రతిగా శ్రీపతి వండితారాధ్యులు అగ్నిని వస్త్రములో బంధించెను.

2. తన కంటె చిన్నవారైన పూర్వుల స్మరించుట భక్తి గౌరము లొసంగుట బసవేశ్వరారులు కూడ పాటించిరి.

“అప్పును నమ్మ మాదర చెన్నయ్య

బొప్పను నమ్మ డోహర కక్కయ్య

అణ్ణను నమ్మ కిన్నర బొమ్మయ్య

ఎన్ననే తక్కరి యిరి కూడల సంగయ్య”⁴

3. కక్కయ్య ప్రసాదము కొఱకు బసవణ్ణ అతని ఇంటి వద్ద 12 సం. కాచుకొని యుండవలసి వచ్చినదట.

3. డా. మ.న. జవరయ్య. దళిత వర్గద శరణరు-ఒండు అధ్యయన
(1990 : పుట 43)

4. హె. బసవనాళ (సంపాదకరు) బసవణ్ణ నవర వచన గతు
(1962 : పుట 200)

4. అట్టి ప్రసాద మహిమతోనే నాగలాంబిక కొడుకును కన్నదట.

5. మల్లకార్డు వండితాతాధ్యుః వారు ఇట్లు ప్రశంసించిరి.

“అంబలి మున్నుని వైవేద్యంబు నూపి ..... ముక్తి చేకొనబడె చెన్నయ్య” “మాలడుకాడెమును మహాదేవుని కొలచి ముక్తుడయ్యెన్” శివతత్త్వసారము-472వ పద్యము.

“మన్నించు బ్రీతి మాదర చెన్నయ్య భక్తియ మనమున జీకొనె”

—శి.సా 478 వ. ప.—

ఆ (బి) కెంభావి భోగయ్య :

ఇతనిది కలబుర్లి జిల్లా కెంభావియను గ్రామము. అతని జీవితములో సంభవించిన కెండు సంఘటనలతో వ్యక్తిత్వము నిర్దుష్టముగా తెలియును. విభూతి, రువ్రాక్షలను ధరించి శరణ ధర్మమును పొందించు ఒక అస్పృశ్యుడు

1. ఒక శివ శరణుడు పెయ్య శవళును కొనివచ్చి వండి పెట్టుమని భోగయ్యను కోరెను. “భోగయ్య జ్వరాస్త్రులవణ యుక్తముగ మాంసంబు సారంబుగా వండి” పెట్టి సేవచేసెను. అగ్రహారంలోని భూసురులు కాంచి అగ్రహయించిరి. భోగయ్య వారికి

“అరుమగ మీయట్టి యాగ్రజన్ములకు హత భక్తులిండులు సొదగరాదని”

—బ.పు-7-525 పు—

సమధానమొసంగెను. చాల మంది అడ్డువచ్చిరి. అయినను ఒక శివ శరణుడు శరణ ధర్మమును పొందించుట కిష్టమైనది. ఇతడు ఆత్మ సేవ్యముతో పరమానురాగుడై జంగమార్చన సేయుచు మత వ్యాప్తి కెంతయు తోడ్పడెను.

2. రాజు కొండెములు విని భోగయ్యను పిలిపించగా వైదిక మత వ్యవస్థ యొక్క మౌలిక స్వరూపమును రాజ్య సభలో ప్రశ్నించెను. వర్ణ సాంకర్యము జీసెనని రాజు దేశ బహిష్కరణ శిక్షవేసెను. భోగయ్యతో పాటు శివ దేవాలయములు శివలింగములు రాజ్యమును వదలి పెట్టి పోయినవి.

రాజు యొక్క శాసనమును మానవునితో పాటు దేవుడు కూడ లెక్క చేయలేదు అర్థాత్ రాజ శాసనము సత్య దూరమైవదని ఋజువైనది.

భోగయ్య శివశరణ ధర్మమును పొడిచి మూఢ వ్యవస్థలోని లోపములను రాజు ఎదుట ఎత్తి చూపి సమాన గౌరవము పొందుటకు అందోళన గావించెను. అందు చేతనే మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు పొగిడెను.

“కెంభావి భోగిదేవుని

వెంటడిఁ జని వచ్చి వీడు పీఠంబుల లిం

గంబులు వడి విప్రులు లీ

లం బొగడగ నిట్టి వత్సత్వము గలదే !”

—శి.సా-418 వ. ప.

ఇ. శివ శరణులలో మూడవ వర్గము వారు బసవేశ్వరుని నమకాలీనులు:

ఎ. మడివాలు మాచయ్య :

ఇతడు దళిత వర్గమునకు ప్రతినిధి. వృత్తి చేత చాకలి. ఇతని జీవితములోని కాయకలల్లి 2. బిజ్జుబుని పూజ్యత, 3. బసవేశ్వరుని ఆగ్రహించుట, 4. విమర్శల అధ్యయనము జేయవలెను.

1. కర్ణాటకలోని బీజాపూర్ జిల్లాలో 'హిప్పరిగె' అను పుర నివాసి', సద్భక్తి వితతుల 'రుమాడ డట్టి పచ్చడము' అను వరిశుభ్రముగా నుతికి, మడివాలు చేసి వీరిచ్చు 'అల్పవేతనములతో సంతృప్తి చెందుచుండెను. ఇట్టి కాయకలల్లితో దాసోహం చేయుచుండెను. సద్భక్త సేవ శివుని సేవగా భావించెను. మాచయ్య ఒక శ్రేష్ఠమైన అనుభావి. వీరి వ్రతములు తెచ్చు నపుడు ఎవరూ తాకకుండునట్లు గంట వాయింపుచూ తాకిన నరుకుదునని కఠారమును బట్టి విధులగుండా షోవుచుండెను. సంత కేగుచు గేలిచేసి తాకిన కుహనా బ్రాహ్మణుని తన నరికెను.

దళితుడై యుండినను మాచయ్య పొడిచిన చుండిన వీర వ్రతాచారము ప్రశంసించ తగినదది. జంగములపై గల భక్తి, న్యాయ పాలన, అకుంఠిత దీక్ష మొక్క నోసి వీరత్వము పురోహితులకు సమస్యయైనది.

2. బిజ్జుబుడు కొండెములు విని మాచయ్యను చంపుటకు భద్రగజమును పంపెను. మాచయ్య ఆ వినుగును మడియిండి "ఎప్పుడు నా మీద నేనుగుం

గొలిపె, నవ్వసుధేశు క్రొవ్వడతుం' బొమ్మసెను. వార్త ఎఱింగి బిజ్జులుడు బసవేశుని ఆశ్రయించెను. వసుధేశుని కొనిపోవ మాచయ్య బిజ్జులుని మన్నించెను.

ఈ సంఘటనలో వీరవ్రతాచారమును పొడించు ఒక దళితుని, ఒక శూద్రుని పోరాటము రాజు కంటె గొప్పదన రుజువైనది. బసవేశ్వరుని సత్కరించి నటుల మాచయ్యను కూడ సత్కరించుట నాటి ధార్మిక సమాజములో సమతా పోరాటమునకు వేగుచుక్క.

3. బసవణ్ణ శివశరణుల కర్ణమిచ్చుచు సేవ చేయుచుండెను. 4,64,000 గీతములను బసవణ్ణ రచించెనట. ఈ గీతములను మాచయ్య విని

“చెల్లబో ! దీనులఁ జేసి శరణుల కెల్లను
దానొక యిచ్చు వాడయ్యెను”

-బృ.పు. 4-252 పుట-

అని బసవని కోపించెను. శరణ ధర్మ వ్యావనలో బసవణ్ణకు ఎంతటి బరువులు బాధ్యతలు గలవో అంతటి ప్రాధాన్యత మాచయ్యకును గలవు. ప్రధాన మంత్రి, చాకలి అని కాక ఇద్దరూ శివశరణులుగా వీరవ్రత సమాజములో సమాన స్థాయిగల వారుగా నిరూపింపబడింది. సాంఘిక సమానత్వమునకు మాచయ్య జీవితము ఒక తార్కాణము.

4. 'ఎన్నకాయవ శుద్ధవ మాడి దాత మడివాళ
ఎన్న మనవ నిర్మళవ మాడిదాత మడివాళ
ఎన్నం తరంగవ బెళగి దాత మడివాళ
ఎన్న బహిరంగవ బిడిసి దాత మడివాళ
కూడల సంగమ దేవ ఎన్న నిమగె యోగ్యన
మాడి దాత మడివాళ !'"⁵

—శూ.సం.౪-౩8 వచనము—

యని మాచయ్యను బసవణ్ణ ప్రస్తుతించెను. “మాచయ్య నిష్కళాయకము అతి ప్రసిద్ధమైనది. ప్రభు దేవర, బసవన్న, చెన్నబసవన్న ఇతనిని స్తుతించిరి”⁶ అని డా. హెచ్. తిప్పేరు ద్రస్వామి తెలిపియున్నారు.

5. గూశూరు సిద్ధవీరణాచార్య-శూన్య పంపాదనె (1930 : పుట 176)

6. డా. హెచ్. తిప్పేరు ద్రస్వామి-శరణర అనుభవసాహిత్య (1963 : పుట 100)

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు మాచయ్య భక్తినిట్లు వర్ణించియున్నారు.

“కడుగడు రౌద్రంబున జత
వడు మదకరిఁ జంపి యప్పడ వడ యడెభువిను
క్కడఁగియు ఓజ్జలు డడుగుడు
మడివలు మాచయ్య భక్తి-మహిలోఁ గలదే!”

—శివతత్వసాతము 440 ప.

పాల్కూరి సోమనాథుడు మాచయ్య చరిత్రకు చతుర్థాశ్వాసములో ప్రాధాన్యత వొసెంగెను.

“అఱిని వీరవ్రతాచార యుతుడు
శ్రేష్ఠుడు జంగమ ప్రసిద్ధుడు న్యాయ
నిష్ఠురాలాప మహిష్ట మండనుడు.
'భవిజన సంసర్గ వధ పరిత్యాగి
వృవిమల తత్త్వానుభవ సుఖాంబోధి

—బ.పు. 232 వపు.

'కులజుండు నతడే యకులజుండు నతడె
కులము లేకయు నన్ని కులములు నతడె,

.బ.పు.-237 పుట

ఇ (బి) మోళిగ మారయ్య :

ఇతడు కాశ్మీర దేశపు రాజు. ఇతని భార్య పేరు మహాదేవి. జీవితములోని నాలుగు ప్రధాన అంశములను పరిశీలించిన పిదప ఆర్థిక సహాయములో భండాది బసవేశ్వరుడు, మోళిగ మారయ్య ఇరువురును సమానమని ఋజువు కాగలదు. ఆ సంఘటనలు (1) కాయకల్పి (2) ఆర్థిక సహాయము (3) సంఘర్షణ (4) ప్రస్తుతి.

కర్ణాటకలోని 12వ శతాబ్దపు మతాందోళనలు జాగృతి కొఱకు జరిగినవి. సమత్వ ప్రతిష్ఠకు జరిగినవి. పోరాటమునకు ఆకర్షించబడి కాశ్మీరు రాజు సర్వము పరిత్యజించి శివశరణ ధర్మ వ్యాపనములో భాగస్వామి అయ్యెను.

- 1. జీవనము శ్రమతో కూడుకొన్నది. అడవిలో కట్టెలు కొట్టి వానిని ఆమ్మి కాయకల్పి పొంది దాసోహముగావించుచుండెను. ఆ ధనముతో

జంగములకు అంబలిని సమర్పించును. ప్రీతితో నర్పించిన అంబలి రుచికరమైనది. “కాంచి పట్టణ చోళరాజు అర్పించెడి మృష్టానము కన్నా అధిక ప్రీతిగా ఆతని గుఱ్ఱమును కాయు మాదర చెన్నయ 'అంబలిని' శివుడు ప్రీతిగా గ్రోలుచుండెను.”⁷ అని డా॥ మ.న. జవరయ్య వివరించుచున్నారు. అంతే రుచికరమైనది మారయ్య అంబలి కూడాను. ఇతడు సంతృప్తి జీవి. తన కాయకమునకు పేదరికమునకు ఎప్పుడును బాధపడలేదు. ఇది ఒక మహోన్నత వ్యక్తిత్వము. కాయక వ్రతమును పాటించుచు శివ శరణుడు 'రాజా? పేదా? అన్నది కాదు ప్రశ్న'. ఆ కాయకము ఎంతటి సత్యమైనది, ఎంతటి శుద్ధమైనదనునదే బేరీజు వేసికొనవలయును.

2. పేదవాడయిన మారయ్య యొక్క జంగమ సేవా రాధనను విని బసవన్న ఆర్థిక సహాయము చేయనెంచెను ఒక రోజు మారయ్య ఇంటికే తెంచి వెయి బంగారు మాడలను పూజా మందిరములో వడగము క్రింద యుంచి అంబలిని గ్రోలి వెళ్లిపోయెను. మారయ్య ఇది గ్రహించి ఆ ధనము స్వీకరింపక కట్టెల మోపులోని 'ఒక్కొక్క విడియ నియోగించి ప్రమోక్క'. శ్రీపాద జలములతో బంగారము కాగా వానిని సమర్పించెను. పేదవాడయ్యు ఉచితముగా లభించిన ధనమును దొంగ తనము చేయుట వలన అభ్యమైనదిగా నెంచి తిరస్కరించెను. 'శివ శరణులకు ఆదర్శమూర్తి శ్రమించి నిజాయితీగా సంపాదించెవలయుననెడి సిద్ధాంతము ఆనాటి ధార్మిక సమాజములో ఎల్లరు సమానముగా పాటించుచుండిరి.

బసవన సిగ్గుపడి వచ్చా తావముతో

“అభయంబు వేడుచు నడుగుల మీద

సభయాత్ముడై యున్న జయ్యన నేత్తి”

—బ.పు.వ. 380 పు.

కొనిలించుకొనెను. ఈ సందర్భములో గుర్తింపవలసినది ఒక ప్రధాన మంత్రి ఆర్థిక పుష్టికి కట్టెల మోపు అమ్ముకొను శివశరణుని ఆర్థిక సృష్టియేమియు అల్పముకాదని నిర్ధారించవచ్చును. సూక్ష్మముగా యోచించిన ఒక పేదవాని

7. డా. మ.న. జవరయ్య దళిత వర్గద శరణులు ఒందు ఆధ్యయన

(1900 పుట 94)

వీరశైవ తత్త్వజ్ఞానము భండారి తత్త్వజ్ఞానముతో సంఘర్షించి అంత కన్నా గొప్పదని ఋజువైనది నా అభిప్రాయము.

పాల్కూరికి నోమనాథుడు మోళిగ మారయ్యను మిక్కిలి కొనియాడెను. సామాన్యమైన శివశరణుని యొక్క మాన్యమైన ధర్మ చరణము బహు ధాశ్లాఘనీయము.

‘వ్యచ్ఛ సదాచార సంవత్ర పూర్తి’

—బ.పు. 5-పుట 354

‘సవిశేష జంగమార్చన వరతంతుడనియు’

‘కర్మా వహరుడు లింగ ప్రాణ మధ్య’

—బ.పు. 5-పుట 355

‘గతి దయా భావి సంగయదేవః’

—బ.పు. 5-పుట 360

ఇ (సి) నులియ చందయ్య :

నులియ చందయ్య అతి సామాన్యుడు గడ్డి (మేడి)తో తాళ్ళు పేసు వాడు. నిజమైన కాయక అబ్ధితో జంగమార్చన చేయుచుండెను. చందయ్యకు లింగ పూజ కన్నను కాయకము మిన్న. వనిచేయుచుండ ఇష్ట లింగము నీటిలో పడిపోయెను. కాని వనిని నిలువలేదు.

1. వనియొక్క విలువ తెలిసికొనెను. లింగము మనుష్య రూపములో వెంటరాగా కాయక నిబంధనము తెలియజేసెను.

“గురు వాదరు కాయక దిందవె జీవన్ముక్తి

లింగవాదరు కాయదిందవె సీలెయ కురుహు హరిపుదు

జంగమ వాదరు కాయక దిందవె తన్ను వేషద పాశహరిపుదు

గురువాదరు చరసేవెయ మాడ బేకు

లింగ వాదరు చర సేవెయ మాడ బేకు

జంగమ వాదరు చర సేవయ మాడ బేకు

ఇదు చందేశ్వర లింగద అరిపు కేళా ప్రభువె”8

—శూ.సం. 14-30-వచనము.

8. గూఢూరు సిద్ధవీరణాచార్య-శూన్య సంపాదన (1930 పుట 257)

గురు, లింగ, జంగములు కాయకముతోనే ముక్తి పొందెదరని చందయ్య నాటి సంఘపు బాధ్యతలను గుర్తుచేసెను.

2. ఆర్థిక సూత్రములో పని విలువ ముఖ్యమైనది. చందయ్య పనికి తగిన ప్రతి ఫలమును మాత్రము స్వీకరించుచుండెను. ఒక తాడు విలువ కంటె ఎవ్వరైనను అధికముగా నిచ్చిన తిరస్కరించును. ఒక సారి బసవబ్బ ఒక త్రాడునకు 1000 బంగారు నాణెములు యిచ్చి పంపగా ఒక్క నాణెమును స్వీకరించి మిగిలిన వానిని త్రిప్పి పంపెను. నేడు సంఘములో దోచుకొను వై నము కలదు చందయ్య జీవన సరళిలో పనికి తగిన విలువ యనెడి ఆర్థిక సిద్ధాంతము నాటి శరణ ధర్మములోని సమతా దృక్పథమునకు మార్గమును సుగమము జేసినది.

ఇ (డి) ఆయదక్కి మారయ్య :

ఆయదక్కి మారయ్య అల్పజీవి. నిత్య కష్ట కనిష్ట జీవి. ఒక గొప్ప శివ యోగి. పొలములో పండిన ధాన్యమును-బియ్యమును సంగ్రహించి అమ్మి దానోహము గావించుచుండెను. ఇతర కాయకముల వలె తన కాయ కము గూడా గొప్పదను భావన గలవాడు.

ఇతని భార్య లక్కమ్మ స్త్రీ శివ శరణులలో మహాత్మురాలు. జీవితములో తృప్తినిపొంది యుండెను. భవిష్యత్తుకొరకు అధిక ధానార్జన చేయరాదనియు, లభించిన కొద్దిపాటి ధనముతోనే తృప్తి, సంతృప్తి చెందవలయునను మనస్తత్వము గలది. బసవేశ్వరుడు రాజమార్గములో మారయ్య కొఱకై బియ్యము పోయించెను. మారయ్య వానినేల్ల ప్రోగుచేసి ఇంటికి తీసుకొని రాగా భార్య కోపించెను. అవి ఎచ్చట లభించినవో అచ్చటనే వదలి రమ్మని శాసించెను. శివశరణుడు వ్రతి దినము కాయకము చేసి తగినంత మాత్రమే సంతోషించవలయుననియు, రేపటి కొఱకు ప్రోగు చేయుట, దానియుంచుట సంఘ దోహమనియు బోధించెను. ఇది కారల్ మార్క్సిస్టు యొక్క ఆర్థిక సిద్ధాంతమును స్ఫురణకు దెచ్చు ఒక చక్కని ఉదాహరణ ఇది. ఒక నిజ జీవగణ నాటి దళిత సమాజము జాగృతి వైపు వరుగులు దీసినదనుటకు ఒక సజీవ చిత్రణ.

“మన శుద్ధ విల్లద వరిగెద్రవ్యద బడతన వల్లది. చిత్త శుద్ధి దల్లి కాయక మాడు వల్లి సద్భక్తంగె ఎత్తనోడ దతత్త లక్ష్మి తానాగిప్పకు,

మారయ్య ప్రിയ అమర లింగేశ్వర లింగదసేవె యుళ్ళన్నక్ష్మ"9

—శూ.సం. 12-36 వచనము.

“మన శుద్ధి లేక పోవుట ద్రవ్యము లేక పోవుట కాదు. చిత్త శుద్ధి యందు కాయకము చేయుట యందు సద్భక్తునకు ఎక్కడ పడితే అక్కడ లక్ష్మీతానై యుండునని మారయ్య ప్రിയ అమర లింగేశ్వర లింగము సేవయని లక్కమ్మ భావించెను.

“భక్తంగె బడతన ఉంటె; నిత్యరిగె మరణ ఉంటె”?10

“భక్తుల బీద తనము యుండునా? నిత్యము వారికి మరణము ఉండునా?” యని లక్కమ్మ తన వచనములో తెల్పెను.

లక్కమ్మ కాయక నిర్వచనము సదా ఆమోద పాత్రము శివ శరణ ధార్మిక సమాజ దర్శనము.

“కాయక ధర్మ నిర్గుతనాదడె, గురుదరశన వాదడూ మరెయ బేకు. లింగ పూజెయాదడూ. మరెయ బేకు. జంగమ ముండిద్దడె యూ హంగు హరియ బేకు కాయకవే కైలాస వాద కాతణ”11 అమరేశ్వర లింగ వాయి త్తాదరు కాయక్ దోళగు.

—శూ.సం. 12-1.వచనము.

“కాయకములో నిమగ్నమైన గురు దర్శనమైనచో మరచి పోవచ్చును. లింగపూజలో ఉన్నను మరచి పోవచ్చును. ఒక వేళ జంగమము ముందున్నను కాయకములోనే నుండవలయును. ఎందుకనగా కాయకమే కైలాసము కనుక” అని లక్కమ్మ వచనసారము.

ఇ (ఇ) మేదర కేతయ్య :

కేతయ్య చదువుకొవలేదు. పెద్దరు నరికి దాని దబ్బులతో బుట్టలెల్లు కాయకము ఎన్నుకొనెను. ఈ దళిత జన వర్గ ఆర్థిక స్థితిగతులు అప్పటి హీన వర్ణస్థితులను తెలువగలవు. జీవితములో సంభవించిన రెండు ప్రధాన సంఘటనముల వలన కేతయ్య నిరంతర పోరాటము తెలియనగును.

9. గూళూరు సిద్ధవీరణాచార్య-శూన్య సంపాదనె (1930 : పుట 230)

10. గూళూరు సిద్ధవీరణాచార్య-శూన్య సంపాదనె (1930 : పుట 226)

11. గూళూరు సిద్ధవీరణాచార్య-శూన్య సంపాదనె (1930 : పుట 223)

1. కాయకము ముందు ధనము అల్పము. అసలు పరిగణనలోకి రాదు “వెదురు నలుకుచుండగా ముత్యములు రాలిన వ్రసంగము”¹² ఒక వ్రబంధము. అట్టి వెదురులు పుచ్చిశనిగా భావించి పనికి రావని వదలిపెట్టెను. తన కాయకములో ముత్యములు కన్నా వెదురు ముఖ్యము. ఎంత విలువైనను కాయకము వదలిపెట్టి ముత్యములకాశపడలేదు. ఇది నాటి దళిత దార్మిక జీవనమునకు ఒక చక్కని సాదృశ్యము.

2. జీవన విలువలు: “వెదురు నరుకుతున్నప్పుడు పై నుండి క్రిందపడి ప్రాణములు కోల్పోయెనని తెలియగానే బనవణ నిర్దిష్టమై పడిపోయెనట”¹³ ఒక సామాన్య శివశరణుని ప్రాణము ప్రధాన బండ్లారికి ప్రాణతుల్యము. ఒకశివ శరణుని యొక్క జీవనము అతని ఒక్కడికే కాక యావత్తు శివశరణ సంఘమునకు సంబంధించినదని గుర్తింపవలయును. చావుకాని, బ్రతుకు కాని అందరి తోడిదని ఈ సంఘటన ఋజువు పరచగలదు. ఇది నాటి ఆదర్శ సమాజమునకు, సమతా దృక్పథమునకు వీరశైవము నిజమైన దర్శనముగా నిలిచిపోయినది.

ఒక వైపు శివశరణుల కాయకముతో దాసోహము చేయుచు సంఘము యొక్క సమతా స్థాపనకు కృషిచేయుచుండ “గ్రామములలో వీరశైవుల ప్రవర్తనను పరిశీలించుటకు ప్రత్యేక గణములుండెను. వారిని పంచాధి కారులనిరి. మరదయ్య, మనవతి, గణాచార్య, గణ కుమార మరియు స్థావాఁక”¹⁴ని హెచ్. యం. సదాశివయ్య తెలియజేశారు. వీరితో పాటు కొందరు జలగములు గ్రామములో నిత్యము పర్యటించుచూ పర్యవేక్షించుచుండిరి. వీరినే కాయకద స్వాములందురు. ఇది యొక స్వయం పోషక, స్వయం పాలక వ్యవస్థ. ఆదర్శమునకు ప్రతీక.

12. గూకూరు సిద్ధవీరణాచార్యశాస్త్రి సంపాదన (1930 : పుట 76)

13. గూకూరు సిద్ధవీరణాచార్యశాస్త్రి సంపాదన (1930 : పుట 76)

14. Dr. H.M. Sadasivaiah-A comparative Study of Two Virasaiva Monasteries (1967 : Page 61)

వీరశైవ కవుల రచనలు-గ్రంథ సమీక్ష

(వీరశైవ కవుల రచనలను మూడు వర్గములుగా విభజించి చూడవచ్చును.

1. శాసనములలో కనిపించు వీరశైవము.

2. వీరశైవులకు బ్రహ్మ సూత్రసదృశములయిన బసవేశ్వరుని మరియు ఇతర కాయకుల వచనములు.

3. తెలుగులో వచ్చిన వీరశైవ కవుల రచనములు.

ఈ సిద్ధాంత వ్యాసము ప్రధానముగా తెలుగులో వీరశైవ కవుల రచనలను గురించి అయినను వీరశైవ కవితా తత్త్వమును గుర్తించుటకు మొదటి రెండు వర్గముల నేపథ్యము చాల అవసరము. అందుకనే తులనాత్మక నేపథ్యముతో ఈ అధ్యాయములో తొలుత శాసనములు, తర్వాత బసవేశ్వరుని వచనముల ప్రస్తావన జరిగినది.)

కీ॥శ॥ 12వ శతాబ్దము నుండి ఆంధ్ర దేశములో పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి మొదలైన కవులు వీరశైవ మతమును స్వీకరించి, తన్నత వ్యాప్తి కొరకు కావ్య రచనను చేపట్టిరి. సోమనాథ మహాకవి నూతన వస్తు స్వీకారము గావించి-పురాతన, నూతన భక్తుల గాథలతో బసవేశ్వరుని కాలమునాటి సమకాలికభక్తుల గాథలను-ప్రజా భాషలో, పరక ఛందస్సులో రచించెను. ఎన్నో వినూత్న సాహిత్య ప్రక్రియలను ఆవిష్కరించెను. వాని ప్రాచుర్యమునకు ఏ సాహిత్య, సారస్వత, వాఙ్మయ ఛరిత్రకారులు గాని, వరికోధకులుగాని వలసినంత న్యాయము చేకూర్చలేదని ఒక అభిప్రాయము కలదు. ప్రతి సాహిత్యాభిమాని చింతించవలసిన విషయామిది. వీరశైవ పండిత త్రయములోని శ్రీవతి పండితారాధ్యులు, మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు. వీరశైవ మత పీఠమయిన పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి, యధావాక్కుల అన్నమయ్య, 15వ శతాబ్దమునకు చెందిన పిడువర్తి సోమనాథుని కావ్యముల సమీక్షింపవలయును.

కవి :

కవి ప్రతిభ, పుస్తకములను కలిగి రచనకు గొడగవలయును.

“ధీరో మనీషిజ్ఞః ప్రాజ్ఞ స్పంఖాఖ్య వాని

పండితః కవిః" అని అమర సింహుడు నిర్వచించెను.

“కవిః కవిత్వాధి విరూప మా సజ్జత్” ద్యులోకమున తన రూపము కవిత్వ వశమున స్థిరపరచినాడు. (ఋగ్వేదము 10-124:7)

2. “నిరంకుశాః కవయ్య” అనుటచే ఏ సంఘటనమునైన చిత్రించు స్వతంత్రము కలవాడు కవి.

1. కవి కావ్యములు :

“కవతే సర్వం జానాతి, సర్వం వర్ణమతి, సర్వం

సర్వతో గచ్ఛతివా కవిః” అని శబ్ద కల్పద్రుమకర్త నిర్వచించినాడు. అట్టి కవి రస సిద్ధుడు కావలెననియు, ‘రస సిద్ధాః కవీశ్వరాః’ అని పండితులు పొగడిరని కె. వేంకట నారాయణరావు. ఉటంకించినారు. కవులలో అనేక భేదములు కలవు. “శాస్త్ర కవులని, కావ్య కవులని, ఉభయ కవులుగలరు. అట్టి కవులు వ్రతభి, పుస్తకపులతో గ్రంథ రచనలు గావించెదరని” రాజశేఖర ఆలంకారికుడు కావ్య మీమాంసలో పేర్కొన్నాడు.

కవి కర్మ కావ్యము, “నాన్పషిః కురుతే కావ్య” మనియు అట్టి కావ్యము ‘విశ్వశ్రేయః కావ్యం’ అని కావ్య నిర్వచనమును, ప్రయోజనమును నిర్వచించిరి. కావ్యమునకు శబ్దారములు ముఖ్యమని వివరించుచు

‘శాస్త్రే శబ్ద ప్రధానత్యమితి హా సేఽర్థ నిష్ఠతా

అభిదాయాః ప్రధానత్వా త్కావ్యం తాభ్యాం విభిద్యతే”

అని అగ్ని పురాణము 337-2 లోని శాస్త్ర, ఇతిహాస, కావ్య లక్షణములు వివరింపబడినవి. మరియు కావ్యములో నవరసములు చిప్పిల్లి యుండ వలయును.

“శృంగార హాస్య కరుణా రౌద్ర వీరభయావకాః

బీభత్సాద్భుత సజ్జా చేత్యహైనాట్వీరసాః” స్మృతాః

వీనితో పాటు అష్టాదశ వర్ణనలు తప్పని పరి.

1. కే వేంకట నారాయణ-ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర-సంగ్రహము

(1967 : పుట 17)

2. సాహిత్యము యొక్క ముఖ్యోద్దేశములు :

1. దేశభాషలలోనే వ్రాయుట, 2. ప్రజల ఆచారములను ప్రతిఫలించజేయుట, 3. విశ్వ ప్రేమను కాంక్షించుట.

ఇక్కడ రెండు అంశములను పరిశీలించవలసియున్నది.

ఎ. శాసనములలోని వీరశైవము

బి. వీరశైవ కావ్యములలో వీరశైవ మత తత్త్వము ప్రతిపాదించబడిన విధము.

ఎ. శాసనములు :

1. క్రీస్తుశకము ఏడవ శతాబ్దము నాటి 'బుడమనారాయపాడు' శాసనములో "గౌరవః మెచ్చి

చెనిచ్చిరి.

నాడు వీరశైవులను గౌరవలనిడివారు. శ్రీ బూదిరాజుగారు ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములలో వివరించెనని, "గౌరవః" అనగా "Relating to the teacher, preceptor or a later form of GORVA-wandering Medicants of the Virasaiva cult"² అని డా. నండూరి వేంకట సత్య రామారావు తెలియజేశారు.

1. గుణ విజయాదిత్యుని శాసనములో (844-882)

"శ్రీ నిర వద్యు సిన్దుత్ర జాతన ముస్తు

శివ వదవ (ర) రాజ్యసేవితుస్తు

వణ్ణ రంగు పరమ మాహేశ్వరస్తు"

అనియున్నది. ఇందు 'పరమ మాహేశ్వరస్తు' అను వదము రాజునకు సంబంధించిన మతమని అభిప్రాయము.

3. మూడవదియగు ధర్మవరము శాసనములో (850)

"8 (మా)

2. డా. యస్.వి. సత్యరామారావు-ప్రాజ్ఞున్నయ యుగము- సాంఘిక జీవనము (1980 : పుట 25)

9 (హే)శ్వ పక్షపాతి అనగా మాహేశ్వరుని మతమును-వీరశైవమును పాటించిన వాడు అని భావింపవచ్చును.

4. యుద్ధ మల్లని బెజవాడ శాసనములో (927-934)

“గౌరగల్గ కొరులందు విడిసి బృందంబుగొనియుండువారు పరిగాక యబ్బారనాసి వ్రచ్చిన పాపంబు గొండ్రు.

యుద్ధ మల్లడు కుమారస్వామికి భక్తడయి బెజవాడలో గుడిని. మతమును నిర్మించెను. అందులో గౌరగలు ద్రవ్వు ఇతరులు ఉండరాదని శాసనము వేయించెను. అనాడు గౌరగల యొక్క ప్రాముఖ్యత తెలియ వచ్చును.

వీరశైవ కావ్యములను రెండు విధములగా విభజింపవచ్చును.

1. వీరశైవ మత లక్షణములను తెలుపు గ్రంథములు.
2. ఆ లక్షణముల ననుసరించి భక్తులగాథల గానము చేసిన కావ్యములు.

వైదిక మతోద్ధరణ కొరకు మహా భారతము రచింపబడినది. సంఘములో నూతన క్రాంతి కొరకు ధార్మిక సమాజ పునః సృష్టి జరుగ వలసియున్నది. వీరశైవ మత సంస్కరణలు, వృత్తుల ఉద్ధరణ, జాతి అభ్యుదయము నాకాంక్షించిన సాహిత్య సవనము.

వీరశైవ కావ్యసృష్టిలో నూతన వస్తు సంచయము, పామరులు గూడ అర్థము చేసికొను భాష, పొడుటకు అనువైన ఛందస్సులను పరిశీలించ వలసియున్నది.

వీరశైవ కవుల కావ్య వస్తువు రాజుల, రాజుల చరిత్రలుగావు. శీల సౌభాగ్యము, భక్తి సంపత్తి నిండాన దండి భక్తుల, సామాన్యుల జీవిత ఘట్టాలు కనిపించును. ఇవి ఏ సంస్కృత గ్రంథములకు అనువాదములు కావు. విశేషించి ఆ భక్తులలో శూద్రులు, దళితులు చాల మంది. ఈ కవులు ప్రజాభ్యుదయ వాదులు కనుకనే సామాన్య ప్రజలకు అర్థమగుభాష అంద మైన జాను తెనుగును ఎన్నుకొన్నారు. మఱి ప్రవాళములో మళయాళ సంస్కృత శబ్దముల కలయికతో వద్యములు అటనట కనిపించును. వీరి కావ్య శైలి ఉదాత్తముగా నుండి, స్వచ్ఛత నిండి, ప్రాణ భూతమయిన

చైతన్యము గుచున్నది. వర్ణనలు, ఉపయానములు, తెలుగు సామెతలు, జాతీయముల ప్రయోగము వదజాలము వ్యవహారమునకు సామీప్యములయిన భాషా ప్రయోగములు రచనా విధానములో జీవన విజ్ఞానమును సంతరించుకొనినది. స్త్రీ, పురుషులు పాడుకొనుటకు 'ఎలా వలెనున్న ఛందమును ద్విపదనెన్నుకున్నారు. వృత్తిలో శారీరక శ్రమ చేయువారు, శ్రమ అలుపు తగ్గించుకొనుటకు పాట లవసరము. పాడుకొనువారు దళితలే. "గద్యమున కన్న పద్యము ముఖస్థము చేయుటకు ఎక్కువ అనువుగా నుండునని"³ ఖండవల్లి లక్ష్మీ రంజనము పేర్కొన్నారు. అందుచే సఖల యందు, పర్వ దినముల యందు కలిసి మెలిసి పాడుకొనుటకు అనువుగా నుండును.' ఒకే స్వర రచన (ధాతువు) తో సమాన గణములో నడిచే రెండు ఖండాలు (పంక్తులు) పాడవలెను. తర్వాత గురు కాలోపయుతమైన ప్రయోగం ఉంటుంది. ఆ తర్వాత వల్లవం అనే పేరున మూడు ఖండాలు-దానిలో మొదటి రెండు విలంబితముగాను, మూడవది ద్రుత కాలములోను పాడవలెను."⁴ని బాలాంత్రపు రజనీ కాంతరావు వివరించారు.

3. శ్రీపతి వండితారాధ్యులు (కీ॥శ॥ 1072) :

వీరశైవ మత ప్రవక్తలలో ఆధ్యుడు. అనంత భూపాలుడు పరిపాలించు రోజులివి. బెజవాడలో మల్లికార్జునస్వామి దేవాలయములోని జమ్మి వృక్షముకడ కేగి జమ్మిని ఆకర్షించిన కథ పూర్వపు అధ్యాయములో వివరింపబడినది.

వీరశైవ పండితత్వములోను ఆధ్యుడు. ఇతడు 'శ్రీకర భాష్యము'ను సంస్కృతమున రచించెను. వీరశైవ మత పరమయిన గ్రంథము, వేదాంత సూక్ష్మములను వీరశైవ సిద్ధాంత అనుసరణముగా భేదా భేదాత్మక భాష్యమును రచించెను. ఇందు నాలుగు అధికరణములు కలవు.

1. జిజ్ఞాసాధి కరణము.
2. జన్మాద్యధికరణము.

3. ఖండవల్లి లక్ష్మీ రంజనము-(సం)-శ్రీ సిద్ధేశ్వర చరిత్రము (1960 : పీఠక)

4. బాలాంత్రపు రజనీ కాంతరావు-ఆంధ్రవాగ్గీయకార చరిత్ర (1958 : పుట 59)

3. శాస్త్ర యోనిత్యాధికరిణము. 4 సమన్వధికరణము.

ఆరంభములో వీరశైవ మతము యొక్క ప్రధాన తత్వములయిన లింగ రూపమును, ఆగమ పొిముఖ్యతను, భక్త సిద్ధిని తెలుపు శ్లోకముతో ప్రారంభమైనది.

“ఓం నమో లింగరూపాయ జగజ్జ్ఞాది హేతవే
నిగమాగమ వేద్యాయ భక్త సిద్ధి ప్రదాయినే”.

—శీకర భాష్యం-1. శ్లోకము-1 పుట

లింగ ధారణ సిద్ధాంత నిరూపణము, ఆగమ ప్రామాణ్య ప్రదర్శనము ద్వైతమత ఖండనము ఇత్యాదులు బ్రహ్మజిజ్ఞాస అధికరణములో గలవు. మిథ్యాతత్వవాద ఖండనము, అవిచ్ఛిన్నత్వవాద ఖండనము నారాయణాది శబ్దములతో పరశివ పరత్వ నిరూపణములు జన్మాద్యధికరణములో నిరూపింపబడినవి.

శివుడనగా సర్వజ్ఞ మొదలగు ఆరు విధముల సద్భావ కథనం. సిద్ధాంత ప్రతిపాదనము చూడవ ప్రకరణమయిన శాస్త్ర యోనిత్యాధి కరణములో విచారింపబడినవి.

నాలుగవదియైన సమన్వయాధి కరణములో జగన్నిధ్యావాద ఖండనము ఇత్యాదులు తెలుపబడినవి.

4. నన్నెచోడుడు (కీ॥శ॥ 1120 నుండి 1150)

శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవి 1910లో నన్నెచోడుని తెలుగు వెలుగు లోనికి తెచ్చెను. ఇతడు “రాజ కవులలో ప్రథముడు, సూర్య వంశ మునకు చెందిన చోడుడు. కాశ్యప గోత్రుడు. ఇతడు ‘ఒరయూరున కధివతి’ అని తెలియుచున్నది. “ఆంధ్ర దేశములోని నరసరావుపేట కొడిదిన పొంతమును పరిపాలించెనని”⁵ ఏటుకూరు బలరామమూర్తి తెలియజేయు చున్నారు. ఈ కవిరాజ శిఖామణి ఆదికవి నన్నయ భట్టారకునకు సుమారు నూరు సంవత్సరములు తర్వాతివాడు. ‘కలుపొన్న’, ‘కలుగోడ’ ఈ రాజ కవి చిహ్నములు వీరి ప్రతాపమును బట్టి ‘బేంకాణాధిత్వ్యుడ’న్నది కూడ

5. ఏటుకూరు బలరామమూర్తి-ఆంధ్రుల సంక్షిప్త చరిత్ర

వీరశైవ సాహిత్యము - సమతా దృక్పథము

మదము కావచ్చును. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని వలె, పాల్కురికి మనాధుని వలె శివాచార్యకత్వమును వహించి మత వ్యావకుడుగా ప్రవరించలేదని భావింపవచ్చును.

“కాళిదాస, ఉద్భటుల కుమార సంభవ కావ్యములను అలంబనలుగా కొని, తెలుగున కుమార సంభవమును గ్వతంత్ర కావ్యముగా స్వీకరించెను”⁶ అని డి. భాస్కరరావు వివరించుచున్నారు. ఇందులో ప్రత్యేకముగా అశ్వాసములు గలవు. దీనిని తన గురువగు జంగమ మల్లికార్జున శివయోగికి అంకితమిచ్చెను.

ఈ కావ్యమునందు వస్తువు, భాష, ఛందస్సులతో పాటు శైవ పారమ్యమునకు నూతన పంథాకు సంబంధించిన అంశముల పరిశీలనము.

1. కృత్యాదిన వ్యష్టంత రచన.
2. అష్టాదశ వర్ణనలు నవరసములు.
3. దేశి కవితా వర్ణనలు - వస్తు కవిత
4. జానుఁ దెనుగు - కవన మహిమ.
5. శైవ పారమ్యము⁷ అని నిడదవోలు వేంకటరావు తెలిపియున్నారు.

(ఎ) వస్తువు :

కావ్యారంభములో మహాదేవుని అభిమతంబు లొసంగుమని ప్రార్థించి చోడుడు తన కావ్యములోని కథను ఒక్క మహానగరలో తెలిపి పారమ్యమునను బడసెను.

జన్మంబున్, గణాధీశ్వరు జననము, దక్ష క్రతు ధ్వంసముంబా జన్మంబున్ భవోగ్ర వ్రత చరితయు దేవద్విషత్కోమున్ శ్రీ సంహారము, భూభృత్సుత తవము సుమాసుందరో ద్వాహమున్ ద భోగంబుం గుమారోదయమున తఁడ నిందారకుంబోర గెల్పున్”

—కు.సం-1-68-13 పుట

డి. భాస్కరరావు - స్ఫూర్తి తు వ్యాసావళి 1వ భాగము (కీలకము పుట 80)

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి - నన్నెచోడుని కవిత్యము (1959 : పుట 16)

అని కథా సారాంశము వర్ణించబడినది.

“ఇందు పౌర్యతి పరిణయము వరకు వరమేశ్వరుడు నాయకుడుగను, తర్వాత తారక వధ వరకు కుమారస్వామి నాయకుడుగను కన్పించును కేవలము శృంగార రస ప్రధానమైనది కాదని”⁸ వేదము వేంకటరావు శాస్త్రి సమీక్షించియున్నారు.

తుది ఆశ్వాసములో వీర రసము ప్రధానముగను, అద్భుత బీభత్స భయానకములు ఉపాంగములు గను కవి చిత్రించెను ఉపాంగములలో వీరమునకు రౌద్రము సహాయకారి.

“అదికాలాగ్ని శిఖా కలాప మిది గల్పాంతాంత కాస్పృటకం
బది లోకత్రయ భీక్షణ క్షమ సమద్యద్భైర వాడంబరం
బది సంహార హరో గ్రనేత్ర శిఖ శౌర్యాటోప వీరగ్రహం
బది నాఁ దారకుఁ దెత్తు దెంచెనతి రౌద్రాకారుడై పోరికిన్”

—కు.సం-12-119-339 పుట

తారకుని రౌద్రాకారము కళ్ళకు కట్టినట్లున్నది. అట్టి వీర రసోద్భవమునకు సహాయకారియైన బీభత్సము.

“అడడి రూపులుం గలయ నానెడి గ్రద్దలుఁ, జప్పలించి పో
రాడు పిశాచముల్ నెగసి యాడెడు నట్టలు, వానిఁ జిట్టుము
ఱ్ఱాడెడు భూత సంకులము నంగద నిల్పక చుట్టు చుట్టుగా
నాడెడు జంబుకాళిఁ”

—కు.సం-11-192-315 పుట

యని యుద్ధ భూమిని వర్ణించెను.

భక్తిగా శాంతి రసము అటనట కన్పించును. “షష్ఠ్యంతములు చెప్పుట నన్నెచోడునితోనే ప్రారంభమయినది. కథా ప్రారంభమునకు ముందున్న షష్ఠ్యంతములతో ఒకటవ పద్యములో ‘శ్రీ కంఠమూర్తి కమల క్లేశనకు తో ప్రారంభించి ఎనిమిదవ పద్యమయిన కంద పద్యములో అను వమ చరితునకు మల్లికార్జున మునికిసోతో ముగించెను.

8. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి-నన్నెచోడుని కవిత్వము (1959 : పుట 122)

ప్రతి ఆశ్వాసాంతమునకు వచ్చి అనంతర ఆశ్వాస ప్రారంభమునకు శివుని వగ్దానావన వచ్చినట్లు కుదుర్చుకొని అచట శివునకు తన గురువు కృతి పతియైన జంగమ మల్లికార్జునునకు అభేదమును అన్వయించుచు పుష్టిని కూర్చు వద్యములను వసంత తిలకము, మాలిని ఇత్యాది వృత్తములలో శబ్దాలంకార వైచిత్రీ కనబడు విధమున రచించినాడని⁹ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రి వ్యవ్యంతుము ప్రాముఖ్యము వివరించినారు.

‘సాహిత్యవే ది గుణశక్తు వివేక యుక్తున్’

—కు.సం-4-122-89 పుట

‘అమల వరమ యెగాయత్తు సఖశుద్ధ చిత్తున్’

—కు.సం-5-178-120 పుట

నన్నెచోడుడు శైవ కవి యని చెప్పటకు ఇష్ట దేవతాస్తుతిలో శివుణ్ణి మూడు వద్యములలోను గణపతి, షణ్ముఖుడు, పార్వతిని ఒక్కొక్క వద్యములోను వర్ణించెను. వీరశైవ మత దాసోహంలోని ముగ్గురిలోని గురువు ప్రధముడు కావున జంగమ మల్లికార్జునుని మూడు వద్యములలో స్తుతించెను

అటులనే కవుల స్తుతిలోని పట్టికలో శివ కవులు గలది. కాళిదాసు, భారవి, ఉద్భటుడు, బాణుడులను ఒక్కొక్క వద్యములో స్తుతించెను మరియు దేశి సత్కవుల సంస్కృతిని చాళుక్య రాజు మరువ లేదు

చ. “సురవరులం గ్రమంబున వచో మణి సంహతిఁ బూజ సేసిమ
స్తరమ తులం బురాణ కవి సంఘము నుత్తమ మార్గ సత్త్వీ
శ్వరులను దేశి సత్కవుల”

—కు.సం-1-24 5 పుట

మనోముదంబున సంస్తుతి చేసెను.

‘నన్నెచోడుడు సప్త సంతానముల పేర్కొనెను. అందులోను కృతియే నుత్తమ సంతానమని విశ్వసించెను’ (పుట 55). అందునుత్కృష్ట సంతానంబు సత్కృతియ కానిశ్చయించి, (ప్రథమా శ్వాసము 47వ వద్యము) కృతిపతియను రక్షియైన భాషాంగన దక్క నేలిన మహత్వంబు లోకము సంబోధిగాఁ బ్రబంధము (ప్రథమా శ్వాసము 48వ వద్యము) విస్తరించె

9. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి-నన్నెచోడుని కవిత్యము (1959 : పుట 189)

'నన్నెచోడుడు పోపభముగా దేశిని, దేశి పదములను ప్రస్తావించెను. నన్నెచోడుని కవితలోని దేశి కొంత శిష్ట వ్యవహార భిన్నమయి, దేశీయ వ్యవహార సంప్రదాయ సిద్ధమయినది. సన్నిహిత దేశ భాషా సాహిత్య సంప్రదాయములలో గూడిన దనియు వగుటచే నన్నయ్య రచనా పద్ధతికి కొంత విలక్షణమైనదిగా కనబడుచున్నది.

నన్నెచోడుడు జాను తెనుగు ఎలదులకో చెప్పియున్నాడు. "సరళ ముగాఁగ భావములు జానుఁ దెనుంగున నింపుపెంపుతోఁ మధు మృదు త్వరసంబునఁ గందళింపం (ప్రథమా శ్వాసము 35వ పద్యము) సువర్ణ బంధమృదు భావ విశేషములోన తెల్పుటన్ (37వ పద్యము)". 'చతురోక్తుల సుతపద బహుగతల (39వ పద్యము) రచించెను.

కావ్య ప్రశస్తిలోను "సదృశక్షులు — — — నోడి కొలదుల్ పురి కొల్పగఁ (ప్రథమా శ్వాసము 38వ పద్యము), 'చేన బండిన విత్తు చేనికే ఫలకాంక్ష — — తీర్థాళి కర్ణిఁ దత్తీర్థోదకంబుల (ప్రథమా శ్వాసము 49వ పద్యము) కృత్తి కర్తృ వంశ వర్ణాదిలోను 'మిమ్ములపై' బారుచున్న యేటిలఁ దెచ్చి వారాఁ నించె భగీరతుండు. సతీపరమేశ్వరుల విహారములోను (ప్రథమా శ్వాసము 52వ పద్యము) "బేటం బేటముగా నిభలబు కరణిన్ బ్రేమతోఁ జేరి లా/లాటంలో (1-100) జాను గెనుగు కన్పించును.

సతీదక్షుల సంభాషణములో చక్కని జాను తెనుగు సాగినది. సతీదేవి దక్షునితో "అఱి ముఱి రుద్రునింఱ చెడనాడెండు; సోమముఁ ద్రాగియున్నిమ్మై యెఱుగక బీరెవో!" యని జానుదెనుగులో పల్కియున్నాడు. హిమవ ద్వర్ణ నములో ఆజుడు తన విద్య మెఱయఁ గులాద్రు లొండ్లు వడసెఁగా కుర్వి దాల్పంగ భరమేదీని?" (తృతీయాశ్వాసము, 3వ పద్యము)లో కూడ జాను దెనుగు నిండుగా కన్పించును.

4. (బి) అష్టాదశ వర్ణనలు :

హిమ వంతంబున పరమేశ్వరు తపోవనంబునకు పుష్పాయుధుడయి వచ్చిన సందర్భములోని వన వర్ణన పొన్నులు పూచెనని చెప్పఱు ఆపద్యము నడకలోనే వృక్షములు హఠాత్తుగ పుష్పితములయినవి.

"పొన్నులు పూచె జొన్న లొగిఁ బూవకముందఱఁ బూచె గోగులూ పొన్నులు గొండ గోగులుమఁ బూవకముందఱఁ బూచె బూరుపుల్

పొన్నలు గొండ గోగులును బూరుపులువ్విగి బూవ కుండగా
మున్నవనంబునం గలయ మోడుగ లొప్పంగ బూచె నామనిస్.

—కు.సం-4-91-82 పుట—

పార్వతి పరమేశ్వరుల జలకేళి సందర్భమునను శివుడు వివాహము కొఱకు
హిమ మతమునకు వచ్చిన సందర్భమున 'హస్తగిరిఁ బొందె రాజు దయాద్రు
నెక్కి, ఇనుడు తేజస్సులగు వారికెల్ల ప్రొద్దు'. ఇట రవి శకల వర్ణనలు
అద్భుతములుగా నున్నవి. పార్వతి తవస్సు సందర్భమున వర్ణ ఋతువును,
హిమవంతుని వర్ణనములో నగవర్ణనను, శివ పార్వతుల వివాహ సందర్భ
ములో పురవర్ణనను, కుమారుడు తారకుని యొద్దకు తగిన వానిని రాయ
బారిగ పంపుటలో దౌత్యము చక్కగా వర్ణింపబడినది

నన్నెచోడుడు తన ప్రబంధ రచనలో శయ్య పాకములను చక్కగా
కూర్చెను. మాట వెంట మాట కూర్చును 'శయ్య' యనియు, అర్థము
పొందికను 'పాకమ'నియు అందురు. 'ఓలిన కడచన నరువది నాలుగు
విద్యలు నేర్చెను'.

4. (సి) వస్తు కవిత :

వస్తువనగా అలంకార గ్రంథము లలో కవితా వస్తువని అర్థము. వేదాంత
విషయములందు వస్తువనగా పరవస్తువన్నమాట. అనగా పరబ్రహ్మ
పదార్థము. పరవస్తు ప్రధానమైనది వస్తుకవితయని వేదాంత భావనలో
చెప్పవచ్చును. ఇచట కథ వస్తు సంబంధి. వాల్మీకి వస్తు కావ్యాబ్ధిరవి
యని పేర్కొన్నాడు. ఇది ఏక వస్తు ప్రతి పాదికమై కథా వస్తు ప్రాధాన్య
ముతో వెలయుచుండును. "ఇందులో Many Original things much
Originality గలదు" అని వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు సెలవిచ్చారు.

(చూ. నన్నెచోడుని కవిత్యము : పుట 181)

శివుని కథలో గురువునకు సమాన ప్రాధాన్యత నిచ్చి ఎవరికి ఆధిక్యము
లేకుండా చేసెను.

వస్తు కవి రాజు శిఖామణియగు నన్నెచోడుడు కథా పురుషుడగు
శివుణ్ణి ఎన్నిటితోనో పోల్చి, ఎన్ని విధములుగానో వర్ణించెను. ఇష్ట దేవతా
స్తుతిలో "రమణీయ శృంగార రజత పర్యతమునా శోభిల్లు శుద్ధ విస్ఫూర్తి

మూర్తి“ (ప్రథమా శ్వాసము, 2వ పద్యము) అని వర్ణించెను. పరమేశ్వరుడు తపంబుజేయు సందర్భమున

“వలకెడు కారాకు లలితా స్థిచయముగా
 సోలు కొమ్మలు పలుకేలుగాఁగ,
 బాల పల్లవములు వ్రేలు కెంజడలుగాఁ
 బెనగు తీగెలు దొడ్డ ఫణలుగాఁగ
 గల కంఠ నికరంబు గళమున కప్పుగాఁ
 బుప్పొడి మేని విభూతి గాఁగ
 ఫలములు వరదాన ఫలములుగా నలి
 మాలికల్ రుద్రాక్ష మాలికలుగ
 శంభు మూర్తి దాల్చి నహకార భూడహ
 చక్రవర్తి నవ వసంత వేళ
 నతిశయిల్లు చుండె నక్కడగని మది
 నుదరివడి మనోజు డోసరింప”

—కు సం.4-101-84 పుట—

ఇందు తపస్సు చేయుచున్న శివుణ్ణి సహకార భూరుహముతో వర్ణించెను. “శంభుని మామిడి చెట్టుతో పోలిక. ఇట సమాన ధర్మములుండక మానవు. వలకెడు కారాకులు లలితా స్థిచయమట. వ్రేలాడు కొమ్మలు (ఈశ్వరుని) పలుకేలట. పల్లవములు వ్రేలు కెంజెడలు. చుట్టుకొన్న తీగెలు దొడ్డ ఫణలట. — — — పుప్పొడి అతని మేనియందలి విభూతి. అలిమాలికలు రుద్రాక్ష మాలికలని”¹⁰ డా. కోరాడ మహదేవశాస్త్రి వివరించెను.

మరియొక వ్యాయము నవమాశ్వాసములో వివాహానంతరము ఉమా సహితముగ హరుడు వెండి కొండకు వచ్చెననెడి సందర్భమున ‘క్రొక్కారు’ రీతి వచ్చెనని బోల్చెను. యుద్ధభూమి సరోవరమైనది. ఈ విధమయిన ఉక్తి వైచిత్ర కలది వస్తు కవిత.

10. కోరాడ మహదేవశాస్త్రి—కుమార సంభవము (పీఠిక)

4. (డి) శివ పారమ్యము :

నన్నె చోడుడు పార్వతీ బాల్యవర్ణన ఘట్టమున

“గిరిసుత దౌలు పలుకు అను

స్వర మొదవగఁనో నమశ్శివాయ సదాస్మ

ద్వర దాయ నమశ్శంకర :

శరణు ! మహాదేవ ! నీవ శరణ'న జొచ్చెన్”

—కు. సం-31-34-51 పుట—

పార్వతి తొలి పలుకులలోనే ‘ఓం నమశ్శివాయ’ అన్నదని కవి శైవ మత ప్రభావమును జూపినాడు.

“జంగమ మల్లికార్జునుడు శాక్తేయుడ’గుటచే మేనకా హిమ వంశలు శక్తివారాధన జేసిరని వేదము వేంకట రాయశాస్త్రిగారు తెలిపియున్నారు.

ఇంతటి మహా ప్రబంధమున ‘ఒక ఉపాఖ్యానమ లేకుండుట చిత్రమే: అయినను ఒక్క స్తవము కనిపించును. అదియు “దారిద్ర్య విద్రావనా’ అను మకుటము తోడిది. నన్నెచోడుడు యుద్ధములో వీర స్వర్గమంక రించుటకు పూర్వమే అథబగళాదేవి స్తోత్రమును కీర్తించియుండవచ్చునని 11 నిర్ధారించ వచ్చునేమో?

నన్నెచోడుడు తర్వాతి కవులకు కావ్య నిర్మాణ, రచనా పథకములను వివరించుటలో శ్రీకారము చుట్టెను. కవితా ధార అనర్గళమయినది. అందు లోను శైలి దాగ్జా పాకము. దేశీయ, వ్యవహార, సంప్రదాయ సిద్ధమైన దేశీని-పదములను, పలుకుబడులను, నానాడులను, స్వాభావిక పర్ణనల నుపయోగించి తన లోకానుభవము వెల్లడించెను. ఆగమ శైవము తమిళ దేశమున నుండుటచే ‘శైవాగమ రహస్యవేత్త’యగునని భావింపవలయును. పార్వతి శైవాగమ దీక్షలో ఒక సంవత్సరకాలము ఉండినదని కవి వర్ణించెను. శ్రీతో శ్రీకారము చుట్టిన కుమార సంభవమును మంగళ మహాశ్రీతో ముగించెను.

11. పాంచరూల శ్రీరామశర్మ-శ్రీదేవి రత్నాకరము (1981: పుట 555)

(కూర్పరి)

నన్నెచోడుని గ్రంథాంతరము 'కళా విలాసము' "అందలి నాలుగు పద్యములను లభించినవి. అందు రెండు కంద పద్యములు, ఒక పీఠ పద్యములున్నవి" 12 అని వెటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి ఉదాహరించిరి. 'మన్ను డుండు అఖిల లోకములకు వెఱగొంగ, జీవుల మూల కంద మతని యిల చొచ్చి వెడలని యతడు గలడె' - ఇట్టి పద్యములు ఏ కవి జేయజాలడు.

నన్నెచోడుని కుమార సంభవము ఒక శైవ కావ్యమని ఋజువగు చున్నది. శివుని వస్తు కవితలో వర్ణించెను. గురువు అయిన జంగమ మల్లికార్జునుని వీర శైవ మత ప్రభావము నన్నెచోడుని పై కొంత వరకు కనిపించుచున్నది. కన్నడ వచన వీరశైవ సాహిత్య సారమును జీర్ణించు కొన్న మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు నన్నెచోడుని కవితా భావములను కొన్నింటిని అనుసరించెను. అ మల్లికార్జున పండితారాధ్యుల భావములను పాల్కురికి సోమనాథ కవి స్వీకరించెను.

9. వచనములు-సాహిత్య మాతృక :

పండ్రెండవ శతాబ్దము నాటి పరిస్థితుల కనుగుణ్యముగా వీరశైవ మతమును సంస్కరించి దాని పునరుత్థానమునకు బసవేశ్వరుడు తీవ్ర కృషి సలిపెను. మత తత్వములను వచన రూపములో బోధించెను. లింగమనే గురువు ద్వారా ఈ ఊన్య రహస్యమును ఛేదించాడు. ఈ వచనములు వీర శైవ సాహిత్యమునకు మాతృక వంటివి వీనిలో మానవతా దృక్పథము ఏ విధముగా ప్రతిపాదించబడినదో కన్నడ భాషలోని మొట్టమొదటి క్షేడర దాసిమయ్య రచించిన వచనముతో ప్రారంభింతము.

“ఈ నేల నీ బహుమతి, దాని ఫలము కూడ !
 ఈగాలి మనచుట్టూ ఉన్నది, నీ బహుమతి
 నీ బహుమతుల అనుభవించుచు నిన్ను పొగడని
 ఊర కుక్కుల నేమనవలె ? ఓ రామనాథ దేవా!”

కన్నడ వచనములను నాలుగు విభాగములుగా జేయవచ్చును.

- ఎ) ధర్మ సంబంధి   బి) ప్రవర్తన సంబంధి
- సి) విప్లవ సంబంధి   డి) వీరశైవమత సంబంధి
- ఇ) కాయక సంబంధి

5. (ఎ) ధర్మ సంబంధి :

1. 'దేవవాబ్బ నామ హలపు : బసవ వచనామృత' (4)-5 పుట
-దేవుడాక్కడే పేర్లు పెక్కులు
2. 'నంబి కరెదడో యెన్ననే శివను !'
-బసవ వచనామృత.8-9 పుట
-నమ్మి (బ్రి)పించిన 'ఓ' యనడే శివుడు
3. 'నాద ప్రియనూ అల్ల : వేద ప్రియనూ అల్ల : భక్తి ప్రియ !'
-బసవ వచనామృత -9.10-పుటలు-
-శివుడు నాద ప్రియుడూ కాడు,
వేద ప్రియుడూ కాడు, భక్తి ప్రియుడు
4. "గోత్రనామవ బెన గొండరె
మాతనోంకదె సుమ్మ నిద్దిదేకయ్య ?-!'
-బసవ వచనామృత-85 75 పుట
-గోత్ర నామము ప్రశ్నింప నూర్పుచు
నూరకుంటి రదేమయ్యా.
5. 'గురువి వల్లి సాయతను, లింగవల్లి సన్నిహితను,
జంగమదల్లి సదర్థను, ప్రసాదదల్లి పరిణామి,
ఇంతి చతుర్విధ దల్లిసన్నతను-
కూడల సంగయ్య నల్లి చెన్న బసవణ్ణను
-బసవ వచనామృత-5-97వ పుట

గురువు నందు స్వాయతను, లింగమునందు సన్నిహితమును, జంగము నందు సద్భావనను, ప్రసాదముందు పరిణామము చెందినవాడు ఈ చతుర్విధములలో నన్నతను కలిగియుండవలయును.

6. 'నాశె బరువుదు నమగిందే బరలి
ఇందు బరువుదు నమగీగలె బరలి
ఆగీగ ఎన్నదిరూ, చెన్న మల్లికార్జునా !'
-అక్క మహాదేవి వచనము
-శివ శరణయర వచనగళు-14.9 పుట

రేపు వచ్చునది ఈ రోజేరాని. ఈ రోజు వచ్చునది మాకు ఇప్పుడే రాని. ఎప్పుడో, ఏమో జరుగునని భయపడరాదు. అది ఇప్పుడు జరిగిన మంచిదని భావము.

7. "సూతక పాతక విరహిత వాదడె,
ఆతన తను సాక్షాత్ శివన తనుః,
ఆత నిత్య కేవల ముక్త నోడా,
కపిల సిద్ధ మల్లికార్జునా
శివ లింగ విడిద మాహేశ్వరను.

-సిద్ధరామేశ్వర వచనము

(సిద్ధ రామేశ్వర వచనగళు-60-61 పుట)

దోషములను, పాపములను విడిచిన వాడు సాక్షాత్తు శివుడు. ఆతడు కేవలము ముక్తినే చూచును.

"కౌలువనే మాదిగ! హాలసతింబవనేహాలెయ!":

-బసవ వచనామృత-95-85 పుట

-చంపువాడు మాదిగయని, నీచము తినువాడు మాలయని పేర్కొనెను.

5. (బి) వ్రవర్తన సంబంధి :

1. "కామ పేకో _ _ _ లోభ పేకో

మోహ పేకో _ _ _ మద మత్సర పుశ్పవంగె
హృదయ శుద్ధ నెల్లియదో?"

-బసవ వచనామృత-12-13 పుట

కామ, లోభ, మోహ, మద, మత్సరములున్న వానికి మనశ్శుద్ధి లేదయా!

2. 'కల్ల నాగర కండరె హాలనెరె ఎంబరు !'

డిటద నాగర కండరె కోలెంబరయ్య !'

-బసవ వచనామృత-79-70 పుట

-రాతి నాగుల జూచిన పాల నిడు మందురు. జాతి నాగుల జూచిన చంపండ్లి అందురు.

వీరశైవ సాహిత్యము-సమతా దృక్పథము

3. "అర్చనె, పూజనే నేమవల్ల ; మంత్ర తంత్రనేమవల్ల ;
 ధూప దీపారతి నేమవల్ల ;
 పరధన పరస్త్రీ పరదైవంగళిగెరగదిప్పుదె నేమ,
 శంభు జక్ష్మశ్వరవల్లి ఇపు కాణి రణ్ణా, నిత్యనేమ."'
 - సత్యక్క వచనము
 - శివ శరణేయర వచనగళు-1-53 పుట

-అర్చన, పూజ, మంత్ర తంత్రములు, ధూప దీపారతి నియమములు కావు.
 పరధనమును, పరస్త్రీని, పరదైవమును కోరకుండుటయే నియమము.

5. (సి) విప్లవ సంబంధి : (హేతువాది) :

1. "ఎమ్మవరు బెసగొండరె శుభలగ్న వెన్నిరయ్య :"

నాళిన దిన కిందిన దిన లేసెందు హేళిరయ్య :"
 -బసవ వచనమృత-26-23 పుట

-మా వారు ప్రశ్నింప శుభలగ్నంబనుడయ్యా, రేపటికంటె నేడె శుభదినమని.

2. "శాస్త్ర ఘనవెంబెనె? కర్మ వ భజిస్తుత్తిదె :
 వేద ఘన వెంబెనె? ప్రాణివధెయ హేళుత్తిదె :
 స్మృతి ఘన వెంబెనె? ముందిట్టిర స్తుత్తిదె :"
 -ధర్మ భండారి బసవణ్ణ నవరు-208-59 పుట -

-శాస్త్రమును గొప్పగా భావించుదమనిన కర్మను స్తుతించును.
 వేదము గొప్పదిగా భావించుదమనిన ప్రాణి వధను చెబుతున్నది. స్మృతులను గొప్పగా భావించుదమనిన జరిగిన విషయమును తెలుపును.

3. "హావడి గను మూకోఱియు-తన్నకైయల్లి హావు
 మగనమ దువెగె శకునవ నోడ హా హాగ!"'
 -ధర్మ భండారి బసవణ్ణ నవరు-105-249 పుట -

బసవణ్ణ హేతువాది శకునములను తీవ్రముగా నిరసించెను.

5. (డి) వీరశైవ మత సంబంధి :

1. "హా లెంజలు పేయన :

ఉదక వెంజలు మత్స్యద :

పుష్ప వెంజలు తుంబియ : ఎంతు పూజిసువె?"

-బసవ వచనామృత-60-51 పుట

పాలు దూడ ఎంగిలి, నీరు మత్స్యముల ఎంగిలి,

పుష్పము య తుమ్మెద ఎంగిలి అని పూజించుచున్నామా?

‘శ్రీ గురువెతాయి తందెయాగి, లింగవె వతియాగి,

జంగమవె అత్తమావందిరాగి, శివభక్తరె బాంధవరాగి

నత్య సదాచార వెంబ మనెగె కళు హిదరాగి

శరణ సతి ఎంబ నామ నిజవాయిత్తు!”

-అక్క నాగమ్మ వచనము

-శివశరణెయర వచనగళు-11-20 పుట-

శ్రీ గురువు తల్లి తండ్రియై, లింగము వతియై జంగమ అత్తమామమై, శివ భక్తులు బంధులై సత్య సదాచారపును ఇంటికి కళు హిదరాగి- శరణ సతియను పేర నిజమయినది.

2. ‘భక్తర కులవ నెఱసిదరె నిమ్మరాణి వాసదాణె’

-బ. వ. 452

-భక్తుల కులమును ఎంచిన మీ ఇంటి వారిపై ఆన.

3. ‘భవిగళకోట, భవిగళ ఒడనాట హొల్ల!

-ధర్మ భండారి బసవప్రణవరు-38 పు (పీఠిక)

-దుర్జన సంఘ వికాసమువ కడ్డు పడుదును-

4. జంగమవే లింగవె నగె, జంగమనె ప్రాణ వెనగె’

-ధ.భ.బ.-839.21 పుట-

-జంగమములే నాకు లింగముతో సమానము. జంగమో

నాకు ప్రాణముతో సమానము.

5. “నిమ్మ నందిద శరణర డింగరిగె నామ”

నిమ్మ దాసర దాసియ దాస నానయా”

-ద.భ.బ.-386-341 వ-27 పుట-

-మీడు నమ్మిన శరణులకు డింగరి నేను మీ దాసర దాసునకు దాసుడ నేను.

6. “జ్ఞాన మూల గుఱుసేవె ఎంబెను.

ఐశ్వర్యమూల లింగార్చనె ఎంబెను.

మోక్షమూల, ఘట సంత్పప్తి, ఎంబెను, అజగణ్ణ లింగవె!”

—ముక్తాయక్క వచనము

—శి.వ-5-34 పుట—

—జ్ఞాన మూలము గురుసేవ అగును. ఐశ్వర్యమూలము లింగార్చన మోక్షమూలము జంగమ సంత్పప్తియగును.

7. “విప్ర మొదలు అంత్యజ కడెయాగి

శివభక్త రాదవర వొందే ఎంబె?”

—ధ.భ.బ-94 పుట—

—విప్రుని మొదలుకొని అంత్యజుని వరకు శివ భక్తులయిన ఆమొదము పొందుదురు.

8. “హా ల నేమ హా లకెనెయ నేమ!

అంబలియ నేమ దాత మాదార చెన్నయ్య”

—ధ.భ.బ-232 106 పుట.

—పాల వ్రతము, మీగడ వ్రతము ఉండ వచ్చును. కాని అంబలి వ్రతమున్న దాత చెన్నయ్య.

9. ‘నుడిగె తక్క నడెయ కండరె’

—బ.వ-13 పుట—

—మాటకు తగిన ప్రవర్తన ఉండవలెను.

10. ‘అయ్య’ ఎందడె స్వర్గ :

‘ఎలవో’ ఎందడె నరక

—బ.వ-29-26 పుట—

‘అయ్యా’ అనగా స్వర్గమనియు, ‘ఒరె’ అనగా నరకమనియు తెలిపెను.

11. ‘వరస్త్రీ, వరధనవెంబీ జొబింగంజువె!’

—బ.వ-41-37 పుట

—వరస్త్రీ, వరధనమునకు వెఱుతును.

12. "నుడిదరె ముత్తివ హారదంతిర బేకు
 నుడిదరె మాణిక్యద దీప్తియంతిర బేకు:
 నుడిదరె స్ఫటికద శలాకె యంతిర బేకు:
 —బ.వ.55-47 పుట—

-పలికిన ముత్యపు సరంబుగ, పలికిన మాణిక్యపు దీప్తిగా, పలికిన స్ఫటికపు ముక్కగా నుండవలయును.

13. 'సత్య నుడిపుదే దేవలోక
 మిధ్యవ నుడిపుదే మర్త్యలోక, ఆచారవె స్వర్గ అనా
 చారవె నరక!'

(A Comparative study of Two Virasaiva Monasteries 46 Page)

-సత్యము చెప్పిన దేవలోకము, అసత్యము చెప్పిన మానవ లోకము ఆచారము స్వర్గము, అనాచారము నరకమని ఉద్ఘాటించెను.

14. "నీకొట్టుద్రవ్య వనిమ గల్లదె మత్తొందుక్రియె మాడెను"
 —ధ.భ.బ.708-41 పుట—

-బసవేశ్వరు భండారిగ యున్నను ధనమును భక్తుల కొరకు కాక వేరొండు క్రియలకు ఖర్చు పెట్టడు.

15. "ఇవ నారవ, ఇవనారవ, ఇవనారవ? నెందె నిసదిరయ్య
 ఇవ నమ్మవ, ఇవ నమ్మవ, ఇవ నమ్మవ, నెందెవిసయ్య"
 —ధ.భ.బ.92-105 పుట—

"కాగియెందు గుళ కండరె, కరెయదే తన్ను బళగవెల్లవ?
 కోళి యెండుకుటుక కండరె, కూగి కరెయదే తన్నుకుల నెల్లవ?
 శివ భక్త నాగి భక్త పక్ష విల్ల దిద్దరె,
 ఆ కాగి, కోళి యింద కర కష్ట!

-బ.వ.63-53 పుట-

-ఇతడెవరు, యితడెవరు అనుట కన్న ఇతడు మనవాడు, ఇతడు మనవాడు అనుటలో గొప్ప తనమున్నది. కాకి, కోడి ఇంత ఆహారమును

చూచి తమ కులమును విలచి పంచుకొనును. అట్లే శివ భక్తుడు భక్తుల పక్షము వహించవలయును.

16. 'ఎన్నకాలే కంభః దేవ నే దేగులః

శిరహోన్న కళశవయ్యాః'

—బ.వ-35-32 పుట—

-కాళ్ళు స్తంభములుగా, దేహమును దేవాలయముగా, శిరమును కలశముగా భావించి అర్పించవలయును.

17.

“న్యాయ నిష్ఠూతిః దాక్షిణ్య వరనల్ల
లోక విరోధిః శరణ నారి గంజువ నల్ల
కూడల సంగమ దేవర రాజతేజదల్లిప్పనాగి”

—ధ.భ.బ-723-130 పుట—

-న్యాయము చెప్పటలో నిష్ఠూర మగును. శిక్షించుటలో 'తప మన' లకు దయ జూవను. లోక విరోధమైన ఫరావాలేదు. శరణుడు ఎవ్వరికి భయపడడు.

5. (ఇ) కాయక సంబంధి :

1.

“కృత్యకాయక విల్లదవరు భక్తరల్లః
సద్యః శుద్ధ విల్లదుదు కాయక వల్లః
ఆసె యెంబువుదు భవద బీజః
నిరాసె యెంబుదు నిత్యముక్తి
ఉరి లింగ పెద్ది గళ రసనల్లి నదర వల్ల కాళవ్యాః”

-కాళవ్య వచన

—శి.వ 1-52

-కృత్య కాయకము లేనివారు భక్తులు కారు, శత్య శుద్ధము కానిది కాయకము కాదు. ఆశ జన్మము శత బీజము నిరాశ అనువది నిత్యముక్తి

2.

'దేవ సహిత భక్త మనెగె బందరె
కాయక వాపు దెందు బెసగొండరె నిమ్మాణె”

-దేవుడు సహితము భక్తుని ఇంటికి వచ్చిన కాయకము ఏది అని అడుగ వలసిన వనిలేదు. ఈ సందర్భమున ఒక నిర్వచనము జ్ఞప్తికి వచ్చును. గొప్ప కళాకారుని యొక్క లక్షణములు చెప్పుచు లెనిస్ ఇట్లు ఉద్ఘాటించెను.

“A really great artician, he must have reflected in his work at least some of the essential aspects of the Revolution”¹³

6. మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు (కీ॥శ॥ 1100-70) :

వీరశైవ పండిత త్రయములో తృతీయుడు, గౌరాంబ బీమనల కుమారుడు. ద్రాక్షరామ నివాసి. అవాంతరయ్య అను ఆరాధ్య దేవరకడ వీరవ్రత దీక్షగొనెను. తర్వాత కర్ణాటక బసవేశ్వరుని యొక్క గాథ ప్రభావమునకు లోనయ్యెను. వెలనాటి చోళుని కాలములో బౌద్ధ మత నిర్మూలనమునకు గడంగి వీరశైవ మత ప్రచారమును గావించెను.

శ్రీకర భాష్యములోని వీరశైవమును సంస్కరించెను. అందు చేతనే ‘శివతత్త్వసార’ గ్రంథ ప్రారంభములో శ్రీవతి వాక్యతి ముఖ్య మహా పురుషులు’ అని స్తుతించెను. ‘వీరి రచనల సంఖ్య దాదాపు 44 అని; అవి అలభ్యములని ఆరుద్ర తెలిపియున్నారు. ప్రధానమైన 1. లింగోద్భవ గద్య, 2. రుద్రమహిమ, 3. అమరేశ్వరాష్టకము, 4. పర్యతవర్ణన, 5. శతకము కూడ లభ్యములగుట లేదు.

‘శివ తత్త్వసారము’ :

ఇది తొలి తెలుగులోని వ్యతంత్ర శాస్త్రము. శివతత్త్వమును ప్రబోధించిన తత్త్వశాస్త్రము. వీర మహేశ్వరాచారముతో నిండి పోయినది. ఇందులో మొత్తము 489 కంద పద్యములు కలవు.

నన్నెచోడ కవిరాజు శిఖామణికి సమకాలికుడు. నన్నయ భారతములోని కందములు, నన్నెచోడుని కుమార సంభవములోని కంద పద్యములు ప్రభావము వలన శివతత్త్వ సారమును కంద పద్యములలో రచించి యుండ వచ్చును. శివతత్త్వసారము సరళమై శాస్త్రముగా స్పృతి పథములో నుండుటకు కారణమయినది. ఇది పాల్కురికి సోమనాథుని బసవ

13. Lenin-'On Literature and Art' (1978 • Page 30)

పురాణ రచనకు కొంత తోడ్పడియుండ వచ్చుననిన అతిశయోక్తి కానేరదు: "ఒక విధముగా నాలోచించినచో అతివాద పార్థి క్రమ శిక్షణకు ఒక స్మృతి లాంటిది. గ్రంథ సమాప్తిలో 'నమ్మిక భక్తి మానస. - శుభము లొసంగుతన్' అని ముగించెను. కొంచెము జాగరూకతతో ప్రశీలించిన ఇది అసంపూర్తి గ్రంథముగా తోచుచున్నది." యని నిడదవోలు వెంకటరావు వ్యాఖ్యానించారు. శతకమని చెప్పినను చతుర్థ పాదములో మకుట నియమముగాని, పద్యముల సంఖ్యా నియమముగాని కనిపించదు. విశేషించి వస్త్రైక్యమును తెలుపు గ్రంథము కాదు. అందుకు కవి సంకల్పము లేదు అని అనుకొనవచ్చును. వస్తువు యొక్క అంశముల శీర్షికలను బట్టి పద్యముల వరుస సంఖ్యను మార్పు చేయవలసియున్నదని భావించెదను.

6. (ఎ) గ్రంథ ప్రాశస్త్యము :

1. మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు శివస్వరూపమును ఎంతో చక్కగా నిర్వచించెను.

"ప్రతిమ సదానందాత్మక
మతి సూక్ష్మము నీరూపము అతిలోక శివా":

-13వ పద్యము

2. వస్త్రైక్యముల పొందవరచి కావ్యాత్మను సిద్ధింప జేసెను. అదియును జయమగునని కాంక్షించెను.

'జయమగు వేదంబులకును
జయమగు బంచాక్షరికిని - జయమగు నిటలా
శ్రయమగు భసితం బునకును
జయమగు మహేశ్వరులకు సంతతము శివా

-18వ ప.

బహుశ ఈవస్త్రైక్యం లక్షణము కుమార సంభవమును జూచి సంతరించుకొని యుండవచ్చును.

3. దక్షాధ్వర ధ్వంస ఘట్టమును చేర్చుట వలన కావ్యసిద్ధి కలిగినదని చెప్పవచ్చును. (కీ१॥శ॥ 300-319వ ప.)

4. ప్రళయ వర్ణనము, గణాధిపుల ఆటలు, శివగణ వర్ణనము గావించి పండితయ్య కాల జ్ఞానమునకు దర్పణము పట్టెను (320-321- పద్యములు)

5. ప్రతి కవి యొక్క గ్రంథ రచన ఆశయాములు రెండు; ఒకటి లౌకికము, రెండు పార లౌకికము. ఇవట వీరశైవ మత వ్యాప్తి లౌకిక మనుకొనక పార లౌకికములో శివుణ్ణి ఏ విధముగా ప్రార్థించెనో చూడండి:

“దేవా! సంసారాంబుధి
లో వెలువడ జేసి ప్రమథ లోకం బెఱుగన్
నావాడు వీడు సుండి
రావే నన్నుంపవే! గణముల నడుమన్”

-386వ ప.

6. (బి) మత తత్వములు :

1. పాశువతము :

పతి రుద్రుడని (22వ ప.) శీవుల నేకులు పశువులని (24వ ప.) పాశముల తన పశువుకును బంధ మొక్ష వర్తతి సేయ కుతానిగా (25వ ప.) పశువు పతి పాశ జ్ఞానమును విశ్లేషించియున్నాడు.

2. అద్వైత ఖండన :

‘వ్రత్యక్ష జగద్భేదము సత్యంబై తోచుచుండ — — — —
అవ్రత్యక్ష బాధయగునని అనుచిత వృత్తి నడతు రద్వైతులు’ (35వ.ప.)
యని ఖండించెను. వీరు ప్రమాణ శూన్యులని కూడ నిర్ణయించెను. (44వ.ప.)

3. జగత్కర్తృ విచారము :

జగత్కర్తృ విచారము గావించుచు 14వ పద్యములో వివరించెను.
జగత్కర్తృ లక్షణములో

“భవనోత్పత్తి స్థితిలయ
వివిధ వ్యాపార ముఖ్య విభుడవు పశుబం
ధ విమోక్ష దక్షుడవు”-87వ పుట

అని వివరించెను.

4. తత్వ విచారము :

భవాది శబ్ద వివృతి తెలుపుచు 36 తత్వములకు ఉద్భవ స్థానమైవ
‘రజోగుణ సంగతి భవుడను. నామంబునీకు బడుగు మహేశా! (81వ.ప.)

6. (సి) భక్తి మహిమ :

“జక్కండిశుడని — — — —” 99వ పద్యములోని పేదోక్క సదా చార వాదనము అధికమని 101వ ప. శివభక్తి శివజ్ఞాన ధ్యానములు - - - - ఆనంద ప్రాప్తి కల్గించునని 104వ పద్యము అభిభాషించెను. భక్తి లేక ముక్తి లేదని 243వ పద్యములో తెల్పెను. భక్తి మహిమను 415వ పద్యములో వర్ణించెను? కార్యంతమున గల 489వ పద్యము అసంపూర్ణముగా కనిపించును. అందులోను శివభక్తియందు విశ్వాసము కలిగియుండవలెనని ఉద్ఘోషించెను.

6. (డి) భక్తుల చరిత్ర :

“తలలు తఱిగిన తలలను నరుకుడనియు 187వ పద్యము, ‘పుచ్చిన కన్నులు కగ్ముర వచ్చుననియు’ 188వ పద్యమున తెలుపుచు భక్తుల చరితను పేర్కొనినాడు. శివుణ్ణి పూజించి అచ్యుతుడు సుదర్శన చక్రము బడయుట, 392వ ప. శివనింద గావించిన వ్యాఘ్రు పాద పుత్రుడు పాణి వియోగ్నిని గావించి గడవదవిని పొందుట’ 394వ ప. మిగిలిన శివ భక్తులు రావణుడు, బాణుడు, కాట కోటడు, వీర శంకరుడు, శివ నాగయ, చిటు తొండ, నంబి, మహా కాశయ్య, మొరటద వంకయ్య, గోవిందుడు, ఒడయపిళ్ళె, శ్రీవతి వండితుడు, ఒడయ నంబి, ఉద్భటుడు, అరియను ముసిడి చౌడయ్య, మల్లణుడు మొదలగువారిని ఒక్కొక్క పద్యములో వర్ణించి పాల్కురికి సోమనాథునికి స్ఫూర్తి నొసంగెనని నిర్ధారించవచ్చును. ఈ భక్తుల చరిత తడవత అధ్యాయమున వివరింపబడినది.

6. (ఇ) శరణాభ్యుదయము :

వీరశైవులకు కర్మ సంస్కారములు లేవని 93వ ప. పేర్కొనెను. ‘భక్తులకు జాతి లేదనియు (121వ ప.) వారిని కష్టములలో నాడుకోవలయుననియు (122వ.ప) పథకు అనర్థులనియు, జాత్యాది సూతకంబులు శివ భృత్యులకు పొందవని తెలిపియున్నాడు. 129వ.ప. శివ భక్తుల కెదురేగియదాశక్తి - - - స్థితిజేయ వలయునని క్రోడీకరించెను. శివ నిర్మల్యము మల దేహులకు నిషర్ధమని 216వ.ప., శివభక్తుడు కాని వతిని త్యజింపవలయుననియు, శివభక్తి గల సతి, యాతని మీటివరింపవచ్చుననియు విప్లవము తెచ్చినాడు. 213వ ప. శివభక్తుల కొరకు త్యాగములు చేయ

వచ్చుననియు 278వ ప. వివరించెను. శివ భక్తుల దుర్గుణాలను వెదికేవాడు చండాలుడనియు (288వ ప.) శివ భక్తులు కాని పెద్దలతో సహవాసము చేయకూడదనియు, శివనింద చేయు పుస్తకములను తగుల పెట్టవలయుననియు మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు శాసించి అను శాసించెను” అని ఆరుద్రు వివరించినారు. (చూ. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యము-సంపుటము 1)

శతకమంతయు తన భక్తితో మేళవించి వ్రాసికొన్న పద్య సంపుటముగా మాత్రమే ఈ గ్రంథమును గ్రహింపవలయును. ఉపమాలంకారములు 140వ ప. కాళిదాస కవితను పోలి హృద్యంగమముగా నున్నవి మోడున బోసిన జలంబులు యుక్తి (154వ ప.) నన్నయ వలె సంస్కృత పద భూయిష్టమైన రచన చేసినను సుబోధకత్వము కలిగి ‘శివా, నర్వానందారువారి, హరా, అజాలతో నిండియున్నది.

7. పాల్కురికి సోమనాథుడు (1240-1323) :

తత్వ విద్యా కలాప కలితాసారుడు, అన్యవాద కోలాహలుడు, ప్రత్యక్ష భృంగావతారుడు. పాల్కురికి సోమనాథ మహా కవి. ఓరుగల్లు దగ్గర గల పాల్కురికి ఈతని నివాస స్థానము. స్మారక బ్రాహ్మణుడు పెండవ ప్రతాప దుర్జుని కాలములో జీవించియుండెను. ఇతడు వీరశైవ మతమునకు గురు పీఠము వంటి వాడు. “వీరశైవ మతమును కావ్య రూపములో సుస్థిరము చేయుటలోనేమి, కవితారంగమున క్రొంగొత్త, దారులు శ్రోకుట యందేమి ఇతని కితడే సాటి. మతాభి మానము దేశాభి మానము సంగమించిన ప్రతిభాశాలి”యని తెలియ వచ్చుచున్నది.

“జైన మస్తక వివ్యస్త శాతఘోర కవిత బిజ్జులతల గుండు గండ, ప్రత్యక్ష భృంగేశావతార, అన్యవాద కోలాహ, తత్వ విద్యా కలాప” కవితా సార బిరుద శోభితుండు”- అను బిరుదుల పిడుపర్తి సోమనాథకవి ఉటకించెను (చూ. బసవ పురాణము: 1925 పీఠిక).

“ఇతి వృత్తము కన్నడ దేశీయమై జానుదెనుగులో, ఛందస్సులోని ద్విపద కవితా శాఖకు ప్రథమావస్థానిగా కీర్తికెక్కిను. ‘గోన బుద్ధారెడ్డి ద్విత్వీయా చార్యుడని’, “సామాన్యులకు పఠన పాఠనీయములుగా నుండు

నట్లు రోకటి పొట వలె గాన యోగ్యమయినట్లు గావించె"14 నని ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతము వీరశైవ కవుల కావ్య లక్షణములను క్రోడీకరించి యున్నారు. ద్విపదవనే సోమనాథుడు ఉదాహరణ ప్రక్రియను గూడ తెనుగున సృజించెను. సంస్కృతమునందు ఉదాహరణమును పేరు కాళిదాసు కాలము నుండి వివవచ్చుచున్నది. రగడలతో కూడిన ఈ ప్రక్రియను సోమనాథుడు సంగీత సాహిత్య కూడలిగా నిర్మించి మత ప్రచారమున కనువగు రీతిగా మలచు కొన్నట్లు తెలియుచున్నది.

పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి తెలుగు, సంస్కృతము, కన్నడ భాషలలో కావ్యముల రచించెను. వీనిని వద్య, ద్విపద, రగడ, మిశ్రమ భాష్య గ్రంథములుగా విభజింపవచ్చును. ఇందులో వస్తువు, భాష, ఛందములు నవ్యతను దృష్టిలో మంచుకొని గ్రంథములను సమీక్షింప వలసి యున్నది.

అనుభవసారము :

ఇది పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి ప్రప్రథమ రచనము. వీరశైవ మత వ్యాప్తికి తోడ్పడిన పండిత త్రయములోని మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని 'శివతత్త్వసారము' ప్రేరణకావచ్చును. అప్పటికింకా బసవేశ్వరుని ప్రభావము కలుగలేదేమో అందుచేతనే బసవన్న ప్రసక్తి ఇందు కనిపించదు. కాని ఆరాధ్య సాంప్రదాయమైన, మార్గ వీరశైవ ప్రవర్తకుడయిన మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని ప్రశంస కలదు. మరియు సోమనాథ మహా కవి కవితా గురువు కరఫలి విశ్వనాథుని స్తుతియు ఇందు గలదు.

ఈ చిన్ని కావ్యమందు 243 పద్యములు కలవు. ఇది గోడగి త్రిపురారి యను భక్తున కంకితము. అద్వైత వేదాంతమున లీ శంకరాచార్యుల వారి 'అపరోక్షానుభూతి' వలె నీ అనుభవ సారము వీరశైవ మతసారమును క్రోడీకరించినది.

సోమనాథ మహాకవి కావ్య ఉద్దేశ్యమును తెలుపుచు
 'అనుభవ సారం బసగా

14. ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతము-ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్ర
 (1974 : పుట 110)

మనసిజహరు శుద్ధ భక్తి మార్గము పేదో
 క్త నిరూఢ బుధాణ రహ
 స్య నియుక్తిని విస్తరియేనది యెట్లనినన్.'
 -30వ పద్యము-

మత విషయము :

1. గ్రంథారంభమున శ్రీ గురు, లింగ, జంగమములను స్తుతించి పాశు పతమును, శివుని ప్రాశస్త్యమును ప్రశంసించెను.

2. గురు, గురుస్థల మహత్త్వములు వివరింపబడినవి.
 'గురు భక్తి దురిత నాశిని-గుణనిధి' అని
 -41వ పద్యము-

వివరించుచు 'గురు హస్తాగ్రతనూజాల దద్దురు రూపముగాఁ దలపిమి గురు పాతక మండ్రు బుధులు గురు భక్తి నిధి' అని 50వ పద్య మకుటమును నిర్వహించి శతక వచనకు నాంది వలికెను.

3. శివ పూజావసర సావధానము లింగ స్థలములో, లింగస్థలము, భక్తుని గొప్పదనము చక్కగా వర్ణింపబడినది. నవ రసములను మేళవించి అద్భుతముగా వర్ణించెను.

“లింగార్చన క్రియా సంగతి శృంగార
 రసమును నద్భుత రసము ఁదోప
 ననయంబు జంగమార్చన సేయుచో శాంత
 రసము భయానక రసము ఁదోప

జీవరాశి యెడలను కారుణ్య
 రసము దోప” -61వ పద్యము-

4. భృత్యాచారమె భక్తియు - - -ముక్తి పెంపును
 సొంపునై-అని సహచారములలోని భృత్యాచారమును వర్ణించెను.

5. భక్తి భావ క్రియార్చనా విధిని అనుభవపూర్వకముగా వివరించెను. వీరశైవ మతములో అనుభవమునకే ప్రాధాన్యత హెచ్చయని స్పష్ట పరచెను.

వీరశైవ సాహిత్యము-సమతా దృక్పథము

“సాష్టాంగుడయి మొక్కి నానంద జనితాశు
సమితియె పాదమజ్జనము గాగ

సహజ భక్తి వరుడు జంగమ లింగపూ
జనము సేయాసేర్పు సంతతంబు.”

-208వ పద్యము

6. పాల్కురికి సోమనాథుడు ఇష్ట లింగార్పణ విధిని వివరించిన తీరు
మాడండి.

“ముట్టడ నర్పిత వస్తువు
ముట్టక యర్పింపరాదు మును ముట్టకయున్

-226వ పద్యము

7. షట్పల వివరణమును ప్రారంభించి

“సహజ సజ్జన శివాచార నిర్దోభని
యుక్తి జంగమ భక్తి భక్త పదము
— — — — — లింగైక్య
— — — — — మివియ షట్ స్థలంబు లీశ్వరాంశ”

-238వ పద్యము-

అని ఎంతో చక్కగా వివరించెను.

8. శ్రీ గురు లింగ జంగమ విశిష్టయని ఉత్పల మాలతో నారంభించి
పద్యక్తి వభలం జదివిన, విన్న, నాసక్తి వ్రాసిన, కవితా విశేషంబుల
వారవించినను కరుణించు శివుండని మంగళ మహా శ్రీలతో ముగించెను.

9. బసవ పురాణము :

అంద్ర సాహిత్యములో ప్రప్రథమ పురాణ కావ్యము. అదియు ప్రజా
అతి వృత్తముతో, భాషతో, ఛందముతో విరచించబడిన ప్రథమ గ్రంథము
వీరశైవ మతోద్ధారకుడయిన, అసంఖ్యాక వచన రచనము చేసిన, కర్ణాటక
వేశమునకు చెందిన బసవేశ్వరుని చరిత్రను తెలుపుటకు శ్రీకారము చుట్టిన
పుష్పరాజము. పూర్వులయిన అరువత్తు మూరు నాయనారుల యొక్కయు,

నూతనులయిన వీరశైవ భక్తుల యొక్కయు, సమ కాలీనులయిన శివ శరణుల కథలను అందిన చరిత్ర పోలిన కథా గ్రంథము. వీరశైవ మత ధర్మములను బోధించుచు పర సమయముల ఖండించిన మత గ్రంథము. "సోమనాథునికి పూర్వమున్న కావ్యములన్నియు సంస్కృత గ్రంథములకు అనువాదములే".

బసవ పురాణమునందు సప్తాశ్వాసములు కలవు, కావ్యము మొత్తములో 12,000 ద్విపదలు కలిగి 586 పుటల వరకు విస్తరించినది. ప్రథమా శ్వాసములో "శ్రీ గురు అని 'భ' గణముతో ప్రారంభించి, కావ్యమును ఆసాంతము వినిన వారికి ఆనంద సిద్ధి, సద్భక్తి వాసన మహిమ, భక్తుల కరుణ, లింగానుభవ నిత్య సుఖము కలుగు నీప్పి తార్థములని భక్తి వ్రావించి, చదివెడు వారలకు.

“దురితము లాపదల్ ద్రోహంబులెల్ల

హరియించునని” ఎవరే తమ యింటకేపార నిడికొన్న

నిహపరస్థితి కలుగునని అనువమంబుగ సప్తమా శ్వాసమయెనని ముగించెను.

ఆశ్వాస ప్రకరణాంతమున ప్రయోగించిన ప్రయోగించిన 'అసంఖ్యాక మా హేశ్వర' అను విశేషణమునకు రెండవ ప్రతాప రుద్ర మహారాజు శ్రీశైల స్వామికి దానమిచ్చిన శాసనములో వాడిన 'అసంఖ్యాక మా హేశ్వ"15 అను విశేషణములు రెండును ఒక్కటియే అని భావిస్తాను. ఈ రెండు విశేషణములు పురాతన, నూతన భక్తులకు సంబంధించనిది. ప్రమథ గణంబుల సంఖ్యాత'యని మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు శివతత్త్వ సారములోని 348వ పద్యములో తెలిపెను. అందుచేతనే "పూరాతన నూతన శినిసెద అసంఖ్యాక గణంగళ నామాది ప్రశస్తి సహితం"16 అని తాళికోట శాసనములో నున్నదని డా.ఎం. కలబుర్గి తెలియజేయుచున్నారు. భక్తులెల్లరు ప్రమథ గణంబులో జేరినట్లు భావించవచ్చును.

15. పోతుకుచ్చి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి శ్రీశైల స్థల పురాణము

(1978 : పుట 83)

16. డా.ఎం. కలబుర్గి-శాసనగళల్లి శివశరణు (1978 : పుట 15)

7. (1) ప్రథమాశ్వాసము :

ఇందులో శిలాదుని తవస్సు నందికేశ్వరుని అవతారమునకు కారణమైనది. అట్టి నందికేశ్వరుడు మర్త్యమున వీరశైవ మతోద్ధరణమునకు బసవేశ్వరునిగా జన్మించెను. ఈ సందర్భమున పాల్కురికి వీరశైవ మతమును ఇట్లు నిర్వచించెను.

“ఇది శ్రుతి స్మృతి మూలమిది ధర్మశీల
మిది విమాలాచారమిది తత్త్వసార
మిది సుమహాత్త్వమిది కవితార్థత్వ
మిదియాది వధమని”

-26 పుట-

తెలిపెను.

2- బసవేశ్వరుడు వడుగు వలదని తండ్రితో వాదించిన ఘట్టములో

“శూలి భక్తులకెత్తు కేలది తొడి
మాలల కెత్తుట మఱి తప్పగాదె”

-41వ పుట-

“అకులస్థుడై యున్న యభవుని భక్తు
నికి నే టలంబని నిర్ణయించెదవు?
కావున నెన్ని మార్గములను వడుగు
గావింపరాదు”

-42వ పుట-

అని ఖండించి తృణీకరించెను.

2. శుభ కార్యములను-అందునా బసవేశ్వరుని పెండ్లి వర్ణించు ఘట్టములో అభిరమ్యమును ప్రదర్శించెను. వీధుల అలంకరణ, కోలాటమును దర్శించి గీతములాలకించండి.

“మకర తోరణములు-మఱి తోరణముల కట్టి
వీధుల కస్తూరి యలకుఁ
డెలిమి ముక్తా ఫలంబుల ముగ్గులిడుడు”

-43వ పు-

“కోలాటమును పాత్ర గొండ్లి పేరణియు
వేణు వీణా వాద్య వితతు మోయాగా
ఆనంద గీతంబుల గ్గించు వాడు”

-50వ పు.-

4. పాల్కుడికి నోమనాథునకు బసవేశ్వరునిపైగల భక్తి తాత్పర్యములు హిమ వన్నగ సన్నిభములు. ఆ పేరు, ఆ ఊరు తలపు లోనికి తాగానీ ఆవేశము శివ గంగాఝరిని వస్తురూప నిర్వహణలో గమనించండి.

నారదుడు కైలాసమున కేగుటతో ప్రారంభమై సంగమ దేవుడు బసవేశ్వరునకుఁ బ్రత్యక్ష మగుటతో ముగియును.

7. (2) ద్వితీయా శ్వాసము :

బసవేశ్వరుడు బిజ్జుబుని కడ దండనాయకుడైన వివరణ, అల్లమ ప్రభు వృత్తాంతము, బసవేశ్వరుని మహిమను శివుడు పార్వతి కెరిగితిచుట కలదు

1. కళ్యాణంబునందు బసవేశ్వరుని రాకను పుణ్యాంగనలు పుర వీధులలో నెట్లు దర్శించిరో చూడండి:

“చూడగ వచ్చెద సుదతి : నేవనుచు
మూకలోనికిఁ బోకు ముగ్ధ నీవనుచు”

-65వ పు.-

కంటినే మోక్షంబుఁ గంటిగా కనుచుకనిరి.

2. వీరశైవుల సదాచార శీల లక్షణములు బసవేశ్వరుని బాసలో

“శివరాత్రి నిత్యంబు చెల్లించు బాస
చీమంతయైన వంచించని బాస
పరసతివై దృష్టి వఱపని బాస
పర ధనంబు కాస పడకుండు బాస”

—71వ పు.—

పేర్కొనినాడు.

3. కవి హృదయములో ఒక సంఘటన ముఖింపబడి చక్కని భావా మృతము ఆచిర్భవించుము. భక్తిలో పారవశ్యము చెంది జలమునకు, చిచ్చునకు, గాఢ్యునకు వ్యత్యాసము లేక సమత్వమును సిద్ధింప జేసెను.

“వడి బాణు జలమున కొడలెల్ల గాళ్ళు
 వడి గాలు చిచ్చున కొడలెల్ల నోళ్ళు
 వడి వీచు గాడ్చున కొడలెల్ల తలలు”

-87వ పు.-

4. సోమనాథ మహాకవి తన అనుభవసారములోని భావములను యథా తథముగా స్వీకరించెను. ఉదాహరణముగా 200వ పద్యమైన మానినీ వృత్త భావమునే

“లింగ గభీరులు లింగ విచారులు లింగ విహారుల్
 లింగ మతుల్”-200వ ప.

“లింగ గంభీరులు, లింగా కారణులు”

-బ.పు-2-93 పు-

ప్రమథుల వర్ణనలో వ్యక్తీకరించెను.

5. సోమనాథ మహాకవికి భక్తుల పేర్లను ఎన్ని పర్యాయములు తలచినను తనివితీరదు. అందులోని భక్తులు

“కరికాలుడు, గుమ్మర గుండయ్య
 మాకాట కోటయ్య”

ఇత్యాది భక్తులు తర్వాతి ఆశ్వాసములలో, గూడ కనిపించెదరు.

6. మరొక ప్రత్యేకత.. ప్రతి ఆశ్వాసాంతమున ఒకే విధమయిన పాదములు కలవు.

“ఇది యసంఖ్యాత మహేశ్వర డివ్య
 పద పద్మ సౌరభ భ్రమరాయమాణ”

చను బసవ పురాణమందు కథయందీ

సను పంపంబుగ ద్వితీయా శ్వాసమయ్యె

-121,122వ పుటలు-

ఇటువంటి రచన బోలిన రచన రంగనాథరామాయణములో “అసమాన లలిత

శబ్దార సంగతుల — — — — సందోహదోహళాచారమైన బరగు"17యని ప్రతికాందాంతము నందును గోచరించును. దాదాపు అన్ని ద్విపద కావ్యములలోను ఇట్టి రచన ఒక సంప్రదాయము కావచ్చును.

7. (3) తృతీయా శ్వాసము :

ఇంను బసవని కథ కొద్దిగాను, సూర్యాస్తమయ చందోదయ వర్ణన, పురాతన నూతన సమకాలీన భక్తుల కథలు కొన్ని గలవు.

1. బసవని భక్తి తేజమునకు సూర్యుడు సిగ్గుపడి

“బసవని భక్తి ప్రభావటలంబు
దెసల వసుంధర దివి దీటు కొనగ
దినకరుడాత్మ తేజంబు దఱుగు
దునుమది లజ్జించి చని యవరాజ్ఞి
బడియెనో యన్నట్లు భానుండు గుంకె”

-131వ పు.-

అస్తమించెనట. దీనితో బసవనిపైగల భక్తి అపారమని తెలియనగును.

2. జాన వదుల ఇండ్లలో తల్లి పాపను కంటికి రెప్పలాగా రక్షించు కొనును. బెజ్జమహాదేవి కథలో బెజ్జమహాదేవి పాలు తాగని కొడుకుతో

“నా కుఱ్ఱు: చన్నేల రాకుడ్య వైతి
నీ చెమటయుఁజూచి సెత్తురు నవుదు”

-156వ పు.-

అని అన్నపుడెంతటి అద్భుత భావము:

3. శ్రీశైల క్షేత్రమును వర్ణించుటలో పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి విచిత్ర రూప సృష్ట-ప్రత్యగత్మ స్పర్శ వేదులను, బిల్వవనమును, రుద్రాక్ష లింగ జలగమ, గాయకులను నాట్యహర్ష్యముల, ఖగముల, సూకరములు వ్రక్కతిలోనున్నవి.

“రుద్రాక్ష శైలముల్ రుద్రాక్షతరులు

-211వ పు.-

గాయక గుల్మముల్, గాయకలతలు
 -212వ పు.-

నాట్య మృగంబులు, నాట్యపక్షులును
 నీడలు తిరుగని నిత్య వృక్షములు
 -213వ పు.-

అక్కజంబగు గడియార వృక్షములు
 -214వ పు.-

చాల చిత్రమైనవి.

7. (4) చతుర్థాశ్వాసము :

ఇందు మడివాలు మాచయ్య కథతో పాటు తేడర దాసయ్య, శంకర దాసి, సిరియాళుడు, హాలాయుధుడు, మఠికోందరు భక్తుల కథలు కలవు.

1. మడివాలు మాచయ్య సదృశత, సంఘము యొక్క మాసిన వస్త్రముల ఉతుకుచు సత్య శుద్ధ కాయకమును నిర్వహించుచుండెను. మాచయ్య మహిమను గాంచి బిజ్జలుడు భయంపడి బసవన్న తోడుంగ నెళ్ళెను. అప్పుడు బసవన్న మాచయ్యతో బిజ్జలుని క్షమించి రక్షింపుమని కోరెడు ఘట్టములో

“అక్కడ సాష్టాంగుడై యున్నాడు
 వక్షికి దొడనేల పాశువతంబు?”

-251వ పు.-

వక్షిపై పాశు వతాస్త్రమును ప్రయోగింపవలదనెను. ఆనాడు ఒక ప్రధాన మంత్రి ఒక సామాన్యమైన శివశరణునకు విన్నవించుటలోని అంతర్ధాము సమతా దృక్పథమే.

2. మొదటి పొరిగా శంకరదాసి కథలో పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి 'కాయక లబ్ధి' అను మటాను ప్రయోగించెను.

3. సిరియాలుని కథలో సహజత్వముట్టివడుచున్నది. సిరియాలుని భక్తికి మెచ్చి శివుడు

“అలరి చందన నంగ నాస్త వర్ణంబు
 నల తిరు వెంగాణి నంగదత్పఖుల

గంవేడు వాడలు గై లాసమునకు
 గొని పోయె”
 -275వ పు.-

7. (5) వంచ మాశ్వాసము :

ఇందులో కన్నడ బ్రహ్మయ్య, మోళిగ మారయ్య ఇత్యాది భక్తుల కథలు గలవు. బసవేశ్వరుని కడ కొలదిగా నున్నది.

1. “కనకాద్రి యరయునే కాకి గుణంబు
 నినుము గుణ మరయునే వరుసంబు”
 -360వ పు.-

బసవయ్య మారయ్య భక్తికి మెచ్చి సంతోషించిన సందర్భములో పాల్కురికి సోమనాథుడు చక్కని ఉపమల అలంకరించెను.

2. కన్నడ బ్రహ్మయ్య కథలో బ్రహ్మయ్య ఒక భక్తుని గృహములో దొంగ తనము జేసెడివాడు కాదు. వీసినారుల ఇండ్లలో దొంగిలించి తెచ్చిన ధనముతో జంగమ సమారాధన జేయుచుండెను. ఒక పర్యాయము బిజ్జలుని భండారమునకు కన్నము వేయగా భక్తి మహిమతో

“మట్టిన తల్పిన మెట్టిన రావు
 పట్టిన కైదుపుల్వసిడి మ్మయంబు”

-367వ పు.-

అయ్యెను

7. (6) షష్ఠాశ్వాసము :

ఇందులో బసవన్న కథ స్వల్పమును కానరాదు. ఏ కాంతరామయ్య వైజకవ్య, తీడర దాసిమయ్య, శివలెంక మాచయ్య కథలు గలవు.

1. ఏకాంత రామయ్య వీరశైవ మతము సుద్ధరించిన వ్రథమ విప్లవ పాదీయని, మిగుల ప్రతాపుడని తెలియవచ్చుచున్నది.

“సమయ కోలాహలు డమిత జైన వ్రతాపి
 యతులిత శివ సమయ వ్రతిపాలుఁ
 డతిశయ వీరభద్రావ తారుడని”

-399వ పు.-

2. శివలెంక మంథయ్య వీర శైవ పండిత త్రాయములో ద్వితీయుడు, ' ఏక ఏవ రుద్రో ' "ఏకోరుద్రో ఉచ్యతే"యని వీర శైవమును సుగ్రడించుచు వైష్ణవ మత మునుఖండించి కాశిలో విష్ణువుచే శివునకు నమస్కరింపజేసెను. ఇటువంటి పుత్రీ వాక్యములు సోమనాథ మహాకవి పాండిత్యమునకు నికఱోపలములు.

7. (7) సప్తమాశ్వాసము :

ఇయ్యది చివరి ఆశ్వాసము. ఇందు శివనాగుమయ్య, ఉద్భటుడు మొదలగు వారి కథలతో బాటు బసవన్న విషమారగించి సంగమేశ్వరమున కేగుట, జగదేవ దండనాయకుడు అల్లయ్య మధువయ్యలు బిజ్జలుని సహరించుటతో బసవ పురాణము ముగియును.

1. శివనాగుమయ్య కథలో బ్రాహ్మణ వర్గమును ఏ విధముగా దూషించెనో గమనింపుడు.

“మాలల యీ త్రాటి మాలల పచ్చి
మాలల మాటలు వోయినే వినగ”

-494వ పు.-

2. బసవన్న విషమారగించు ఘట్టములో అటనట నీతులు పొందు పరచబడినవి.

“పొల దుర్జను తోడి పొందున కంటె
జాల మేలండ్రి సజ్జన విరోధంబు”

-559వ పు.-

“జాను తెనుగును స్వీకరించి దేశీయ భందస్సు నాదరించి చరిత్రక. వ్యక్తుల కథలను స్వీకరించి నాడే ప్రజా ఉద్యమానికి శ్రీకారముచుట్టాడవి”¹⁸ ముది గొండ వీరభద్రాశాస్త్రి వివరించారు.

వృషాధిప శతకము :

శతక సాహిత్య ప్రక్రియలో మల్లికార్జున పండితారాఘ్యుని 'శ్రీగిరి మల్లికార్జున' మకుటముతో నొక శతకమును రచించెను. కాని నేడ దలభ్య మగుటచే 'బసవా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!' అను మకుటముతో రచించిన

18. కె.కె. రంగనాథాచార్యులు (సం) తెలుగు సాహిత్యం-మరోచూపు (1981 : పుట 42)

'వృషభాధి శతకమే మొట్ట మొదటిగా నెన్నదగినది. ఇది చంపకోత్సల మాలా వృత్తములలో రచించిన 108 పద్యములును, చివర చెప్పబడిన ఫల శ్రుతి పద్యములతో కలిపి మొత్తము 189 పద్యములు కలవు. ఇందలి శైలి సరళముగానున్నను, అటనట క్లిష్టమైన సంస్కృత పదములున్నవి. నామ, గుణ, స్తుతులను పాటించెను.

టీకతో 50 పుటల లఘు కావ్యము, అమూల్యము. శతకము 'శ్రీగురు లింగమూర్తి సవిశేష మహాజ్వల కీర్తిసత్పియో' అని ఉత్పల మాలతో ప్రారంభమయినది. వీరశైవులు ఉత్పల మాలను అభిమానింతురు.

(ఎ) జంగమ భక్తి :

పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి జంగమ భక్తి వివరించుచు

"జంగమానక్త్య 4వ., జంగమక్షేత్ర 5 వ.

జంగమ సమక్షము 6 వ., జంగమ ప్రాణ 10 వ.

జంగమోత్పంగ 12 వ. జంగమ వితాప దయా

విహితాప గాహయని-14 వ.

బసవేశ్వరుని ప్రస్తుతించెను.

(బి) లింగ భక్తి :

సోమనాథ మహాకవి లింగ భక్తిని వర్ణించెను. వీరశైవ మత అష్టా పరణములలోని తృతీయాపరణము.

'లింగ నిరూఢ 42 వ, లింగమూర్తి 47 వ. యని బసవేశ్వరుని శరణు వేడెను.

(సి) బసవ భక్తి :

బసవేశ్వరుని నైగల అపార భక్తితో పారవశ్యము చెంది పాల్కురికి పలు భాషలయందు ప్రస్తుతించెను.

'శ్వాత యశః ప్రపూరిత జగత్త్రితయాయనమో నమో మహా పాతక'యని సంస్కృతములోను -50 వ.

"సరమనెయన్నె యాండవనె పన్నగ శానె యనాథ నాథనే' యని తమిళములోను -56 వ.

'హసుళెయ యెన్ను రక్షిసువుదారయ దెన్నవ నీత

నెందును, - - - - - నిన్ను సువుడు'యని

కన్నడ భాషలోను - 57 వ.

'దేవ పరా తుష్టివ గురుదేవ స్తుణూనుకరి

తుష్టివగో'అని మహారాష్ట్రములోను 581 వ. మడి వ్రవాళములోను

వ్రస్తుతించెను.

(డి) భక్త రక్షణము :

వీరశైవ మతమున పంచాచారములు కలవు. అందు భక్త రక్షణ ప్రధానము. ఇందు జొన్నల రాసి ముత్యములైన కథ-(67వ పు.) గొల్లెత కథ (68వ ప.) మిండ జంగమయ్య బసవేశ్వరుని భార్య గంగాబ వట్టు వీర కోరిన కథ (69వ ప.), సిద్ధరాముడు శివుని హృదయమున బసవేశ్వరుని గాంచుట (70వ ప.), అంత్యజుడైన శివనాగుమయ్య హస్తమును బసవేశ్వరుడు వట్టి అమ్మత ధారలు ప్రవహింపజేసిన కథ (71వ ప.) బసవేశ్వరుడు బిజ్జలరాజు బొక్కపమును ఖాళీచేసెనని కొండెములు చెప్పట (72వ ప.) బసవేశ్వరుని యోగనిద్ర (73వ ప.), బసవేశ్వరుని మూడవ కన్ను ఇమ్మని చెప్పట (74వ ప.), బసవేశ్వరుడు భార్య చెవి కమ్మును దానమిమ్మని చెప్పట (75వ ప.), బోయవాండ్లు శివ ప్రసాదమును భుజించుట (76వ ప.) శివుడు హాలాహలమును త్రాగుట (77వ ప.) బసవేశ్వరుడు నిత్యమును 1,96,000 జంగమములకు గణార్చన చేసిన కథ (78వ ప.) మడివాలు మాచయ్య కథ (79వ ప.) శంకర దాసిమయ్య పరమత దేవతా విగ్రహముల భస్మము చేయుట (80వ ప.), సకలేశ్వర మాదిరాజు కాలదమును ఖండించుట (81వ ప.) కిన్నెర బ్రహ్మయ గొతయ కథ (82వ ప.) కక్కయ్య (83వ ప.) బాచిరాజు (84వ ప.), అల్లమ ప్రభువు జంగమల కొరకు పండిన పదార్థ మంతయు నారగించుట (85వ ప.), మాదర చెన్నయ్య అంబలిని శివుడు త్రాగుట (86వ ప.) మోలిగ మారయ్య కథ (87వ ప.), కలకేతు బ్రహ్మయ్య కథ (88వ ప.), ముసిడగ చౌడయ్య కథ (89వ ప.) కన్నడ బ్రహ్మయ్య కథ (90వ ప.) బిబ్బ బాచయ్య (91వ ప.) సుంకరి బంకయ్య (92వ ప.), తెలుగు జొమ్మయ్య (93వ ప.), చెన్న బసవేశ్వరుడు (94వ ప.) సురియ చౌడయ్య (95వ ప.), చొప్పయ్య (96వ ప.) మొఱుట వంకయ్య (97వ ప.)

కల్లి దేవయ్య (98వ ప) హలాయుధుని కథ (99వ ప.) అరియమ రాజు (100వ ప.), పండితుని కథ (101వ ప.)లు కలవు.

ఫలకృతిలో 'పరించువారికి, వినువారికిన్ గలుగు శ్రీయును వాయువు భక్త ముక్తి యున్'యని వివరించెను.

ఇట్లు, శతక ప్రక్రియను ప్రవేశపెట్టి ప్రజలలోని మరికొందరిని ఆకర్షించెను. బసవ పురాణములోని భక్తుల కథలను పునః పున్య ప్రజా బాహుళ్యమునకు చేరవగునట్లును, అవి వారి హృదయాలలో చెరగని ముద్రను వేయుటకు-అనగా వీరశైవ మతము యొక్క వ్యాప్తికి లక్షణ, లక్ష్యములు కలిగి కంఠస్థము చేయుటకు అనువుగా నుండునట్లు పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి ప్రయత్నము జేసెను.

చతుర్వేదసారము :

ఇదియును శ్రీ పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి అనుభవసారము వంటి కావ్యము. చతుర్వేదసారములో 'వీర మాహేశ్వర మత సిద్ధాంత నిరూపణమును' మరియు శివుడు వరదైవమతి స్థాపించుటయును గలదు. బసవ లింగయను మకుటముతో 18 పద్యములు రచింపబడినవి. 'హరదత్తా చార్యుడు, తచించిన చతుర్వేద శాస్త్రర్య దీపిక కొంత వరకు మార్గదర్శకము కావచ్చును. తాళ వ్రతములలో 350, 357 పద్యముల వరకు యున్నవి ముదిరిత పృతిలో 301 పద్యములు మాత్రమే కలవు. దీనికి కృతి భర్త మరియు శోభిత బసవన్నయే. అనుభవసారమున గోడగె త్రిపురారినిని, ఇందులో బసవన్నను శోభితలుగా ప్యవేశపెట్టుట నూతన సాంప్రదాయమునకు నాంది పల్కెను. రాజు, మంత్రులు, విద్యా వరీక్ష, అధికారులు లేడు కాబట్టి సంభవించినది. ఇది స్తవ రూపమైన ప్రబంధము. పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి వచనతి శబ్దము, ఓం వేమః శబ్దము, వృషభ శబ్దముల మండి బసవ శబ్ద యుత్పత్తిని సాధించెను.

ఎ. శివ లింగ భక్తి :

లింగాయతుడు శివ లింగము ధరించుట ప్రధమ ధర్మము. అందు చేతనే 'బిడ్డల కీరెడు ప్రేమెంత యనుచునీ పేరు తాలింగంబు నార వోలి నా ఊమ్మున మాలిమి నుండిన

నైవ మనుచు నిన్ను దాల్చినాడు'.

-191వ ప.-

బి. పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి శ్రీశైలమున నివసించియుండెను అందుచేతనే శ్రీ పర్వతము పేరు చెప్పగనే పాల్కురికి మనసు కృష్ణాతరంగ అంతరంగమగును. శ్రీ పర్వతమున కుత్తరపు దిశగా "బసవ పురష్ఠాప్య పర్వతోత్తర ముఖసీతుండు పాల్కురికి సోముడనగ" వర్ణిల్లెను.

సి. పాల్కురికి వీర మా హేశ్వర మత లక్షణమును నిర్వచించెను.

'వర వీర భక్తి సవై దికంబుగను

విరిచించితివి చతుర్వేదసారమున' అని పండితారాధ్య చరిత్రలో

భక్తులన్నట్లు కవి చెప్పుకొనెను.

డి. శివానుభవ సూత్రాది కొన్ని సందర్భములందు సూక్ష్మ విషయ వర్ణనలలోను నాతని స్వీయానుభవము కవిత్వ యుక్తి ప్రకటితమయి ఉత్తమ కావ్యముగా జేసినది.

పండితారాధ్య చరిత్ర :

ఇది అపురూప దివ్య, ద్విపద కావ్యము. సాహిత్యములో ఈ చరిత్ర ప్రక్రియ ప్రవృద్ధమైన ప్రబంధము. పాల్కురికి సోమనాథుని యొక్క ద్వితీయమైన అద్వితీయ కావ్యము. అమూల్యమయిన, విభులమయిన డా॥ చిలుకూరి నారాయణరావు గారి పీఠికతో లభించు అరుదైన కావ్యము. ఇందు గల కవితా వస్తువు "శీల సౌభాగ్యము భక్తి సంపత్తి నిండారిన దండి భక్తుల సామాన్య జీవిత ఘట్టములే గలవు. కథా చరిత్ర పురుషువకు సంబంధించినది. దీనికి ఏ సంస్కృత కావ్యము మూలము కాదు. సర్వ స్వతంత్ర గ్రంథము. అంతేగాక భిన్నత్వములో ఏకత్వము గలదు. సోమనాథ మహాకవి యొక్క పండితారాధ్య చరిత్ర తొలి విజ్ఞాన సర్వస్వము ఇతని సాటిరాగలవారు అచార్య హేమేంద్రులే.

ఇట్లు ఛందమున నేమి, బంధమున నేమి భావమున నేమి, సంభాష్యాను భవమున నేమి, దీనికి చివరకు మహేశ్వర్యమున నేమి బసవ పురాణమునకు దీడైన పురాణము తెనుగున లేదని చెప్పక తప్పదు. పండితారాధ్య, చరిత్రము ఇతిహాసముగా, బసవ పురాణము సర్వదేశి పురాణ భక్తి కథా

మూలముగా నొక ఆది పురాణముగా సృష్టించి పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి తెనుగు నాటపారాశర్యుడయ్యెను"19నని మూలంపల్లిచంద్రకేశికరశర్మ ఉద్ఘాటించినారు.

భారత బంధము :

మహాకవి తిక్కన యొక్క మహాభారతమును సోమనాథ మహాకవి పరిచియుండవచ్చును. అందువేతనే

“హరి హరుడను శబ్దార మెర్గమని”
 -బసవ పురాణము-నవ్వు-522 పుట.
 హరిహరు డొక్కడేయని వల్కునిట”
 -పండితారాధ్య చరిత్ర-
 వాద ప్రకరణము-876 పుట.

‘నోరి కౌలండ్రిని నిను ప్రస్తుతింతు’నని పేర్కొనినాడు. వైవ పేర్కొనిన హరి హరుడను శబ్దములను బట్టి తిక్కన భారత రచన తర్వాత క్రీ.శ. 1280-1340 ప్రాంతమున పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి జీవించియుండు”నని తిమ్మావజ్ఞ కోదండ రామయ్య అభిప్రాయము. (చూ. పండితారాధ్య చరిత్ర 1974 : పీఠిక)

ఈ కావ్యమున బదు ప్రకరణములు కలవు. అవి 1. దీక్షా 2. పురాతన 3. వాద, 4. మహిమ, 5. ఛర్వత ప్రకరణములు. మొత్తము ద్విపదల సంఖ్య అసంఖ్యాతము.

పై ప్రకరణములలో మల్లికార్జున పండితారాధ్యుల చరిత్ర, బసవేశ్వరుని చరిత్ర మరియు పురాతన, నూతన భక్తుల కథలు కలవు.

దీక్షా ప్రకరణము :

బసవ పురాణమును ఆశ్వాసములుగా విభజించి, చరిత్ర కావున ప్రకరణములుగా విగడించెను. అందులోను పండిత త్రయములో ఒకరు కావున చరిత్రయని పేర్కొనుట వెబబుగా మున్నది. మరియు మల్లికార్జున పండిత

19. మూలంపల్లి చంద్రకేశిక శర్మ-(వ్యాసము) తెలుగులో పరిశోధన (1983 : పుట. 102)

రాధ్యుల వారు మన ఆంధ్రుడగుట విశేషము. ఈ కావ్యమును పాండిత్య పరిపాకములో రచించెను.

ఎ. భక్త ప్రశస్తి :

కృతి పతి నిరూపణములో 'బసవ దండనాయకుని జావంద మత్స్యతి స్వామి గావించి సుత పురాతన భక్త నూతన వితతి లింగంబుగా వీక్షించి కొలిచి'యని భక్త ప్రార్థన గావించి, కృతిపతి ఫలితముగా-ఖండితైశ్వర్య ప్రకాశ దనరుగా జెప్పి గురుస్తోత్రములో చెన్న మల్లికార్జునునకు పండి తయ్యకు అభేదమును కల్పించి భక్త ప్రశంసలో-శ్రీ వర్వత క్షేత్రవాసులను తెలిసి, భక్తానుగ్రహణముతో 'నిజాపాంగ హర్షాళి కణంబుల రాఱఱ "గురు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుల చరిత్ర మర్ది వర్ణింపు"మని భక్తులు కోరగా ప్రబంధ కృతి స్వీకారము జేసి, "బసవ శోతుడనని, పాల్కురికి సోమ నాథుడని-కవీశ్వర నామంబు ప్రకటించె శోతగా సురార్యను గావించెను కావ్యకథాను క్రమణిక, కుకవి నింద ఇత్యాది మర్యాదలను జేర్చి రచనకు గడంగెను.

బి. భక్తులు :

సోమనాథ మహాకవి విభూతి, రుద్రాక్ష, పాదోదక, లింగార్చన, లింగ ధారణ, ప్రసాద స్వీకార మహిమలను వివరించెను. ఇది శ్రీపతి పండితా రాధ్యుల శ్రీకర భాష్యమును బోలియున్నది. ఘంటా కర్ణుడు మొదలగు భక్తుల కథలు గలవు. ప్రకరణాంతమున ద్విపదలు బసవ పురాణములోని ఆశ్వాసాంత ద్విపదలను తలపించుచున్నవి.

పురాతన ప్రకరణము :

పండితయ్య కథతో బాటు నాయనారుల కథలు గలవు.

ఎ. నాయనారుల దీక్ష :

పండితయ్య లింగావసర వేళ పుష్పములతో పూజించెను. పాల్కురికి సోమనాథునకు పుష్పములవై గల అపార ప్రేమను చాటుచున్నది.

“కత వీర పుష్పముల్, చేవంతి, విరజాజాలు
మల్లికా పుష్పముల్, మారేడు పత్తిరి”

ఇత్యాదులు కలవు.

బి. దసరయ గారు :

పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవికి భక్తులపై గల గౌరవాభి మానముల పారము, అందుచేతనే 'దసరయ గారు' అని సంబోధించెను. ఇదే విధముగా బసవ పురాణములో భక్తులను గౌరవముగా 'గారు' అని సంబోధించెను.

సి. గురు భక్తి :

సోమనాథ మహాకవి గురు భక్తి యొక్క తీరును గమనించండి!

"గురు భక్తి యు ఘ వయోధర మారుతంబు
గురు భక్తి మదవన స్ఫురిత దావాగ్ని

గురు భక్తి భవ గజ కూర సింహంబు"

- మొదటి భాగము-319 పు.-

వాద ప్రకరణము :

పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి వృద్ధాప్యములో గూడ పర సమయముల తీవ్రముగా ఖండించెను. వీర శైవ మతోద్ధరణ జీవిత ధ్యేయముగా భావించెను. దీనిని వాద ప్రకరణమనుటతో పాటు 'వాదసారము'ను ప్రత్యేక గ్రంథముగా భావింపవచ్చును. ఇందు వేద, కర్మ, కాల, పేదాంత, సాంఖ్యయోగ, చార్వక, బౌద్ధ, జైన వాదముల నిరసించుట సంభవించినది. ఎ. వేద వాద నిరసన :

వేద వాద నిరసనములో పాల్కురికి సోమనాథుడెంతటి తీవ్ర స్థాయి జేరెనో పరిశీలించండి.

'వేదంబు దైవ మేనియును
జేవ్వుమా తను బ్రహ్మ శిరము గోల్పుడునే?
తప్పేమి?"

"జేవ్వు మా కుక్కలై శివుని వెన్నెం జనునె?"

- మొదటి భాగము-537వ పు.-

వాదించు సందర్భములో ప్రతి వాదమును పూర్తిగా నిరసించి, తర్వాతి వాదమును తదనుగుణముగా

'కాల వాదివ, యెన్నగా నీ మతంబు' అని ప్రారంభించును -

-మొదటి భాగము-548-పు.-

బి. శివశక్తి :

శివుని గరళ ధారణము, దక్షాధ్వర ధ్వంసము, మహాతాండవ లీలలు వర్ణింపబడినవి.

మహిమ ప్రకరణము :

ఎ. శివ మహిమ :

ఇందు దేమయ, దేవయలు జౌద్ధుని సంహరించుట, గణ మాలిక, రుద్రా గణ సంకీర్తనము, బసవేశ్వరుడు కప్పడి సంగమేశ్వర గర్భమును జొచ్చుట ఇత్యాది ఘట్టములు గలవు.

“అభవుదలంచిన యాశ్చేతమునియు
నభవు దలంపని యద్వైత మునులుఁ
బరమేశు గొలిచిన బాణాసురుండుఁ
బరమేశు ఁ గొలువని బ్రహ్మసుతుండు.”

-రెండవ భాగము-42 పు.-

బి. గణ మహిమ :

సోమనాథ మహాకవి ఆంధ్ర సాహిత్యములో ప్రథమముగా గణ మాలిక వర్ణన గావించెను. వీరభద్రునితో పాటు

“కర్ణ ఘంటా కర్ణ గణకర్ణ శంఖ-
కర్ణ ద్వికర్ణ, త్రికర్ణ సహస్ర”

-రెండవ భాగము-72 పు.-

కర్ణ ఇత్యాదుల వారును, శార్దూల ముఖ, సింహ ముఖముల వారును యుండిరి.

సి. కీర్తన :

పాల్కురికి సోమనాథుడు శివభక్తులను యెన్ని వర్ణాయములో

కీర్తించెను. వారిని బసవపురాణములో వలె పండితారాధ్య చరిత్రలోను
కీర్తించెను. యోగాచార్య గణ సంకీర్తనములో

“తిరునీల కంతుడు దిరు వక్క
తిరు మూల దేవండు దిరునాళ్ళ పోవ

గన్నప్ప తాపసి గరయూరి చోడు”లని

—రెండవ భాగము 82 పుట—

వర్ణించినాడు. ఈ సంవత్సర ప్రక్రియకు సోమనాథ మహాకవియే ఆద్యుడు.
పర్వత ప్రకరణము :

పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి దీని నొక ప్రకరణముగా రవించినను,
స్వతంత్ర కావ్యముగా మండనోపును. దీనిని పరుస ప్రకరణమనినను
తప్పలేదు.

ఇందు పండితయ్య పర్వత దర్శనము, గౌత మాది ముని కృత శ్రీగిరి
ప్రశంస, పరుస నడ కల-జంగమ, విరక్తుల, శివయోగుల, జోగుల నడ
కలతో బాటు కన్నడ, ఆరవదేశ పరుసలు, మృగవ్యాధునికథ, ఆట పాటలు,
భరత శాస్త్ర, లక్షణములు విఘ్నముగా వర్ణింపబడినవి.

ఎ. సంకీర్తన :

శ్రీ పర్వతోత్పత్తి సంకీర్తన కథనములో గేయ రచనకు అనాడే సోమ
నాథ మహాకవి బీజ వ్యాసము గావించెను. పర్వతుని తపస్సు మెచ్చుకొని
శివుడు ప్రత్యక్షమై నిలిచి

“ నీకును గ్రహము
గావించు గావించు గావించు గరుణ
భావించు భావించు భావించు నిన్ను”

—రెండవ భాగము-259 పు.—

బి. చెంచు గుణములు :

సోమనాథ మహాకవి ఒక విషయమును వర్ణించునెడ సామాన్య అంశ
ములను మాన్యములుగా భావించి వివరించును. చెంచు ధర్మాత్ముల

నడకలలో వారి ధర్మ గుణమును పరిశీలించండి:

“ విసన కణ్ణులును

గంధంబు చిప్పలుఁ గరవడంబులును
గంధంబు చెక్కలుఁ గప్పడంబులును
మఱియును నుచితాభిమత వదార్థములు । ”
బెఱుకల కావళుఁ బెంపారఁ (దె) చ్చి”

-రెండవ భాగము-351 పుట.-

అడిగిన చోట నడిగిన వారికి అడిగిన వస్తువుల నర్థినిచ్చుచుండిరట.

Thus “Palkuriki Somanā has declared in the introduction to his works that he under took to write in Janu Tenugu and Dwipada metre. Because the Sanskrit style adopted by the Champu writers could not easily be understood by the general masses” యనికోరాడా రామకృష్ణయ్య వివరించినాడు.

8. యథావాక్కుల అన్నమయ్య (1280-1340)

భక్తిరస వ్రధానమయన, వీరశైవ మత సంప్రదాయావసారియగు సర్వేశ్వర శతకమును యథావాక్కుల అన్నమయ్య అను వీరశైవ కవి రచించెను. దీనిని రచన కాలము కీ.శ. 1300వ సం॥ యుండనోవును. సువ్రసిద్ధ వీరశైవకవి సార్వభౌముడగు పొల్కురికి సోమనాథుని గృంథము నుండియే ఈతడు తన భావములను గ్రహించినట్లు విశదమగును.

అన్నమయ్య ఆరాధ్య బ్రాహ్మణుడు. ఆత్రేయస గోత్రుడు యజుర్వేద శాఖాధ్యాయి. ప్రారంభమున గోదావరి తీరముననున్న వజ్రైవ గ్రామమున వీరభ ద్రస్వామిని సేవించుచుండెను. ఇతడు ఒక రాత్రికి శ్రీశైల యాత్రకు వెడలి మల్లికార్జునస్వామిని సేవించితిరిగి, వచ్చుచు వల్నాటి పీఠులో జెట్టి పాలెము దాపున కృష్ణా తీరమందు విశ్వామిత్ర ఆశ్రమమగు సత్రశాలయను పుణ్య స్థలమున శ్రీ మల్లేశ్వరస్వామిని సేవించుచు, అచటనే కౌంతకాలముండి

20. డా॥ నేలటూరి వేంకట రమణయ్య.వాజ్ఞయ వ్యాస మంజరి (1867 : పుట 60)

ఈ సర్వేశ్వర శతకమును రచించియుండును. అన్నమయ్య సోమనాథుని అవరపయస్సులో బాటడై యుండవచ్చును. కవియే తన గ్రంథమును 'స్తవముగానే పంశీలింపవలయు'నని కోరెను. తెలుగు శతక కర్తలు మకుట నియమమే తప్ప సంఖ్యా నియమమును పాటించలేదు. కాని ఒక్క వ్రసన్న రాఘవములో మాత్రము 200 పద్యములున్నవి. అన్నమయ్య మాటలలోనే

“దాత్రిన్ భక్త జనానురంజ కముగాఁ దత్త్వప్ర కాశింబుగాఁ జిత్రాంచిత శబ్ద బంధురముగాఁ సేవ్యంబుగాఁ నజ్జన స్తోత్ర నందముగా శంఖాన్వితంబుగా శోధించి సర్వేశ్వర స్తోత్రంబన్నయ చెప్పె”

-138 ప.-

సర్వేశ్వర శతకము :

త్రిమూర్తులలో వాకడు, శైవ మత వ్యాపకుడు, సర్వలక్ష్మీశ్వరుడైన వాడు, మహేశ్వరుడు-లింగాకార స్వరూపము. అందుచే నిందలి పద్యములు మత్తేభ, శార్దూల వృత్తములలో నడచినవి. ఇందలి పద్యముల సంఖ్య 139. చివరి ఐదు పద్యములు శివ సంబంధి కావు. గ్రంథము యొక్క ఫటల సంఖ్య 24. పీఠికతో కూడు కొనియున్నది.

“శ్రీ కంఠం బరమేశు నవ్యయు నిజశ్రీ పాద దివ్య ప్రభా
----- నిన్ను మదినా హ్లాదింతు -----”

అని శార్దూలముతో ప్రారంభించి

“----- ప్రాకామ్యస్తవ మొప్పుఁ జెప్పె -----
శ్రుకారాధనమై వసుంధర వయింజెన్నొంద సర్వేశ్వరా”

యని ముగించెను.

ఎ. మత విషయము :

1. వీరశైవ ధర్మములో పాదోదకము పవిత్రమైనదని వర్ణించుచు
“వలు తీర్థంబులఁ గ్రుంకు కంఠ మహిలో భక్తాంఘ్రి పానీయముల్
తలమీదజింకించు కోదగున్”

-23 ప.-

యని మహిమను ఉద్ఘాటించెను.

2. శివ భక్తుల శక్తి మహాత్మ్యమును తెలుపు సందర్భములో
 "కరుణం జీకాని రేని రారవ పద గ్రస్తాత్సు దేవేంద్రుగాఁ
 బరగం జేయుదు, రాత్మాలో"

-36 ప.-

అని వర్ణించెను.

3. అన్నమయ్య వీరశైవమతము యొక్క ముఖ్య లక్షణమైన అద్వైత
 తత్వమును

"అమరన్-భక్తులకెల్ల నీవ హృదయంబైయుండుట న్వారి,
 సౌఖ్యము నీ సౌఖ్యము
 వారి కూర్మియు సమగ్రింబైన నీ కూర్మిత"

-40 ప.-

యని జీవునకు, దేవునకు భేదము లేదని వక్కాణించెను.

4. యథావాక్కుల అన్నమయ్య గొప్ప శివయోగిగా తలంపనగును.

"చెదరంబాఱు దళ వ్రభంజనములన్ శిక్షన్ సుషుమ్మంబునం
 గుదియం బట్టి చరింపకుండ శశివర్కం గట్టి - - -
 రసాఖిఁ దేలునని"

-48 ప.-

విశద పరచెను.

5. ఈ వీరశైవకవి అష్టా వరణములలోని లింగారాధనను, జంగ
 మార్చన తత్వము తెలుపుచు

"లింగారాధన జంగ మార్చనములోలిన్ భక్తి కంగంబు పొ
 ణాంగ వ్యాప్తియునై స్ఫురించు"

-64 ప.-

ననియు వివరించెను.

6. యథావాక్కుల అన్నమయ్య పంచాక్షరీ మంత్ర మహాత్మ్యమును
 వివరించుచు

"భవ దుఃఖాంబుధి దాట జూచు తఱిఁ దత్సం చాక్షరీ మంత్రము
 తప్ప లీలం గడు శుద్ధుడై జవము వాఁఛంజేయు"

-116 ప.-

వానికి సౌభాగ్యము కలుగునని విశద పరచెను.

“నమః అనగా అంగమునకు
శివ అనగా లింగమునకు
అయ అనగా సంబంధము

దీనినే ‘తత్త్వమని’లో కూడ వివరింప వచ్చును.

తత్ అనగా లింగము
త్వం అనగా అంగము
అని అనగా లింగాంగ సామరస్యమ”ని అర్థము.

-పాల్కురికి సోమనాథుని కృతులు-ఒక పరిశీలన

-367 పు-

7 తొలి జన్మలో శివుని గొలువని వారు దురాత్ములని అన్నమయ్య
విశేషించి తెలిపెను.

“ఖలులై, యాచకులై, వికధ్ధ వికటా కారాంగులై వంగులై

జాత్యంధులై, మందులై

తొలి జన్మంబున మిమ్ము “గొల్వని దురాత్ముల్ వారు
సర్వేశ్వరా : ”

-123 ప.-

‘దురాత్ముల్’ అని పేర్కొనెను.

8. అమల జ్ఞాన విభాస భాసురతమైన అష్టాంగ పూజా విధికంటె కూడ

“
కృణు ని భక్తుల గోష్ఠి చాలఁగడు వకన్ ఘోర సంసార దుః
ఖములెల్లంబెడ వాపనిన్ను వెలయంగాఁ జూపు”

-130 ప.-

నని శివ భక్తుల మహిమను ఆక్షర జ్యోతులతో ప్రకాశింప జేసెను.

బి. సాహిత్య విషయము :

యథా వాక్కుల అన్నమయ్య శివుని, శివ భక్తుల మహిమను, పంచాక్షరి
అష్టావరణములు మహాత్మ్యమును వర్ణించెను. కవితాధార గంగా ప్రవాహము

వీరశైవ సాహిత్యము - సమతా దృక్పథము

తె యున్నను, ఉపమలు కనివించును, కొన్నింటిని ఫరికించండి.

“కసవుం బెంచిన చేను బోలుఁ”

-75వ. ప-

“ఈగకు ఘర్గంధముగాక సహ్యమగునే కస్తూరి”

శివ కవియగు మహాకవి కాళిదాసు యొక్క దీప శిఖిను-‘నిర్మల
భాగ్య విధాన దీప శిఖయై’యని స్మరించుట విశేషము.

-82 వ.-

జగ ద్రక్షణ దక్షుని గొనియాడి, జడుండంచు నిరాకరింపగ జన్మంబు
ఫల్యంబు గావించుకొనెను! యథావాక్కుల అన్నమయ్యవి శివ వాక్కులు.
రి లీలానంద సర్వేశ్వర శతకమలభ్యము.

పిడుపర్తి సోమనాథకవి (1510)

ఇంతకు పూర్వము తెలిపిన కవులందఱు 11, 12, 13 శతాబ్దములకు
రించినవారు అనుభవ మంటప అధ్యక్షుడైన అల్లమ ప్రభువు లీలను
ర్పించుటకై 15వ శతాబ్దమునకు చెందిన సోమనాథుని కావ్యమైన ‘పృథు
ంగ లీల’ను (ద్విపద) పరిశీలింతము. బసవ పురాణము పాల్కురికి సోమ
ాథుని బసవ పురాణమునకు చంపూ కావ్యము సూత్రమే.

బసవ పురాణము :

ఇయ్యది పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి ద్విపద బసవ పురాణమునకు
ంపు రచన. ఇందు ఏడు ఆశ్వాసములు గలవు. దాదాపు 2220 పద్య
ద్యములు ఉన్నవి. పుటల సంఖ్య 356. శైలి సరళము, హృద్యంగమము.

. ప్రార్థన :

1. సోమనాథకవి పీఠికలో

“శ్రీ మల్లికార్జునఁ దేవం చిద్దనం సురవందితమ్
జ్ఞానదం సర్వ భక్తానం గుణాతీతముపాస్మహే”
యని శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని స్మరించెను.

2. ఇష్ట దేవతా ప్రార్థనాదికములో ‘ఇష్టదైవము’ గా పాల్కురికి సోమ
ాథకవిని తలంచి

“శ్రీ భసిత త్రిపుండ్రక పరీత విశంకట పాలుజాట జూ
 డీభర దాడు నిర్మల పటిపట్టాల వృత దేహునక్షమా
 లా భరణాంగు బసవాక్షర పాద పవిత్ర వక్త్రుఁ జి
 చ్చోభిత చిత్తుఁ బాల్కురికి సోమయదేశికుఁ బ్రస్తుతించెదన్”

తన ప్రబంధమును అంకిత మిచ్చుట సబబుగా నున్నది.

బి. సీస రగడలు :

1. పిడుపర్తి తన ప్రబంధమును చంపూకావ్యముగా రచించినను
 రగడలను విస్మరింపలేదు. బసవేశ్వరుల గజారూఢునింజేసి పురంబునకుఁ
 దోడ్చెచ్చు సందర్భమున అష్టోత్తర శతనామావళివలె రచించెను.

రగడ : “పుణ్యాంగనలును బురముల గలిగిన
 వణ్యాంగనలును బసవనిఁ గనుగొన

మిట్టి మహాత్ముని నివుడు గంటిమి
 పుట్టుపు సఫలము పొందెను మంటిమి

జంగమ భక్త వశంబున వెలసెన్”

-ద్వి. ఆ-45 పు-17 ప.-

2. పిడుపర్తి రచనలో షష్ఠాశ్వాసము నందు సీస మాలికను గూడ
 ప్రయోగించెను.

“అప్రోతిమాకాడుడుగు లింగ మూర్తికి
 బ్రోతి చరించెడి హరి హతకు లెనయ?

యఖిలంబు లోఁగొన్న యట్టి లింగమునకు
 లింగ మధ్య స్తుతా లెంగు లెనయ ?

ష.ఆ.-290-291 పు.326 ప.-

3. అటులనే బసవన్న విషయాంగించు సందర్భమున సీస మాలిక రగ

డలను బ్రయోగించి పాల్కురికి ఉద్యమ వ్యాప్తిని స్ఫురింపజేసెను. గ్రంథ సమాప్తములో గద్య గలదు.

ప్రభు లింగ లీల :

ఇది ద్విపద వీరశైవ కావ్యము. దీనిని రచించిన వాడు పిడువర్తి సోమనాథకవి. ప్రభు లింగ లీల యనగా 'సాకార నిరాకార నిరంజన మూర్తియై వర శివున కభేదముగఁ దదంశముగ నవతరించిన అల్లమ ప్రభు' లీలలను వర్ణించునది. కన్నడ భాషలో 'అల్ల-ఇల్ల' శబ్దములు 'కాదు-లేదు' అని అర్థములు కల్గిన శూన్యార్థ వాచకములు. ఇందులో 25 గతులు, 192 పుటలు గలవు.

ఇందలి కథను పరికించండి :

అనుభవ మంటప అధ్యక్షుడు అల్లమ ప్రభువు మాయను జయించిన వృత్తాంతము ప్రథమ, ద్వితీయా శ్వాసములలో గలవు. అవంతరము ప్రభువు గొగ్గయ్య, ముక్తాయి, సొన్నలాపురి సిద్ధరామయ్యయను వారిని కరుణించి వారికి లింగాంగ సామరస్య రహస్యముల బోధించి తరింపజేసిన లీలలు, అక్క మహాదేవి చరిత్రము, గోరక్ష సిద్ధుడు, కొందరు మునులు, ఒకకిరాతుడు, బసవేశ్వరాదులను తరింపజేసిన విధము మూడు, నాలుగు ఆశ్వాసములలో వర్ణితములు. ఇంక పంచమాశ్వాసములో శూన్య సింహాననము మెక్కుట, ప్రభువు విందారగించుట, భావ లింగ గతి, వీరశైవ మహిమ గతి వర్ణింప బడినవి.

దీనికి మూలము చామరసు కవివర్కుడు కర్ణాటక భాషలో రచించిన ప్రభులింగ లీల. ఇతడు తన కావ్యమును 25 గతులుగా విభాగించి వేయి నూట పదకొండు పదములలో రచించిన గ్రంథము. దీనికి వీరశైవ వాఙ్మయమున మహోన్నత స్థానమున్నది. చామరసు క్రీ.శ. 1416-1446 ప్రాంతమున విజయనగర రాజ్యమును పరిపాలించిన ప్రౌఢ దేవరాయల కాలము వాడు. ప్రభులింగ లీల యందలి కవితత్వ విచారమును గమనింపుడు:

1. అల్లమ ప్రభువు విట వేషమున వచ్చు సందర్భమును పిడువర్తి సహజముగా వర్ణించెను.

“చలువఁ బెట్టిన యట్టి నన్నుడు వృతము
వలసి మొల్లముగాగ వలె వాఱువేసి

విట పేషఠారియై విశ్చేసె”

-4 గతి, 29 పు.-

2. వీరశైవ మతములో భర్తతన మతమును పొదించుకన్న భార్య ఆతనిని విడిచి పుచ్చవచ్చునని లేదా మాట మీర వచ్చుననియున్నది. రాజైన తన భర్త వీరశైవ మతమును పొదించనందులకు కినిసి అక్కమ మహాదేవి ఆతనితో

“వినుము, ఘన లింగ సంగతి గాకున్న నాకు
వాన గూడ దేను నిన్నొల్ల నా యిచ్చఁ
జనియెద”

-10వ. గతి 79 పు.-

నని నిష్ఠతము లాడెను.

3. లింగ పూజా మహిమలోని నిర్మలత్వమును అల్లమ ప్రభువు సిద్ధ రామయ్యకు ఎంతో చక్కగా వివరించెను.

“వది వ్రేలు త్రోవలఁ బాటు చీత్తంబు
వదిలంబుగా నిష్ఠ వదమున నిలిపి

లింగంబునకు నీకు లేదు భేదంబు”

అని అద్వైత తత్వమును 12వ గతి, 106 పుటలో పిడువర్తి వ్రాసాడని చెప్పెను.

4. అంగ లింగ సంగతులకు తాను జ్ఞానియై యుండునని అల్లమ ప్రభువు గోరక్షణసాధునకు తెలియజేయు సరిదర్శమును పిడువర్తి వర్ణించిన విధమును చూడుడు.

“అంగ లింగ జ్ఞానులైన వారలకు
సంగతి షట్ స్థల జ్ఞానియై యుండు”

-19వ గతి, 148 పు.-

5. శంకరుడు గిరిజకు వీరశైవ ధర్మంబును వివరించునెడి పిడువర్తి అల్పాక్షరములలో అనల్పార్థమును సాధించెను.

“వీరశైవ మనంగ పేదవేదాంత
సార మెట్టన్నను షడ్గర్భములు

జీవహింసలకు శివుడు మెచ్చడు.

భావ మద్వైతమై వరగు సత్త్వియలు

ఏక పరబ్రహ్మమేనని వమ్మి

పట్టిన వ్రతములు భంగంబు నొంద
నట్టి లింగైక్యంబు నధిగ మింపుదురు

లింగ మంబంబునఁ గీతెంచి యెల్లపుడు
జాత మృతాదిక సకల సూతకము
లేత ఉదము సోక నీక యుండుదురు
శివుని నుద్దేశించు చేయు పాకములు
భవులఁ జూడగ నిరు భవులకు విడరు”

-25వ గతి, 189, 19 పు.-

పిడువర్తి సోమనాథుడు ఫలశ్రుతిలో నిట్లు చెప్పెను.

“నీకృతి జదివిన నీకృతి వినిన
నీకృతి వ్యాసిన నిష్ఠార సిద్ధు
లర లేక కృప నిచ్చు నల్లమ వ్రభువు”.

వస్తు-రూప-నిర్వహణ

(వీరశైవ కవులు వస్తు, రూప, నిర్వహణము నందును అతి స్వతంత్రులు. వస్తువులోని శైవ పారమ్యమును రూపము యొక్క భక్తుల జీవితములను నిర్వహణములోని జాను తెనుగు, ఛందోవరణమును చర్చించుట ఇందలి ఉద్దేశ్యము. ప్రాధాన్యత వస్తువునకు యొసంగబడినది. పాల్కరితి కావ్యములలోని అనేక కథలను మరియు ఇతర వీరశైవ కవులలోని కథల పరిశీలన ఇచటి ముఖ్యోద్దేశ్యము.)

పురాణమునకు క్రొత్త అర్థమును కల్పించిరి. సర్గము, పృథి సర్గము ఇత్యాది పౌరాణిక లక్షణములను వదలి పురాతన భక్తుల కథలను పురాణముగ చెప్పుట వీరశైవ కవులకు చెల్లినది. జైనులు కూడ యిటులే సిద్ధుల కథలను పురాణములుగా బేర్కొన్నారు. కనుక వస్తువు దృష్ట్యా వీరి మార్గము అతి సూతనము.

ఎ. వీరశైవ కవుల కథా వస్తువులు :

నేను పరిశీలించుచున్న వీరశైవ కవుల రచనలందు కథ దివ్యమైనది కాదు. లోక సామాన్యమైన జన జీవితము ఇందు ప్రధానము. అట్లు కాక నిష్ట పురాణములందు వస్తువు ఒక ధర్మ సూక్ష్మము. రూపము ప్రకృతి నిర్వహణ నిరలంకారము. ఒక ఉదాహరణ ద్వారా చర్చింతము.

భారతమునందు 'ధర్మాధర్మ' వివేచన వస్తువు 'కారవ పాండవ జీవితము' రూపము. వారి నడుమ 'సంఘర్షణ' నిర్వహణ. ఇట్లే రామాయణమున 'దాంపత్య ధర్మము' వస్తువు. 'సీతారాముల సంయోగ వియోగములు' రూపము. నిర్వహణ 'రావణునితో యుద్ధము'. ఇందు వలన భారత రామాయణములందు కించిత్ సామాన్య వస్తువు ఉన్నది. అదియే 'ధర్మము' అది రాజ ధర్మమైనచో భారతము, దాంపత్య ధర్మమైనచో రామాయణము.

ఇట్లు వీరశైవ భక్తులందరి కథలలోను సూత్ర సదృశమైన వస్తువు ఒకటి ఉన్నది. అదియైతే పారమ్యము. తన్ని రూపకమైన రూపము భక్తుని జీవితము పృథి శివ భక్తుడును ఒక పరీక్షకు లోనగును. ఇదియే శైవ పారమ్య నిరూపకమగు నిర్వహణ. ఈ మూడింటి మధ్యన సమన్వయము సాధించునది శైవ కవిలోని 'అనన్య భక్తి': శివస్పంద. రూపము ప్రకాశించు

వారిలోని నవనవోస్మిష ప్రతిభ అనంత రూపములతో, భిన్న గతులతో నానారసా విష్యరణ సమర్థములైన ప్రకరణములతో ఒకే శివతత్త్వమును సహస్రముఖముల కీర్తించును. దీనికి ఒక ఉదాహరణము ఇత్తును.

ఎ (1) శివస్పందము :

మనకు తెలిసిన శతకము లన్నియో ఉన్నవి. వీనిలో మకుట మనగానే సాధారణముగా ఒక వదము స్వీకరింపబడును. అట్లు కాక వీరశైవ వ్రత దీక్ష 'నున్న పాల్కురికి గాని, పరమ మహేశ్వరుడైన ధూర్జటి కాని యతి అక్షరము ద్వారా చిత్తస్తుడైన ఈశ్వరుని ఏకాక్షరమునందు బంధించి శతకము మొత్తము చివరి పాదములోని ఆ అక్షరమునకు యతి మైత్రిని పాటించిన వైనము కనుగొన్నచో 'శివస్పందము' అనగా నేమో అర్థమగును.

వృషాధిప శతకమునందు మొదటి పద్యము చూడుడు.

'శ్రీ గురు లింగమూర్తి సవిశేష మహోజ్జల కీర్తి సత్క్రియో
ద్యోగ కళాప్రపూర్తి యవదూత పునరభవ జూర్తి పాటితా
భ్యాగత సంశ్రితార్తి కవి పండితగాయక చక్రవర్తి దే
వా! గతినేవె మాకు బసవా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ఇచ్చటి చివరి పాదమున 'వా' అన్న మొదటి అక్షరము వాలుగవ గణాద్యక్షరమైన 'వా' తోయతి మైత్రి పొందినది. కనుక తక్కిన పద్యము లన్నింటను పదాద్యక్షరమున 'వ' కార ధ్వని రావలయును.

దీ/వమము భరింపుమయ్యా! బసవా!

రెండవ పద్యము.

లింగతత్త్వప్రద నీవెదిక్కు బసవా!

ఘూడవ పద్యము.

'వీ స్వాయాం ద్విధుక్తిః' అన్న మాట శివ కవులయొడమిక్కిలి సత్యము, 'బసవా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!' అన్నప్పుడు మూడు మార్లు ఎల్లగెత్తి పిలిచిన అనుభవము కలుగుచున్నది. దీక్షప్లుత స్వరములతో ఆరోహణ క్రమములో ఈ శబ్దమునుచచ్చరింభిన సోమనలోని 'ఆర్తః' ప్రత్యక్షమగును.

ఈపున రుక్తిలోని భాగమే అనుప్రాస. 'మూర్తి-కీర్తి-వ్రహ్మార్తి-
జూర్తి-సంశ్రితార్తి-జక్రవర్తి

ఒకటవ పద్యము.

'బసవ' అను శబ్దము ఎంత మహిమాన్వితమైనదో పాల్కురికి ఇట్లు చెప్పు
చున్నాడు.

'బసవని శరణన్నః బావక్షయంబు'
'బవవని శరణన్న ఫలియించు గోర్కి'
'వేయేల తగ బసవా యనఁ బరగు
నీ యక్షర త్రయంబిటు లొక్క మాటు'

-బ.పు-18 & 10 పుటలు

పై వర్ణనను గమనించినచో 'బసవ' శబ్దము వ్యావహారికమైన వ్యక్తి
నామము కాదని శైవునకపి మోక్ష ప్రదమైన దీక్షానామమని, మూత్ర సద్భ
శమని గుర్తింపవచ్చును. ఈ మంత్రాక్షర సంపుటిచేటి ఉద్భవమైన సృజ
నేచ్ఛ శివస్పందమే యగునని యింతవరకు నేను పేర్కొన్నది. ఈ స్పంద
మున్న శివభక్తునకు బసవని పేరెత్తగానే వీరావేశము వచ్చును. సోమ
నాథుడు 'వండితాధ్య' చరిత్రలో నిట్లు చెప్పచున్నాడు.

"భవి కృతారంభ సంభవ ధాన్యనిచయ
భవి నిరీక్షణ రసపాక వితాన
భవి హస్తగత ఫల పత్ర శాకాది
భవి గృహ క్షేత్రాంఘ్రుస ధన వర్షితుడ
భవజన దర్శన స్పర్శనాలాప
వివిధ దానా దాన విషయ దూర గుడ"

-వం.చ-దీ.పృ-21 పుట

అని ఇట్లు ప్రమాణము చేయుటలో శివస్పంద నిష్ఠతుడైన పాల్కురికి
సోమన జీవితమున ఏనడవడి పాటించెనో స్పష్టమగును. ఆధునికి సాహిత్య
విమర్శవరిభాషలో నిట్లు ఒక ఆలోచనాబద్ధమగు జీవితమునకు కట్టుబడుటను
'నిబద్ధత' అని పిలుచుచున్నారు. పాల్కురికి సోమన, ఇతర శైవ కవులు
మాహిశ్వర వ్రతులు నిరంతర శివ వంచాక్షరి జపము చేత ప్రక్షాళితమైన
అంతస్సు కలవాడు.

ఎ (2) శైవ పారమ్యము :

ఇంతకు ముందు చెప్పినట్లు శివుడు తప్ప పరదైవము లేడనుటయే శివకవుల వస్తువు. అందుచేత శివ మహిమను అత్యద్భుతముగ చాటుటయే వారి వస్తువు. అప్పటికి ఉన్న వైదిక మతమునందు యే శాస్త్ర ప్రమాణమో వానినే నాధారముగా గ్రహించి పండితారాధ్య చరిత్రలో విభూతి రుద్రాక్ష, పాదోదక, లింగార్చన, లింగధారణ, ప్రసాద స్వీకార ఇత్యాది శివ మహిమ వైభవమును దీక్షా ప్రకరణములో వ్రవచించెను.

పండితారాధ్యుడు వీర ప్రాచార్యుడుగా నడచుచుండగ సైవలేని భూసురులు.

“పండితయ్యా! నీవు పౌరాణికుడవు”

‘భూతియు రుద్రాక్షములుఁ దాల్చినగునె

నీతియె లింగ సన్నిహిమైయున్ని?

పాదోదకంబుఁ బ్రసాదంబుఁ గొనఁగ?’

-వం.చ దీ.ప్ర-31 పుట-

యని ప్రశ్నించిరి.

2. (ఎ) విభూతి మహిమ :

ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానముగ పండితయ్య విభూతి మహిమను గుణించి ప్రస్తావించెను. ‘ఆద్యులను మీరు చూడలేదా? వినలేదా? చదవ లేదా? ఇతరులనియా? ఇక ప్రమాణముల వినుడని శ్రుతి స్మృతులలో ప్రమాణము నుద్ఘాటించెను. కొన్నింటిని పరిశీలించండి.

‘భూత్యైవ ప్రమదితవ్యమ్’

-యజుర్వేదము

‘త్రిపుండస్య చ ధారణః’

-అథర్వణము

‘నచ పున ర్వార్తత’-నారాయణోపనిషత్

‘వీరజా విపాస్మా’-భీమాగమ సూక్తి

‘స ఏష భస్మజ్యోతి’-మానవ పురాణ సూక్తి

-వం.చ-దీ.ప్ర-31, 32 పుటలు-

ఇత్యాది ప్రమాణములనకేకములనుదాహరించి భస్మ దారణము పై దిక్మేయని నిరూపించెను. దీనిని బట్టి పాత్కురికి సోమనాథుడు ఈ శాస్త్ర ప్రమాణములనెంత వరిశోధించి పట్టినాడో ఆశ్చర్యము కలుగును.

2 (బి) రుద్రాక్ష మహిమ :

ఇట్లు రుద్రాక్ష మహిమను గుతించియు కృతి ప్రమాణమును వరించెను.

'ఏతాని రుద్రాక్షాణి' - యజుర్వేదము

'రుద్రాక్ష ధరఖ్యచిహ్' - లింగమత్యు పురాణములు

- పం. చ. ది. వ 9 - 42 పుట -

ఇంత మాత్రమే కాక రుద్రాక్ష బూషణుడుగా శివుడు వరింపబడెననియు చెప్పి రౌద్ర మంత్రములో వెలసిన పంచాక్షరీ విద్యను రుద్రాక్షమును ధరించి పఠించవలయునని శాస్త్ర ప్రమాణము అని చెప్పెను.

2 (సి) పాదోదక మహిమ :

'అథాతో మహా దేవస్య'

'వరం పాదోదక విధిః'

'నయం మే శిరస్య భ్యర్కః'

ఋతగ్ సత్యం వరం హి హ్యయను

- పం. చ. ది. వ 9 - 46 పుట -

యజుర్వేద మంత్రమును ప్రమాణముగా నుడివెను. ఇంత మాత్రమే కాక పాదోదకము పురభిదమట, పాశజలహరమట, పాదోదకము త్రాగుటచే అకుచి శంకలేదు ఇంకా తొన్ని ప్రమాణములను వివరించుచు

'సర్వ మంగళ మాంగళ్యమ్'

సర్వ హావన పావనమ్'

సర్వ తీర్థ ఫలం సర్వః'

ప్రొప్యతే మూర్ధ్ని ధారణాత్'

- పం. చ. ది. వ 9 - 48 పుట -

అను ప్రమాణమును వివరించెను. శివ పాదాంబువు ఉత్పాత వ్యశమన మట, సర్వరోగ వ్యభేదనమట, మరియు ఇష్ట సాధ్య వ్యధాయకము కూడ!

2 (డి) లింగార్చన మహిమ :

లింగార్చన మహిమను గుఱించి శ్రాతస్మార్త విధులను శోధించి పండితయ్య ఇట్లనెను.

'ధ్యానా దర్శనా ధారణా దపి' అనగా లింగార్చన ధ్యానము చేత అర్చనము చేత ధారణము చేత చేయవలయునని అర్థము. విష్ణ్వాది దేవతలు, మునులు, సంసార తారకమైన శివపూజను వీరభక్తి స్థల చిత్తులయి నల్పిరి,

'మరుతో మర్జయంత'

'రుద్రయత్నే జనిమ చారు చిత్ర'

'నవాపి గుహ్యమ్'-అని వేద మంత్రములు.

విష్ణువు, బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు తమ తమ పదవులు హిందుటకు 'సుయజా యజా మహి' యని అర్చించినారు.

ఈశ్వరుణ్ణి ప్రవత్తి ఎందుకు వేడవలయును? కారణమును చెప్పెను.

'విర జాన లజం భస్మ'

'గృహీత్యా చాగ్నివో త్రిజమ్'

'సముద్ధూల్య సదాశార్యమ్'

'ప్రణీప త్యాత్మ విద్యయా'

'సంసార సాగరం ఘోరం'

'లంఘ యామ్యహ మోత్సవః'

-పం.చ ది.వర్-50 పుట-

అని గర్భగతుడైన అర్చకుడును తలచునట. ఈ ఘోర సంసార సాగర మును తరించుటకు ఒక్క ఈశ్వరార్చన తప్ప వేరు మార్గము లేదు. ఇది పునరావృత్తి మోచనమైన విద్య. దీని చేత పునర్జన్మము ఉండదు. ఈశ్వరునకు ఒక పువ్వును సమర్పించినచో ఆ పువ్వి జనని జరర కఠోర పిర రాటనము హరించుననిన 'నానా కుసుమము'లను సమర్పించు వాని కెంత పుణ్యము కలుగును? ఒక్క తుమ్మి పువ్వుతో పూజ చేసి విష్ణువు విష్ణుత్వమును దోగిణ పుష్పముల పూజ చేసి బ్రహ్మ బ్రహ్మత్వమును హిందిరి. శ్రీ వృక్ష దళములలో పూజించి శ్రీదేవి శ్రీత్వమును బడసినది.

2 (ఇ) లింగధారణ మహిమ :

ఇదియ ఋగ్వేదము నందు కలదని ఇట్లు చెప్పెను.

'అనుభవ రోగ భిదమ్'
 'అయం మే విశ్వ భేషజః'
 'అయం శివాభిమర్శనమ్'
 అయం మూతా అయం పితా
 అయం జీవాతు రాగమత్
 ఇదం తప వ్రస్పరణమ్'

-వం.చ.డి.వ.92 పుటలు-

యని చాటుచుండగా ముంజేతి కంకణమునకు దర్పణమెందులకు? ఈ ఋతు సంహిత గూఢ వేదాంతమయమయి యున్నది.

ఇక రుద్రో పనిషత్లో వ్రథమాను వాకము నందే

'యాతే రుద్రః
 శివా తనూ రఘోరా

అపాప కాశినీ'-యను మంత్ర భాగమున్నది వండితయ్య

'అపాప కాశినీ వపుః' అనుటకు వ్యాఖ్యానము చెప్పచున్నాడు.

'శుశ్రం తేన' అను మహాస్తోత్ర విన్యాసమునందు 'శిష్టాః ప్రసిద్ధా భగవ న్నపాప' అని చెప్పెను. అనగా భవుని భక్తులు శిష్టులు, ప్రసిద్ధులు, అపాపులు.

'మతస్త్వదీయా సపహాయ భక్తా
 అన్యా నశిష్టాః ఇతి నిశ్చిన్నోమి' అని చెప్పట వలన.

ఈ మహాస్తోత్ర సూక్తార్థమును బట్టి శివ భక్తులు పాపరహితులై ట్టె? అఘో రాంగుడైనట్టి అనగా మహా లింగమూర్తి యైనట్టి శివునితో అవివాభావ సంబంధము వలన అపాపు లందరిలోను అఘోరుడైన శివుడు ప్రకాశించు చుండును. కావున నిరంతర లింగ సహితులు పాప రహితలు.

2 (ఎఫ్) వ్రసాద మహిమ :

శివ వ్రసాద స్వీకారము వైదిక మార్గ మెట్లగును? అని ప్రశ్నింపగా వండితయ్య.

'అనర్థం మమ నై వేద్యమ్' అను అగమ వాక్యములకు అర్థము చెప్పుచున్నాడు. లింగార్పిత శేషము అగ్ని హోతునకు, పితృ దేవతా కార్యములకు వనిశి వచ్చునా? అని అడిగిన బ్రాహ్మణులకు నై వేద్య శబ్దమునకు అర్థ విచారణ చేసెను.

నై వేద్యము నానార్థ సూచి. దీనికి ముఖ్య గోఠార్థములను నిశ్చయింపజాలక రహస్యార్థమును ఎట్లు చెప్పగలము? నిర్మాల్యము షడ్విధమని అగమ ప్రమాణము. దేవస్వము, దేవతా ద్రవ్యము, నైవేద్యము, నివేదితము, చండ ద్రవ్యము మరియు బహిష్కృతము.

దేవస్వమునగా దేవుని సొమ్ము, భూములు, గ్రామములని అర్థము. దేవతా ద్రవ్యమునగా ధన ధాన్య వస్త్ర గోధన భూషణములు క్షత్ర ధ్వజాది వస్తువులు. నై వేద్యమనగా దేవుని కొఱకు సంకల్పితములై తోలుత శివున కల్పింపబడిన అన్న పానాదులు. అమర గణాది ప్రతిష్ఠితమయిన లింగముల నిర్మాల్యమునకు చండ ద్రవ్యమని పేరు. పూర్వ సంధ్యా సమర్పణ వేళలో మిగిలిన నిర్మాల్యమును బహిః క్షిప్తమందురు. అట్లు కాక ప్రాణ, రత్న, అచండ లింగములకు సమర్పించిన అన్న పానాదికములు నివేదితములు. ఇవి శరణులకు మిక్కిలి అర్హములు. అంత మాత్రమే గాక షడ్విధాహార సముదాయ జలపుష్ప ఆహారములు శివార్పితములు, చరాచర భూత జాల మంతయు శివమయమే, కనుక శివ ప్రసాద మనర్థమును వాక్యము మల దేహులకు, లోభ మానసులకు కూడవర్తింపదు. వాడు కూడ శివ నిర్మాల్య భక్షణము చేత వవిత్తులగురు అని వివరించి ప్రసాద సేవనము కూడ అర్చన, ధారణములతోఁ బాటు వీరశైవ వ్రత భాగమని సిద్ధాంతము జేసెను.

ఇట్టి శివపారమ్యముతో సంబంధముగల శివ పరీక్షకు నిలిచి కైలాస మరిగిన పురాతన, నూతన శివ భక్తుల కథలను పరిశీలింపవలయును.

బి (1) గురు భక్తికి సంబంధించిన కథలు :

గురు భక్తద్యు కథ తన గురువైన 'మల్లన' పాదముల నాశ్రయించి త్రిసంధ్యల సర్పించుచుండెను. పొరపాటున గురువుగారి పాదుకలను తన పాదములతో తగులుట చేత ఆ పాదమును భరింపలేక తన పాదముల బండించుకొనెను ఇది తెలిసి గురువు శిష్యుని పాదముల నతికించెను. హాయి గొల్పు గురువుగారి ఉన్నతాపనమునే కాదు బాధించు త్రిశూలవై గురునామ

ధ్యానముతో కూర్చుండి మిగిలిన శిష్యులకు లేని గురుభక్తిని నిరూపించిన కథ ఇది. (పురాతన ప్రకరణము) (పం. చ.)

గురు భక్తాండారి కథ :

ఇతడు గురు భక్తి పుణ్య సత్యముడు ఒక నాడు నగర వీధులలో తిరుగాడుచుండ భక్తురాలైన ఒక వేశ్య గాంచి ఆమె సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై ఆమెతో కూడుటకు నిశ్చయించుకొనెను. కాని ఆమె తిరస్కరించెను. విడువక వచ్చుచుండుటచే ప్రాథవతి కథలు చెప్పి మోక్షసాధనకు కృషి చేయమనెను. చివరకు నీ గురులింగము నాయింట నున్నాడని చెప్పగనే గురు భక్తాండారి వాప జ్ఞానమునకు శరీరమును ఖండ ఖండములుగా కొసికొనుటకు నిశ్చయించుకొనెను. కన్నుల పెరిచైచుకొనుచుండ గురు లింగము శిష్యులతో పాటు వచ్చి రక్షించెను. (పురాతన ప్రకరణము-పం.చ.)

బి (2) జంగమ భక్తి కథలు :

చిలు తొండవంబి లేక భక్త సిరియాలుబి కథ :

ఇది అందఱికి తెలిసిన కథ. జంగమార్చనకై కొడుకును చంపిన తల్లిదండ్రులకు సంబంధించినది. జంగమ దేవర కొడుకును పిలువమని ఆజ్ఞాపించెను. తల్లి పిలువగనే ఆహారముగా వండి వడ్డించిన కొడుకు బ్రతికి వచ్చెను.

(శివతత్వ సారము 400 వద్యము, బ.పు-చ.ఆ)

మడివాలు మాచయ్య కథ :

ఐదవ అధ్యాయమున తెలువబడినది. (శీ.సా 440 ప., బ.పు-చ.ఆ. వృషా ధివ శతకము, చెన్న బసవ పురాణము)

సంగమేశుని కథ :

జంగమ రూపమున వచ్చిన సంగమేశుడు బసవేశ్వరుని మూడవ కన్ను అడిగెను. బసవేశ్వరుడు ఆర్థము చూపింపగా అందులో సంగమేశునకు మూడవ కన్ను కనిపించెను. (బ.పు-వృషామా ఆశ్వాసము)

చొక్క నాయనారు :

జంగమార్చనలో వర్షము పోగొట్టుకొనగా ఆవదలో నుండి నక్కలను గుఱ్ఱములుగా మార్చెను. (బ.పు-త్వ-ఆ)

మిండ్ జంగమునకు బసవడు గంగాంబ ధరించిన చీతనిప్పించెను.

(బ.పు-త్వ.అ) బసవడు ముగ్ధ సంగయ్యను లంజరికమునకు పంపెను.

(బ.పు-త్వ.ఆ) జంగముడు కాపుకొనుటకు పాకను కాల్చిన తర్వాత కొన్ని చిత్తనములను కాల్చి ఆహారముగా నమర్పించిన దంగుళి మారయ్య కథ (బ.పు-చ.ఆ) వ్రాతనినము వేయి నుండి జంగముల నర్పించిన చిఱువులి కథ (బ.పు-చ.ఆ).

కన్నద బ్రహ్మయ్య కథ :

జంగమార్చనకై యితర మతస్థుల ఇండ్లను దోచుచుండెను. ఒక పర్యాయము బిజ్జుని భంజారము దోచెను. కన్నద బ్రహ్మయ్య కన్నము వేసిన చోట గోడ రాళ్లును, ఇసుకయు రత్నరాసులుగా మారిపోయెను.

(బ.పు-పం.ఆ, వృ.శ) జంగము పూజా నమయమున ముగ్గులు పెట్టుటకై ముత్యాల పొడిని కోరగా బసవన్న జొన్నల రాణిని ముత్యాలగావించెను. (బ.పు-వృ.ఆ).

దసరయ్య కథ :

జంగము వేషధారియైన మొండి చేతుల వానికి చేతులు మొలిపింప జేసి డాంబికులు సిగ్గు పడునట్లు చేసెను. (పండితారాధ్య చరిత్ర)

బి (3) లింగ భక్తి కథలు :

సురియ చౌడయ్య కథ :

లింగమూర్తి ప్రసాదము తినకున్న తల నఱుకు కొందునని చెప్పి శివునకు ఒక్కొక్క ముద్దను కత్తి చేత ధరియించి తినిపించిన శివ భక్తుడు. కటకమునకు చెందినవాడు (శి సా 423, బ.పు-పం.ఆ;వృ.శ 95 ప.)

దొంగలు ధరించిన వంకాయలను బసవణ్ణు లింగములుగా జేసెను.

(బ.పు-వృ.ఆ) కళ్యాణ కటకమునందు లింగాభిషేకము నీరుపారగా బురుద అయ్యెను. ఒక గొల్లెత జారివడ బోవుచు 'బసవన్న' రక్షింపుమనెను. బిజ్జులుని సభలోనున్న బసవన్న అచ్చట నుండియే ఆమెను కాపాడెను. (బ.పు-వృ.ఆ).

శివుడు తన హృదయమున సిద్ధరామయ్యకు బసవని చూపించిన కథ (బ.పు.ద్వి.ఆ) లింగపూజా సమయమున అపచారము గావించి భార్యను వదలి పెట్టిన నక్క నైనారు కథ (బ.పు.త్వ.ఆ) లింగమూర్తిని కన్న కొడుకుగా నాడించిన బెజ్జ మహాదేవి కథ (బ.పు.త్వ.ఆ) శివుడు భక్తుడైన వెట్టివాని వేషమున పిట్టవ్వకు తట్టలు మోసిన కథ (బ.పు.చ.ఆ)

ఏలేశు కేతయ్య కథ :

అన్ని జంతువులను లింగ సన్నిహితులుగా జేసిన భక్తుడు. వర మతస్థులు కొలమును, ఇంట ధావ్యమును నాశనము జేసిరి. అయినను లింగ భక్తి కలిగియుండుటచే విత్తనములు వేయకయే హితమును వండించెను. (బ.పు.ప.ఆ)

సవరద నాచయ్య :

ఇతని భార్యకు ఇద్దరు కవలలు ఉదయించిరి. లింగము లేక వుట్టిన ఒక కొడుకును నిర్దాక్షిణ్యముగా పారవై చెను. (బ.పు.స.ఆ).

శివుడు విషము త్రాగినాడని, ఎట్లు బ్రతుకునని బాధపడి ఘన జలాంతరమున ప్రాణములు చాలించుటకెత్పించిన రుద్ర పశపతి కథ. శివుడు కల్గిన వాయు దోష నివారణకు సర్వము అర్పించిన నాట్యనమ్మిత్తండి కథ. శివుని నవ్వింపుటయే ధ్యేయముగా పెట్టుకొనిన కళియంబనయనారు కథలు బసవ పురాణమున తృతీయా శ్వాసములో గలవు. శివునిచే నిత్యము మోడను గొనుచుండు చిఱుత్తాణయనుని కథ (బ.పు.చ.ఆ)

బి (4) పాదోదక మహిమ కథలు :

మోశగ మారయ్య కథ :

జంగముల పాదోదకముతో కట్టెలను బంగారు కడ్డీలుగా మార్చెను. (బ.పు; పం.ఆ వృ.శ. 8,7. వద్యము) ఐదవ అధ్యాయమున ఈ కథ వివరింపబడినది.

సామవేది కథ :

యజ్ఞము చేయు సమయామున అంత్యజుని రూపములో వచ్చిత శివుని కొలిచి తరించెను. ఆ పాదములు కడిగిన నీటిని పాదోదకమనియు, అంబి

కాధవుడు నీటియందు కానబడుటచే లింగోదకమనియు, శివుడు ప్రసన్న దృష్టితోఁ జూచుటచే ప్రసాదోకమనియు త్రివిధంబు. (వండితారాధ్య చరిత్ర దీక్షాపరకణము)

బి (5) ప్రసాద మహిమ కథలు :

మాదర చెన్నయ్య కథ :

నిత్యము 'అంబలి'ని శివునకు నైవేద్యముగా సమర్పించి ముక్తి పొందెను, (శి.సా. 419 వద్యము, వృ.శ-89 వద్యము)

శివ ప్రసాదమును ఇతరులు భుజింపరాదు. ప్రసాద మహిమ తెలుపుటకై బసవేశ్వరుడు విషము త్రాగిన కథ (శి.సా. 423. వద్యము, బ.పు-సప్తమాశ్వాసము) శిష్యులను పరీక్షించుటకై ఆది శంకరాచార్యులు విషము త్రాగుట ఇటువంటి రూపమే.

శివార్చనకు పుష్పములు కోయుచు నదిలో కాలుజారి పడిపోగా శివుడు రక్షించిన తిరు చిట్టంబలుని కథ. (బ.పు-ద్వితీయా శ్వాసము).

నిమ్మవ్వ కథ :

శివ ప్రసాదమును తిన్నందుకు కొడుకును చంపెను. తిరిగి పొందుటకు ఇష్టపడలేదు. (బ.పు-చ.అ) ఈ కథ తొమ్మిదవ ఆధ్యాయమున వివరింపబడినది గొడగూచి కథ :

నిత్యము లింగమునకు పాలు సమర్పించుచుండెను. గొడగూచిని కరుణింప లింగము చేయిసాచి పాలుగ్రోలుట తప్పనినరి. తండ్రి సత్యమును తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించగా లింగము గొడగూచిని లోనికి తీసికొనెను. అమ్మాయిని పట్టుకోపోగా జడ మాత్రమే దొరికెను. (బ.పు-త్ప అ)

దీవద కళియారు కథ :

నూనెతో దీవముల వెలిగించు ప్రవతము కలవాడు. ఒక రోజు నూనె లభింపక పోగా జడను వత్తులుగా జుట్టి వెలిగించుకొనెను. (బ.పు-త్పఅ) ఇటువంటిదే కడమల నంబి కథ (బ.పు-చ.అ) చందనము, గుగ్గిలము, బియ్యపు ఆహారమును అర్పించు ప్రవతము కలిగి అవి లభింపక పోవుటచే అత్కార్పణమునకు సిద్ధపడిన ఎఱుమూర్తి నై నారు. గుగ్గిలు కళయారు,

అరివాళునైనారు కథలు (బ.పు చ ఆ) లో గలవు.

అడి భర్తుని కథ :

ఇతడు చేపలను వట్టును. మొట్ట మొదట లభించిన మత్స్యమును శివ ప్రసాదముగా నదిలో వదలి పెట్టుచుండెను. ఒక రోజు స్వర్ణమత్స్యము లభింప దానిని వదలి పెట్టెను. ఇంక చేపలు లభింపలేదు. రోజు అట్టి జరుగు చుండ శివుడు ప్రత్యక్షమయ్యెను. దీనిని ఐదవ ఆధ్యాయమున వివరించితిని.

అరియమ కథ :

ఇతడు బ్రాహ్మణునకు అన్నము పెట్టెను. బ్రాహ్మణుడు ఒక మెతకు క్రింద వడుటచే అన్య దైవమును స్మరించెను. తోడనే అరియమ భూసురుని పొట్ట వ, చెప్పెను. రాజు అరియమును శిక్షించుటకు ఆజ్ఞాపించెను. లింగము తన గర్భమును తెరచి లోనికి తీసికొనెను. భటులు ఆతనిని లాగగా కట్టు బట్టమూరెడు వైకి వచ్చెను. (శిసా 412 పద్యము, బ.పు-ష,ఆ,వృ.శ 100 పద్యము) ఇటువంటి ప్రసాద మహిమ కథలు గొప్పూర్ బిబ్బ బాచయ్య కథ, శ్యవచయ్య (మాంసము వంశువాడు (కథ) బ.పు./సప్తా శ్యాసము) లు గలవు.

ఘంటా కర్తుని కథ :

శివ నిర్మాల్యమయిన పుషమకరందము నాకర్షించిన సూర్యుని కుష్టరు జాపీడితునిగా శపించెను. భీతుడు ప్రసాద పుష్పోదరంబువగల కీటకంము శిరమును భక్షింపు చుండినను తలవై ధరించిన కథ (పండితారాధ్య-చరిత్ర) దీక్షా ప్రకరణము.)

దుర్వాసుని కథ :

శివ ప్రసాద ఆవశేషమును భుజించి మిగిలిన దానిని సర్వాంగములకు అలుము కొనుమని దుర్వాసుడు త్రీకృష్టునా జ్ఞాపించెను. ఆ కృష్టుడు శరీ రంమునకు పూసికొని అరుకాళ్లను తృణీకరించెను. తోడనే దుర్వాసుడు త్రీ కృష్టుని శపించెను. (పం,చ) దీ.వృ)

షోరెండ్ల సూరసాని కథ :

ఈ కథ తొమ్మిదవ ఆధ్యాయములో వివరించబడినది.

తిరునాళ్లప్పొవ కథ :

ఇతడు శివ భక్తుడు. పండ్రెండు సంవత్సరముల పాటు బెనుమెట్ట పురి అభవుని దర్శింప ప్రయత్నించెను. యజమాని అనుమతివ్యగా భక్తుని కడుజించి మోక్షమును ప్రసాదించెను. (పం.చ-దీక్షా ప్రకరణము)

శ్వేతుని కథ :

చిత్రముయినది. నేల జారిన ఒక్క పువ్వుమునే శివార్చితము చేసి నందులకు ఒక్క రోజు స్వర్గ సుఖములు హిందులకు యుత్పించెను. ఇటు వంటిదే ఓహితుని కథ. (పం.చ-పు.వృ)

బి (6) విభూతి రుద్రాక్షల మహిమ :

ముసడి చౌడయ్య కథ :

శివునకు ముసిడి వండ్లను ప్రసాదముగా సమర్పించి భుజించెను. భస్మము చల్లి చనిపోయిన వృద్ధ శివ భక్తుని, సమాధిచేసిన ఎద్దును, చని పోయిన బాలికను బ్రతికించెను. (శి.సా. 41వ వద్యము) (బ.పు-పం.అ) (వృ.శ-89 వ)

ఎబాధి నాథుని కథ :

ఇతడు ఏలూరి నివాసి. విభూతి రుద్రాక్షలను ధరించిన వారిని సేవింపు నియమము. భావి యగు సేనాధిపతి ధరించిరాగా వానిని సంహరించెను. ఇటువంటి మహిమలు గలవే చేదివల్లభుని కథ, కరయూరిచోడుని కథ. విభూతి రుద్రాక్షలు ధరించినవాడు తమ సేవకుడైనను పాదములు కడుగుమండ నీరుపోయకుడిన భార్య రెండు చేతులను ఖండించిన కళియంబనైనారు కథ. (బ.పు-చ.అ) ఇటువంటిదే ఇరువదాండారి కథ. ఈ కథ ఐదవ అధ్యాయములో వివరింపబడినది. విభూతి నీళ్లతో జైనులు కాల్చిన మట్టి చెట్టును బ్రతికించిన కోపూరి బ్రహ్మయ్య కథ. (బ.పు-చ.అ).

బెలిదేవి వేమనారాఘ్యుని కథ :

అల్పాయుస్కుడై మరణించిన రాకుమారుని భక్తుల పాదోదకము, ధూళి విభూతితో బ్రతికించెను. (పం.చ-పు.వృ.420-446) ఇటువంటిదే కదిరె రేమయ్య కథ (పం.చ-పు.వృ.467-475).

చేటల వేమయ్య కథ :

సిద్ధుని రస ఘటికన్న తన నుదుటి విభూతిచే మిన్నగా గావించి విభూతి ఘటికును సిద్ధున కెచ్చెను. (వం.చ-పు పృ 47549)

ఇంత వరకు వివరించిన కథలు అష్టావరణముల మహాత్మ్యమునకు ఉద్దేశించినవి. ఇక గణాచారమునకు సంబంధించిన కొన్ని రూపములను పరిశీలించము.

బి (7) హర భక్తుల కోర్కెలు తీర్చునవి :

మొఱుటద వంకయ్య కథ :

హర భక్తుల కోర్కెలను తీర్చు నియమము కలవాడు. అర్ధరాత్రి వచ్చినను సరియే. గొడ్డుటావును పితికి హర భక్తులకు పాలు ఇచ్చెను. (శి.సా-402 పద్యము, బ.పు-ద్వి.ఆ, వృ.శ-97 పద్యము)

శివ భక్తిహీనుడైన కొడుకు గర్భములో నుండగా వానిని వెడలించిన కొట్టరువు చోడుని కథ (బ.పు.చ.ఆ) గర్వించిన సిరియాళుని, శివుని కూడ వెలివెట్టిన హలాయుధుని కథ (శి.సా-487 పద్యము: బ.పు.చ.ఆ,వృ,శ-99వ)

కలకేత బ్రహ్మయ్య కథ :

కలకేతఅనగా వస్తువును కల్పించు విద్య, దుగ్గశవ్య క్షుతుడు కోరగనే మూడు పుట్ల ధాన్యమును ఇచ్చెను. (బ.పు.పంచ ఆ) తనగుదియను రాళ్ల పోగునకు తాకించి ధనరాశిగా మార్చి తీసికొని హిమ్మనెను. (వృ.శ-88 పద్యము)

బి (8) శివనింద సంబంధి :

శివ నింద విన్నతోడనే భవాని తన శరీరమును యోగాగ్నికి సమర్పించెను. చివరకు శివునిలో అర్థాంగమును పొందెను. (శి.సా-393 ప) వ్యాసునిపామని కథ ఇటువంటిదే (శి.సా-394 ప) శివపూజకు పుష్పములు కోయుచుండగా అట్టి భక్తుని చంపజూచిన చోడ (చేది) రాజు ఏనుగును చంపి బ్రతికించిన ఇరుదత్తుని (ఇరువదాండాది) కథ (శి.సా-439 ప)

మావటిని చంపి నిష్కారణముగ తనను చంపి జూచిన ఏనుగును చంపిన బాపూరి బ్రహ్మయ్య కథ (శి.సా-441; బ.పు.చ.ఆ)

వీరశైవ సాహిత్యము - సమతా దృక్పథము

శివ పూజకు సిద్ధము చేసిన పూలను వాపన చూచినందులకు భార్య చేతిను ఖండించిన నరసింగ నాయనాడు కథ (బ.పు.చ.ఆ) రాజ్య మొల్లకు దాల్చిన తిరుపాలుని కథ, తిరునావకపు రీతిని గొల్చిన కిరుకుర్వి కథ తాను శివుని కొల్చిన తిరుమూలుని కథలు బసవప్పరాణములో చతుర్థామున గలవు. ఒడయనంటి అహంకారమును పోగొట్టిన కలికామదేవుని (బ.పు.చ.ఆ)

1) శీవరాత్రి మహాత్యమునకు సంబంధి :

మిండ నాయనారు కథ :

వండ్రొండు సంవత్సరములు కియమము సల్పిన భక్తుడు. అతనింట ఒడయనంటి వాల్మీకేశులు పారిపోయిరి. (బ.పు.చ)

అదేపు బావయ్య కథ :

ప్రతి శివరాత్రికి సోమనాథుని సేవించుచుండెను. బిజ్జలుడు కోవ సారాష్ట్రమున కేగుమనెను. ప్రతిహారి రూపమున సోమనాథులే వచ్చియును లభింపజేయగా కటకమున పూర్వపు గుడిసానములో సోమనాథునకు ధ్వాలయము కట్టించెను. (బ.పు.ష.ఆ)

2) హీనతులజలు హర భక్తులయిన గొప్పవారు :

మాదర దూడయ్య శివభక్తుడు. అతడు స్నానము చేసిన నీరు యింటి దర నిలిచి బురద అయ్యెను. ఆ బురదలో పొర్లిన బ్రాహ్మణుడు తేజో వుడయ్యెను. ఇటువంటిదే బానస భీమయ్య కథ. గుడ్లవ్వ కథ మదవ ఆధ్యాయములో పరిశీలించబడినది. (బ.పు. సప్తమాశ్వాసము)

అష్టావరణముల ప్రాధాన్యత కలిగి వరమత ఖండనకు లోడ్పడిన ముఱను గలవు.

1) చైదిక మత నిరసన :

శివ భోగయ్య కథ :

ఇతడు బ్రాహ్మణుడు. ఒక శివభక్తునకు పెయ్య మాంసమును వండి అగ్రహారములోని బ్రాహ్మణులు దూషించిరి. అతనితో ఊరిలోని

లింగములు వెళ్ళిపోయెను, ఈ కథ బదవ ఆధ్యాయమున వివరింపబడినది.

శీ.సా-418, 485 వద్యములు : బ.పు-వ,ఆ]

కల్పిదేవయ్య కథ :

ఇంకా చిత్రమయినది. హా విన హల్లినివాసి పాము కరచిన వానిని బ్రతికించుటకు బ్రాహ్మణుడు ముట్టిన బిందెను పాతిపెట్టి క్రొత్త బిందెతో అర్ఘ్యము తెచ్చి బ్రతికించెను. మహాకాళము అనుసారమేయముతో పేడమును వర్ణింపజేసెను. (బ.పు-న.ఆ; వృ.శ-98 వద్యము) ఇటువంటిదే జగదేవ గండనాయకుని కథ. వైశ్యులు దూషింపగా కుంచములను లింగము జేసిన వల్లైశ మల్లయ్య కథ. (బ.పు-వృ.ఆ)

(12) బౌద్ధమత ఖండన :

లింగశంకురుని కథ :

శివభక్తి కలిగి వీరహామములో తలను కోసివేల్చుచుండెను. తలను తిరిగి పొందుట తప్పనిసరి. ఒక రాత్రి కలలో బౌద్ధుడు కనిపింపగా శ్రై లములోని హటకేశ్వరము వద్ద పెన్నముపై కూర్చుండెను (శీ.సా- 498; బ.పు-ష.ఆ)

(13) జైన మత ఖండన :

లిలకవ్య కథ :

చిత్రమైన కథ. భర్త శివభక్తుడుకాడు. ఆతనిని రోసి శివాలయము చేరెను. భర్త వెంట పడగా శివుడు ఆమెను రక్షించుటకు పురుషునిగా మార్చెను. (శీ.సా-417 వద్యము) జైనుడైన భర్త శిక్షింపగా ఇల్లువెడలెను క్షి నాలయమునట కొనిపోగా క్షీర్ణంకరుల విగ్రహములు లింగములయ్యెను ఈ పై జకవ్య కథ తొమ్మిదవ అధ్యాయమున వివరింపబడినది. (శీ.సా-422 వద్యము; బ.పు, ష,ఆ]

లికాంత రామయ్య కథ :

చెప్పబు విశువక శివాలయము సొచ్చిన జైనుని శిరమును తెగ వ్రేసెను. జాత్యంధుడయిన ఇరత్తాండి చెరువు నుండి నీరు తెచ్చి అభిషే కించిన కథ మరియు పోమన్న కథలు పార్వతిదేవి పాలు తాగిన పిళ్ళ

నైనారు జినరాజు పుండు మాన్పిన కథ, రాళ్ళతో శివుని పూజించిన సాంఖ్య తొండని కథ, నిడుమారుడు, నమినంది హిరియ నాచయ్య కథలు కూడ (బ.పు.ష.అ) కలవు.

బి (14) వైష్ణవ మత ఖండన :

శంకర దాసయ్య కథ :

జంగమార్పన తత్పరుడు. శివుడాతనికి మూడవ కన్ను అనుగ్రహించెను. జగదేకమల్లుడు ప్రతిష్ఠించిన విష్ణు ప్రతిమను భగ్గుము జేసెను. (శి.సా-421 ప; బ.పు-ష.అ) (వృ.శ-80 ప)

శివలెంక మంచన కాశితో శివునకు వడివ్రేళ్ళు సమర్పించి మరల పొందుచుండెను. పర సమయుల జయించి విష్ణువుచే విశ్వనాథునకు ప్రమోక్షించెను. (బ.పు-ష.అ)

డోహర కక్కయ్య కథ :

విష్ణువే గొప్పయని జెప్పిన పురాణ భట్టు తల తఱిగి పొట్టలో పెట్టెను. కక్కయ్య ప్రసాదము స్వీకరించుచు బనవేశ్వరుని అక్క నాగాంబికకు చెన్న బనవేశ్వరు కొడుకుగా జనించెను (బ.పు-స.అ) (వృ.శ-94 ప.) ఐదవ అధ్యాయమున వివరింపబడినది.

బి (15) కాలవాద ఖండన :

ఆరు వందల సంవత్సరములు జీవించిన సకలేశు మాడి రాజయ్య కథ (శి.సా-422 వద్యము, బ.పు-తృ.అ).

ఇవి కాక భక్తికి సంబంధించిన కథలు గలవు. వానిని క్లుప్తముగా చెప్పినాడను.

శివరత్నాని తండ్రిని చంపిన చండీశుడు (శీసా-391 ప.) శివుని పొదములకు కన్నుల నర్పించి సుదర్శన చక్రమును పొందిన అచ్యుతుడు (శీసా-92 ప) కన్నుల నర్పించిన కన్నప్ప శీసా-424 ప తలల తఱిగి పూజించి దేవేంద్ర పదవి పొందిన రావణాసురుడు శీసా-395 ప ఇటువంటి వాడే జంబూరి మహాకాళయ్య (శీ.సా-401 ప.) చేతుల నర్పించి పొందిన బాణుడు (శీ.సా-396 ప.) గొతీయపాలు శివునిపై విడకులుచుండ నిష్కరము

లాడిన తండ్రిని చంపిన కాటకోటడు (శ్రి.సా 488-బ.పు.వ.౧.౨) హుంగతలో సోమవారము రెండు కన్నులు సమర్పించి తిరిగి పొందిన శివనాగయ్య (శ్రి.సా-399) బసవేశ్వరుడు ఇతని ప్రవేశము చిదిమి అమృతమును కురిపించెను. తల నర్పించి మూడు నాళ్లకు పొందిన గోవిందుడు (శ్రి.సా-402, 403) ప్రకాశిత భక్తితో కైలాసమున కరిగిన వరగొండ చక్రవర్తి (శ్రి.సా-404 ప.) శివలింగముతో కూడిన ఒడయపిళ్ళె (శ్రి.సా-405 ప.) నివృత్తులను చీర ముడిచిన శ్రీపతి పండితుడు (శ్రి.సా 406 ప.) ఆరవ అధ్యాయములో చూడనగును. తంబికథ (శ్రి.సా-407 ప.) శివుని నమ్మి పిలువగా 'ఓ' యని పల్కించిన కిన్నెర బ్రహ్మయ్య (శ్రి.సా-408 ప.) బ.పు.వం.౨ వృశ-82 ప, పండితారాధ్య చరిత్ర (మలయరాజు (శ్రి.సా-409 ప.) హుళీలాస్తవముతో కైలాస పరగిన ఉద్భటుడు శ్రి.సా-410 ప.) కడవలు చరచగా శివుడు నాట్యమాడెను. కుమ్మర గుండయ్య (శ్రి.సా_411 ప.) ఒక పర్యాయము భర్తపై భార్యకు ఆనుమానము కలిగెను. కప్పెర నిచ్చి వారినిద్దరిని శివుడు కలిపెను. (బ.పు.వ-౨) వేశ్య తన వీపున వక్షస్థలమును ఆశ్చి ఉండగా 36 క్లోకములతో శివుని సంస్తుతి చేసి ఎల్లరు కైలాసమున కరిగిన మల్లాణుని కథ (శ్రి.సా-415 ప.) పం.చ.) అంజన (శ్రి.సా_425 ప.) మృగములను జంపి శివ లోకమున కంపిన తెలుగు జొమ్మయ్య (శ్రి.సా-426 ప, బ.పు.వం.౨) పసిడి వాన కురిపించిన కరికాల చోడుడు (శ్రి సా 427 ప) గుగ్గులు మహిమ జూపిన ఓహికుని కథ (శ్రి.సా.430 ప, పండి.చ. (పాండ్యుడు (శ్రి.సా_434 ప.) భక్తితో పాడుచు వేలి తాళములతో కైలాసమేగిన శంకరుడు (శ్రి సా-435 ప.) పంథమున గుఱ్ఱముల, సతుల, పరిజనములతో కైలాసమరిగిన కుమారపాల ఘూర్జురుడు (శ్రి.సా_437, పం.చ) శివునాడించిన చేరమ చక్రవర్తి (శ్రి.సా-443 కన్నడు జమ్మయ్య (శ్రి,సా_444 ప,) వీరచోడుడు (శ,సా-479 ప,) విక్రమ చోడ మహారాజు నిర్మించిన బంగారు గుడి కంటె మిన్నగా రత్నములతో నిర్మించిన పూసల నాయనారు (బ.పు.చ.౨).

ఈ రూపమలన్నియు భిన్న మార్గములలో రచించబడినను కేంద్ర బిందువైన శివ భక్తి ఎల్లరకు సమానము. ఇది అందరికి సంబంధించిన సమతా గుణము. ఇక వీని నిర్వహణ ఎట్టిదో పరిశీలించవలయును,

సి. నిర్వహణము :

పొల్కురికి సోమనాథుడు వీరశైవతత్త్వమును ప్రతిపాదించు సూత్రములను వండితారాధ్య చరిత్రయందును తన్నిరూపకమగు కథలను బసవ పురాణమునను గ్రహించెనని స్థూలముగ చెప్ప వచ్చును. వృషాధిపక శతకమునందును వై రెండు గ్రంథములలోని కథలు స్మరింపబడియున్నవి. శివతత్త్వసారము నందు శైవమతాచార వై భవము కీర్తింపబడియే యున్నది. బసవను కథా పూర్వక దృష్టాంతములతో పురాతన భక్తుల మహిమలను కీర్తించుట ద్వారా సోమేన వస్తు రూప సమన్వయమును సాధించెను. ఇదియే నిర్వహణము.

ఇచ్చట సోమన గ్రహించిన భాషను గుఱించి, ఛందమును గుఱించి, శిల్పమును గుఱించి ప్రస్తావించుట అవసరము. రూపములను అంశము క్రింద ఇవన్నియు వచ్చును. దీనిని గుఱించి పూర్వోపరిశోధకులు ప్రస్తావించియున్నాడు. బసవను మరికొంత చర్చింపవలయును.

సి (1) జాను తెనుగు :

వృషాధిప శతకమునందు 'బలుపొడ తోలు చీరయును పావవెసెనల్ గిలుపారు కన్ను' అరువది రెండవ పద్యమునందు గల భాషను జాను తెనుగు గందరు. ఇక బసవ పురాణమున

“ఉరుతర గద్య వద్యోక్తుల కంఠె
సరసమై పరగిన జనుఁ దెనుంగు”

యని వివరించి

-వృ.అ, పుట-8-

'అల్పాక్షరముల ననల్పార్థ రచన' చేయుటయే. తివేకమని గ్రహించెను. 'జాను తెనుగు విశేష ప్రసన్నత (పం.చ1. ; భాగము-18 పుట) కూర్చును. ఔద్ధ, జై న కవుల పాకృత భాషాభిమానము దీనికి నేపథ్యమున మాతృకగా నున్నది. ప్రజా సామాన్యమునకు అర్థమగునట్లు చెప్పుటయే జై న, ఔద్ధులు పెట్టిన భిక్ష. - - కన్నడ శివశరణులు కూడ తమ వచనములను అతిసులభమగు భాషయందే రచించిరి. బసవని భాషయెటువంటిదో సోమన భాషయు అట్టిదే. ఆధునిక కవిభాష వంటిది. ఇందు ఉద్రేకము తప్ప రసస్థితి లేదు. కనుక శబ్దము ఒక ప్రవాహముగా దూకుచు వచ్చుట గమనింపవచ్చును. అభ్యుదయ విప్లవ కవిత్వము వ్రాయుచున్నవారు కూడ ఇట్టి జక వల్లవిని

లేదా పాద భాగమును పునరుక్తి చేయుట గమనింపవచ్చును.

'కాపురే: జంగమ ప్రాణలీన!
'నల్లవో: జంగ మావవరత ప్రాణ!'

-పం.చ.దీక్షా ప్రకరణము-246 పుట

'మరో ప్రపంచం
మరో ప్రపంచం
వీలించింది!'

ఇట్లు పునరుక్తి చేయుట వలన శ్లోతలో భావము గాఢముగా నాటుకొనును.

తర్వాత నిరలంకారముగ భాషయుండుట కూడ ఉద్యమ లక్షణమే:

'తొలి కోడి కనువిచ్చి-నిలిచిమైవెంచి
'కొక్కోరోకుఱ్ఱని' కూసినది.

-బ.పు.-

'కల్లినాథుని చేతి కరవాలమనంగ.
'కల్లినాథుని పీఠ కర్ణిక యనంగ'

-పం చ దీక్షా పృ.246-పుట-

సాధారణముగ సోమన రచన ఉపమ కాని, ఉత్ప్రేక్ష కాని మాలగా కాని నుండ నుండుము.

ఇట్లు ఉపమను అనువమంబుగాఁ జెప్పట జానపద కాళికారుల లక్షణము బుఱ్ఱ కథలయందు ఈశైలియున్నది.

సోమనాథుడు కావ్యకళలను గుఱించి ఇంకమ చాల విషయాములు వివరించెను. సత్కృత్యునిగా తొమ్మిది రసములు, అష్టాదశ వర్ణములు, ముప్పదియారు అలంకారములు, దెబ్బది రెండు భావములు ఉండవలయునని పండితారాధ్య చరిత్రలోఁ జెప్పెను.

'జాతులు రచనా ప్రణాళితులు గావ్య
నీతులు రీతులు నేతులుటంగ'

-పండి.చ.దీక్షా ప్ర. పుట-19-

వీర కవులు కొనియాడునట్లుగా కవిత్వముండ వలయునని చెప్పెను, సోమన రచనయందు పౌరాణికమే తప్ప ప్రబంధ శీల్పము లేదు "రచన నన్నయ భాషకు సమీపముగా నుండువని" డాక్టరు హెచ్.యస్. బ్రహ్మానంద పేర్కొనినారు.

ఇట్లే తన కావ్య కళాప్రాధి యెట్టివో చెప్పచున్నాడు.

"పటు గద్య పద్య ప్రబంధ సామ్యముగఁ గావ్య కళా ప్రాధి గల్పింతు"

-వండి.చ-డి.వ.9.20 పుట-

నని చివరకు 'తిన్నని సూక్తుల' ద్వీపద రచింతుననెను.

తిన్నని సూక్తులనగా అందరును అర్థము చేసికొనునట్టి నిరలంకార ములైన, ఆప్త వాక్యశైలిలోనని యర్థము. డా॥ చిలుకూరు నారాయణరావు గారు సోముని నవీన గుణములను ఇట్లు గ్రహించినారు అవి ఇరువది ఐదు. వానిని సంగ్రహించి మనము ఇట్లు చెప్పవచ్చును.

1. కథా వస్తువులో కొత్త దనము.
2. శుభ్రత, స్మృతి వాక్యములను సంధించుట.
3. అలంకారముల సంయమనముతో వాడుట.
4. ద్వీపదను కావ్యోపయోగిగా మార్చుట.

సీ (2) ఛందోవరణము :

ఇది ఒక గంభీర విషయము. ద్వీపదకు గానయోగ్యతయున్నది. మాత్రా ఛందస్సు కావున భిన్న రీతులలో విలువ వచ్చును. దీని నాధారముగ ద్వీపదను నన్నయ్య, తిక్కన, శ్రీనాథ సాచన సోముని వలె అనంత శయ్యలందు నడిపించుటకవకాశము దొరికినది. ఎట్లు నడిపించినను ద్వీపదను ఉద్యమ ప్రవార ఛందస్సుగా స్వీకరించినాడు తప్ప శీల్పము కొఱకు కాదు. సోమనాథుని హాస్య రస ఖోషణ, వ్యాకరణ ఉల్లంఘన విషయము కూడ పునరాలోచింప తగినవి. జనుల వ్యవహారమును, వలుకుబడి, మాందలిక పదజాలమును ఆయన యథాతథముగ నిక్షిప్తము చేసెను. కనుక సామాజిక వాస్తవికత సోమన రచనలో ప్రధానమైన అంశమని

గుర్తింప వచ్చును. సమతాదృశ్యకృతమునకు ఈ వస్తు రూపములు మిక్కిలి నహకరించినవి.

చివరగా తక్కిన రచనలను గుఱించి ఒక మాట చెప్పవలయును. సర్వేశ్వర శతకము ప్రాబంధిక శైలిలో వ్రాసినది తప్ప సోమన రచనల వలె మతోద్యమ ప్రేరణతో వ్రాసినది కాదు. కనుక దానియందలి రూపము ప్రజా సామాన్య సంగ్రాహ్యము కాదు. ఒక్క ప్రభులింగ లీల మాత్రమే మరల ద్విపదలో వ్రాసినది. కాని అందు కూడ సోమన రచనలోని ప్రాచీన ప్రసన్నత లేదు.

పాల్కురికి సోమనాథుని శైలిని ఎవరును అనుకరించక పోవుట ఆ శైలి ఆయన తోడనే అంతరించుట వీరశైవ ఉద్యమ గతికి ప్రతి బింబముగా నున్నది. వీరశైవము తక్కిన వైదిక హైందవ సంప్రదానాల్లో చాల వఱకు మిశ్రితమైగా సోమన నిర్వహించిన ద్విపద కావ్యశైలి కూడ అతనితోనే అస్తమించినది. తర్వాత కవులు కూడ సోమనను స్మరించినవారు కాదు. మన దేశములో వైదిక మతము తాకిడికి తాళలేక విఫలములైన అనేక ప్రజా ఉద్యమముల వలె మార్గశైలి ముందు సోమన శైలి రాహుగ్రస్తముగా మిగిలిపోయినది.

ఆధునిక యుగముననే అభ్యుదయ విప్లవ వాదులు శివ కవులను జేమనను, గేయ కవులను ప్రకాశములోనికి తెచ్చిరి. “మీదు మిక్కిలి నన్నయ్య కొరిన ‘జగద్గీతము’ కన్న శివ కవుల ‘జగద్గీత’ దృష్టియే మేలని” కె. వి. రమణాచారి ప్రతిపాదించాడు. ఇప్పుడిప్పుడే పాల్కురికి సోమన కవిత్వమును గుఱించి విశ్లేషణ మొదలయినది. ఇంత వఱకు వీరశైవ కవులను దేశీ వాఙ్మయమును, జన జీవితమును, జానిపద కళా రూపములను ఆచార వ్యవహారములను లిఖితము చేసిని వారుగానే పరిశోధకులు గుర్తించుచు వచ్చిరి. కాని శైవ కవి ఇట్లు చేయుటకు తత్వ దృష్టి కారణమని గుర్తించుట జరుగలేదు.

శైవునకు ప్రపంచమంతయు శివమయమే. పండితయ్య చెప్పినట్లు “చరా చర జగత్తంతయు సత్యము, ఏదియు మిథ్య కాదు”. కనుకనే సోమనాథులు లోకము పంతయు తమ కావ్యములందు నిబంధించిరి. ఇదియే వీరశైవ కవుల వస్తు రూప నిర్వహణ ప్రక్రియ.

వీరశైవ సాహిత్యములో కనిపించే జనసంస్కృతి :

(వీరశైవ మత తత్త్వము ఒక నూతన సంఘ వ్యవస్థకు పునాదులు వేసినది. క్రొత్తగా రూప కల్పన జేసిన ఒక ఆదర్శ సమాజమునకు వీర శైవ సాహిత్యము దర్పణము వట్టినది.

ఆనాటి సమాజములోని జన సంస్కృతి ఈత్యుష్టమైనది. అందలి విభాగములగు

1. రాజులు, మంత్రులు, పురోహితులు
2. వ్యావసాయిక జీవితము
3. వ్యాపారము-ధనము విలువ
4. జాన పనులు-గిరిజనులు పరస్పర సంప్రదాయములు
5. కుల వృత్తులు
6. భిక్షకులు-సమాజములో వృత్తి పరమైన ఉనికి

అనెడు అంశముల వరిశీలనము ఈ అధ్యాయములోని ప్రయత్నము.)

కుమార సంభవము :

1. రాజులు, మంత్రులు, పురోహితులు :

క్రీ.పూ. 2000 సంవత్సరముల నుండి ఈ వర్ణాశ్రమ ధర్మములు పాటించబడుచు ఉండవచ్చును. పురుష సూక్తములోని 'బ్రహ్మణో వ్యముఖ మాసీత్' అను మంత్రములో బ్రహ్మ ముఖము కుండి బ్రాహ్మణులు, బాహు పుల నుండి రాజులు, ఉరువుల నుండి వైశ్యులు, పాదముల నుండి శూద్రులు జన్మించిరని వివరించబడినది.

" - - - బ్రాహ్మణులను సృజించి రాజులను సృజించి రాజులను వైశ్యులను శూద్రులను గ్రమం బొనరంగగల్గించె నాజాతులకు నోలినతని ముఖము బాహుట, సూరులుం బదములు సంభవ స్థానంబులగుటయ్యుం"

అని శివుడు పార్వతికి వర్ణాశ్రమాచారణుల నెఱిగించె-మహా భారతము- అనుశాసనిక పర్వము పంచమాశ్వాసము-5 వ.

1. తిక్కన-శ్రీ మదాంధ్ర మహా భారతము-7వ సంపుటము (1962 : పు 155)

మంత్రతులనగా మంత్రతాంగము నెఱవెడివారని ఆర్థము. వీరిని గురించి "సర్వము పవన్నయతి కౌటిల్యః, కార్య సామర్థ్యాది పురుషా సామర్థ్యం కల్యతే, సామర్థ్యతిశ్చ"2 అని కౌటిల్యుడన్నారు. ఆలోచన చెప్పగలవారు మంత్రతులని, ఇతరుల మాత్యుని వివరణయున్నది.

పురోహితులు-పూరోహిత్యము జేయువారు లేక యజ్ఞయాగాది క్రతువుల నిర్వహించుచు కర్మ కాండ చేయించుచు పురమువకు హితము గూర్చు వారని ఆర్థము.

ఎ. రాజ చిహ్నములు :

షణ్ముఖునకు తారకాశురునకు యుద్ధము జరుగుచుండెను. పరమేశ్వరుడు శక్త్యాద్యనేక రాజ చిహ్నముల దయజేసెను. తల్లి పార్వతీయు 'పజ్జిమయ వర్మ భర్మ మయ మయూర వాహ కుక్కట ధ్వజ, ధవళాత పత్ర, పంచమహా శబ్దాద్యనేక రాజ చిహ్నములు పేర్కొనబడినవి. (10 ఆ. 116 వచనము 286 పుట)

బి. రాజ సభ :

రాజ్యమును వివిధ స్థాయులలో పరిపాలించు వారి వివరములున్నవి. కుమాళ తారక యుద్ధ సందర్భమున పరిస్థితులను సమీక్షించుటకు ఒక సభ ఏర్పాటు చేయబడినది. ఆ సభలో

'అనంత మండలిక, మహా సామంత, దండనాయకా మాత్య'
భృత్యాద్యఖిల జనములు' యుండిరట

(11 ఆ. 33 వచనము 288 పు)

సి. చరితార్థము :

రాజును మంచిగ ప్రీతితో నమస్త జనులు కొలుచు చుండిన అట్టి రాజు ధన్యుడగునని తెలుపుచు

'మంచిగఁ బ్రీతిఁ బాయక నమస్త జనములు ధన్యుఁ గొల్వజీ
వించిన ధనుఁడా మహిమ వీడిన జీవము మేనల్పనా' (10 ఆ 198 వ 280 పు)

2. డా. పుల్లెల రామచంద్రుడు-భారతీయ విజ్ఞాన వేత్తలు (1983 : పుట 59)

మహిమ కోల్పోయిన తర్వాత సేవకుడయి మనుట నీచమనియు, అర్జించిన కీర్తి నిలుచునట్లు యుద్ధములో చచ్చుట మేలని రాజు, కవితాజయైన నన్నెచోడ కవిశిఖామణి అన్నాడు.

డి దేవాలయములు :

ఇవి సాధారణముగా స్వర్గ సోపాన విలసితములు మణి గణఖచితములు (7 ఆ 115 వ) పండిత వరులైన భూసురులు వగరములో నివసించుచుండిరి. అందున రాజు స్థానములలో సంబంధ బాంధవ్యములు కలిగిన విప్రులు విధగా వేదా చార్యులు, వేదా ధ్యయన తత్పరులు. (7 ఆ-117 వ.) వీరు శివ ధ్యాన నిరతులు (7 ఆ-117 వ).

ఇ. జీవితము :

నన్నెచోడుని కాలములో రాజు తన సేవకులకు జీతము ఇచ్చే వద్దతి ఆమలులో నుండెను. కోశాగారము నుండి ధనమును దెప్పించి కుప్పగా బోసి ఎవ్వరెవ్వరి కెంత ఇవ్వాలో ఆలోచించి ఇచ్చేవారు.

“భావజ విభుదలి శుకపిక
సేవక తతికెడరు దీర జీతము సేయం
గా వెలిఁ బోసిన పసిడుల

ప్రోవులు నాఁ దమ్ములెల మఁ బూచె జెదగై”

-(4 ఆ 92 వ 82 వ)

మన్నుడు తన సేవకులైన తుమ్మెదలు, చిలుకలు, కోకిలలు ఇత్యాదులకు జీతము లిచ్చుటకు కుప్పబోసిన బంగారు నాణెములవలె తామరలు పూచాయని భావము. ఎడరు లేక యనుట వలన సకాలములో జీతములందక బాధపడు వారున్నారని, అలాంటివారు జీతము లందిన రోజున ఈ కాలములోని వారి వలె ఆనందించేవారని భావింపవచ్చును.

రాజగు నన్నెచోడుడు జీ (వి)తముగా జొన్నలిచ్చే విధానమును ప్రవేశ పెట్టారు.

ఎఫ్. యుద్ధ భూమి :

యద్ధ భూమిలో గుడారములు వేసికొనుచుండిరి. (11 ఆ 31వ 287 పుట) దేవ గణాధిశ్వరునితో పాటు వివిధ శస్త్రాస్త్రములు ధరించిన యోధులు దక్ష

ప్రజాపతిపై యుద్ధము చేయుట కేతెంచిరి.

“స్థూల సమున్నతాంగులు చతుర్భుజ పాలత లాక్షణాలకా
పాల కఠోర కార్ముక కృపాణ ధరుల్”

(2 ఆ 62 వ 35 పు)

శూలములను, కార్ముకములను, కృపాణములను ధరించిన సైనికులు ఉండిరి. కుమారునకు, తారకాసురునకు జరిగిన యుద్ధములో విలుకాడు, సవడికాడు కొంతంబు కాడు, ఈటి కాడు, చురియకాడు, గుంటకాడు యుండిరి. ఈ వివరణ 11 ఆ. 110 ప. 302 పుటలో నున్నది. కవచాలలు, విండ్లును, కత్తలంబులు, గుత్తములు, గరవాలములు పలకలు, ఈటె, అడ్డరములు యున్నవి. ఇంతటి సవివరమయిన శస్త్రాస్త్రములను వర్ణించిన కవి మరి యొకడు కానరాడు. అదియు రాజగుటచే సులభమయినది. కుమార తారకులు తమ బలముల కుంజేయి వీచిన సుర ఆసుర వీరులు తాకిన యుద్ధ ఘట్టములో

“పరకులు గొంతముల్ గదలు భల్లఘులమ్ములు విండ్లుగంకటల్
సురియలు వజ్రఘుష్టులు ద్విశూలము లీటెను మండలాగ్రముల్
పరిఘలు జక్రముల్ పపులు పాశములుంకుశముల్ సబళ్లుము
ద్గరములు దోమరంబులెడ గత్తులు శంఖులు భిందివాలముల్.”

-(12 ఆ 5 వ 321 పు)-

వివిధ ఆయుధములతో పోరిరి. వీనితోపాటు చేతి యంత్రముల నుండి విడువబడిన ముక్త మొదలగు ఆయుధములున్నవి. యుద్ధములలో ప్రారంభమును సూచించుటకు చేయి వీచుటయు, తిరిగి యథాస్థానమును జేరుటకు మరొక విధముగా చేయి వీచుటయు నాటి పద్ధతి.

జి. వినోదములు-వేట :

తారకుడు మునువ్రా దేవతల నోడించి వారి వాహనములను గ్రహించి వినోదించు సందర్భములో నాటి రాజుల వినోదములు తెలియ నగును. ఎద్దు-మృగముతోను, ఏనుగులు-సింహము, గరుడుడు-భేరుండాది పక్షులకు, పోతు-గుఱ్ఱములతోను పోరుచుండెను. (4 ఆ 23 వ 70 పుట).

హెచ్. శిక్షలు :

పదకొండవ శతాబ్దములో శిక్షలు చాల కఠినముగా నుండెనని తెలియుచున్నది. “హత్యానేరమునకు మరణ దండము యుండెడిది. ధనా పహరణమునకు 1000 నుండి 2000 రూకల వరకు అపరాధముగా చెల్లించెడివారని”³ బి ఎస్. శాస్త్రిగారి అభిప్రాయము. “ఎఱ్ఱగా కాలిన ఇనుప గుండును చేతిలో పెట్టుకొని కొంత దూరము నడచిన ఆతని చేయి కాలినచో దోషియని లేనిచో నిర్దోషియని నమ్మెడివారని”⁴ డా. పుల్లెల రామచంద్రుడు వివరించుచున్నారు. తక్కువ నేరము చేసిన వారికి నాలుక కోయుట, కన్నులు పీకుట (2 ఆ 84 వ 38 పు) గలవు. దక్ష యజ్ఞము ధ్వంసము చేసిన సందర్భములో గణాధీశ్వరులు

“ముని మను-జాసురా హిసుర ముఖ్యుల వీపుల తోకులెత్తగా
మును గుదిగట్టి మోదియును, ముందల కట్టులు గట్టికొట్టియున్

చర్మ పటంబులు దిగ్గనొల్చియున్

-(2 ఆ 78 వ 38 పు)-

వీపుల మీద చర్మము లేచిపోవునట్లు కొట్టుట, ముందున్న సిగలతో ఒకరి తలను మరొకరికి కట్టుట, శరీరము మీద ఎక్కడయినా బూడి చర్మము లేచే తట్టుకొట్టుట యుండెను. నాలుక కోసి ఉప్పు నింపుట, ద్రవ్య ద్రవమును శరీరమునకు పూయుట, లోహము కాచి నోటిలో పోయుట, చర్మ పటలము ఒలుచుట మొదలగు శిక్షలు అమలు జరుపబడుచుండెను. (2 ఆ 84వ. 39పు) ములుగుది కట్టుట, ముందల కట్టుట, వెడకేల కట్టుట, తల బండల యెత్తుట (2 ఆ పు, 79-38పు) నారకోచిత దండములు (2 ఆ 82 వ-38 పు) (2 ఆ 84వ-38 పు) అలనాటి కొన్ని శిక్షలు.

2. వ్యవసాయిక జీవితము :

3. డా.యం. బుద్ధన్న-తెలుగు వాఙ్మయము-శివకవియుగ శైలిష్యము
(1984 : పు 380)

4. డా.యం. బుద్ధన్న-తెలుగు వాఙ్మయము-శివకవియుగ శైలిష్యము
(1984 : పుట 380)

విశేష శ్రమ తీసికొని జీవించు వర్గము వ్యావసాయిక జీవితము గల వారని నిర్వచనము.

“వ్యవసాయం ఉత్తమమని
వ్యాపారం మధ్యమమని
ఉద్యోగము అధమమని” అందురు.

ఎ. పంటలు :

వరి, జొన్న, చెఱుకు పంటలు, ములుకులు, వంగ నిమ్మలు, మాడి, ఫలములు, పనసలు, నారి కేశములు వండుచున్నట్లు తెలియనగును. 'హలిక నితంబి నీతతి ప్రయత్నము నందమ కాచియున్న యక్కల మవనాలి' (7 ఆ-91 ప-167 పు) కలను వనముగగా వరి మళ్ళు చిలుకలు వరి యొన్నులను నోట కఱచు కొని పైకి ఎగిరి పోవుచున్నవట (6-120-141 పుట) ఆట వికుల అహారధాన్యములో వెదురు బీయ్యము నువయోగించిరి. తమాలలు అధికముగా పండించెడి వారని (5 ఆ-15 ప-91 పు) విశదమగును. జొన్నలు గొన్న ఋణంబు నీగుడున్. (11 ఆ-42 ప-290 పు)

బి. బండి నిర్మాణము :

మన్నుడు రతీదేవికి కామతత్వ మహత్వంబు దెలిపివరమేశ్వరుపై బోవ నుద్యుక్తుడగుచు వంసతుడు తెచ్చిన రథమును వర్ణించు సందర్భమువన నన్నెచోడుడు రథ నిర్మాణమును ఎంతో విపులముగా వర్ణించెను.

వంక తుహంబులు బండి కంఠులు, చంప
కంఠుల నొగ అత్పలంబు లిరుసు
గరవీరములు పలుగాడి - - - కొయ్య - గోడి వీట
- సీలలు, - మెట్టలు, - మెట్టు గుదెలు, - పలుపులు
- వగ్గములు, - గాడి, - కోల, - మనుకోల

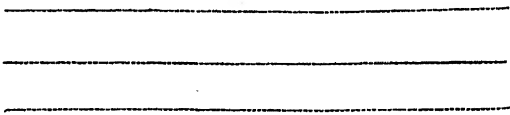
-4 ఆ 83 ప 81 పు.

ఇట్టి బండికి కందియనలు పూసెడి వారట, (2 ఆ 3 ప.) రైతు గ్రామ సృష్టికర్తగా (1 ఆ 73 ప.) నిలచెను.

సి. జల యంత్రములు :

వంట పొలముల కాలువలలోనికి నీరు మళ్ళించుట ఉపయోగపడునది. ఇందు ఒకరాట్టు ముండును. ఇది ప్రధానమైన చక్రము. ఈ చక్రమునకు కుండలు కట్టి, పిడి సహాయము త్రిప్పచుందురు. లేదా ఎడ్ల సహాయమున లాగిస్తూ నీళ్ళు తోడుచుండిరి. ఇలాంటి జల యంత్రమును 'గుండ్రల రాట్టుము'గా వ్యవహరింతురు ఇవియేకాక కర యంత్రమును గూడ నుపయోగించుచుండిరి. (9 ఆ-51 ప. 9 ఆ-89 ప) ఈ కాలములో గుండల రాట్టుమును పేర్కొనెను. అది యొక యుద్ధ పరికరముగ ఉపయోగింప బడుట విశేషము.

“ఎగయు శిరంబులు నభమున
కొనిగొమ్మెడు రక్త జలము లొలుకుచు భువి పై

గుగ నోలిన రాటనమున గుండలం బోలెన్”

(11 ఆ 171 ప 312 ప)

డి. అచ్చాత్తిముట :

నాడు పశు సంపద అధికము గనుక కొందరు యజమానులు తమ పేర్లను పశువులపై అచ్చాత్తించే వారట.

తారకాసురి బారి నుండి రక్షింపుమని బృహస్పతి బ్రహ్మను కోరు పందర్భమున తారకాసురుని ఆగడముల సుగ్గడించుచు

“కనకాద్రిగొని పోయి తనకెక్కియాడని
జారామ భూమి గీడాద్రిజేసె
--- అమరారి దనపేరి యచ్చులు వెట్టించి
సురధేను సమితిఁ గీలరము సేసె”

-4 ఆ 11 ప-68 ప-

దేవతల ఆవులగుంపును ఈడ్చుకొనిపోయి తన పేరును అచ్చు పెట్టించెనట.

వ్యాపారము-ధనము విలువ :

వీరిది వ్యాప్త లేక వ్యాపించు గుణము. ఒక ప్రదేశము నుండి మరి యొక ప్రదేశమునకు పోవుచు వదార్థము, వస్తువుల యొక్క క్రయ, విక్రయములు నిర్వహించుచుండిరి. కోమట్లు కోటికి వడగెత్తినట్లు వారి మేడలపై ధ్వజములుండినవట (7 ఆ 120 వ-172 పు). వీరు బ్రాహ్మణులకు విరివిగా గోదానము చేసిరి (7 ఆ 121 వ). కుబేరుని ధన సంఖ్య వవ నిధులు మాత్రమే కాని పట్టణ వాసులైన వైశ్యుల ధనసంఖ్య అసంఖ్యాకమట.

“ధనముధన సంఖ్య నవనిధు
 లన విని యాదేశనామమతనికినీ ; మే
 మొనర నసంఖ్యాధేకుల
 మని ధనపతి నుఱుపేర్కె వప్పురి వైశ్యుల్”

(7 ఆ-117 వ) 171 పు-

పెరికెలు ఆ కాలములో వస్తువులను బండ్లపైన, ఎడ్లపైన, దున్నపోతులపైన వేసికొని ఒక చోటు నుండి మరియొకచోటునకు తరలించుచుండిరి. ఎడ్ల మీద వేసికొని తీసికొని పోయే ధాన్యము సంచులను ‘పెరికెలు’ అందురు. ‘పెరికె’ అనగా ఒక పెద్ద గోసెనంబి. దాని మధ్య భాగములో రెండరలేర్పడే విధముగా కుట్టుమర్తు ఈ అరల్ని నరుకులతో నింపి రెండు దిక్కుల మాతులు గట్టిగా కట్టుచుండిరి. సంచి మధ్య భాగము జంతుల వీపులమీద ఆనేకట్లు తీసుకొని పోవుచుండిరి.

“ఇక్కు ముట్టి చక్కె నెక్కగ మఱచి సఁ
 భ్రమముఁ బొంది పిఱఁద బ్రమధ గణము
 లార్య బోతు మీదనడ్డఱు పడియు పు
 బెఱికివోలె”

(2 ఆ 73 వ) 37 పు-

యముడు తారకాసురి ధాటికి తట్టుకొనలేక దున్నపోతుపై ఉప్పుసంచించితె అడ్డంబుగ పడియుండి పారి పోయెనట. అంగళ్ళ గురించియు నన్నె చోడుడు ప్రసక్తి దెచ్చెను.

(చూ: యరి. చెన్నప్ప ప్రాచీన కావ్యాలు ప్రాచీన గామీ చిత్రణ-
 1988 : పుట 224)

“ : : : : : నత్తు”

ద్వైత్తి గతి వీధిలో సుఖ
గోత్రము లంగళ్ల మెఱుయు చుండుదు రెలమిన్”

-7 ఆ 120,వ 172 పు-

4. జాన పదులు గిరిజనుల పరస్పర సంప్రదాయములు :

జన పదములలో నివసించు వారిని జాన పదులని, గిరులలో నివసించు ప్రజలను గిరిజనులని అందరు. ఆనాడు గ్రామములకు పురి, పురములని వ్యవహారము.

వల్ల జీవితము కేవల పుటలో వర్ణించబడినది.

“ : : : : : క

గలిక ముఱక కాయకెత్తు గల్లు గానగ నేల? ము
స్సెలుక వెడి కుఱుమతిండి యేల?

-2 ఆ 60,వద్యము-కేవల పు.-

అని వినాయకుడు శంభునితో పలుకు సందర్భమున కొంత గ్రామీణ వాతావరణమును వర్ణించెను. ముఱుకు కాయ కేసున్ని తమైనది వ్యంజనము లోనికి, శాకములలోనికి ముఱుకు కాయను ముమ్మరముగా వాడుదురు. వానిని పగుల గొట్టుటకు ఎత్తైన కల్లు అవసరమని ఈశ్వరునితో విఘ్నేశ్వరుడు విన్నవించెను. మస్సెలుకయనగా మట్టిలోని చిట్టెలుక.

‘కుక్కిదమైన సత్కృతియగు ర్భగ్గుఁగాకింజీకు లావకం దొక్కినయల్లు’ (1 ఆ కిరి పద్యము 7 పు) కుక్కను గూడ నెస్సె చోడుడు వర్ణించెను.

ఎ. పుళిందులు :

అవలా ధీశనందన తవంబు జేయుటకు పోవుచుండగా ‘పుళిందుల’ను చూచినది. వారి రూపు రేఖా విలాసములను నెస్సె చోడుడు మన కళ్ళకు కట్టినాడు. పుళిందులు చమరి మృగము యొక్క తోకలను, నెమళ్ళ యొక్క పింఛమును ధరించి

“చమరి వాలములున్ మ మూర వర పింఛవ్రాతముల్ గండశృం

గములున్ సూకర వేణు నాగఘన ముక్తజలముల్ ఋక్షచ
 ర్మములున్ సింహనఖంబులున్ మధువులున్ మాంసంబులున్ డాల్చిరా
 ద్రముతో వచ్చు పుళిందులం గనిరి కాంతారాంత రాశంబునన్”

-6 ఆ 39 వ 127 పు-

సింహము యొక్క గోళ్ళను ధరించి, మధువును త్రాగి మాంసముతో
 బాటు వచ్చిరట.

బి. గౌడు గీతములు :

ఇదే సందర్భములో వన్నెకాంతలు ‘జీతీక కల్లు త్రాగి’ ‘గౌడు గీత
 ములు’ పాడుచు రమించిరట.

“జీతీక కల్లుద్రావి మదసింధుర గామినులన్ని కెఱియల్
 వాటుచు గౌడు గీతములు వాడుచు

వన్నెకాంతలుఁ రమింతుడు”.

-6 ఆ 45 వ 128 పు-

సి. లలిత కళలు :

గారి తవము జేయుటకు వెళ్ళుచు మున్యాశ్రములలోని ముమలను
 చూచి వర్ణించు సందర్భములో వన్నెచోడుడు ‘సంగీత, సాహిత్యము’లను
 రుచి చూపించెను.

“భారతి నడ హడు గతులన మెల్పు

తలకొని క్రాలు పద క్రమములు

వీణారవంబు నాఁ

సామ గానములును

శబ్దార్థ శాస్త్రములును

వాగ్దేవి మంజుల వాక్యంబులనగ” - (6-56-130 పు)

పరమేశ్వరుడు వివాహ ప్రయాణము గావించు చున్నప్పుడు ‘గీత
 వాద్యములు’, ‘పాఠక పఠనోరు రావములు’ ‘శంఖ కాహళాధిక’ నినదంబుల
 సన్నెచోడుడు వినిపించెను. (8 ఆ.24 ప-186 పు) అదే విధముగా కుమారుడు

జాతని సంహరించిన తర్వాత యువరాజు వట్టాభిషేక సందర్భమున 'గీతా కోద్యంబుల' (10-110-265) కూత చెప్పబడినవి.

డి. శాస్త్రములు :

నన్నె చోడుని కాలములో అనేక శాస్త్రములు వృద్ధి చెందియుండెను. 'ప్రాణాయామాదిషడంగోపాంగః సకలయోగి జనారాధితుండు.' అని జంగమ మల్లికార్జున దేవుని (1-58-10) పొగడెను. యోగము చెల్లించున్నయని వర్ణించుట చేత (5-2-90) యోగము తప్పని సరియని తెలియ నగును. శీతల క్షీయలు ' - - మేనొత్తిరి, లలనలు పార్వతికి శీతలకియ తెలియన్'-(5-149 14) వరుస వేది 'తెచ్చిన, వరుసున నవవిపుల ఫేనమకులు లెంగున్' (1-117-21) 'పరుసువేడి లెం బొండి హరికాంత శిఖిగ్రాగి, కన కంబులగు (7-144-176) ప్రచారములో సుండినది. అంజనము- 'అమలా క్షీప్తుల, స్థితి నంజనము గన్నుం గవ సమర్చి' (9-10-116) వారు ముండిరని తెలియనగును

ఐ. కుల వృత్తులు :

"సమౌ వంపసధ గ్రామౌ"యని అమరకోశము. సంస్కృతములో ఇందు అనే అర్థములో 'సంవసధం, 'గ్రామం' అనే రెండు పర్యాయ పదములున్నవి. 'సంవసంతి అత్ర' (దీనిలో నివసిస్తారు) అనే ధాతువుపై 'మన్' ప్రవత్యయము జేరి ధాతువులోని సకారమునకు 'ఆ' కారము ఆదేశమై గామి వృత్తము ఏర్పడినది.

ఎ. గ్రామము :

'గ్రవసం' అంటే భోజనము, ఆహారము అనే అర్థములున్నవి. ఆహారమునకు శతృత్తి కేంద్రమయిన ప్రదేశమునకు గ్రామము అనే పేరు ఏర్పడినది. మార్కండేయ పురాణములో శూద్రాది వర్ణములు నివసించి కృషిచేయుట కనుకూలమైన స్థలము గ్రామము అని పేర్కొనబడినది.

“తథా శూద్రో జన ప్రాయా
సుసమృద్ధ కృషీవలా
క్షీతోవ యోగ భూమధ్యే
వసతిః గ్రామ సంజ్ఞకా”

కుల వ్యవస్థ పట్టుటకు వృత్తి పరమైన వర్గకరణము కఠినమని 'ఇబట్ సెన్' పేర్కొనెను.

బి. వృత్తులు :

గ్రామ పరిపాలనా బాధ్యత పండ్రెండు వృత్తుల వారి ఆధీనములో నుండెడిదని తెలియుచున్నది. అవి: 1. గ్రామాధికారి 2. న్యాయాధికారి 3. కఠణము, 4. గ్రన్తి (జలధారల అధికారి), 5. తలారి, 6. జ్యోతిషుడు 7. కమ్మరి, 8. కుమ్మరి, 9. వడ్రంగి, 10. చాకలి, 11. మంగలి, 12. గ్రామోపాధ్యాయుడు. (చూ: యం. చెన్నప్ప-ప్రాచీన కావ్యాలు-ప్రాచీన గ్రామీణ చిత్రణ (1988 : పుట 262)

శివతత్వ సారము :

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు రచించిన కొన్ని శతక లక్షణములు గల గ్రంథము. పండితారాధ్యుల భావము, శైలి గమనించినచో నన్నెచోడుని ప్రభావము చాలవరకు ఉన్నదని నిర్ధారించవచ్చును.

ఎ. బావుల నిర్మాణము :

రాజులు నిడి వసతికై లోతు పెడల్పై న బావులను నిర్మించెడివారని తెలియుచున్నది. ప్రజలకు నారలు తెలియుననియు, వానితో తాళము తయాడు చేయుచుండిరని కవి వ్యక్తపరచినాడు.

“జడ నిధి పెడల్పు లోతును
కడు నెఱుగుస నూతి”-238వ పద్యము
“భూతములు దర్ప తాళను
హోతల మెడలంట గట్టి”-303వ పద్యము
“నారలు తలకెక్కనట్లు నానావిధ సం, సారులు”

-193 ప.

బి. గుడ్డి :

పూజా సమయముతో గుడిలోవల నలుగు వెట్టు ఆచారము, గంట మోగించుట కలదు. పండుగలను యథాశక్తితో చేయుచుండిరని పండితారాధ్యులు తన కాలము నాటి వ్యవస్థను వర్ణించెను.

యఫ్. వెట్ట :

ఆనాటి సంఘములో వెట్టి-వెట్టి గొండి వ్యవస్థ ఉన్నట్లు తెలియ వచ్చుచున్నది.

“కడ చేసి వెట్టిగాఁగొని

పడిపనఁ గటకమున సురియ వముఁ డయ గారిన్”

-423 ప.

జి. శాస్త్రములు :

మత గ్రంథములు రచించు చున్నప్పుడు వాని ప్రమాణతను నిరూపించుటకు ఆగమ శాస్త్రములు ధృవ పత్రములు. పండితారాధ్యుని కాలమున వ్యాప్తిలో నుండెను.

“శేవశాస్త్ర పురాణ వచన సిద్ధాంత గతిన్” -222 ప.

మరియు-“సంచి, జ్ఞాన బహువ్రీహి మాన్వ” అనుటచే వ్యాకరణ శాస్త్రముకు తగిన ప్రాధాన్యత యుండెడిదని అభిప్రాయము.

బసవ పురాణము :

పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి బసవ పురాణము, పండితారాధ్యుని చరిత్రలు వండ్రొండవ శతాబ్దపు సాంఘిక వ్యవస్థకు దర్పణములు.

1. రాజులు-మంతులు-పురోహితులు :-

ఎ. రాజులు :

వీరశైవ సాహిత్య కాలము 11వ శతాబ్దము నుండి 13వ శతాబ్దము వరకు నిర్ణయింప బడినది అప్పట్లో కర్ణాటక, ఆంధ్ర దేశములు ఒక్కటిగా భావించబడెవి. అందుచేత రెండు రాష్ట్రాల మధ్య రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక పరిస్థితులు-నాటి జన సంస్కృతి ఒకటిగా కన్పించును.

“కర్ణాటక రాష్ట్రములో కీ.శ 1151లో రాజకీయ మార్పులు వచ్చెను. చాళుక్య రాజ్యమునకు జగదేక మల్లని తర్వాత మూడవ తైలడు రాజయ్యెనని, ఆనాడు లభించిన ఆన్ని శాసనములలోను బిజ్జలుడు శైవుడనియే కలదని” ఆర్.సి. హిరేమత్ ఉఱింపించుచున్నారు. కాని చెన్న బసవ

5. R.C. Hiremath-Essay in 'Sri Basavaeswara' (1967 : Pages 22, 23)

పురాణములో జైనుడని వక్రముగా చిత్రీకరింపబడినది. కమకనే వీర శైవమును వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చిన “బసవేశ్వరుని తన పండ్రెండు మంతులతో పాటుగా వ్రధాన మంత్రిగా, భాంఠారిగా, న్యాయాధికారిగా కూడ” నియమించెను. ఆ కాలములో అగ్రవర్ణముల వారు కొందరు మాత్రమే లోక బోధకులయి, కొందరు ఆనంద మగ్నులయి లోకములకు మఱి పడ్డ వారుండిరి-(ప్రథమా శ్వాసము, 14వ పట) మరి కొందరు భక్తులు ఏ మాత్రము శారీరక శ్రమ లేకయే జీవించిరి. గురు, లింగ, జంగమ ప్రసాదంబులను చుట్టిన జూతల దేల్చుట ‘కయి బసవడు అవిర్భవించెనని (ప్రథమాశ్వాసము. 15 పుట) తెలియుచున్నది. “భూరమణండు శృంగారంబు సేసి”-(ద్వితీయా శ్వాసము 67 పు) కొనిడివాడని పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి వర్ణించెను. “నగిషి పని గల కటి వస్త్రము ధరించి, ధమర్దరులయి వేటలో పాల్గొనె వారనియు” ఆరుద్ర తెలియజేయుచున్నారు. “రెండవ ప్రతాప రుద్ర మహారాజువే కాసి మండి గంగోదకమును దెప్పించి పాల్కురికి సోమన అభిషేకము జేయించు చుండెనట”⁶ అని ఏకామ్రనాథుడు వర్ణించియున్నారు.

“ఆ రోజులలో రాయలసీమ, తెలంగాణలు కళ్యాణి చాళుక్యుల పాలనలో యుండెవని”⁷ కంభంపాటి సత్యనారాయణ తెలియజేయుచున్నారు. కళ్యాణి కటకము 12 ఆమడల నగరము “మండలము, విషయ, నాడు, కంపన, రాణాలుగా రాజ్యము విభజింప డియుండెను. రాష్ట్రపతి, విషయపతి ఆ యుక్తక, రాష్ట్ర కూటులు అధికారులని”⁸ కంభంపాటి సత్యనారాయణ వివరించుచున్నారు.

బి. మంత్రిలు :

కొంతొంగము నెఱపువారు మంత్రులని అర్థము. నాటి మంత్రుల లక్షణములను పాల్కురికి సోమనాథుడు ఇట్లు తెలియజేయుచున్నారు.

6. ఏకామ్రనాథుడు-వ్రతాపరుద్ర చరిత్రము (1984 : పుట 57)
7. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర 1 (1988 : పుపు 175)
8. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర 1 (1988 : పుట 178)

“ ..... వినయోక్తి వడుదు
 నీరాజ్యమంతయు నీబువంగఁ గలదు
 దూరీకృతా ఘుండు దోర్బలాధికుఁడు
 విను మఖీల కళా పవిణాడెట ”

—ద్వితీయాశ్వాసము 60వ పు.

మంత్రులు వినయోక్తి పరులనియు, శౌర్యము, దూరీకృతము కళా ప్రవీణత కలిగి యుండిరనియు అంతు మించి దయగలవారనియు బస వేశ్యరునకు బిజ్జలుడు దండనాయక పదవి ఇచ్చు సందర్భములో నాటి మంత్రులను గురించి బలదేవ మంత్రి వివరించెను. బిజ్జలుని మంత్రి బస వేశ్యరుడు రెండవ ప్రతాప ఉద్రుని మంత్రి 'ఇందుటూరి' అన్న మయ్యలు బ్రాహ్మణులు. ఆ కాలములో మంత్రులుగా చాలవరకు బ్రాహ్మణులుండెరిని తెలియ గలదు. రాజు ప్రధాన మంత్రికి మొక్కు చుండెను. రాజు తాన ధిరోహించిన భద్రదేభముతోను మంత్రులు తోడు రాగా సంగమేశ్వరమునకు వెళ్ళి బసవన్నను ప్రధాన మంత్రిగా నుండునట్లు రాజు ప్రార్థించి గౌరవ ములతో ఆహ్వానించు విశేషము (ద్వితీయా శ్వాసము-43వ పుట).

ఆ కాలములో ప్రధానమంత్రికాక సందర్భములో 'గీత గద్య పద్య ములతో' స్తుతియించువారని విదతమగుచున్నది.

“హృద్యంబుగా గీత గద్య పద్యములఁ
 జోడ్య తరంబుగా స్తుతియించువారు”

(-ద్వితీయా శ్వాసము 66 పుట)

స్త్రీలు ప్రధాన మంత్రిని గురించి గొప్పగాఁ జెప్పకొనుచుండిరి. (ద్వితీ ఆ. 68వ పు). రాజు మంత్రిని చాల ఉన్నతుడుగా భావించుచుండెను. రాజ్యము నకు, రాజునకు మంత్రి వతిగా భాసించెను దీని వలన మంత్రి యొక్క అవినాభావ సంబంధము తెలియగలదు.

సి. పురోహితులు :

బ్రాహ్మణ వాక్కు రాజునకు వేద వాక్కుగానుండెను. అట్టి “పురోహితులు వేద వేదాంగాలలోను, అధ్వర-హింస లేనివి ప్రక్రియలలోను నిష్ణాతులయి

దైవ మానుష ఉపద్రవమునకు ప్రతీకారము జేయ గలిగిన వారిని పురో హితులుగా నియమించెడివారని⁹ డా. పుల్లెల రామచంద్రుడు తెలియ జేయుచున్నారు. నాటి బ్రాహ్మణులు కూడ రుద్రాంబు పల్లించెడివారట.

డి. రాజ సభ :

పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి తన కాలము నాటి రాజ సభను చిత్రించి నాడు. మర్యాద, హుందాతనము పాటించబడుచుండెను. (పంచమా శ్వాసము 55వ పుట). సభలో ఎవరెంతమంది యుండిరో బసవన్న విష మారగించునెడ మనకు తెలియజేసినారు.

“బండారులను నడ బాళ్లం బెగ్గడల
దండనాయకులనుఁ తంత్రీ పాలుకుల
దాస జనులను విశ్వాసుల భట్ల
చతుర గాయక నిజస్తవ పాఠకులను
మండిత సత్కవి మండలిసెల్ల!”

-సప్తమాశ్వాసము 556

ఆ రాజ సభలలో బండారులు, దండనాయకులు, తంత్రీ పాలుకులు, కావ్య విశారదులు, నిజస్తవ పాఠకులు, పండిత, నర్తక, వరిహాసకులు మండిత సత్కవులు యుండిరట. సంఘ బెన్న త్యాన్ని బట్టి వారు సభలో ఉపవిష్టులగుటకు ఉచిత సింహాసనములు ఏర్పాటు చేయబడియుండెను. పండ్రెండ్రవ శతాబ్దములో వర కవులుండిరి. (ద్వితీయాశ్వాసము, 74 పుట). వారెవరో తెలియరాలేదు. బహుశా కావ్యాలంకార శాస్త్ర కవులేమో? వీరు కూర్చుండుటకు శంఖ పీఠములుండెను. (105 పుట).

ప్రతి రాజు బలవంతునిగా నుండెను. బిజ్జలుని సైన్యములో రథములు వాడుకలో నుండెను. వారి కేతనముల వయి వృషభములుండెనట. చతురంగ బలములలో గజ బలంబు ఏడు నూర్లట. ఆశ్వములలో అనేక రకములుండెను పండ్రెండు వేల ఉత్తమాశ్వములు యుండినట్లు పాల్కురికి వివరించినాడు. చదాతి దళములో 12 లక్షల సైన్యము యుండినదట.

9. డా. పుల్లెల రామచంద్రుడు. విజ్ఞాన వేత్తలు (1953 : పుట 61)

మంతులు 12 మంది 13వ మంత్రి ప్రధానిగా బసవేశ్వరుడు నియమింపబడెను (బ.పు 64 పు).

ఇ. భవనములు :

రాజులు, రాణులు నివ్యాంబరములు ధరించెడి వారట (131 పుట). వారు నివసించు హర్మ్యములు సమున్నతముగా, అందముగా నిర్మింపబడెడిది. వారికి విలాసవంతమయిన పుష్పాగారము లుండినవట. ఒక మందిరము నుండి మరొక మందిరమునకు వెళ్ళుటకు స్పాటిక సోపానము లుండెను. (తృతీయా శ్వాసము 134వ పుట). కాల సూచన తెలుపుటకు, 'భేరులు, నగారాలు, శోభములు' మోగింప బడుచుండినవని తెలియగలదు. సందర్భాను సారముగా వంచ మహా శబ్దావములు మోగింపబడుచుండెనవియు సోమనాథుడు తెలిపినాడు.

యఫ్, దేవాలయ నిర్మాణము :

పాల్కురికి సోమనాథుని కాలములో దేవాలయ నిర్మాణము కొంత తెలియగలదు. రాజులు, వర్తకులు దేవాలయములను నిర్మించు చుండిరి. శ్రీశైలము నుండి శివలింగముల కొని వచ్చి కొత్తగా నిర్మించిన దేవాలయములలో ప్రతిష్ఠించుచుండిరి (96వ పుట.) మఠములు కూడ చాల అధికముగా నుండెను. ప్రతి గ్రామములో మఠములుండినవి. ఊర్ధ్విగా వైష్ణవాలయములు కూడ యుండినవి. శివాలయములను శివాగారములని పిలుచుచుండిరి. (96వ పుట). భక్త-పద్మక్త కూటములు జరుగుచుండెను. వాని ప్రాముఖ్యత అనేకమ. ఓరుగల్లులో పాల్కురికి సోమనాథుడు బసవ పురాణము వరించు సందర్భమున ఇటువంటి పద్మక్త కూటములు తటస్థ పడును. ఆ కాలములోని దేవాలయ నిర్మాణమును బసవ పురాణములో సోమనాథుడు తెలియజేసెను. (252వ పుట).

“ప్రాకారమును ముఖ భద్రా మంటవము

శ్రీకరంబుగ స్వర్ణ శీఖరంబు గుడియు”

-(ద్వితీయా శ్వాసము 96వ పుట)-

'బల్లీశు మల్లయ్య కథలో బల్లీశుడు శివాలయ నిర్మాణము గావించినట్లు తెలియుచున్నది. నాటి ఆలయ నిర్మాణ చాతుర్యము నేటికిని తెలియుచున్నది. గుడి చుట్టు ప్రాకారమును ముఖ భద్రా మంటవమును, స్వర్ణ

శివమును విరవించిరి. దేవాలయముల చుట్టు అగడ్తలుండుట (337వ పు.) విశేషము. దేవాలయములలో దీప కంభంబు లెత్తించినట్లు (ప్రథమా-శ్వాసము-12వ పుట) గుగ్గులు వేయువారు, నేతితో దీపమును వెలిగించు చుండిరి (షష్ఠా శ్వాసము-421వ పుట) భక్తులకు ప్రసాదము కొడువ లేకుండ చుండినవట. ఆనాడు వీరభద్రే పశ్చిములు కూడ ఆచారమయ్యెను. దేవాలయములలో బహిరంగ నృత్యములు జేయుచుండిరి. గర్భగుడికి అభిముఖముగా నృత్యవేదికలుండినవట. రాజులు నిత్యము దేవాలయములను దర్శించెడివారు (105వ పుట).

3. ఉచ్చోగ చిహ్నములు :

పడి హారులు మరపు లేఖ, నంది పడగ ధరించుట విశేషము. వివిధ కాళులలో వని చేయువారికి వివిధ చిహ్నములుండినవని ఊహించ వచ్చును.

4. నాట్య నృత్యములు :

ప్రజలు నట నాట్యములందును వివిధ గీతము లాలపించుట యందు ప్రవేషింబులు. వినోదములందు ముక్కువ గలవారని తెలియుచున్నది.

“ కొలాటమును బాత్రిగొండ్లి పేరణీయుఁ ”
గేళిక జోకయు లీలనటంపఁ

(-ప్రథమాశ్వాసము-50వ పుట)

కొలాటము ఒక నృత్య వినోదము. కాలం సహాయముతో అడబడును. కమకనే కొలాట మయినది. గొండ్లి అనే ఆటను తృల్లాటగా 'అంధ్ర భాషా వ్రాసము' పేర్కొన్నది. పేరణీ ఒక నృత్య విశేషము. త్రిపురాంతకుని ఉత్సవములలో కూడ కొలాటము లాడినట్లు కవి పేర్కొనినాడు. ప్రజలు లాకగతులలో, వీధి-వీధులలో ఆడుచుండెడివారని (6-45వ పుట) తెలియ వగును.

'వంచిన వివిధ వాద్యంబులు దమ్మ
టంబులు నిన్నహంబులు సెలగి

కొన్నవారు”

-2.86 పుట-

బి. నాటకోత్సవములు :

రాజు విధిగా నాటకోత్సవములను జరిపించు చుండెను. (441 పుట) జయము పొందినవారికి జయ ప్రత్రము లొసంగబడు చుండినవట. వైజకవ్య కథలో ఏకాంత రామయ్య శైనుని శిరమును ఖండించినపుడు ఒకనాట కోత్సవమును పొల్కురికి తెలిపి ఆనాటి నాటకముల ప్రాముఖ్యమును ఉగ్గడించెను.

“వివిధ నాటక మహోత్సవము లొప్పుర
వల చేతవలుగ డావలి చేత శిరము
దులు కాడ వీధి వీధుల మెఱియుచును
జతులు పెట్టగఁ దాళగతుల కాడుచును”

-వస్త్రా శ్వాసము 458 పుట-

ఏకాంత రామయ్య-జిత శిరమును ధరించి ఆడిన విధము నాటి సాంఘిక ఆచారములను దెలియ జేయుచున్నది. ప్రజలు తాళ గళలతో వీధి వీధులలో నాడుచుండిరని కవి చక్కగా చిత్రించెను. సంగీత ప్రక్రియలో తాళ సంఖ్యలను, వీణాభేదాలను, రాగములను పేర్కొనెను. సకలేశ్వర మాది రాజయ్య కథ ప్రారంభములో ఏడు తాళములను, అనంతరము ఇరువది యేడు శుద్ధ తాళములను పొల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొనెను. దాదాపు నలుబది వరకు వీణా విశేషములను అనేక రాగములను వర్ణించి నాటి కళామత్స్య యొక్క వైభవమును, ప్రజల ఆరాధనను చిత్రించెను. (208 పుట)

సి. బొమ్మల నాటకములు :

సోమనాథ కవి కాలములో ప్రజలకు బొమ్మల నాటకములైన చాలా అభిమానము ఉండెడిది.

“ప్రకటిత కవట నాటక సూత్రములను
వికృతి ప్రకృతు లార్చు వెండిదు నకదు”

-బి.పు.4వ ఆ. 288వ పుట-

బసవడు మడివాలు మాచయ్య మహిమను జెప్ప సందర్భములో బొమ్మల నాడించు వారి ప్రసక్తి గలదు. అట్టి వానిని 'వెండిడు' అని పిలిచేవారట. బొమ్మలకు దారములు కట్టి నాటకములను ప్రదర్శించు కళాకారులు ఆ కాలములో నుండిరి. నేడు వీరిని పోత్పహింప వలసిన అవసరము యెంతేని యున్నది.

కె. సాంగ నాటకములు :

పండితులమ ఆకట్టుకొను నాటకములు కూడ ఆ రోజులలో ప్రదర్శించు చుండిరి.

‘అటుగాక సాంగ భాషాగ క్రియాంగ

వేటు నాటకంబుల నడియించువారు’

బ.పు. 4 ఆ-289 పుట

జంగమ రూప ధారియగు శివుడు హలాయుధునకు సిరియా అని మహిమ తెలియ జేయు సందర్భములో ఆ కథను నాటకంబుగ ప్రదర్శించిరట.

యల్. తినోదములు :

ఆ కాలములో జూదము, ఫలక పాచికలు, దాయము సారులు ఇద్రీ జాలము అండినవి. (6-374 పు) అటవీ జాతులలో పాముల వాళ్లు ప్రదర్శన లిచ్చుచుండిరి.

యమ్ శిల్పము :

“క్రీస్తు శకము పండ్రెండవ, వదమూడవ శతాబ్దములలో తెలుగు దేశమున ఒక ఉద్యమముగా వర్దిల్లి వికసించిన కళను ‘కాకతీయ శిల్పం’ గా గుర్తించి, దానికి కళా పరిణామ చరిత్రలో గల స్థానమును, శిల్పముగా దాని స్థాయిని అంచనా వేసికోవలసిన అవసరము ఉంది”¹⁰ అని చలసాని ప్రసాదరావు తెలియజేయుచున్నారు. యుద్ధరంగము లో మహిళల ఉధృతిని ప్రతిబింబించే శిల్పము యున్నది. “మహిళలు గజ సాహిత్యగా ప్రసిద్ధికెక్కి గజ బలములో ప్రాధాన్యత వహించిరి.”

“మద గజములపై నాయుధముల ధరించి అధిరోహించిన శిల్పం” నాటి యుద్ధములో సైన్యములోని స్త్రీ పాత్రను చాటు చున్నది. ఈ శిల్ప

వీరశైవ సాహిత్యములో కనిపించే జనసంస్కృతి

ములన్నియు లభించుటచే అప్పటి సైన్యములో స్త్రీ ప్రాముఖ్యత తెలియచున్నది.

యస్. నేతము-శిక్ష :

ఆ కాలములో దొంగల భయము లేదు. నాటి ప్రజలు నైతిక వివలము, భద్రతను పోషించుట మహాకవి వర్ణించెను. రాజు, మంత్రి వ్రజాభిర్యాయులను స్వీకరించుచుండిరి. అసత్యము వచించు వారికి శిక్షలు వచ్చును. వారి నాలుక కోసి, సున్నము పూసి పొల వేయించెడి వారట.

చోరులు గృహములలో దొంగ తనములు గావించు విధానము వారు ఉపయోగించు పరికరములను బట్టి గ్రహించ వచ్చును. ఇట్టి వచాల అరుదని తెలియవచ్చును.

1	2	3
“కత్తియు బలవంబుగావి చీరయును		
4	5	6
గత్తెర యిసుము నక్షతలును ముండ్ల		
7		
బంతియు నీలి కప్పడమును ద్రిండు		
8		
9		
మంతర కాటుక మఱిచండ వేది		
10	11	12
సెలగోల యొంటుట చెప్పలు బీకె		
13	14	15
యెలుకుల బూడిదయును నాటు కాలు		
16		
17		
గుక్కుల వాకట్టు గొంకి వారసము		
18		

గ్రక్కున గంకటి రజ్జువు సమర”

—పంచమా శ్వాసము, 362వ పుట—

“త్రవ్వటకు బలవమునువయోగించి చేవల వట్టుటకు గాలము నట్లు ఇంట్లో వస్తువులను కన్నము ద్వారా చీరతో పై కెలాగేవారు. ఒక్కొక్క

సందర్భములో కొండికి బదులుగా ముండ్ల బండ్లిని ఉపయోగించినట్లు తెలియుచున్నది. చీకటిలో కనబడకుండుటకయి నీలి కప్పడమును, శబ్దము రాకుండుటకయి మురియు కిందికి దిగేటప్పుడు, పైకి లాగేటప్పుడు ఆ వ్యక్తి దేహము గట్టిగా ఒడుసుకు పోకుండా ఉండేటందుకు దిండును ఉపయోగించియుండుట. కుక్కలు మొరగ కుండుటకు వాకట్టు మండులను వాడారు. మూలికలతో తయారు చేసిన మంతర కాటుకను గుప్త ధనమును తెలిసికొనుటకు వాడిరని¹¹ దేవినేని ప్రసాదరావు వివరించిరి.

2. వ్యావసాయిక జీవితము :

వ్యవస్థాయ దారుల భూములు, అగ్రహారములు, ధాన్య సంపద, పశు సంపద-రైతుల జీవన నరళిని అధ్యయనము చేయవలసియున్నది. పేద కాలమునకు ముందు అడవులను ఎంత వరకు నరుకుకొనిన అంత భూమికి యజమానులు అయ్యెడి వారట.

ఎ. వ్యావసాయ భూములు :

“ఆ కాలమునాటి సాగుబడిలో కల భూములను వివిధ రకాల నీటి పారుదల సౌకర్యములను బట్టి రెండు విధములుగా విభజించుచుండిరి. మొదటి వర్గములో నదులు, వాగులు, కాలువలు, చెరువులు, కుంటలు, బావుల ద్వారా సాగు అయ్యే భూమిని ‘నిధి మాత్రిక’లందురు. వర్షము మీద ఆధారపడియున్న భూములను ‘దేవ మాత్రిక’లందురు. ఇది రెండవ వర్గము. భక్తులు చెరువులను నిర్మించుట (6.426 పు) సప్త సంతానములలో ఒకటిగా వరిగణించిరి. అందుచేతనే ఒక చెరువు కట్టిన, కాలువ త్రవ్విన, ఒక ఆలయమును నిర్మింపజేయుట విధిగా నిర్ణయించిరి. దేవాలయములను, భవనములను, చెరువులను వీటి నన్నింటిని సామంతులు పర్యవేక్షించుచుండిరి. ఆనాడు ఎవరైతే నిర్మించేవారో వారికి చెరువు క్రింద పదోవంతు భూమి వన్ను మినహాయించి రాజు యిచ్చేవాడట. దీనినే ‘దశబంధం అనేవారు. రాజులు మరియు మంత్రులు ప్రజలకు లేక గ్రామ సభలకు కొంత ఆర్థిక సహాయము అందజేసినట్లు తెలియుచున్నది. ఆటవీ పాఠశాలలో

11. దేవినేని ప్రసాదరావు-తెలుగు జైళ్లొక మాస పత్రిక (మార్చి 1987 : పుటలు 75-76)

చేపట్టిన నీటి పారుదల ప్రయత్నాలను బట్టి చూస్తే సుమారు 700 సం॥లు పూర్వమే గిరిజన ప్రాంతాలలో కూడ స్థిర వ్యవసాయము చోటు చేసికొన్న దని నిర్ధారించుటకు ఆధారము లున్నవి¹² అని బి. దయాకరరావు విపులీకరించినారు.

బి. కొలతలు :

వ్యవసాయ దారులలో నెరవాటి కాపులు, నాచుకొండ కాపులు ఉండిరి. భూమిని నేడు ఎకరములలోవలె నాడు కుంటలలో కొలుచుచుండిది. కుంట అవగా 44×100 మూరలు గల వొలము. ధాన్యమును కొలుచుటకు 'మరుత్తు ఖండిక, తూము, కొంచెము, పుట్టి వాడుకలో నుండెనని' పొల్కురికి సోమ నాథుడు పేర్కొనెను. తేడర దాసయ్య కథలోని పొట్ల చెఱువు-ఒక గొప్ప చెరువు కూడ! ఆ ఊరి చెంత యుండెనేమో? (షష్ఠా శ్వాసము 426 పు).

సి. నిలువ జేయుట :

ధాన్యమును 1 పాతరలు, 2. గాదెలు, 3. గుమ్ములు, 4. కొట్టరువులు (గరిసెల)లలో నిలువ యుంచుకొనుచుండిరి.

“మును పాతరల ధాన్యమును బండల పూన్న”

“తివిరి కొట్టరువు గాదియ వచ్చి కొనుచు

భువి వ్రతిస్తుండయ్యె”

-బి.పు-460 పుట-

ధాన్యములను కొట్టరువులలో పోసెడివారు! కొట్టరువు కొట్టు అయినది. కొట్టు అనగా ఆంగడి.

డి. కూలి :

నిర్ణీత పనికాతుండ ఏ పని దొరికిన దానిని చేయు చుండిరి. 'కొడవలి గడియించు కొనుచు 'గై కూలి' (బి.పు.316వ పుట) యుండినది. నేడది 'గై కిలి' అయినది. 'వేకూలి గాని, పని వెలగొని చేయు బంట్లకు రాశిగాన వచ్చునే' (349 పు) అని పారికి విలువ లేదని తెలియుచున్నది.

12. బి. దయాకరరావు-తెలుగు వైజ్ఞానిక మాస ప్రతిక

(మే 1989 : పుట-50).

ఇ. పశువుల పోషణ :

కొందరు గోవులను కాయుచుండిరి. సోమనాథుని కాలములో ఇండ్లలో పశువులను కట్టుటకు గాడులు యుండినటుల నిమ్మవ్వ కథ వలన వ్యక్తమగుచున్నది.

“గాడి లోపల వైచి కనువుపై డిగిచి
పేడుక మదిఁ దులు కాడంగ మఱియుఁ”

-చతుర్థా శ్వాసము 277 పు-

కనువు వేయుటకు ప్రత్యేక ప్రదేశములున్నట్లు, పశువుల పెంపకములో శ్రద్ధవహించినట్లు వర్ణించెను. ఎద్దులను కట్టి బండ్లు రవాణాకు వాడినట్లు తెలియును. బండికి పొనకలు కూడ యుండినవి (చతుర్థా శ్వాసము 320వ పుట, నస్తమా శ్వాసము 340వ పుట). ఆ ఎద్దులకు గంటలు, మువ్వలు, గజ్జెలు కట్టెడి వారని సోమనాథుడు ముసిడి చౌడయ్య కథ ద్వారా వ్యక్తము చేసెను. పశువుల అలంకరణ విషయములో చాల శ్రద్ధ వహించిరి.

“ఓనరంగ వింత చెన్నొల యంగ గంఠ
లును మువ్వలును గజ్జలును మ్రోయు చుంఠ’

-పంచమా శ్వాసము 375వ పుట.

యఫ్. ఆహారపు అలవాటు :

కాపులు శాకాహారులుగా జీవించిరి. వీరు అనేక రకములయిన కూర గాయలను వండించుచుండిరని తెలియుచున్నది. పాడి పశు సంపద సమ్మర్థిగా నుండెనని విదితమగును.

జి. ఆయుధములు :

పండ్రెండవ శతాబ్దములో నుపయోగించిన ఆయుధముల వివరములను సోమనాథ మహాకవి తెలియజేసెను :

“ ..... మున్నరమునఁ
గుర్వాజ్ఞయను కతి కుంతంబునందుఁ
వాడి సురియఁ జేవట్టి
..... తోమరము ..... కుతారము

విల్లు- - - బల్లిగోల- - - అడ్డాయుధము'

-పంచమా శ్వాసము 296 పుట-

హేచ్. పశు మందులు :

ఆ రోజులలో ప్రతి గ్రామములోను ఉమ్మడి పశు సంపదలు ఉండేవి. ప్రజలు ఆవు, గేదె, మేక, గొర్రెలను పాల కొరకు పెంచుచుండిరని తెలియ వచ్చుచున్నది. ఇరుగు పొరుగుల వారితో 'పోరు సంభవించినప్పుడు పశు పులను తక్షించుటలో మరణించువారికి 'స్మారక చిహ్నములు'గా వీరస్తంభములు-Hero Pillars. వంటివి నాటుచుండిరని తెలియ వచ్చుచున్నది.¹³ అని ఆర్. శేషశాస్త్రి మరియు పి. చెన్నారెడ్డి వివరించుచున్నారు.

బ. వీర కల్లు :

Hero stones are those where human figures are engraved commemorating the heroic action-such heroes are defied and shrines were erected to the stones set up in their memory and regular worship is offered to them by the local people. It is significant that such a practice continued till today for which the hero temples of palanadu can be cited as a Good example.

"అత్తు త్యాగములు సంఘ శ్రేయస్సు కొఱకును మతవరముగ భగవంతుని చేరుటకును జరిపిన వ్రయత్నములకు సాక్షి భూతములుగా మిగిలిన శిల్ప శాసన సహిత రాళ్లు వీనికి గుడులు కట్టుట కూడ ఆనవాయితీ యుండెనని"¹⁴ ఆర్. చంద్రశేఖరరెడ్డి తెలియజేయుచున్నారు

జె. జల యంత్రములు :

పొల్కురికి సోమనాథుడు తన కాలమునాటి సాంఘిక వ్యవస్థను విఘ్నముగా వర్ణించెను. అనాటి జలయంత్రమును వేదాంతవచముగా అన్న

13. R. Seshasatry and P. Chenna Reddy-Essay on 'Virasivism-Memorial' Stones (1988 : Pages 1,2)
14. R. Chandra Sekhara Reddy-Essay on Veerasaiva-Hero Stones in A.P. (1968 : Page 1).

యించుట జరిగినది. బసవడు బల్లహునకు మడివాలు మాచయ్య మహిమను వర్ణించునప్పుడు తెలియజేసెను.

“పటు వరివర్తన భ్రహణంబుఁ గూర్చి
కిలు పొందించి యాక్రియ రాటనముల
వాలి యాడించు నా వడ్రంగి యతడు”

-చతుర్థ 238 పు.

ప్రాణులను కుండలను కర్మ చక్రమునకు కట్టుట వలన ఏర్పడు తిరుగుళ్ల గమనించి 'జల యంత్రమును' రూపొందించిన వడ్రంగి యతడు అనే భావముపై పద్యముతో నున్నది.

కె. పన్నులు-వసూలు :

“రాజులు మంచి ఆదాయము నిచ్చుతోట భూములను దేవాలయమునకు దానము చేయుచుండిరి. దేవాలయములకు; మఠములకు; ధర్మ సంస్థలకు భూములు ఈ విధముగా వచ్చినవే యని భూదానముల గురించి తెలియనగును. భూములున్న వ్యక్తుల నుండి రాజులు భూములు కొనేవారు. పన్నులు వసూలు చేయుటకు తోటలు, తరి సాగు, మెట్టసాగు భూములుగా విభజించుచుండిరి. ఆనాటి పన్నులు వసూలు చేయు పద్ధతులు కూడ తెలియుచున్నవి. పన్నులు వసూలు చేయుటకు ముగ్గురు అధికారులుండిరి. వారు ప్రభుత్వోద్యోగులు, వర్తక శ్రేణులు, పన్ను గుత్తలుండెనని”¹⁵ కంభంపాటి సత్యనారాయణ వివరించుచున్నారు.

యల్. వెట్టి చాకిరి :

గృహములలో పనిపాట జేయుటకు భృత్యులుండెడివారు. వీరు 'యజమానుల కనుసన్న' 'జేసన్న'తో మెలిగెడివారు. వీరితోపాటు వెట్టి చాకిరిచేయు వారుకూడయుండిరి. ఒక కూలికి ధన మవసరమున యజమాని వద్ద అప్పుగాఁ దీసి కొనును. కొన్ని సంవత్సరములకు ఆ అప్పు అసలు వడ్డీతో రెట్టింపగును. దీనిని తీర్చలేని వరిస్థితులలో ఆబాకి తీరువఱకు చాకిరి జేయవలసి యుండును. ఇది ఒక్కొక్క సందర్భములో తర తరముల

15. కంభంపాటి సత్యనారాయణ. ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర 1 (1988 : పుటలు 181, 182, 186).

వరకు సాగును. నేడు ప్రభుత్వము దీనిని నిషేధించినది.

ఎ. వ్యాపారులు-ధనము విలువ :

ఇది ఉత్తమము, అధమముకాని మధ్యస్థమైన జీవన వృత్తి. పాల్కురికి సోమనాథుడు తన కాలములో “కోటికి వడగెత్తిన” (ప్రథమాశ్వాసము 12వ పుట) వారుండిరని తెలియ జేయుచున్నాడు.

బి. వ్యాపార వర్గములు :

“వ్యాపారులకు ‘బలంజా’ కుల బిరుదయ్యెను. కొన్ని గ్రామాలు, నగరాలున్న ప్రాంతానికికోశ్రేణి, ఆ శ్రేణికో సమితి, దాని ద్వారా ఆ ప్రాంతములో వ్యాపారము జరుగుచుండెడిది. అందులో ‘తెలియ’ బెజవాడ ప్రభువులని, వైశ్యులు పెనుగొండ ప్రభువులని, వీర బలంజాలు బీజాపూరము జిల్లా వారని అంటారు. వీరిని 500 కుటుంబాలనియు, వీరిని బహుళ ప్రభులందురు. వీరి దేవుళ్ళ కూడ వేరుగా నుండినారు. ఒకప్పుడు మొత్తము 714 వర్తక కుటుంబము లుండెవని వైశ్యపురాణము చెప్పుతుంది. వర్తక సంస్థలకు ‘నాగరము’ అని పేరుయుండెడిదని”¹⁶ కంభంపాటి సత్యనారాయణ తెలియజేయుచున్నారు. వ్యాపారులలో పెరిక సెట్లు యున్నట్లు బసవ పురాణము (2-98 పు) గలదు పరస్పర వినిమయమునకు ధాన్యము మవయో గించుచుండిరని శంకర దాసి కథ వ్యక్తము చేయును.

“నూలికి మొదలును గూలియు నిచ్చు
నోలి కిఁ గొలుచిచ్చి చేలఁ గొన్నట్టి
యీగి చెల్లింపక యెట్లు నాచేత,ఁ
జాగెడ’వని పోయి శంభుని నాగు”

-4-265వ పుట-

బి. ధాన్యము-కొలతలు :

పాల్కురికి సోమనాథుడు తన కాలమునాటి ధాన్యము కొలతలను ఎంతో వివరముగ తెలిపియున్నాడు. అవి:

16. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర 1 (1988 : పుటలు 188,190,191).

1. సోల, 2. మానెడు (4 సోలలు), 3. కుంచెడు (4 మానికలు), 4. ఇరుస (2 కుంచెములు), 5. తూమెడు (4 కుంచెములు), 6. పుట్టి (20 తూములు).

తవ్వెడు-2 సోలలు

అడ్డెడు-2 మానికలు

“పాటి తూమునకును పాటి యోనేనిఁ

పాటింప సోలయుఁ బాటియకాదె” -బ.పు-1-9పు.

“ఎక్కవఁ దఱుఁగవు నేను మానికలు” -4-258 పు.

“చిక్క జేసినను గుంచెడుగాని లేవు” 5-352 పు.

“ఇమ్ముల నిత్యంబు నిరుసయుఁ గొలుచు” 5-348 పు.

“పడయుము పుట్టెడు వందుమునుముక” - 4-265 పు.

సి. దూరము-కొలతలు :-

దూరమును కొలుచుటకు కూడ స్పష్టముగా కొలతలు తెలియుచున్నవి. అవి. 1. వ్రేలెడు, 2. సల్లెడు, 3. జుట్టెడు, 4. జానెడు, 5. మూరెడు, 6. బెత్తెడు, 7. బారెడు.

రెంతవ విభజన ప్రకారము :

1. కూగెడు, 2. అంత, 3. పాటెడు, 4. ఆమడలు.

డి. ద్రవ్య మానము :

సోమనాథ మహాకవి తన కాలము నాటి ద్రవ్యపు విలువలను చక్కగాఁ జేర్చొన్నాడు.

అవి రాజనారాయణ గద్య, సురభిగద్య, త్యాగగద్య, బిరుదగద్యలు వాడుకలో నుండినవి. గద్య అనగా బంగారు నాణెము. అవి 88 గ్రైన్లు బరువు కలిగియుండును. 1. కాసు, 2. వీసము, 3. తారము, 4. రూక 5' పాతిక, 6. మాడలు వాడుకలో నుండెను. రూక (బ.పు.332 పు), పాతిక (బ.పు.332 పు), మాడ (చ.అ. 153). రూకకు 34 వళ్ళు ధాన్యము అభించు చుండెడిదట. (వంచమా-335 పు) 73 గ్రైన్లు బరువు కలిగినవెంటి లేక బంగారు నాణెము యుండినదట. మారు కాసులు ఒక పణము. 60 గ్రైన్ల బరువు కలిగిన 'క అంజు' నాణెము కూడ యుండినది.

౪. గణన పద్ధతి :

ఆ రోజులలో నాదెములను, కుప్పగా పోసి యుంచి నాలుగేసి తీసి వేరు వేరు కుప్పలుగా వోది కుక్కునకు తోయును లెక్కించుచుండిరి. సోమ నాథుడు దానిని చాకమనెను

“వెక్క సంబందంగ వేయి మాడలను
చక్కగా నెన్నితి చాకంబు ద్రోచి”

-బ.పు.145 పు-

ఇది ‘కుప్పము’ అని వ్యవహరింపబడుచున్నది
యఫ్ సముద్ర వ్యాపారము :

నాడు “సముద్ర వ్యాపారము విశేషంగా వృద్ధి చెంది యుండెను. రెండవ ప్రతాపరుద్ర మహారాజు కాలములో గోదావరి నదిపై సైనికులు దాటుటకు కొన్ని వేలపుట్లు సిద్ధంగా నుండెనని ఏటూరు బలరామమూర్తి తెలియజేయుచున్నారు పశు చర్యముపైన గల్లిలోపల వెదురు దబ్బల నిర్మాణమును కలిగినట్టి అర్థ చంద్రాకారములోగల పడవ లాంటి వాహనము. పుట్టింజి. పరిశ్రమలు :

లోహ పరిశ్రమ వృద్ధి చెందినది (6.410 పు) వస్తువుల మీద పన్నులు విధింపబడుచుండెను. కొన్నవారికి ఆవస్తువుల వయి గుర్తులు వేయుచుండితలు (పంచమా శ్వాసము 361 పు) పంచ లోహములతో విగ్రహములు తయారు చేసెడివాడు (చతుర్థా శ్వాసము-267 పు) (సంతలు-మడి, మైల సంతలు జరుగుచుండెను)

4, జాన పదులు-గిరిజనుల సంస్కృతి :

పురజనులను జాన పదులందుడు. గిరులలో నివసించు ప్రజలను గిరిజనులని పిలిచెదరు (2-183 పు). వీరు ప్రకృతి ఒడిలో వసించుచు సహజ సుందరముగ పవిత్రముగా నుందురు వీరి జనసంస్కృతికి సంబంధించిన సామెతలు కోకొల్లలుగా ప్రాచుర్యములోనున్నవి. వీరికి సంబంధించిన కథలు బసవ పురాణములో అనేకములు గలవు. ద్వితీయా శ్వాసములో బసవడు గొల్లెత చల్ల కడవం బడకుండ బట్టిన కథ (2.107వ పుట). తృతీయా

శ్వాసములో బెజ్జమహాదేవి (3-151వ పుట). గొడ గూచి (3-160వ పుట) ఉడుమూరి కన్నప్ప (3-180వ పుట) నిమ్మవ్వ కథ (చతుర్థాశ్వాసములో -276వ పుట)వంచమా శ్వాసములో గొణియ కథ (-333 పుట) మరియు తెలుగు జొమ్మయ్య కథ (5-389 పుట) సప్తమా శ్వాసములో గుడ్లవ్వ గాతి కథ (528 పు)లు గలవు. సోమనాథుడు వారి జనసంస్కృతిని చక్కగా వర్ణించెను.

ఎ. గోపాలుడు :

పాండ్చిరికి తనకాలము నాటి గోపాలుని మాది రాజయ్య కథలో తెలియుజేసెను. మల్లికార్జునదేవుడు మాదిరాజయ్య భక్తివి వరిక్షింపదలంచి గొల్లవాని వేషములో దర్శనమిచ్చెను.

“బలపు వ్రేళ్లును మొడ్డు పాదముల్ గజ్జ
చిటు తొడలును దొప్ప చెవులను - - - - -

మేక పిల్లలఁ దన చాకిట నిఱికి”

-తృతీయా శ్వాసము 224, 225వ పు.-

ప్రక్కిటెముకలు కనిపించుచూ, నరములు ఉబ్బుకొని, దోనికడుపును కలిగి లొత్త వడిన చెక్కిళ్ళు, బొక్కిణొమ్మును, నిక్కిన మెడతో పల్ల మీసములు పిల్లిగడ్డము, ప్రాకు గట్టిన వండ్లు బ్రద్ద చేతులను వర్ణించెను. ఇది నాటి దళితజనులజీవన విధానమునకు దర్పణము.

బి. పాత్రలు :

సోమనాథ మహాకవి ఆరోజులలో నిలువ యుంచుటకు వనికి వచ్చు పాత్రలను వేర్కొనెను. అవి గురుగులు, బానలు, కుండలు, గొడగూచి ఇంట్లో గురుగుల్లో “పోతెలున్నవి వంపువోయి తెచ్చెద”. “ఉట్టిపైన బానలో - - - - నెయ్యి” ‘కుండెడున్నది - - - - - పుల్లకండంబు’ అని తెలిపి యున్నాడు (తృతీయా శ్వాసము. 162 పు) ప్రాచీన కాలములోనేగాక నేడును గ్రామాలలో వంకచేసికొనుటకు, ఆయా పదార్థములను నిలువ జేయుటకు మట్టి పాత్రలువయోగించుకొనట అందరికి తెలిసిన వంగతి. ప్రజలు రాగి బిందెలు వాడుచుండిరి.

వీరశైవ సాహిత్యములో కనిపించే జనసంస్కృతి

సి. అంబలి :

అనాటి వ్రాసలు "అంబలి, ఐడిపెల పాసెము, పులగము" మొదల అహారముల తినుచుండిరని తెలియుచున్నది. 'అంబలి'ని ఆ కాలము 'అంబకళము' అని పిలుచుచుండిరి.

"కామింపగ కరి కాళవ్యయింఱ
మామిడి వండులు మఱుగున నమలి
పోయి చెన్నయ యింటిఁ బులి యంబకళము
జేయుఁ దీయకజాఱ్ఱి చిఱుతొండనంబి"

-తృతీయా-157 పు-

మోళిగ మారయ్య పాత్ర 'కాయకమునకు' ఉత్తమ ఉదాహరణ అందులో అంబలి ప్రస్తావన కూడ కలదు.

"అతని నగరఁగాంచు నంబకళంబు
వ్రతి వచ్చునే యెన్ని భంగులతైన"

-వంచమాశ్వాసము-355 పు.-

అంబలిని కన్నడ భాషలో 'అంబ కళంబు' అని పిలిచెదరు. ఇది అమ్మ-అంబకు నమర్పించిన ప్రవ్రథమ ప్రసాదముగ యుండనని భావించనగును.

డి. పాసెము :

ఇది మరొక అహార విశేషము. 'ఐడిపిలి పాసెము' వండబారి నున్న ధాన్యమును దంబిణి బియ్యముతో వండిన పాయసము వేటారి ప్రభాకర శాస్త్రి వివరించెనున్నాడు

ఉడుమూరి కన్నప్ప కథలో నిట్లున్నది.
"అడవుల నునునిళ్ళ కడు మంచి పాలు
నొడిపిలి పాసెంబు"

-తృతీయాశ్వాసము 183వ పు-

శివ లింగమును తనయూదికి రమ్మని కొండలలో నొక్కడపు లేవని మా వల్లెలో మంచి పాలు ఐడిపిలి పాసెంబు గ్రోలుటలో ఆన కలదని ఉడుమూరి కన్నప్ప ఆహ్వానించెను.

ఇ. పులగము :

మరొక సందర్భములో పులగము పేర్కొనబడినది. ఆ కాలములో నందిశ్యరుని నోము నోచుకొనేవారు 'పులగం' వండుకొనుచుండిరి. అంతే కాదు సురియ చౌడయ్య కథలో ఇది కూడ. కాయక నియుక్తమునకు సంబంధించినది. వీర చౌడయ్య గుడుకతో నందించిన పులగము భీమేశుడు తిన్నట్లు సురియ చౌడయ్య తెలిపెను.

“పుత్తెంచె మా యక్క పులగంబు నీకుఁ
జిత్త జ్ఞాంతక : యిదే చేకొనుచునినఁ”

-వంచమా శ్వాసము 388 పుట.

సువ్వులు, బెల్లము, బియ్యము కలిపి పులగము వండుదురు - దానిని శివునకు నైవేద్యముగా సమర్పించెదరు. సంక్రాంతి, రథ సప్తమి వంటి పర్వ దినములలో వండుకొనెదరు. సంక్రాంతి శీతాకాలములోవచ్చు వండుగ సువ్వులు శరీరమునకు వేడిని కలిగించును. కాబట్టి వానిని పులగములో వేసి వండుకొనెదరు. బెల్లము సున్నమును కలిగియుండుటచే జీర్ణ శక్తిని వృద్ధి జేయును. మరికొందఱు బియ్యము, పెసర బేడలతో కూడ పులగము వండు కొనెదరు.

యఫ్. యాత్ర-జాతర :

జానపదులకు, గిరిజనులకు యాత్ర-జాతరలనిన ప్రీతి. అలనాడు ప్రజలు జాతరలకు బండ్ల మీద వెళ్ళేవాడని గొడగూచి కథవలన తెలియు చున్నది. గొడగూచి తండ్రి యాజ్ఞ మేరకు శివలింగమునకు పాలు సమర్పింప త్రాగలేదు. అప్పుడు గొడగూచి శివునితో

“----- నీ పాలు పురహర ! కొనుము

వీరభద్రుని జాత్ర వేళ నివ్వండి

యే రొప్పఁ బసిచెద నీ పాలు దాగవు”

-తృతీయాశ్వాసము 162వ పు.

అని ప్రార్థించిన సందర్భములో వీరభద్రుని జాతర ప్రసక్తిని పాల్కురికి సోమనాథుడు ప్రస్తావించెను.

జి. దండన :

భృత్యులు అవరాధము జేసిన వారి స్వామిని దండించిన ఆ అవరాధము తీరిపోయెడిది.

“ప్రేమం బెలర్పగ ‘భృత్యావరాధ
స్వామినో దండయన్చదుపు నిష్ఠించి”

-చతుర్థాశ్వాసము 247 పుట-

మనుష్యులు తప్పు చేసిన గుండులతో, బడియలతో పెంటవడి కొట్టుచుండిరి.

(సప్తమాశ్వాసము-524 పు)

హెచ్. బెషద ప్రక్రియ :

జాన పదులు చెట్ల యొక్క వేర్లు, ఆకులు, కాయలు, పూలతో బెష
ధములను తయారు చేసి ఉపయోగించుచుండిరి.

“జాన పదులు శిల్పాలను కూడ రూపొందించుచుండిరి.” అని శ్రీ వలసాని
ప్రసాదరావు పేర్కొన్నారు. ఆ రోజులలో గీతములు రచించుటకు, పాడుటకు
మిక్కిలి ఉత్సుకతను ప్రదర్శించుచుండిరి. అప్పట్లో మొత్తము 4 లక్షల
64 వేల గీతములున్నట్లు తెలియుచున్నది. నృత్యము కూడ చేయుచుండిరి.
మాతృ ప్రేమకై ఆరాటము గొల్లడయిన కాటకోటుని కథ ద్వితీయాశ్వాసము
99వ పుట, బాలర పయి మమకారము బెజ్జ మహాదేవి కథలో 152పుట, భక్తి
మహాత్యము గాడగూచి కథ 160వ పుటలో, తృతీయా శ్వాసములోని
ఉడుమూరి కన్నప్ప కథ, గిరిజనుల సంప్రదాయమునకు 180వ పుటలో
అభివ్యక్తము కాగలదు.

5. కుల వృత్తులు :

పొల్కురికి సోమనాథుని కాలము నాడు కులవృత్తులు గౌరవించబడెను.
ఎవ్వరి వృత్తులు వారు యధేచ్ఛగాను, ‘సత్య శుద్ధము’గాను చేసికొని
జీవించిరి. వీరికి స్వతంత్రము, సమాన ప్రతిపత్తిలభించినది. దళితులైన
శూద్రులు వీరశైవ మతమును స్వీకరించి తన్నత వ్యాప్తికి అగ్రగాములైరి.

ఎ. వృత్తి విభాగములు :

“కుల వృత్తిని మించిన యుద్యోగము లేదు గువ్వల చెన్నా.” అన్న
నితి ఎల్లరక్ష విదితమే. నాడు గ్రామ పరిపాలన వృత్తుల వారిపై ఆధార

వడియుండినది. అవి: 1. గ్రామాధికారి, 2. న్యాయాధికారి, 3. కరణము
 4. గ్రామి (జలధారల అధికారి) 5. తలారి, 6. జ్యోతిష్కర్మ, 7. కమ్మరి,
 8. కుమ్మరి, 9. వడ్రంగి, 10. చాకలి, 11. మంగలి, 12. గ్రామోపాధ్యాయుడు”
 17 మరొక విభాగము ప్రకారముగా 13. చేనేతకారుడు 14. వైద్యుడు
 15. పొరోహిత్యము, (జ్యోతిష్కర్మని. పురోహితుని ఒకే వృత్తిగా భావించిన)
 16. కరణీకము, 17. స్వర్ణకారుడు, 18. గాండ్ల, 19. దర్శివని.

సోమనాథ మహాకవి కులవృత్తుల వివరాలను ఎంతో చక్కగా వర్ణించి నిర్వచించినారో గమనించిన అనాది వృత్తుల స్థితి గతులు ఆవగతము కాగలవు. నాది ధార్మిక సమాజములో వృత్తి పాలన పారలౌకికముగా నుండెడిది. బసవడు బల్లహునకు మడివాలు మాచయ్య మహిమను వివరించు సందర్భములో

“వరగ భిక్షించిన బ్రాహ్మణుండతడ
 మహితావ వర్గ సామ్రాజ్య వట్టంబు
 సహజంబ పాలించు క్షత్రియుండతడ

వడి భవాంబుధీ ద్విప్స వైశ్యుండు నతడ
 యిల సత్కీర్తియారంభ ఫలములు గోసీ
 పాలవక నూర్చెడు శూద్రుండు నతడ
 గూడ వానెడు నాది కుమ్మరి యతడ

లీల నందించునాజాలరి యతడ”

-చతుర్థాశ్వాసము 237, 238 పుటలు-

మిగిలిన వడ్రంగి, కనుమరి, నగపాల, శబలుండు, ప్రేతేడు, వెండిమ, బోయ, చాకియు తమ వంతు కర్తవ్యమును సంఘ నిర్మాణము నకు-నీతి నిజాయితీలతో కృషి చేయుచుండిరని విదితమగుచున్నది.

బి. వృత్తుల ఉనికి :

కులమనగా వృత్తియని పాల్కురికి సోమనాథ మహాకవి స్పష్టముగా తెలిపియున్నాడు. యజ్ఞోపవీతమును ధరియించి భిక్షించువాడు బ్రాహ్మ

ఐడని, రాజ్యమును చక్కగా పాలించువాడు క్షత్రియుడని, జన్మ విధానమును తిప్పవాడు ఖైశ్వుడని, సత్కీర్తియ వలముల గోసి అలసిపోక నూర్చువాడు శూద్రుండని పాల్కురికి సోమనాథుడు భాష్యము చెప్పియున్నాడు. తాబేళ్ళను, చేపలను వట్టువాడు జాలరని, వడ్రంగి, క(ను) మరి-లోహము వకు అగ్నిని రంగజేయుననియు, వగపాలి అచ్చుల నొరగువాడనియు, శబరుడు, పశువులను పాలించువాడు ప్రజేజేడనియు, తోలుబొమ్మల నాడించువాడు నెండిడనియు, పొలముల ఓడేర్చువాడు బోయ యనియు, ఉదికెడువాడు చాకియనియు వివరించియున్నాడు.

సి. మాన్యములు :

“ప్రభువులు వృత్తి మాన్యముల నిచ్చి వస్తుల మివహాయించుట వలన అనేక వృత్తుల వారు గ్రామములలోనే నివసించి వర్షతోముఖాభి వృద్ధికి తోడ్పడిరని తెలియుచున్నదని”¹⁸ కంభంపాటి సత్యనారాయణ వివరించియున్నారు. తెరికి కుమ్మరి, కమ్మరి, కంచర్లకి, మంగలి, చాకలి, మేదరి, చర్మకారుల వృత్తులు యుండినవని సోమనాథ మహాకవి గ్రామ వృత్తి విధానమును విశ్లేషించినాడు. వాస్తు, తాపి, రాళ్ళు చెక్కుట మొదలగు వారికి కూడ మాన్యము లివ్వబడినవి. ఆనాడు నూజెను గాను గాడించి ఉత్పత్తి చేయువాడుండిరి.

ఆ కాలములో గొల్లలు ఏట పెంటుకము దైవముగా భావించి తమ వశ సంవదను ఎంతగా సంరక్షించుకొని వృద్ధి చేసికొనెడివారో తెలియుచున్నది. కాట కోటని కథలో

“ఏట పెంటుక దన కిశ్వరుండనుచు”
బాలెల్లం బెంటుకవైం బోయం దండి”

-ద్వితీయా శ్వాసము 98వ పు.-

విశ్వసించిరి. గొల్లలు చల్లము పద్ధతిని వివరించియున్నాడు.

“ఆ విధిం జల్లం దానమ్ముచుం గణకం

18. కంభంపాటి సత్యనారాయణ-ఆంధ్రుల సంస్కృత-చరిత్ర |

పడఁ బోవ గొల్లెత 'బసవరో' యనినఁ"

-ద్వితీయా శ్వాసము 108 పుట-

ఆ, ఈ వీధులు తిరిగి గొల్లెతలు చల్ల నమ్ముకొను చుండిరి. జాతర వంతలు, వండుగ తినములలో చల్లనమ్ముకొనువారిని నేటికిని మనము మఱచుచున్నాము.

౩. ఎఱుకలు :

వండ్రొండవ శతాబ్దము నాడు ఎఱుకలు ఎటువంటి ఆహారమును తీసి కొనుచుండిరో సోమనాథుడు తెలియజేసెను.

ఆడుమూరు కన్నప్ప కథలో 'అడవుల మనుబిళ్ళ కడమంచి పాలు, పాలిపిరి పాసెంబు, యిప్ప పూవును, తెనె లెల్ల ఫలాడులొప్పెడు పెదురు మేగిరంబులును" అట వికుల ఆహారముగా నుండెను. అనాటి ఎఱుకలు మాంసమును వండుకొను విధానమును యెఱింగి యుండిరి. ఆడుమను మృగముల పాల చేత తయారు చేయబడిన అజ్జవిక పాయసము మనుబిళ్ళ పాలుపము.

"మంచి మాంసముగ శోధించి శోధించి

కాల్చుచుఁ బక్వంబుగాఁ దిప్పి తిరిప్పి

తవిలి ఖండింపుఁ దాజలి నూచి"

చవియున్న లెప్ప మాంసము దొప్పుఁ బెట్టి

-తృతీయా శ్వాసము 186వ పుట-

కన్నప్ప మాంసమును వండిన సందర్భములోఁ జెప్పబడినది. బోయలు రాజు వద్ద మంచి వలుకుబడిని కలిగియుండిరి. వీరు అప్పుడప్పుడు దేవతా ప్రసాదము కొరకు రాజునకు ఫిర్యాది చేయుచుండిరి.

యశ్. బొంతలు కుట్టువారు :

పొల్కురికి సోమనాథుడు శంకర దాసయ్య కథలో నాటి బొంతలు కుట్టవారి "వృత్తియే కైలాసమ"ను ప్రవచనము ప్రసవన సత్యముగా బోధ

పడగలదు. సాక్షాత్ శివుడు ప్రత్యక్షము అయి ఏమి కావలయునని కోరు కోమనగా దాసిమయ్య మడులు, మాన్యాలు కోడుకోలేదు. మరి

“రాత్రియు సూది దారంబు గ్రువ్వంగ
నేత్రములకు దృష్టి నెక్కొట్టుమనుడు”

-చతుర్థాశ్వాసము 261వ పు-

జి. కంసాలి :

ఆ రోజులలో కొందరు కంసాలులు సంగీతములో మంచి ప్రావీణ్యమును సంపాదించిరని తెలియగలదు. కిన్నెర బ్రహ్మయ్య కథలో బ్రహ్మయ్య.

“గీడార్థమై మఱి కిన్నర వీణ
వేడుక నొక నాడు వినిపింపఁ దడవఁ
గిన్న రేశ్వర వంద్యుఁడన్నార దాడి
సన్నత నాదాను వక్తుండు మెచ్చి”

-వంచమా శ్వాసము 332వ పుట.-

కిన్నెత (వీణ) పై నిరంతరము శివుని గూర్చి గానము చేయుచు శివయోగ మగుడుడయియుండెనట. అతలి కిన్నెర వీణ వాద్యమును వినుటకు నార దాదులు వచ్చెడివారట.

హెచ్. నేత కారులు :

అప్పట్లో నేత కారులు మంచి నైపుణ్యమును కలిగి యుండిరని వ్యక్త మగును. తేడద దాసయ్య ఒక తపస్వికి 12 సంవత్సరములు నేసిన 12 మూరల బంగారు వస్త్రమును దానము చేసినట్లున్నది.

“పండ్రెండు వర్షముల్ వాయక నేసి
పండ్రెండు మూరల పసిడి పుట్టంబు
వివరిత గతించును వేడుడు నొక్క
దపసికిఁ దేడర దాసయ్య యీఁడె”

-తృతీయా శ్వాసము 130వ పు-

బి. తుమ్మరి :

పొల్కురికి సోమనాథుని కాలములో కూదుగిలు కూడ శవధము చేయు

చుండిరని, వారు తమ మాట కొరకు ప్రాణ త్యాగమునకు వెనుకాడిడివారు
కొరని అభివ్యక్తమగును.

కుమ్మరి గుండయ్య గారి కథలో గుండయ్య ఒక కాంత ఇంటిలో ఒక
రోజున గడపి రాగా భార్య తనను ముట్టుకుమని శాసించెను. ఆ నియమము
ప్రకారము జీవించిరి, వారు ముదుసలులు అయిరి. శివుడు వారిని కడు
డించి ఒక కప్పెరనిచ్చి దానిని తానే మాయము చేసెను. శివుడు తన కప్పెర
యిమ్మని కోరెను. కాని అది లభింపలేదు. అప్పుడు శివుని మాటల కలిగి
భార్య భర్తలు.

“గంభీర జలము లం గామిని బిత్తిని

దండి గుండము పటంపం దతక్షణ మా త్రా”

-చతుర్థాశ్వాసము 326వ పుట.

మరియు “గుడి సొచ్చు మతిసొచ్చు గుండంబు సొచ్చు

విడుతురే గోతీయల పిలిచినవాడు”

-పంచమా శ్వాసము 334వ పుట.

మాట కొరకు గుండంబులో కూడ పడుచుండిరి

జె. తెలుగు వారు :

సోమనాథ మహాకవి కాలమునాడు తెలుగువారు కొందరు మేటి విలు
కాడులయిరని తెలియుచున్నది.

తెలుగు జొమ్మయ్య కథలో తెలుగు జొమ్మయ్య “కలియుగ జనిత
మృగ వ్యాఘ్రులు రుద్రా, ‘డలధ వరాకృముం డసమాను’ (పంచమాశ్వాసము
333వ పు) డని వ్యక్తపరచెను. శ్రీశైలములోని శివానంద యోగికి ఆప
చారము గావించి మృగమలైన గంధర్వ కాంతలకు జొమ్మయ్య శాప
విముక్తి కలిగించెను.

కె, చాకలి :

12వ శతాబ్దములోని శివ శరణ ధర్మము సకల వృత్తుల వారి మధ్య
సమతను సాధించినది. అన్ని వృత్తుల వారు ధార్మిక జీవనముతో గ్రామ
పురోభివృద్ధికి పడుము కట్టిరి. శరణ ధర్మమును పాటించుటలో తార
తమ్యము లేదని తెలియగలదు.

మడివాలు మాచయ్య ఓక మనిషిని చంపగా బిజ్జబాడు అగ్రహపడెను.

“కారణంబులుఁ గథల్ గల్పింపకవట
నూరుక చూచుచు నుండిమీ’ వనుచు”

-చతుర్థా శ్వాసము 244 పు-

బసవనివారించెను. తర్వాత పశ్చాత్తాప పడెను. ముఖ్యముగా కాయ కమే త్రైలాసమునకు మడివాలు మాచయ్య చక్కని ఉదాహరణ అని తెలియు వచ్చుచున్నది.

యల్. అబ్దులు :

పొల్కురికి సోమనాథుని కాలములో కొందరు అబ్దులుండిరి. వారిలో వరివర్తనము తెచ్చుటకు కొందరు ప్రయత్నించుచుండిరి. తాకుడువక, యితరులకు పెట్టకయున్న ధనమునకు చోర ప్రాప్తి తప్పదు.

“ ఇహవరంబులకు

దూరమైనట్టి బుబ్బలి యిండ్లు సొచ్చి
వారలఁ జరితార్థవంతులఁ జేయ”

-వంచనాశ్వాసము 367 పుట.

యం. చోడులు :

ఆ రోజులలో చోరులు కూడ శివ శరణ ధర్మమును పొదించుచు చోర వృత్తిలో నీతిని ప్రదర్శించువారుండిరని తెలియగలదు.

కన్నడ బ్రహ్మయ్య కథలో -బ్రహ్మయ్య చోర వృత్తిపై నాధారపడి జీవించినను నితి వంతుడగుట చేత ఇహవరములకు దూరమయినట్టి పిసిని గొట్టు వారి యిండ్లలో దొంగతనము చేయుచుండెను.

యన్ అంత్యజులు :

అనాడు అంత్యజులు కూడ వీరశైవ ధర్మమును పొదించుచుండిరి. ప్రధానియైన బసవేశ్వరుడు, అంత్యజుడయిన శేవనాగుమయ్యను నన్నా నించెను. నాడు సమతా భావము సహ జీవనము అయినదని తెలియగలదు.

శివనాగుమయ్య కథలో బసవేశ్వరుడు శివనాగుమయ్యను సింహ సనముపై కూర్చుండ బెట్టెను. లింగ పసాయికముతో ఆతని చేతి ప్రేళ్ళను ఒత్తగా పాలు కారెనట.

“కరతలాం భోజంబు గరములఁ బట్టి
యొత్తుడుఁ బింజించి యుడు వీధిఁ దాఁకి
యత్తఱి క్షీర ధారావలి వర్యె”

సప్తమా శ్వాసము 584 పుట-

6. భీక్షకులు : సమాజములో వృత్తివరమైన ఉనికి :

పాల్కురికి సోమనాథుని కాలములో భీక్షకులు సమాజములో వృత్తి వరమైన ప్రాముఖ్యత కలిగియుండిరి.

ఆ రోజులలో వీరశైవ మతము బాగుగా వ్యాప్తి చెందియుండెను. జంగమలు భిక్షా వృత్తిని స్వీకరించిరి. జంగములు అనగా ఒక ప్రదేశము నుండి మరియొక ప్రదేశమునకు సంచరించు వారలు ఉండిరి. వీరు సాక్షాత్ శివ స్వరూపులు, వీరిది క్రియా మార్గము. త్రికాల లింగార్చన చేయుచు లౌకిక పార లౌకిక దృష్టిని కలిగి యుండిరి. ఒక వర్గము, మత ప్రచారము గావించుచుండిరి. ద్వితీయ వర్గము వారు శివ శరణ ధర్మమును పాటించుచు వారి సమస్యలను పరిష్కరించుచు సమాజము యొక్క నిర్మాణ మునకు పాటు పడుచు దాని చైతన్యమునకు కృషి గావించిరి. వీరికి మతములు వాసయోగ్యమై యుండెను. జంగములలో మరొక తెగ మిండ జంగములు. ఒక విధముగా వీరు సమాజములో అతివాదులని భావింప వచ్చును.

అప్పటి జనాభాలో కళ్యాణి నగరములో 1,80,000 జంగమలు, 12,000 మిండ జంగమలు యుండిరట (ద్వితీయా శ్వాసము 85వ పు. 77వ పు.) వీరి ప్రాముఖ్యత తెలియుచున్నది.

౭. మిండ జంగమములు :

ఆ రోజులలో మిండ జంగమములు శాస్త్ర పాండిత్యము కలవారని పాల్కురికి సోమనాథుడు తెలుపుచున్నాడు. వారు లంజల కొరకు జంతు వులను బహుమతులుగా తీసికొని పోయెడి వారని ఆనాటి సాంఘిక వ్యవస్థను పాల్కురికి సోమనాథుడు బహిర్గతము చేయుచున్నాడు.

“చా : యెట్టి మిండడ చను సను మింక”

చదివెదు వెక్కులు శ్లాఘ్యమే? వసించి డి”

-వలచమా శ్వాసము విశివ పు-

గొణియ కథలో మిండ జంగముని మొదట తెచ్చిన గోణియనే తీసికొని రమ్మని తూసడించు కొనుచు పొలతి వలికిన సందర్భములోనిది.

వీరికి నుఘములో శంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము ఉండెను. ఒక వేశ్య గంగాంబ కట్టిన పుట్టంబు గ్రీక్కున దెచ్చి ఇమ్మని మిండ జంగముని కోరెను ఆ మిండ జంగముడు బనవన్నతో

“సనికాంచి : బనవ! నీ వనిత గంగాంబ
కట్టిన పటఫలి పుట్టంబు మాకు
సిట్టున్న భంగిన యిప్పింప వలయు”

-త్పతీయా శ్వాసము 129వ పుట-

నని కోరెనట.

జంగములు అనాడు చాల శక్తి వంతులని తెలియగలదు. రాజును కూడ వెలివెట్టు వాంగుచుండిరి. ఒడయనలబి గత్యమునకు మిఱు మిండడు కుపితుడైన వెలిపెట్టెను.

“ఒరి వీం డెవ్వడు రా? రాజమౌళి
ధీర దిగ్గజములం జీరికిం గొనక

కౌప్యే : మా భక్తుల కొలం దెఱుం గండు”

-వతుర్ధాశ్వాసము 101వ పుట-

మిండ జంగములు అను తెగవారు గడ్డములు, మీసములు పెంచి చందనము, కస్తూరి, వాసనలతో నొనట తిలకము కలిగి తెల్లని వస్త్రములు ధరించుచుండిరి.

బి. వేశ్యలు :

వల్లడ్రొండవ శతాబ్దములో వేశ్యలకు మంచి గిరాకి, పలుకుబడియుండి నవి. వీరు అపురూప సౌందర్యరాశులట. “తలవం చిత్తరు రూపమో? చెలువ యో, వసిడి పుత్తడి యో”, (త్పతీయా శ్వాసము - 132వ పుట). వేశ్యల గృహములలో ‘గణికలుండెరి, ఆ గృహములు హర్మ్యముల వలె నుండెను.

వీరు శయించుటకు "ఉత్తుంగ సింహాస నోవంబై న, యత్తన్వించాడు వర్యంకంబులు. అమర్నబడియుండెనవట (తృతీయాశ్వాసము 19వ పుట). పండితారాధ్య చరిత్ర :

పండితారాధ్య చరిత్రలో లభించు జన సంస్కృతిని అధ్యయనము జేయవలెను.

1. వ్యావసాయక జీవితము :

ఎ. కూలి నిర్ణీతము గాక చే(తి) కూలికి జీవించుటయు నుండెడిదని ఆనాటి కూలి వ్యవస్థను పాల్కురికి సోమనాథుడు తెలియజేయుచున్నాడు.

తిరునాళ్ళ పోవ వృతాంతము గలదు.

బి. జీతము :

వీరశైవ సాహిత్యమునాటి ప్రజలు భృత్యులను నియమించుకొను చుండింరని తెలియవచ్చుచున్నది. వారికి జీతము లిచ్చు విధానమును గుఱించి పాల్కురికి సోమనాథుడు వివరించుచున్నాడు.

1. ఎప్పటి కప్పుడు పనిచేయుచుకొని జీతము ఇచ్చు విధానము.
2. మాసమునకు జీత మిచ్చు విధానము ఆ కాలములో నున్నట్లు వివరణ కలదు.

"చోళవాళిక కాక ఖోడీతలేత.
వేళ వాళిక గరమే యటులై న"

-మహిమ ప్రకరణము-పుట-185

చోళవాళికనగా 'చోళ్ళ' పరిపాటిగా గలది ఐహిక జీవనమునకు సంబంధి- వేళవాళికనగా జీవితావసాన 'వేళకు వాళి' ఐనది. ఆ ముష్టిక జీవనము నకు సంబంధించినదని బండారు తమ్మయ్య వివరించాడు.

సి. బానిసలు :

బానిసలు సంతానము బానిసలుగనే యుండు ఆచారము యున్నట్లు తెలియుచున్నది.

"పాదముల్ కడు గంగ బానిస కొడుకు
నాద టజంగమంబై యేగు దెంచి

అది దేవుండ కానరి గుఱించి”

-పురాతన ప్రకరణము-280వ పు-

పాదాంబుపుల పోయు నతని వడతి మాత్రము గుర్తించి ఉడకమును పోయుట నాపినది. బానిసలు తాము బానిసలుగా చేరునపుడు పత్ర మొకటి ఐదుగురు పెద్దనుముల సాక్షి సంతకములతో వ్రాసి ఇవ్వవలసియుండెడిదట సుందర నంబెన్న కథలో నిది తెలియుచున్నది.

సి. జల యంత్రము :

వ్యవసాయదారులు 'ఘట కర్మ చక్ర'ములను విరివిగా నుపయోగించెడి వారని తెలియుచున్నది.

“చను జీవ ఘటకర్మ చక్ర సుర్యేందు

విశ్వాధి కుండు”

జీవులనే ఘటాలను కర్మయను చక్రమునకు తగిలించి సూర్యచంద్రులను యెద్లతో లాగిస్తూ రాటములను శీవుడు త్రోవ్చుచున్నాడని వ్యక్తమగుచున్నది.

డి. జాతరలు :

అనాడు ప్రజలనేక జాతరలు చేయుచుండిరి. (11-413-414 పుట) పాటి జాతరలు కూడ జరుపబడుచుండెను. భక్తుల కోర్కెలను తీర్చి తమ మహాత్ములను ఋజువు పరచెడి క్షేత్రములు పాటి జాతరలు.

2. జానపదులు-గిరిజనులు :

ఎ. గోపాల గృహము-ఆయుధములు :

గాదె, గాదీయ, కొట్టె తెలుపబడినవి శీవుడు గోపాలుని వేషములో వచ్చినపుడు ఉపయోగించిన ఆయుధములు “గొడ్డలి, బరిగమ్మి. కూటి కండయు, దుడ్ల గోలయు, (తృశియా శ్వాసము - బసవ పురాణము 225వ పుట) గలవట.

బి. గోవులకు ప్రత్తి గింజలు పెట్టుట :

ఆ రోజులలో గోవులకు ఆహార గ వత్తి గింజలు పెట్టుచుండినట్లు చేటలు వేమయ్య కథ వలన తెలియుచున్నది.

3. కుల వృత్తులు-ధనిక, పేద వర్గీకరణ :

సోమనాథ మహాకవి వృత్తుల నమ్మి జీవింప వారిలో ధనికె పేద వర్గీకరణము లేదు. వీరశైవ మతములో ప్రధాని, పేదలు అను వాదా వాదాలు అసలు కానరావు.

చేటల వేమయ్య కథలో వృత్తిలోని ఉత్కృష్టత తెలియ జేయబడినది.

“వీగుఁడు జేటల వేమయ్య భువిని

జీవితంబు సేసె చేటల సైఁ

గావించి, -పురాతన ప్రకరణము, 162వ పుట.

4. భిక్షకులు: సమాజములో వృత్తి పరమైన ఉనికి :

పాండ్లూరికి సోమనాథుడు అలనాటి పరుసలను తెలియజేసెను.

ఎ. మిండ జంగమముల నడకలలో వారి వేషభూషణములు తెలియ వచ్చును

“ కట్టుముల్ మేలి చందనము

గస్తూరి మొదలుగాఁ గలుగు యగంధ

ధవళాంబరములు”

పర్వత ప్రకరణము 317వ పుట.

వీరు శాపరక్షణకై వివిధములైన గొడుగులు ధరించుచుండిరి. పాదములకు వివిధములైన పావులను వేసికొనుచుండిరి. పచ్చడములు, కౌపీనములు ధరించిరి. (పర్వత ప్రకరణము 309వ పుట). అందులో కొందరు పట్టు వీణలు వాయించుచుండిరి. స్త్రీలు చంద్ర, సూర్య మకుటములు, నండికంఠు, పులితోలు, యద్రాక్ష, రాగి, నవరత్న కంబళ మకుటములు యుండినవి

బి. పుణ్యాంగనలు :

నాడు భక్త హృదయ పీఠములలో భ్రమరాంబ సహిత మల్లికార్జున స్వామి అధిష్ఠించి యుండెనని తెలియగలదు. శ్రీశైలమునకు కాశీ యంతటి

ప్రాముఖ్యము గలదు. పాల్కురికి సోమనాథుడు తన చతుర్వేద సారములో “తాను శ్రీ పర్వతమున కుత్తరమున బసవ పుర స్థాప్య పర్వతోత్తరముఖ సీముండ పాల్కురికి సోముడనగ” యని స్వామి వారికి కైంకర్యము జేసినాడు. ఆందువే ఈ మహాకవి శ్రీశైలమునకు వచ్చు భక్తులను తనివి దీర దర్శించి వారి నడకలను. ‘వరుస’లను కన్నులకు కట్టినట్లు జేసినాడు.

“పలుచని తొల్లు కుప్పసములు పూని
వదర వడి యలతి దుప్పట్లు గొండలు

మొదలి మంగళ, సూత్రములు”

-పర్వత ప్రకరణము 239 పు-

దాల్చి తమ వతుల హస్తములూది కొనుచు బింజాధరములు చాటలడంగు గర తలంబులు రోండ్ల గది యించుకొనుచు నడిచిన పుణ్యాంగనలు 12వ శతాబ్దము వారే ! ఇప్పటికి మహానాస్తి, కర్ణాటకులు ఇట్లే నడుచుచుండురు. సి. జోగులు :

ఆ కాలములోని జోగులు వేష భూషణములను పాల్కురికి సోమనాథుడు తెలియజేసెను. వీరు చుక్కల బొట్లను, జుక్కె వెండ్లులు కలిగి, చక్కని పాపటలు తీర్చియుండిరి.

“ - - - వెండ్లుకలు దండలును, దగరంబు
సిల్లాండ్లు మట్టెలు, బెక్కువన్నియల
తొల్లునప్పసములు, నల్లగాజులును”

-పర్వత ప్రకరణము 341వ పు-

శంకును పూవులుగా ముడిచిరి. బొంతలు కుట్టుచు జీవ యాత్ర చేయు చుండిరి. ముక్కెర, ముప్పరులు, వడ్డాణము, ఉంగరములు, కడియములు ధరించినారట వీరు గుర్రాలపైనను, నడకతోను శ్రీశైలమునకు వెళ్ళు చుండిరి.

డి. యోగులు :

పండెండవ శతాబ్దములో యోగులు మిక్కిలి ప్రసిద్ధి తెక్కియుండిరి.

అనాడు "విద్యారణ్యుల వారు తత్వతేజో రాశిగను (1267-1386), గణప నారాయణుడు పర్వ యోగిగను (1323-1345) ప్రసిద్ధి కెక్కిన శివ యోగుని"¹⁹ మేడపాటి వెంకటరెడ్డి తెలుపుచున్నారు.

శివ యోగులు నడకల ద్వారా వారి రూపు రేఖా విలాసాదులను సోమ నామము వ్యక్తము చేయుచున్నాడు.

“విలసిత పుణ్య రేఖలు వాలుపార
నయ నాబ్బరు చులును వృత నాసికములుఁ

----- జారు భుజంబులు విశాల వక్షములు”

(పర్వత ప్రకరణము 325వ పుట) కలిగి “అయాచితా కామ కృతా హారుల గుణు” (పర్వత ప్రకరణము 326వ పుట) ఏకాంత గోమహిష్టితులగు హర యోగ, రాజ యోగముల ద్వారా ప్రసిద్ధి కెక్కిరి.

డి. అభ్యాస యోగులు :

పాల్కురికి సోమనాథుడు అభ్యాస యోగుల నడకలను వర్ణించి కాల వివరణమును ప్రపంచమునకు తెలియజేసెను.

- “60 శ్వాసములు — 1 ప్రాణము
- 6 ప్రాణములు — 1 గడియ
- 5 గడియలు — 1 అగ్నము
- 12 అగ్నములు — 1 దినము

శ్వాసమునకు స్వరమని కూడ పేరు చెప్పెను.”²⁰ యతి వి. నరసింహరెడ్డి వివరించిరి

‘పశ్చిమేశ్వర శతకము’

ఇది శతకమగుటచే జన సంస్కృతి ప్రతిబింబించుటకు ఎక్కువ అవకాశములు లేవు.

19. మేడపాటి వెంకటరెడ్డి-తెలుగు యోగులు (1987 : పుటలు I,II)

20. డా. పి. నరసింహరెడ్డి-పాల్కురికి సోమనాథుడు కృతులు. ఒక పరిశీలన. సంపుటి 3 (సెప్టెంబరు 1974 : 1501).

ఎ. నాటకములు :

ఆ కాలములో నాటకములు భాష, క్రియాంగముల అభిరమ్యముతో వాప్పారు చుండినవి.

“అమరంగా స్పృట భక్తి నాటకము భాషాంగ క్రియాంగాభిరమ్యము గాఁ జూపిన మెచ్చి మీరలు పురే!”

-20వ ప. 40వ పు.

బి. గద్య వ్రాతములు :

శివుని గద్య వద్యములతో మతించి గీత వ్రాతములు పాడుచుండిరని విదితమగును.

“అమితామోద నవప్రసూనముల నిన్ను ర్పించుచో గద్య వద్యము లూహించి నుతించుచో వివిధ గీత వ్రాతము ల్పాడుచో”

-78వ ప 51వ పు.

యని ‘తాళనమ్మిశిత - - - - - ధ్వనులు గీతంబొప్ప’ తాళముతో కూడిన ధ్వనులతో గీతములు పాడుచుండిరని తెలియును దీనిని బట్టి శ్రీనాథుని కాలము నాటికి కూడ గీత, గద్య, వద్యములు జీవించియుండెనని అభిప్రాయము.

సి. యోగ శాస్త్రము :

యథా వాక్తుల అన్నమయ్య కాలములో యోగ శాస్త్రము ప్రజలపై ప్రభావము కలిగియుండినదట.

“నానా శాస్త్ర సమవృయాగమ పురాణ హృదులై తత్వ విజ్ఞాన ధ్యావ సమాధి విద్య”

-90వ.ప. 52 పు.

విద్యలు నేర్పిరట. యోగము బహుళ వ్యాప్తిలో నుండెనని తెలియును.

“చెదరంబాటు దళప్రభంజనములన్ శిక్షన్ సుఘమ్మంబునం గుదియంబట్టి చరింపకుండ శశి నర్థుంగట్టి”

-48వ ప. 45వ పు.

“నరుసం జెల్లైన నాల్గు యోగములు తత్త్వంచెందు నీదుభక్తివి”

స్తర బాహ్య క్రియలెల్లఁ బొల్లులగుటం దద్భక్తి యోగంబు తా

-65వ ప. 47వ పు.

శాస్త్రాగమ పురాణములలో తత్త్వజ్ఞాన మెరిగిన పండితులుండిరని తెలియ నగును. నాలుగు యోగములలోను గొప్ప వారుండిరి.

‘వర్ణాశ్రమ భేద రహితము భక్తి వ్రధానము ఆవేశ పూరితమగు బసవవ వీరశైవమే, (జన సంస్కృతి) తెలుగు దేశమున మొదటగా ఎక్కువగా వ్యాపించి’²¹ దని యం భవాని పేర్కొన్నారు.

ఈ వీరశైవ జన సంస్కృతి కొంత చరకాదర్శమైనది. అది యంతయు నేడు పయుక్తముగా నున్నది. సంఘ పునర్నిర్మాణమునకు బసవని భాష, భావములు శరణ్యమని భావించి Sri James campbel “The present day Social reformer in India-is but speaking of the language and seeking to reinforce the mind of Basava”²² అని ఉద్ఘాటించియున్నారు.

21. యం. భవాని-ముదిగొండ వీరేశలింగ శాస్త్రిగారి జీవితము-కృతులు-భాగము 1 (1989 : పుట 17)

22. Sri James Campbel-Essay in Srisaile dyathi (March and April 1962 : P. 24)

గృహ జీవితము-స్త్రీలు

(12వ శతాబ్దపు నాటి గృహ జీవితము యొక్క ప్రాముఖ్యతను వివరించి స్త్రీల పాత్రను ఇందు చర్చించెదము. ముఖ్యముగా వీరకైవధర్మమునకు సంబంధించిన అంశములు ఎట్లు పాటించబడినవో విశదీకరించెదము.)

ఎ. గృహస్థా శ్రమము :

1. గృహ జీవితము :

మానవ జీవితములో నాలుగు అవస్థలు గలవు. అవి బ్రహ్మచర్య, గృహస్థు, వానవశ్ర, చివరిది వన్యాసము. వీనిలో గృహస్థాశ్రమము చాలా శ్రేష్టిమైనది. బిక్షకులు, జంగములు-గృహస్థాను సారముగనే ఉపజీవించుచు తృప్తి పొందుచున్నారు. నమస్త ప్రాణులకు గేస్తు వరమాధారమనుట లోకములో వినబడుచున్నది.

“యథాహి పక్షిణో వృక్ష
మాశ్రయంతి దిన దిన క్షయే
తథాశ్రయంతి భూతాని
క్షుధితాని గృహ ధివమ్”

బిక్షకులు, జంగములు, గృహస్థాను సారముగనే ఉపజీవించుచు తృప్తి పొందుచున్నారు. నమస్త ప్రాణులకు గేస్తు వరమాధార మనుట లోకములో వినబడుచున్నది.

1. ఎ. గృహ నిర్మాణము :

ఆ కాలపు గృహ నిర్మాణములందు మండీయలు (మండపాలు) యున్నట్లు నన్నె చోడ కవి రాజు తెలియ జేయుచున్నాడు.

“గుళ్ళు మండీయలును గుడారములును
దిక్కును గలయ నెత్తించు వారు”

—కుమార సంభవము_11 అ. -30 వ. -287 పు—

వీనితోబాటు ధారా గృహములు నుండివచ్చి నోపానములు కూడ అనాటి గృహములలో నుండిడివి. ఇండ్లపై అడ్డుగోడలుండిడివి (8-55-191 పు.)

కృతక పర్వతములున్నట్లు, సత్కాస్థేష్టికల-ఇటుకలతో ఇండ్లు కట్టడినాట. కలవంబురుహోత్పతులతో కలిపి చల్లుకొనుచుండికట. పక్షులు రాత్రి వృక్షముల నెట్లు ఆశ్రయించునో అట్లే అన్నార్తులు గృహమును ఆశ్రయించును.

1. (బి) లింగ ముద్రలు :

నన్నెచోడుడు సోమనాథ మహాకవుల మధ్య కాలములో వీరకైవులు ఇతరుల దృష్టి పడకుండ 'సర్వాంగ కచ్చడము'ను ధరించుచుండిరి, (బసవ పురాణము-పి 137వ పు)

గృహములకు, క్షేత్రములకు, ఆవులకు, ఎడ్లకు మొదలగు పశువులకు లింగ ముద్రలు వేయుచుండిరట, ఆ ప్రాంతీయులు బసవనితో లింగ ముద్రలు వేయించకొనుచుండురని ప్రచారములో నుండినది. ఎడ్ల బండ్లతో ప్రయాణము సాగించుచుండిరి. పాఠ్యునికి పోమనాథ మహాకవి రెండవ ప్రతాపరుద్రుని వద్దకు వెళ్లనపుడు ఓటగల్లులో ఎడ్లబండిలో ప్రయాణించెను.

2 సానము :

ఆ రోజులలో అంతరణకు తగినట్లు స్నాన గృహములు యుండెడివి. అవి ప్రకాశించు స్తంభములతోడను, సృటిక వేదికల తోడను, చిత్రముల తోడను నెలిసినవి.

“పరిభ్రామల జలములతో నురగ ఫణామణుల దీప్తులోగి నెగోయుఁ” (7 ఆ 104 పు) కనిపించుచుండెను. అగడ్తలుండినవనియు అవి స్నానార్థమునకు, పానార్థమునకువయోగింపబడినట్లు (7.169 పు) విశదమగును,

2 (ఎ) స్నాన భోగము :

ఆ సాది భోగజనులు హంసోదకములతో స్నానము చేయుచుండిరి. “అంత నంతఃపురాభ్యంతర ప్రాథ కంతలత్యంత సంతోషంబున హంసగధ త్రైలాభ్యంజనామల కోద్వన ర్త పూత్యంకు పరిమిత పరిమళ మిశిత హంసోదకంబుల ‘వసర మగుచుడెనట. (7 ఆ.76వ 165 పు) మెరియు (10 ఆ. 107వ వచనము-265) రాజులు రోజు విడిచి అభ్యంగవ స్నానము చేసెడి వారనియు ద్వితీయ దశిమి, ఏకాదశి దినములు వర్ణములనియు డా॥ పుల్లెల రామచంద్రుడు వివరించుచున్నారు. ప్రయాణ సమయములలో భేరి

మోగించుచుండిరట (8 ఆ 19వ-185 పు) రజస్వలకు దోషము యుండెడిది. (8 ఆ 88పు-196-పు) ప్రజలు అత వత్సమును నువయోగించిరి. (9ఆ-28వ) ధారా గృహములలో కొలసులుండెడివి.

2. (బి) వీదల వై నము :

బెజ్జ మహాదేవి కథలో స్నానమును గూర్చి తెలియగలదు. తొంగిళ్ళ వైసిడి లింగమూర్తికిని, నంగన గావించు నభ్య జవంబు, ముక్కొత్తు జెక్కొత్తుముక్కన్ను బులుము - - - -యడర పుత్తుని నొసలారంగ బూయు 'వసి పిల్లలకు అభ్యంగన స్నానము చేయుచుండిరి. స్నానాంతరము వసుపార్చి, కాటుక పెట్టి, పూలు ముడుచుట కూడ యుండెను.

3. వస్త్రములు :

పదకొండవ శతాబ్దము నాటికే చేనేత వస్త్రములున్నట్లు తెలియుచున్నవి. పదుపుం బ్రోకయు వ్రాసెక్తి గలదు. (11 ఆ 127 వ-305 పు) నేత్రపుం బడగలు నేత్రవడి, కామయములు (8 ఆ-74 వ-194 పు) పొంబట్లు, చేలములు (9ఆ-12వ-46 పు).

“దుస్తులు కుట్టించుకొనుటకు ఆనాడు దర్జీలు ఉండెడివారని, వనిత శరీరము మీద జానలతో దర్జీవాడు కొలతలు తిసికొనునట్లుగా”¹ యార్లగడ్డ గంగాధరరావు తెలిపియున్నారు.

3. ఎ. పట్టు వస్త్రములు :

వ్రోజలు అమూల్యమయిన వస్త్రములను ధరించుచుండిరి. అవి ఉవ్యాంబ రములుగాను, అనేక రంగులలో విరివిగా లభించుచుండెడివట. అందు చేతనే సోమనాథ మహాకవి.

“శ్రీ వన్నియము, మహా చీని, చీనియును

గౌరి గనియమును, క్షీరోదకంబు.

1. డా. యం. బుడ్డన్న - తెలుగు వాఙ్మయము - శివకవియుగ వై శిష్ట్యము (1984 : పుట 349)

పట్టును రత్నంబు పట్టును సంకు

----- నేత్రంబు వట్టు" తృతీయా శ్వాసము 127, 128 పుటలు

వెంకాశియు, జయ తంజయు, మంచు పుజంబు, మణి పట్టు, భూతి లకము, శ్రీవన్నియము, మహాచీని, చీనియు, భావజ తిలకంబు మొదలుగా గల 40 రకముల పట్టు విశేషంబులు లభించుచుండెడివనిరి. వస్త్రముల రంగు గూర్చి కూడా తెలియ వచ్చుచున్నది. ఆనాటి ప్రజలకు "పచ్చ" రంగు అనిన చాలా ప్రీతి.

వరంగల్లు నగరమునుండి సన్నని దారముతో నేసిన మల్లు సెల్లాలు, తివాచీలు కంబళీలు అధికముగా ఎగుమతి యగుచుండినవట.

3. (బి) స్త్రీ పురుషుల వస్త్రధారణ :

సోమనాథ మహాకవి కాలములో పురుషులు దోవతులతో పాటు, బుంగీలు వంటివి కూడా ధరించుచుండిరి. స్త్రీలు రెండు వస్త్రములు ధరించినట్లు తెలియ నగును. అవి పై చీర సమ కట్టులు అని బసవపురాణము. తృతీయా శ్వాసములో వివరింపబడినది. నాటి స్త్రీ, పురుషులు సాధారణముగా పైన కప్పుకొను వస్త్రములు గూడ ధరించిరి. 'కట్టుమనగా బహుమానముగా యిచ్చెడి వస్త్రమని' అర్థము.

వస్త్రముల వివరములు కూడ తెలియవచ్చుచున్నవి.

కొండరు పడి వెట్టు వస్త్రములు, తడి యెత్తు వస్త్రములు, మేల్కట్టు కట్టడి వస్త్రములు, తెరకట్టు చీరలు ధరించిరి. స్త్రీల పట్టు చీరలకు చిత్ర విచిత్రములగు అంచులుండెడివి. వీనిలో కరకంచులు, బొమ్మంచులు, ము య్యరి అంచులు, చిలుక చాళ్ళు, ఉడుత చారలు, పుప్పొడి వన్నెల హంసావళులు అధికమట.

4. లింగార్చన :

పూజా మందిరము ప్రత్యేకించి యుండెను. మోశిగ మారయ్య ఇంటిలో అట్టి వసతిని మనము గమనింపవచ్చును. ఆనాడు స్పటిక, పుష్క రాగాది లింగములు వాడినట్లున్నది. (బసవ పురాణము.7-542 పు) అంగ ముపెని. లింగమును సదా ధరించవలయుననెడి ఆచారము కలదు. మంచి రుద్రాక్షలను కూడా యుండినవి.

4. (ఎ) పూజా విధానము :

ఆనాటి శివపూజా విధానమును సోమనాథుడు చక్కగా తెలియజేసివాడని భక్తుడు పద్మావతిని పూజా మందిరములో కూర్చోని వామకరము పై లింగము నుంచి అభిషేకించి, విభూతి, పత్తైర నమర్చించి రెప్ప చేయి ద్యానించెడి వారని విడతమగుచున్నది. (బసవ పురాణము 2-116 పు) లింగ ర్చనకు నీరు, పాలు, పూలు, గజ్జెములు, మారేడు పత్తిరి విడియముల ఏర్పాటు చేయుచుండిరి. దాదాపు ఇరువది ఐదు రకముల పత్తైరలు, నలుబది రకముల పూలు, ఏబది రకముల పండ్లు ఉపయోగించుచుండిరని పండిత రాధ్య చరిత్ర 56, 566 పుటలలో వర్ణింపబడినది. దేవాలయములో లిం గమునకు భక్తులు తల తాకించెడివారు. తదుపరి లింగా వసరమును బోజనము తిర్చుకొనుచుండిరి.

4 (బి) పూజా సామగ్రి :

సోమనాథుని కాలములోని పూజా సామగ్రి వివరం తెలియనగున పూజకు ధూప గంధమును, గుగ్గులము, అక్షింతలు, పాలు. మారేడు పత్తి ప్రసాదముగా వంచ భక్ష్యములు. పులకండమును, నెయ్యిని అర్పించె వారని తెలియుచున్నది. నాడు నేతితో దీపములు వెలిగించెడి వార వ్యక్తులుగును.

నమినంది నెయ్యితో సహస్ర దీపంబులు వెలిగించు నిజవత్సము కలి యుండెను. నెయ్యి లభింపక పోయిన, దీపములారి పోయిన ప్రాణముల విడుతునని “ప్రాణేకు నేయి యెప్పొటను లేదు, ప్రాణముల్విడుడు తు దీపం లాతినను”

-బ పు-షష్ఠాశ్వాసము 421వ పు-

అని శీరమును వరిచ్చేడించు కొనబోగా నద్దేవుడు పీతితో ప్రత్య మయ్యెను” “మైలారు దేవుని పూజయు, ఏకవీర మహోత్సవము, భై వార్చనలు చేయుచుండిరని, ఈ వీర పూజలు మతోద్రేక లక్షణముల”² కె. వెంకట నారాయణరావు తెలియజేయుచున్నాడు.

2. కె. వేంకట నారాయణరావు-ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర 7 సం గ్రహము (1967 : పుట 77)

4. (సి) ముడుపులు కట్టుట :

ఆ రోజులలో ప్రజలు కష్టములున్నపుడు ముడుపు కట్టు ఆచారము కుమార సంభవములో వర్ణించబడెను.

ఆ. “ఎల్ల నమయములకు నీకుండు వేల్పుని
ముడియ వైవ పచ్చు వడుపు వోలె”

-కు.సం.8 ఆ 64వ. 192 పు.

4. (డి) మొక్కులు :

తర్వాత ప్రజల మొక్కుల గూర్చి తెలియవచ్చుచున్నది. అవి వరుసగా

- (1) ప్రేక్షతో హంతిచ్చుట (2) అచ్చన బాడుట (3) గండ దీపము పంచ (1-408-9వ పుట) (4) మూపున గండలిచ్చుట (పంచ 1 471వ పుట) (5) జడలతో నారలిచ్చుట (6) నేత్రము లిచ్చుట పంచ (11 405)
- (7) తడితర శరీరభాగములిచ్చుట (పంచ.11 406-407వ పుట) (8) కనుమారి ఇది కళ్ళ పారేశ్వర శిఖరము, (9) గండ కత్తెర పంచ. (11-86వ పుట), (10) కాలుమన్న ఇనువ పెళ్ళు మువై కూర్చుండుట. (వీర శంకరుని కథ)గంపు

4. (ఇ) త్యాగము :

వీరశైవులు ‘శివ ధర్మ శరణ రక్షణకై’ అత్త త్యాగములు చేయుచుండిరి. ఇదియే వీరశైవము యొక్క ప్రత్యేకత. ఆత్మాహుతికై ‘ఘన జలాంతరములలో నురుకుట’ (బ.పు-3-147వ పుట) ‘కొడవలితో తల నరుకు కొనుట.అరి వాకు నాయనారి కథలో “పెడ కచ్చుగొడవలి మేడఁ జెట్టి మూపు” బ.పు 4 (316వ పుట) తలము పగలు కొట్టుకొనుట బ.పు-3-(159వ పుట) జెజ్జుమహాదేవి కథలో “తగ శిరమున కలుగ నున్నంతఁ” కత్తిని రొమ్మున దూసుకొనుట : తల వెండుకలతో దీపగానము చేయుట జరుగుచుండెను. దీవద కళియాడు కథలో

“గ్రక్కునఁ దళివెండ్రుకల జడయల్లి
చక్కన దీవంబు సంధించి పట్టి”

-బ.పు-తృతీయా శ్వాసము 172 పు.

4. (ఎఫ్) నోము నోచుట :

అగ్ర వర్ణాల ప్రజలు-బ్రాహ్మణ క్షత్రియులు నోము నోచుచుండిరని తెలియగలదు. ముఖ్యముగా కాత్యర్ణ సిద్ధికి 'నందికేశ్వర నోమును' ఆచరించుచుండిరి. ఈ వ్రతమును తొమ్మిది సోమవారములు ఆచరించవలయుననియు, వ్రతానంతరము నందిని స్నానము చేయించి, పుష్పములతో వర్షించి, మెత్తని వస్త్రములు కప్పి, గజ్జలు మొదలగు అభరణములతో అలంకరించుచుండిరి.

“ఇమ్ముల సోమవారమ్మ గాంగఁ
తొమ్మిది దినములుత్సవ వృత్తి నోచి

యర్పించి”

-బ పు-వ్రథమాశ్వాసము 29వ పు

హింగుశేశ్వర భాగవాడి అగ్రహారమందలి మండగ మాదిరాజు భార్య మదాంబ సంతానమును బడయుటకు నందికేశ్వర నోము నోచినది. ప్రతానంతరము నేటి వినాయకుని నిమజ్జనము లాగ నందికేశ్వరుని నిమజ్జనము చేయక యొక్కడో పూజ చెట్ల మొదల్లో విడిచి పెట్టుచుండిరి

4. నామకరణము :

వీరశైవులకు పంచ సూత్రక కర్మలు తేవు. కొందఱు బిడ్డ పుట్టకమునుపే నామకరణము చేయుట ఆ బిడ్డ వ్రత ఫలమని భావించుట జరుగుచుండెను. నామకరణ మహోత్సవములో విభూతి, వీడ్యమును పాదోదకమును మొసంగెడివారు.

“భక్తులఁ బిల్వంగఁబనిచి యిరువురును
శక్తి బ్రణాము మేర్పడ నాచరించి

విభూతి వీడ్యములర్పించి”

-బసవ పురాణము-1-38వ పు-

మాదిరాజు. మదాంబలు తమ పుత్రుని నామకరణ మహోత్సవమున భక్తులకు

విభూతి, వీర్యములు సమర్పించి పాదోదక సత్కారము చేయుచుండిరి. బసవన్న మదాంబ కడుపులో మూడు సంవత్సరములు వెతిగినాడట.

6. వ్రతము :

వ్రతములకు క్షత్రియులు అశ్రీతులు కారని తెలియుచున్నది. సాక్షాత్ మహారాజు రుద్రమదేవి కూడ వందికేశ్వరుని వ్రతము నాదరించినట్లు చరిత్ర ఉటంకించుచున్నది.

వ్రతములకు, పూజలకు సోమవారమును పవిత్రముగా భావించు నాచారము ఆ కాలములో నున్నట్లు సోమనాథ మహాకవి తెలియజేయు చున్నాడు. శివుణ్ణి సోమవారము పూజించు ఆచారము నాడు నేడు ఒక్కటి గానే యున్నది.

“క్రమ మొంద సోమవారము సోమవార భవుని పూజించుచు బడయుచునుండె”

యని కవి పేర్కొనినాడు. (పం,చ.మ.ప్ర 274 పు)

“వ్రతమను పదమునకు వాచస్పత్యనిఘంటు కాడుడగు తారానాథ తత్కవాలి కృతి ట్లర్థము చేసియున్నాడు.

“వ్రజ ఘజ స్యతః భీషణ భేదే ఉణారి పుణ్య సాధనే ఉపాసాది నియము భేదేచ”

అనగా పుణ్య సాధనమునకై ఉపవాసాది నియమముచే జేయు కార్యమునకు వ్రతమని అర్థము. సమ్యాగనుష్ఠానము జేయవలెను- ఇది వ్రవృత్తి, నివృత్తి రూపములని రెండు విధములు. భోజన పూజాది కములతో గూడినది వ్రవృత్తి రూపము. ఉపవాసాదికమైనది నివృత్తి రూపము.

ఈ వ్రతములు మూడు రకములు 1. నిత్య వ్రతము ఉదా॥ ఏకాదశి ఇత్యాదులు, 2. నైమిత్తిక వ్రతములు, ఉదా॥ చాంద్రాయణము ఇత్యాదులు 3. కామ్య వ్రతములు ఆయా తిథులందు ఉపవాసములుం దిచేయవలసినవి. మరొక విధముగా వ్రతములు మానసికములు, కాయకములని రెండు విధములు వ్రత ఫలితమును పరిశీలించగా

శ్లో॥ తథా దశరథో రాజా ప్రతేషు నిరతస్సదా

యజ్ఞ దాన తపోయోగైః సంకుష్టం పురుషోత్తమః॥

దశరథ మహారాజు ప్రతములకు పురుషోత్తముడు మెచ్చితానే యాతని పుత్రుడయి జన్మించెనట" అని సురవరము ప్రతాపరెడ్డి వివరించెనున్నారు (చూ. హిందువుల పండుగలు. 1987 : పుట 9)

7. వరములు :

వీరశైవులు స్వార్థ చింతనతో వరములు కోరుకొనలేదని తెలియుచున్నది. భక్తులు తమకొకట వరములు అడుగక శివుని వైశవము కొకకు యోగక్షేమములు కొకకు కాంక్షించిరి. (బసవ పురాణము. 3-147వ పుట) మరియు శివ శరణుడైన శంకర దాసిమయ్య శివుని కోరిన అద్భుత వరమును పరిశీలించండి. తనకు "రాత్రి సమయములో బని చేయుటకు నూదికి దారమును ఎక్కించుకొకగల-శక్తిని కందికి ప్రసాదింపమని" కోరుట ప్రత్యక్షముగా కాయకమే కైలాసము అన్నది పరోక్షముగా వీరశైవ రక్షణ. అక్షర సత్యము. స్వార్థమున క్రైసీ మోల్లంఘన జతిగెడిది కాదు.

8. ఆహారము :

ఆ కాలమునాటి ఆహారము ఎట్లుండినదో పాఠ్యునికి తెలియజేసెను. సూరసాని కథలో కొకత భోజన ప్రవక్తియున్నది. శివుడు హరిజనుని వేషములో సూరసాని ఇంటికి వచ్చినపుడు ఆమెగావించిన అతిథి మర్యాద లిట్లున్నవి.

“కదలీ దళంబిడి కన్నుడనియగ
బద వదార్థములను అక్వాన్నములును
ధృక్కొన్న గూడ వడ్డింప నాయయ్య
యక్క జంబుగలోన నారగింపగ”

-వంచ-దీక్షా ప్రకరణము 119 పు.

వద వదార్థములవగా 'వ సంఖ్యాకంబులయిన' చనలైన వదార్థములని అర్థము.

8. (ఎ) వింధు :

అల్లమ పృథువు విచ్చేసినపుడు బసవేశ్వరుడు జంగములుకు వింధు చేసెను. ఆ కాలము నాటి వింధు మనకు తెలియ వచ్చుచున్నది. వింధు చేయు విధము వ్యక్తమగుచున్నది.

“వల్లెరంబిడి వంచ భుజ్జ్యాన్నములును

నెల్ల వదార్థముల్ మొల్లంబుగాంగ

వడించి యిబ్బ నవండర్ది దొడ్డ”

-బ.పు-ద్వితీయా శ్వాసము 65వ పు-

వీరశైవ మతమును స్వీకరించి నన్యాసమును పాటించి ఆ మత ప్రచారము కొరకు దేశాటన మొనర్చువారిని ‘జంగములు’ని అందురు. వారి యుండే భృంగిత్యాది ప్రమథ గోత్ర వ్యవహారము యుండునని డా॥ చిలకలారి నారాయణరావు పంతులు నిర్వచించియున్నారు.

8. (బి) పానము :

కుమార సంభవములో వివరములు గలవు. జనుల వండ్ర రసములు గోలుచుండిరి. (9 ఆ-133 వ-234 పు) జల మిక్తు ఫల రసంబులు (7ఆ-93 వ-167 పు) గోలుచుండిరి. జున్ను తినుచుండిరని తెలియగలదు. (8ఆ-160 వ-208 పు) సోమమును త్రాగుచుండిరి. (2 ఆ-26 వ-31 పు) మధు పానమును గోలు విధము ప్రత్యేకముగా నుండెను. మండలాకారముగా స్త్రీ పురుషుల సేనులై యుండిరట.

పండితారాధ్య చరిత్రలో సోమనాథుడు అప్పటి పాసయోగ్యమైన నీటిని గుఱించి తెలియచేయుచున్నాడు.

“ఒక్కొక్కచము క్రియ్యూటల చోటల, బావుల, కుంటల, పద్మా కరముల - - - కరతిత్తుల; నుదకంబులు గొనుచు” ఆ జనులు కొంత వరకు బావి నీరు, కుంటల నీరు, కొలని నీరు వాడినను ఎక్కువగా ప్రవాహముల నీరును సేవించినారు.

9. శైశవము :

పండ్రొండవ శతాబ్దములో శిశువు పెరుగు విధమును యోగముతో నన్వయించి చెప్పకొనుచుండిరెమో?

“క్రచ్చ-షడ్వశకమలంబు నొంది

పోడ శదశ వర్మసురుచిర సౌఖ్య
క్రీడా విలోలుడై కేరియాడుచును”

-బ.పు-వ్రథమాశ్వాసము-31వ. పు-

తల్లియైన మదాంబ గర్భములో బసవేశ్వరుడు శిశువుగా వృద్ధి చెందిన విధము తెలియ గలదు నాడు భగవంతునికి సాష్టాంగ దండ వ్రణాములు గావించుచుండిరి. చంద్రుని, సూర్యుని దేవతలుగా నారాధించిరని తెలియుచున్నది. శుభ సందర్భంలో శృంగ, శంఖ, భేరి, జయగంట డోలు-వంచము వాయిద్యాలను వినిపించెడివాడు.

9 (ఎ) అక్షరాశ్యాసము :

నన్నయ్య తర్వాతి కాలములో అక్షరాశ్యాసము “ఓంనమః శివాయ”తో ప్రారంభించు వద్దతి యుండినట్లు తెలియగలదు. “ఓనామాలు, అనుమాట ‘ఓం నమః శివాయ’ నుండి పుట్టినట్లు విజ్ఞుల అభిప్రాయము.

పార్వతి అక్షర స్వీకార సంస్కారమును నన్నెచోడుడు వర్ణించిన విధము తిలకించండి.

“గిరిసుత దొలు పలుకులను
స్వర మొదవంగ నోం నమశ్శివాయ సదాస్మ
దవోదాయ నమశ్శంకర !
శరణు ! మహాదేవ ! నీవ శరణ నజాచ్చెస్”

-కు.నం-3 ఆ 34 వ 51 పు.

ఇది శైవ సంప్రదాయము. సిద్ధం నమః అనునది శైవ సంప్రదాయము

9. (బి) శైవ శ్రవ కీర్తన :

అప్పటి ఆటలు పేర్కొనబడినవి. పార్వతి శైవ శ్రవ కీర్తనను వర్ణించుచుండగా ఆమె తోటి బాలికలతో గుజ్జన గూళ్లాడినది.

“తరణులు చిల్కా బొమ్మలును, దంతపు బొమ్మలు మేలిగాజులు

వృరులును, ప్రమాని చొప్పికలు నల్లడనోలిత పేర్ని లీలజే
తుర బొమ్మరిండ్లు జేయ”

-కు సం.-3 ఆ.36 వ 51 పు-

ఆ బొమ్మలలో చిలుక బొమ్మలు, దంతపు బొమ్మలు, గాజులతో చేసిన గురు
గులును కంపు. వివాహము కాని ఆడవారు ఆడ చిలుకలతో ఆడుకొనేవారు
(5 ఆ 131 ప)

9 (సి) ముద్దు పలుకులు :

తల్లి దండ్రులకు బాఱర ముద్దు పలుకు సంతో సావ హమయినట్లుగా
తాను తండ్రులైన శివుని కీర్తించుచు రచించెనట.

“బాఱండాడెడు ముద్దు పలుకులు అపమింపందండ్రికింకంభౌఢ బా
హాలాపంబుల కంటె నింపయిన యట్లు”

-స.శ-126వ ప. 59 పు.

9 (డి) ఆటలు :

పండ్రెండవ శతాబ్దములో సూడు వట్టెలాడు చుండిరని, 'కందుక కేళి'
యందు మిక్కిలి ప్రీతి కల్గియుండిన శివతత్త్వ సారము వలన విదితమగు
చున్నది.

“చారుగతి నిలిపి, ఛత్రాకారంబుగఁ దాల్చియాడ”
-శి.సా-24 వ.-

“నందముగా సూడు వట్టిలాడుదురు శివాః”
-శి.సా-333 ప.-

“సుర వర్వతాది ధరణీ
ధర కందుక కేళి పలిపి తక్షణమున”
-శి.సా-335 ప.-

సోమనాథ మహాకవి ఆ రోజులలో పిల్లలు ఆడుకొను ఆటలను తెలియ
జేసినాడు. ఇవి నాటి బాల బాలికల ఆటలాగాఁ దలంప వచ్చును.

“పొందంగ రాగుంజు పోగుంజులాట

డిక్కును నాట'

..వం.చ..పు.ప్ర. 157 పు.-

లున్నవట.

కుందెన గుడి గుడి గుంజమ్ములాట, అవ్వల విందుట, చప్పట్లు, సరి గుంజలాట ఇత్యాదులు పేర్కొనబడినవి. కుమార పాల ఘూర్జరుని కథలో ద్యూత వినోదము కలదు.

“వది నిహ పరములన్ వాడలయందు

వావ పుణ్యములను పాసికల్ వైవ”

..వం చ పురాతన ప్రకరణము 266 పుట.

9. (ఇ) పాటలు :

సార్యతి బాల్యమున శివార్చన చేయు సందర్భములో 'అంకమాలి కలు' పాడినట్లు నన్నెచోడుడు వర్ణించెను.

“..... ఈశ్వరు నంక మాలికల్ వాడుచో గీత భేదంబుల రీతులెఱిగి”

-కు సం 238 52 పు-

“కన్నడ శాసన వాఙ్మయములో అంకమాలిలు అధిక ప్రచారములో నున్నట్లు”³ డా॥ నేలటూరి వేంకట రమణయ్య పేర్కొన్నాడు.

నన్నెచోడుడు “ఓయల పాటలను” కూడా పేర్కొనెను.

మన్నుడు రతీదేవి సమేతుడై హిమవంతమునకు పోయి పరమేశ్వరుని తపోవనములో ప్రవేశించునపుడు ఉచితలు “ఓయల పాటలు” పాడినట్లు వర్ణించెను.

“ఉచితలింపు మిగుల నోయల పాటలు వాడ మధు మదమువఁ బాడె నలులు”

-కు.నం-4 ఆ 69 ప 82 పు-

ఈ ఘోటలను శ్రీమానభల్లి రామకృష్ణ కవి పుష్పాచయ గీతాలుగా 'పేర్కొన్నట్లు తెలుపుచూ డా॥ నేలటూరి వేంకట రమణయ్య 'ఓయల'కు

3. నన్నెచోడుడు కుమార సంభవము - వ్యాఖ్యాన సహితము (1978 : పుట 178)

మూలము 'ఓయల్' యని వివరించెను. సూర్యులాయాంధ్ర నిఘంటువులో 'పండుగ సందర్భములో సృత్యము చేస్తూ పాడుకొనేవి ఓయల పాటలని' అర్థము యివ్వబడినది. అంక మాలికలు శాస్త్రీయ సంగీతమున కనుకూలమైన గాడు గీతాలు అచ్చముగా దేశీయము లయినవి.

సంగీతమున కవకాశములేకున్నను కొంత వఱకు తెలియా వచ్చుచున్నది. ప్రజలు పాటలు పాడు వపుడు తాళములు వేసెడివారని వ్యక్తమగుచున్నది.

“సమసుప్తి దుస్సీకొనినీ
ప్రమథులుఁ దాలములు వేసి పాడుదురు శివా!”
-శి.సా-331 ప.-

“స్థిర భక్తి నీకుఁ బాడుచుఁ
బుర హర ! తన చేతి తాళములతోడవెచె
-శి.సా-435 ప.-

10. వివాహము :

వీరశైవుల ఇండ్లలోని వివాహ ఘట్టములు వర్ణింపబడినవి. బసవ పురాణములో వరుని అలంకరించిన విధము తెలియును. బసవేశ్వరుని పెండ్లి సందర్భములో పెండ్లి కొడుకును ఒక సారి చూడండి. దివ్యాంబరములు ధరించి, భసితమును శరశమునకు పూతగా పూసి

“వాసలఁ త్రిపుండ్ర మొప్పనఁగ ధరించి - - - పోలగ
రుద్రాక్ష భూషణు దాల్చి, సారమై లింగ వసాయి తంబనెడు పేరను గల్గు
కవారంబు గట్టి”

-బ.పు-ప్రథమా శ్వాసము 51వ పుట-

వివాహ మహోత్సవాహ్వాన వత్తిక ఆ ప్రాంతమందలి పీఠాధిపతుల ఆశీర్వాదముతో వారి సమక్షమున కాని వారి అనుమతితో గాని జరుగుచుండెడివని తలంపవచ్చును. శుభ సమయములో నంది కోల గలను గొప్పవారు రుద్రాక్షమాలలు (భూషణు) ధరించుచుట ఆచారమైవది. నేడును రుద్రాక్షమాలలు గొప్పవారు ధరించుచున్నారు.

10. (ఎ) పెండ్లి వేడుకలు :

గృహ జీవితమున స్త్రీలకు సమున్నత స్థానము యుండెను. సోమనాథుడు

పెండ్లి వేడుకలను వర్ణించి నాటి సాంఘిక వ్యవస్థను తెలియజేసెను. ఆ కాలపు ప్రజలు పెండ్లి వేడుకలను వైభవోపేతముగా జరుపుకొనుచుండిరి. ప్రజలకు కస్తూరి, ముక్తాఫలములనివ ప్రీతి మెండు. వివాహ సమయము నాటి బాపను గుర్తు చేయుచుండిరట.

10. (బి) కట్టుము :

పెండ్లి సమయములలోను, శుభ సందర్భములలోను “కట్టా” వ్రావకై నాడును, నేడును గలదు. బసవేశ్వరుడు కళ్యాణ కటకమునకు విచ్చేసిన సందర్భమున అనేక రకములయిన కానుకలను రాజు ఇచ్చినట్లున్నది, వానిలో పర వస్త్రములు భూషణములు కూడా ఉన్నవి.

“వచ్చు వారును, జూచువారును గట్ట నిచ్చు వారును”

-బ.పు-ద్వితీయా శ్వాసము 65 పుట-

గంఠని చెప్పవచ్చును.

మడివాలి మాచయ్య జంగముల వస్త్రములను శుభ్రవరచి వారిచ్చు కట్టు ముతోనే తృప్తిజెండు చుండెనని తెలియగలదు.

“ఎట్టి కట్టంబైన విచ్చి మొక్కుచును
నా వస్త్రముల వారలడుగ వచ్చినను”

-వతుర్థాశ్వాసము 234 పు-

లేవనిడి వాడు కాడు.

10. (సి) కొట్టుము :

ఆ నాటి ప్రజలు ‘కొట్టు’ పెట్టు ఆచారము గంఠాని తెలియుచున్నది. పాల్కురికి ఆ విధానమును వివరించుచున్నాడు.

“కాళ్లగోతులు దిద్దించి క్రమముతోడ

-బ.పు-ప్రథమా శ్వాసము-11 పు-

“నుంకులు బెరగింతి పొంకముగను”

-బ.పు-ప్రథమా శ్వాసము-26 పు-

ఆ కాలపు ప్రజలు

“కొట్టుంబు దినము పుట్టెడు సలవంగ బోలక”

-బ.పు.చ.ఆ-316 పు-

కొట్టుము, కొట్టనము, కొట్టుము-ధాన్యమని వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు 'కొట్టుము'ను గూర్చి విశదపరచినారు.

పక్షమున్నగు చానియొక్క దంపును కొట్టుముగా సూర్యరాయాంధ్రీ నిఘంటువు పేర్కొన్నది. ధాన్యము దంచిన తర్వాత పళ్లెములో పోసి ఆ తర్వాత చెరగగా వచ్చిన వడ్ల పొట్టును 'కొట్టుము సుంతులంటారు'. కొట్టుము పెట్టె నమయములో స్త్రీలు పాడు పాటలను కొట్టుము పాటలందురు. ఆ నాడు ఒక పెండ్లి వారము రోజులు జరుగుచుండెడిదట.

10. (డి) పేరంటాలు :

అప్పటి మహిళలు పేరంటాలకు వెళ్లేవారు.
'మరారి దోపణి నిందికి :
జేరంటము వచ్చి తమచుఁ బెలు చనుగొనెన్"
-శి.సా. 309 ప.

ఆ వ్యవస్థలో ముత్తైదవలు 'పేరంటాలు' జతుపుకొమచుండిరి. అని సోమనాథ మహాకవి తెలిపియున్నాడు. తల్లులు చిన్న పిల్లలను మగ పిల్లలైనను పెళ్లికి పేరంటాలకు తీసికొని వెళ్ళు ఆచారము కలదట.
'పెండ్లిండ్ల నోములఁ జేరంటములను
బండువు దినములఁ బాటి జాతరలఁ

మగ బిడ్డలైన"

-బ.పు-తృతీయా శ్వాసము 153వ పుట-

జెజ్జుమహాదేవి బాల శంకరుని మగ పిల్లవాడైనను సరే పెండ్లి పేరంటములకు తీసికొని వెళ్ళినదట.

10. (ఇ) విడాకులు :

పెళ్లనాడు తాంబూలమును-రెండు తమలపాకులను-పుచ్చు కొనునటలే భార్య భర్తలు విడిపోవునపుడు ఆ రెండాకులలో చెరియొక అకును తీసికొని దూరమగు చుండి చుండిరేమో?

అప్పటి సంప్రదాయములో విడాకులిచ్చే ఆచారమున్నట్లు నన్నె చోడుడు సూచించినాడు.

“ఓలము లేదు కూర్చునని యూఱడి యుండిరి

----- నన్ను బెడయాకులఁ బెట్టి”

-కు.నం.11 అ 55 వ 292 పు.

11 భోగము :

అప్పటి ప్రజలు తాంబూలము, ఘనసారము, గంధము, పువ్వు ములను గొనుచుండిరని తెలియరాగలదు.

సూర్యాస్తమయ వర్ణన సందర్భములో వివరణ గలదు.

“ఘనసార తాంబూల గంధ ప్రసూన

వినుతా భక్షణ వస్త్ర వితతలు గొనుచు

గరమర్థి లంజెరికంబు సేయంగ”

-త్వతీయా శ్వాసము 132వ పుట.

మిండ జంగములు, దండనాయకులు ముగంధ ద్రవ్యములు గొనుచు లంజరికంబు సేయుటకు వెళ్ళుచుండిరనిన ప్రజలు వీరభక్తితో పాటు వీర భోగములననుభవించుచుండిరని సువ్యక్తమగును ముగ్ధ సంగయ్య కథలో వారకాంత గృహము కలదు. ‘హాటకంకుట్టిమ హర్ష్యము.’ అతి పువ్వుకా గారము కంభకట్లతో, మేలు కట్లతోనొప్పినది. రత్నమణి దీప ప్రభతో హంసతూలికా తల్పములతో ఆ వేశ్యా గృహము చెలువారినది.

12. అలంకరణ :

పాఠ్యతి ఈశ్వరారాధన భక్తితో చేయు సందర్భములో వివిధ సువాసన ద్రవ్యములు వాడినట్లు నన్నెచోడుడు విపులముగా వర్ణించెను.

“కర్పూర తైలార్ధ్య కస్తూరికాకర్ణ
మంబుల నను లేవనంబు సేయుఁ”

-కు.నం.3 ఆ 116 వ 64 పు.

పాఠ్యతి కర్పూర తైలమును, కస్తూరిని పూతగా వాడినది. తర్వాత శివుడు ఋషి వేషములో వచ్చి పాఠ్యతిని గాంచెను. ఆమె సహజ సౌందర్యముతో 11 కమ్మమానియ మెఱుగెక్క గలయ దువ్వి” (6అ52 వ 130 పు) యని నన్నెచోడుడు వర్ణించెను. ఆనాడు చందనమును, కాశ్మీర తిలకమును కూడ విరివిగా వాడుచుండిరి. అంతేకాదు “సలలిత సౌంద్ర కుంకుమము

చన్నులపైఁ (మె)యింఁ' (5 ఆ 72 ప 101 పు) పూసికొన్నది దంతము లూడిపోయిన మెరుగు దంతములు తయారు చేయించుకొనెడి వారట. "వజ్రచని పూతలున్ మెరుగు బండును నున్న కోరకొప్పటన్" (8-143-205 పు)

బనవేశ్వరుని పెండ్లి సందర్భములో గృహస్తులు గావించిన అలంకరణను గమనించి తీరవలయును.

“కలయఁగ వీధులఁ గస్తూతి యులుకుఁ
డెలమి ముక్తా ఫలంబుల ముగ్గులిడుడు”

-బ.పు-ప్రథమా శ్వాసము 49 పు-

అట్టి పెండ్లికి భక్తుల కరుణ లగ్నంబుగాను, దీవెన ముహూర్తంబు గాను ప్రజలు భావించుచుండిరని తెలియనగును. వీరికి వడ్డము మిక్కిలి ప్రీతి పాత్రము. అది భాగ్య లక్ష్మికి చిహ్నమని భావించుచుండిరి.

12. ఆభరణములు :

నన్నెచోడుని కాలములో కామినీజనము ధరియించు భూషణముల వివరములు గలవు.

“కలవీర రచిత నూపురములు సెలువొందఁ
గాంచిన పుష్పమేఖలలు గట్టి
పున్నాగ మయ హారములు వెట్టి నవకర్ణి”

-5 ఆ, 20వ, 92 పు-

కటకములు, కేయూరములు, కర్ణ పూరములు, హేమ తిలకములు ధరించెడి వారు.

మరొక సందర్భములో ఏకసర, త్రిసర, వదకలాంగుళియకము, ఉదర బంధకము, కటి సూత్రము, శింజిని ధరించిరి (9 ఆ-25వ-230 పు) కంసాలులు బంగారపు మేలిమనెఱగుటకై 'యొరగల్గును' వయోగించు నాచారము కలదు.

13 (ఎ) ఒడ్డాణము ఆభరణములు మఱియు :

ఆ కాలములో స్త్రీలందఱు సామాన్యముగా ధరించు ఆభరణము 'ఒడ్డాణము'

“కొమరుగ వొడ్డాణము దండ గ్రుచ్చిన భంగిన్”

హేమకర మండలమును”

-శి.సా-240 వద్యము-

13. (బి) కుండలములు :

ఆ కాలములో ధరించు ఆభరణములు లోని రకములు తెలియవచ్చును.

అవి కొక్కెరలు, పాలెలు, సరిపేణలు, నేదళములు కీలు కొలుకులు, రాగి కీర్తి ముఖములు, అందెలు, పల్లయూరలు మున్నగున్నవి కలవు.

చెవులకు, బంగారు కుండలములు ధరించుచుండిరి. అందులోని తళములు స్పటిక కుండలములు, రజిత కుండలములు, మణి కుండలములు, హేమ, నంది, నాగ కుండలములు, పలు కుచ్చులు, వెండి గొలుసులు కడి సూత్రములు నేత్ర వర్వమొనర్చుచుండినవట.

ఆనాడు రాగి ఆభరణములు కూడా వాడుకలో నుండెను. రాగితో మాలలు, నందులు, ఉంగరములు, దండములు, జన్నిదములు, కటకములు, పడకములు, యెడ్డాణములు తయారు చేయుచుండిరి.

వీరు చేతులతో కలశములను, బెత్తములను ధరించుచుండిరి. బెత్తములలోని రకములు ఇవ్వబడినవి. వన్నె, వలె, వలయంబు, పులక గట్కుగొరి, వెదురు, పొంజాయి, బెత్తములలోని విశేషములు. జోగులు, చెవులలో వకెలు, నిడుదతోక పచ్చెడములు, కడియములు ధరించిరి.

13. (సి) పావుకోళ్ళు : పావులలోని రకములు తెలుపబడినవి.

- (1) పొడవగు నంబవులు-పావుకోళ్ళు.
- (2) పసిడి గొడుగుల పావులు. గుబ్బగొడుగు ఆకారముతో బంగారు పూత గలవి.
- (3) గూడ లోహంబు పావులు యుండినవి.

వీరకైపులు వెల, గొడుగులే ధరించిరి

ఆనాటి ప్రజలు హార వస్త్ర భూషణములు ధరించెడివారని యథా వాక్కుల అన్నమయ్య పేర్కొనెను.

'భీంజ్వాలల గ్రాగు మావునకున్ బింబాధరా హారవస్త్రాంకారము లించుక నుఖంబైతోచునర్వేశ్వరా!'

14. నదాచారము :

వీరశైవులు మొదటిసారిగా ఒకరికి ఒకడు ఎదురైనపుడు 'శరణు శరణార్థి' అనిన శరణు శరణార్థి అని అభ్యుత్థాన మొనర్చు కొనుచుండిరి. ఇట్టి ఉభయకుశలత ప్రసంగము వీరశైవము యొక్క ప్రత్యేక ఆచారము వీరశైవులు ప్రత్యుత్తర మియ్యవి బాస కలిగియుండిరి. గృహమునకు భక్తులరాగావే ఆర్ఘ్యపణ్యంబ లొసంగుట యాచారమై యుండెను. 'అడుగుల కర్ణ్య పణ్యంబులు దేర' మోశిగ మారయ్య కథలో బసవ పురాణము-5.516 పుట తెలియవచ్చును.

వీరశైవులలో గొప్ప వారికి విన్నవారు సాష్టాంగ దండ ప్రమాణము చేయుట అనేది వినయ సంపన్నమైన, భక్తి బంధురమైన ఆచారమున్నట్లు వ్యక్తమగుచున్నది.

“విన్న పంజేఁ బనివిని యెద” ననుచు
నన్నిందికేకడు సాష్టాంగ మెరిగి”

-బసవ పురాణము. ప్రథమాశ్వాసము 28వ పు-

నందికేశ్వరుని మర్త్యమున విసవేశ్వరుడుగా జనింపబంపు తందర్భమున శివునకు సాష్టాంగ నమస్కారము గావించెను. ఈ పద్ధతిని శివాలయములో కూడ పాటించుచుండిరి. నేడిట్టి ఆచారము కనిపించుట తక్కువ అగుచున్నది. గొప్ప శివ భక్తులు నడుకలలోగాని విరామ సమయము లోగాని 'చామల ధాతుడి' యుండెడివారు. ఒక వీరశైవుని గృహములో యెట్టి శుభ, అశుభ కార్యములు జరిగినను, వీరశైవుండెదనూ తప్పక దయ చేయుచుండిరట.

15. మాహేశ్వర వ్రతము :

వీరశైవుల-దర్శన, స్మరణ, ఆసన, శయన, భోజన సంపర్కములకు దానములకు ఇతరులు అర్హులుకాదు.

“గడియింప కుండితఁ గాదు కార్యంబు
హర భక్తులార లేరెరుల నేనడుగఁ
బొదగూరి కివేకఁ బోవంగరాదు”

-బ.పు.ద్వితీయాశ్వాసము-101వ పు.

హర భక్తులు, హర భక్తులనే అప్పు ఆడిగెడివారని, యిచ్చి పుచ్చుకొనుట వారి మధ్యనే జరుగుచుండెడి ఆచారము వ్రత్యేకము.

ఈ నాడు 'దొరికిన చాలు ఎవ్వరైన నేమి? ఏమి ఆడిగిన నేమి? యని ప్రతి చిన్న విషయమునకు 'చేయి చాచుట' సులభమైనది.

16. అతిథి మర్యాదలు :

“అజ్ఞాత కుల నామాసం తత్కాలే సముపస్థితం
బుభు క్షుమాగతం శాంతం యాచమాన మనించనమే
బ్రాహ్మణం ప్రాహరతిథిం సంపూజ్యశ్శక్తి తో బుధైః”

భావము :

తెలియబడని కులనామములు గలవాడు. తత్కాలాలు ప్రాప్తించిన వాడు, ఆకలి గొన్నవాడు, అకించనుడు, అర్థి శాంతుడు అయిన బ్రాహ్మణుని అతిథి అందురు.

అతిథి అనగా ఫలానా తిథిరోజున ఇంటికి అతిథ్యముకొరకు వస్తున్నానని తెలియజేయునివాడు. 'అతిథి స్వయం విష్ణువు సమాధమని జెప్పబడినది,

“అర్థ పాద్యాది విశేషార్చన లభించ
మది కనకాది వస్తు నిచయంబునం బూజించి”

-కు.సం. (1 ఆ-114వ ప-20 పు)-

అటులనే నిందుర్చిదు-పుర రాజు, ఫలరాజును పార్యతీ పరమేశ్వరుల గలపుటకై 'బ్రోత్పహించిన సందర్భములో "సముతాచితాఫన తాంబులదాన సన్నాదులం "సత్కరించెను.

-కు.సం.(4 ఆ-40వ-73 పుట)

నన్నెచోడుడు స్వాగతంజేయు సందర్భములో స్వాగత ఛందస్సును 'ఆగిరింద్రసుత హర్షముతో' యని వ్రాయొగించెను.

ఆ యుగము అతిథి మర్యాదలకు స్వర్ణ యుగము. గృహములకు భక్తులు రాగానే అర్ఘ్య పంజ్జంబు లొసంగుట ఆచారము. (బ.పు-వంచమా-శ్వాసము-256 పుట)

“అభ్యాగతి స్వయం విష్ణుః
అతిథి వరమేశ్వరః” భావించుటాచారము.

అహుతలకు దండిగా పుష్పాంజలులు, ధూప దీప గంధంబులు వ్రజలు
శమర్పించుచుండిరి.

17. పండుగలు :

పండ్రొండవ శతాబ్దము నాటి పండుగలను పాల్కురికి సోమనాథుడు
తెలియజేసెను.

1. వసంతోత్సవము అనిన ప్రజలకు మిక్కిలి యిష్టము.

‘ఇంతులు మెచ్చ వసంతోత్సవంబు
కాంత జేసెను హస్త బకంబు లమ్మి’

-బ.పు 5-360వ పుట-

2. దవన పున్నమ, దీనిని వ్యాస పూర్ణిమ అని నేడు వ్యవహరింతురు.
కన్నడములో ‘దవనదె హుణ్ణయె’ అందురు.

3. నూలి పున్నమః దీనిని జంద్యాల పూర్ణిమ అందురు

-బ.పు-5-361వ పుట-

4. దివ్యాల అనగా దీపావళి పండుగ

17. (ఎ) శివరాత్రి :

నేడును శివరాత్రిగానే పిలవబడుచున్నది,

శివరాత్రిని గొప్ప వర్షాదిసముగా జరుపుకొనుచుండిరి. శివక్షేత్ర
ములకు వెళ్ళుట తప్పని సరి.

17. (బి) వసంతోత్సవము :

దీనినే ‘హోలీ’ అందురు. వసంతకాలమునందు కామోత్సవము చేయు
టచే కామ దహనము గూడా జరుగును.

వైత్రోత్సవే సకల లోక మనో వికాసం

కామం వసంత మలయాది మధుత్సహాయం

రత్యా సహర్ష్య పురుషః ప్రవరాచయోషిత్

సౌభాగ్య రూప సుత సౌఖ్యయుతాస్యాత్”

అనగా సకల లోక మనో నివాసుడగు మన్మథుని, వసంతుని, రతీదేవిని

చైత్రోత్పవమందు పూజించు వారకు సౌభాగ్యము, రూపము, సుతులను, సౌఖ్యములని కలిగియుండురని"4 మరవరము ప్రతాపరెడ్డి దాని మహాత్మ్యమును గుర్తించారు.

పెళ్లి అయిన తర్వాత బంధువులు సంతోషముతో వసంతాలు ఆడుకొన్నట్లు నన్నెచోడుడు వర్ణించెను. చిమ్మన గొట్టాలతో కుంకుమ కలిపి నీరు నింపి ఒకరి మీద ఒకరు చల్లుకొనేవారు.

"కన కంపుంగోళులు కని ముంచి కాశీర జలము లొందారులపై జల్లువారు

కర్పూర చందన కస్తూరి మృగ పంక ములుగొని యొండరుం బూయువారు,
----- నీరు పోత లాడిరొప్ప"

-కు.నల్ల-9 ఆ 51 వ 225 పు.

నవమాశ్వాసములో 59,60,67వ పద్యములలో ముఱ్ఱుటలాడిరి. దశమాశ్వాసములో కుమార యువరాజ్య పట్టాభిషేక నమయమున 104వ పద్యములో ముఱ్ఱుటలు వర్ణించబడినవి.

'ఉంకువ (ఓలి)' 'అరణము' నిచ్చుట ఆనాటి వివాహ ఆచారములు. 'ఇది నాకు సుంకు నిచ్చుట' 11 ఆ 138వ పద్యములో వివరించబడినది. సంబంధ నిశ్చయ సూచికముగా వధువు శిరముప సేలాలుంచుట శాస్త్ర సంప్రదాయము తోరణములలోని రకములు (8 ఆ-42వ) వివరించబడినవి.

18. నన్నానము ?

అన్నమయ్య రోజులలో తమకు కావలసిన వారిని నన్నానించుట యుండెడిదని శివార్చన జేయు సందర్భమున తెలిపియున్నాడు.

" దీనమా నవులన్ విద్విషుంస భవాతరుం నన్నానించు టల్ సౌఖ్యము, భ్య విహరేచ్చలు"

-న.శ-35వ ప, 42 పు-

4. మరవరం ప్రతాపరెడ్డి-హైద్రాబాద్ పండుగలు (1987 : పుట 146)

19. సేవకులు :

అన్నమయ్య శిష్యుని స్తోత్రము చేయు సందర్భములో సూర్యుడు, విఘ్నేశ్వరుడు, మాతృకలు నీ పరివారమని వివరించు సందర్భములో ఆ కాలములోని గొప్ప వారికి భృత్యులుండిరని తెలియజేయుచున్నాడు.

“కని శంబుంబరివార భృత్య నికరంబై నీయున్న నిన్నింకక గొ
ల్యని వారెవ్వర జాండ భాండములలో వర్ణింప నర్హ్యేశ్వరా”
-స.శ.5వ ప 37వ పు-

20. శుభా శుభములు :

ఆ కాలములోను శుభా శుభములున్నట్లు నన్నెఛోడుడు తెలిసియున్నాడు పరమేశ్వరుడు మునుల రావించి తన వివాహ సందర్భమున శేతల గిరిశ్వరుని పాలికి పొమ్మన్నపుడు శుభములు కలిగినవట.

“శుభ వచనంబులు వినుచు, శుభద్రవ్యంబులు
సూచుచు, శుభ శకునంబులు గైకొనుచుం - - - చనిరి”
-కు.సం.7 ఆ 85వ ప. 166 పు-

మరుడు, హతుడు దవంబు జేయు దేశకుచను సందర్భమున ‘సద్యో మరణ సూచకంబులగు నవశకు నంబులగాంచెనని కవి వర్ణించెను.

‘సతీ సహగమనము’ అను ఆచారము ఆ రోజులలో నధికముగా నున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. రతిదేవి సహగమన చర్యకు ప్రర్యమించుటయే నిదర్శనము. “అని తన్నుదాసు నిరాకరించుచుంబతి సహస్ర వృత్తిలేడి నింగుల పాలికా ధర్మవృత్తివైన - - - - - రతి మరణ నిశ్చయంబు సేసిన - - - - - ” 5 ఆ 94వ ప. 104వ పుటలో వర్ణించినాడు.

21. దండన :

భృత్యులు అపరాధము జేసినచో వారి స్వామినిదండించిన వారి ఆ అపరాధములు తీరిపోయెడివి. ఇది యెనిమిదవ ఆధ్యాయమున వివరింప బడినది.

22. వెలి వేయుట :

అన్నది మరొక సంఘ సంప్రదాయము వెలివేయుట. ఉడమూర్తి

కన్నప్ప కథలో అడవిలో మన్న శివ లింగమును జూచి తిన్నడు సంభ్రమాశ్చర్యములతో

“చెన్నయ్యగలిసివఁజెడఁ గులంబనుచు
నిమ్మ లోకులు వెలియున్న వచ్చితివో?”

-బ.పు.తృతీయా శ్వాసము: 182 పు.

అని వ్రప్పించెను. శివుడు చెన్నయ్య అను అస్పృశ్యుని ఇంట అంతలిక్రావెను. కురొక సందర్భములో ఒడయనలలి గర్వమువకు మిఱుమిండుడు కుపితుడై వెలివెట్టిన విధము గమనార్హము.

“నంబియు గింబియు నంబికఁ గూర్చు

సకల భక్తులకు

వెలియుఁ జుండో”

-బ.పు.చతుర్థాశ్వాసము: 202 పు.

అని ఘంట వాయిదించి వెలివేసిరి. వెలివాడలున్నట్లు కూడ తెలియ వచ్చుచున్నది.

(బ.పు.పంచమా శ్వాసము 154 పుట)

వీరశైవులు శరణ ధర్మమువకు విరుద్ధముగా వ్రవవర్తించిన వారిని వెలివేయుచుండిరి. ఇట్టిది మాకు తెలిసిన ఒక కుటుంబము లో క్రీ.శ. 1925-1930లో జరిగినదట. పత్తికొండ సమీపములోని ‘హోసూరులో ఒక పోదరుని నాయనమ్మ పిన తండ్రి వకదర్శునులయింట భుజించుటచే వెలివేసిరి. ఆతడు జీవనాధారములేక భిక్షమెత్తుకొనుచూ జీవించుచుండెను. ఇట్టి వెలివేయుట ఇప్పుడు జరుగుట లేదు. ఇది ఎంతేని అభిలషణీయము.

23. బలి :

ఆ కాలములో జంతువులను బలి ఇచ్చుట ఆచారముగా నుండెను. ‘గావు’ అను మరొక పంవ్రదాయము కలదు. ‘గావు’లో మేక, గొఱ్ఱల మెడలను కొడుకుదురు. జన్నె విడుచు ఆచారము కలదు. ఆబోతు నొక దాని తొడవైలింగ ముద్రలు వైచి శివుని పేరు మీదుగా వడుటలను జన్నియ (జన్నె) అందురు. మా పాఠ్యములో దీనిని “దేవర దున్న” అందురు

24. ఆన చెప్పట :

వీరశైవులు మాట నిజమగుటకై త్యాగులలో కూర్చొనెడివారు. తాను ఒక మాట చెప్పవది నిజమనుటకు 'ఆన' చెప్పచుండిరి. శివుని మీద ఆన చెప్పనట్లు బసవత్పై కూడ ఆన చెప్పచుండిరి. వీరు శరాణాగతులకు 'వజ్రవంజకమని' బిరుదు యుండెను. నేకును దీనిని 'నీ సాక్షి' లేక 'నీతోడ' అనుట పరిపాటి.

25. వీర వ్రతము :

వీరశైవులు తమ కలలో నితర దర్శనుల వారిని గాంచిన శిక్ష వేసి కొనుచుండిరి. ఒక శివశరణుడు తన కలలో బుద్ధుని గాంచుటచే - ఆ మాలిన్యమును తొలగించుటకయి వీర శంకురుడు, హఠకేశ్వరము వద్ద మాడుచున్న పెన్నముపై కూర్చొండెవట.

(బసవ పురాణము. షష్ఠా శ్వాసము, 466వ పుట)

26. వమ్మకములు :

'ఆ రోజులలో వ్రజలు 'రాతిపొన్న పూల'ను 'రాతికోడి రవము'ను నమ్మెడివారని మనకు తెలియుచున్నది.

“కలుపొన్న విరుణం చెరుంగన్
గలుకోడి రవంబు దిశలంగలయంగం జెలంగన్
నలఘు వరాశ్రమండం డెంకణా దిత్తుండన్”

-కు.పం 1 ఆ 54 వ 10 పు-

27. విశ్వాసములు :

వండ్రొండవ శతాబ్దములో మహాత్మ్యములపై విశ్వాసము యుండెను శివునకు, బసవేశ్వరునకు భేదము లేదనియు, బసవేశ్వరుడు ద్వితీయ శంభుడనియు” నాకును నీకును సందుకొనాడు లేదని' తెలిపియున్నాడు బసవేశ్వరుడు. ఎన్నో మహాత్మ్యములను వ్రదర్పించి ఉన్నత వర్గముల దళితులయిన శూద్రులకు ఆకర్షించెను.

“భక్తిగి నా బసవయ్య భావ సంగతిని
వంగ కాయులు ప్రాణ లింగంబుయ్యె”

-బ.పు.ద్వితీయా శ్వాసము 97వ పుట-

“జొన్నల ప్రోక విశుద్ధముక్తాఫ
లోన్నత రాశియైయున్న నవ్యచును”

-బ.ఫ. ద్వితీయా శ్వాసము 108వ పుట-

ఇట్టి నమ్మకములు ఆ కాలములో నుండినవి. అయిన వీనియందు కేవలము అనుకరణమే కాని జిజ్ఞాసయున్నట్లు కనిపించదు. నేడు ‘బాబాలు, స్వాములు’ ఇట్టివి ప్రదర్శించునెడ అవతార పురుషునిగా కీర్తింపబడవ వీర తైవ మతోద్ధారకుడు ప్రదర్శించుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

28. వ్యవస్థ శకునములు :

అప్పటి ప్రజలు కొన్ని విశ్వాసములు, శకునములు నమ్ముచుండిరి.

- (1) వ్యవస్థములందు చూచు దృశ్యముల జరిగుననెడి అభిప్రాయము (పంచ. 11 61, 62 పుట)
- (2) బాహిరముగ కన్నట్లునట్టివి (పంచ. 11-59, 60వ పుట)
ఆ రోజులలో ఎవరైనా తుమ్మివ దీపించుచుండిరని తెలియగలదు”
‘నానేమ విభుడు శతాయుష్య మనుచు’

పంచ. 1-496వ పుట.

అంతేకాక పిల్లలను ‘పైకెత్తిన పెరగరనియు’, కాటుక పెట్టిన మేర ‘కన్నులు వికాలమగుననియు’ తెలియుచున్నది.

29. మాత్రించిన కాటుక :

ఆ కాలములో బోక పెంచుల మీద మంత్రించిన కాటుక పూస చూసినట్లైతే అనుకన్నవి కనిపిస్తాయని ప్రజలు నమ్మేవారు.

“వరమ స్నేహము హృత్పరోహమునది బాతుంబు
స్థిరతరా ఋణ్య దశందపోగ్ని మదినుద్దీపించి బ్రహ్మాండక
ర్పర ఖండంబున మంత్రకాటక దగన్ పాలాక్షుఁగూర్చింపన
గ్గిరిరాజాత్మజవట్టినా నమరి నింగింబర్యె నీలాభ్రముల్

-అ.వ.6 అ-96 వ-137 పుట-

29. (ఎ) వేతబడి :

వదకొండవ శతాబ్దములో ‘వేతబడి’ (అభిచారము) మీద విశ్వాస మునట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. కుమార సంధనములో

“పొలచెమధు వేల గంకేలిపూచి భృంగ
వరివృతమైఁ మనోజుండు పాంథతతికి
నాభిచారంబు పేల్చు కుండాంతమునఁ”

-కు.సం.4 అ.94 వ.83 పు-

కంకేలి పూలు నివ్వులాగ ఎఱ్ఱగా మంటాయి. వాని మీద యెగరే తుమ్మెదలు వల్లనివి. కవి పూలను ఆభిచార హోమగుండములో రగిలే వివృతతోమ, తుమ్మెదలను దానిమీద ఎగిరే ధూమముతోను పోల్చినాడు. 'చేతబడి' తేయు విధానములో హోమమును ప్రేలుచుట ఒక విశేషము.

29. (బి) మాంత్రికులు :

ఆనాడు మాంత్రికులకు ప్రాముఖ్యత యుండెనని సోమనాథుడు తెలియజేయుచున్నాడు.

పాము విషము పోగొట్టువారు వాడుకు, నేడును గలరు. ఇది యెల్లతీసు విశ్వసించదగిన సత్యము.

“ _____ శాస్త్ర
వైద్యులు గారుడ వరమంత్ర విదులు

భావంబుజాలి

-రంగ ప్రవేశము జేయుచుండిరి.”

(బి.పు.435వ పుట)

30. ఇంద్రజాలము :

ఆనాటి ప్రజలు ఇంద్రజాలమును తమ్ముచుండిరని కుమార సంభవము వలన వ్యక్తమగుచున్నది.

“దొరకొను నింద్ర జాలమునఁ దోచిన లింద్రజాలమా
వరయఁగ లేక చూపుటకు నన్నియు నిక్కము వోలెనైనయ
ట్టిరపుఁగ జార మార్మికులకెప్పుడు ద్రవ్యములెల్ల మిథ్యలై
నిరతముఁ జూడ లోకులకు నిక్కములైచను భ్రాంతి పెంపునన్

-కు.సం.6 అ.77వ-134 పుట-

ఇంద్రజాలములో చూపిన రూపాలను సత్యముగా భావించుచుండిరని ప్రవద్యములో కవి నిరూపించినాడు. ఇతరులను వశము చేసుకొనుటకై 'వశ్యాక్షతలు' వల్లుటయు 'వశ్యాధి దేవతల' కొలుచుటయు నాదీతచారముగా నుండినది.

వర్షేశ్వరుని మహిమ తెలియజేయుచూ యథా వాక్కుల అన్నమయ్య ఇంద్రజాల ప్రభావమును యీనాదీ ప్రజలకు వ్యక్తము జేసెను. ఇంద్రజాలము అల్పులను గొప్పవారిగ, గొప్పవారిని అల్పులుగ, పుణ్యులను పాపులుగ, పాపులను పుణ్యులుగా పరివర్తనము జేయుచుండినదట.

“తర్కముంగా, ఘను నల్పుని ఘనుంగా బుణ్యు పాపాలి వేం
 డిరుగనైచుచు నీ మహిమ ప్రీతిం బద్మజాండంబులల
 దశయన్ జీవుల నింద్ర జాలములుగా నాడించు”

-12వ ప. 38వ పుట.

అన్నమయ్య కాలములో భగీరథ తీర్థములకు మహాత్యము హెచ్చుగా చుండెనవి వ్యక్తమగుచున్నది.

31. సంస్కృతి :

అనాడు పసిపిల్లలు బొమ్మలు, బొమ్మ పొత్తికలతో వాడుచుండిరి. శృంగారములో వద్య శృంగారమున్నట్లు సిరియాలుని కథలో (వతుర్థా శ్వాసము 269వ పుట) తెలియును. మంత్రములతో జలమును కుద్దిచేయు చుండిరి. వైద్య విధానము వాసి కల్గియుండెను. అందులోను ఆయుర్వేదము బహుశ వ్యాప్తి పొందియుండెను. ప్రజలకు 'గడియారమును'? కాలమాతమును కొలుచు యంత్ర ప్రసక్తి కలదు? (తృతీయ శ్వాసము 214వ పుట) మల్లె కోటలు, “వనమయి, వృషవారీణి”. (వస్తమా శ్వాసము 527వ పుట)ను ప్రజలు పెంచుచుండిరి. పూసైగల ప్రేమను బోమనాథుడు గుబాళింపజేసెను.

32. పుణ్యక్షేత్రములు :

అనాటి పుణ్యక్షేత్రముల వివరములు కొంత వరకు గలవు. కర్ణాటక దేశములోని, త్రిపురాంతక దేవాలయము, సొన్నలాపురము మిక్కిలి

ప్రసిద్ధములు. ఆంధ్రదేశములో శ్రీశైలము, అలంపూరు కడవ జిల్లాలోని పుష్పగిరి, ప్రాచుర్యము వహించెను. “కూడలి సంగపీఠ్యరము 'బ్రహ్మపురిగా' గా ఓడగల్లు- 'మహానగరము' గ ఖ్యాతి గడించెవని” తెలిపెను. భక్తులు శివరాత్రి వర్షడినమున శ్రీశైలములో మహా వైభవముతో జరుపుకొనుచుండిరి. ఈ శతాబ్దములో కూడా శ్రీశైలము గొప్ప శైవ క్షేత్రముగా విరాజిల్లుచున్నది.

సోమనాథుడు నాటి భక్తుల శ్రీశైలయాత్రను, ధర్మనమును తెలియజేయుచున్నాడు.

మార్గాయానము తీర్చుకొనుటకు జలవందిరులు (చలివేంద్రములు) సత్యశాలలను దాతలు నడుపుచుండిరి.

వక్షత్ర వర్షతారోహణము జేసి, పాతాళ గంగలో స్నానము గావించి లింగావనరమును దీర్చుకొని, ముల్లికార్జున భగవంతుల దర్శించి భోజనము చేసి, సాయంకాలము నుండి బసవన్న వచనములాలపించుచుండిరి.

33. వద్యములు :

ప్రజలలో 'వదములకు' మంచి ప్రచారము యుండెనని తెలియగలదు. “అన్న మాచార్యుని మమమడు తిరుమలచార్యుడు వద నిర్వచనము ఇట్లు చేసెను.

“వదమగు సుప్తిజ్ఞస్తమము
 వదమవ యవ, మయ యవియుమ బదమవఁ బరగున్
 దుది నీ తెఱంగు అన్నియుఁ
 వదకవితా మార్గ సార్వభౌముడు తెలిపెన్”⁵ అని

యస్. గంగప్ప వివరించినాడు.

“మడినుబ్బి సరిసార మాయా వస్తుంబు
 వదములు తుమ్మెద వదముల్పూర్ణభాత వరమహర్షమాన

-బృ.పు. 573 పుట-

5. యస్. గంగప్ప (వ్యాసము)-తెలుగులో పరిశోధన (1983 : పుట 138)

భక్తులకు 'తిరు' పాటలనివ ప్రీతి. సోమనాథ మహాకవి ప్రజల మాట-పాటకు నన్నిహితుడగుటచేత

“కరమర్థి నూహార సిరియాలు వరిత పాటలుగా కట్టి”
పాడుచుండిరి.

అక్కడ ఉత్పవములు యేర్పాటు చేసి శ్రమతో పాలు వంచుకొనిన కడగండ్లు తొంగి పోవునని ఉత్తమ గతులు ప్రాప్తించునని విశ్వసించుచుండిరి. కొందరు శేషజీవితమును శ్రీశైలములో గడుపుటకు నిర్ణయించుకొనుచుండిరి.

34. శృంగారము :

యథా వాక్కుల అన్నమయ్యగుడు, లింగ, జంగమ భక్తివి వివరించుచూ 'శవ శృంగారంబగు' (64వ వ 47వ పు) అని వీరశైవులు శవయాత్రమ శృంగారముగా నిర్వహింతురని తెలియజేసినాడు. ప్రజల 'మధుర భక్తి'ని కలిగి యుండిరనియు వ్యక్తీకరించును.

శ్రీ రంజిల్లు చువేడ్క నుండగతి, నా చిత్తంబు నీ దివ్యశృంగార ధ్యానమువలద హర్షిశముఁ జొక్కంజేయ వేదేవ : శ్రీ”

-86వ వ 51 పు-

నాది గృహ జీవితము కాని మరే యితర అంశములకుగాని వీరశైవ సాహిత్యము దర్పణము వట్టివది. సాహిత్యమును గురించి ఇటువంటి అభిప్రాయమునే స్వామి వెంకానందుని మాటలు 'Literature is Golden Mirror of the Contemporary Society' వ్యక్తీకరించును.

బి. స్త్రీలు :

(వీరశైవ సాహిత్యములో మత సాంఘిక పరిస్థితులందు సమాన దృక్పథము కలిగియున్నది. స్త్రీలు కూడ పురుషులతోపాటు సమాన హక్కులను కలిగియుండిరి. వీరికి వంబంధించి ప్రధానమైత ఐదు స్త్రీల ప్రాతులను పరిశీలించుము.)

౧. “వీర ప్రకవమును పొదించుచు కుమాకులివై ప్రీతివీడివ నిమ్మవ్య
బి. వ్యమత వ్యాప్తి చేయుచు పరదర్శనుల నిర్మూలించిన-వైజకవ్య

సి. హివ కులజ అయినను ధార్మిక సమాజములో సమాన గౌరవమును పొందిన-గుడ్లవ్వ వీరు ముగ్గురు బసవ పురాణములోనివారు. డి. విధవరాణ అయినను పురుషులవలె వీరశైవ ధర్మమును ధైర్యముతో ఆనుష్ఠించిన- సూరసాని వండితారాధ్య చరిత్రలో నుండినవారు. ఇ. సంఘములో వేష్యులు కూడ కులస్త్రీలవలె వీర మహిశ్వర వ్రతమును పాడించి తద్గర్భ మహాత్యమును వెల్లడి చేసిన కమలవ్య చెన్న బసవ పురాణమునందలిది.

1. నిమ్మవ్వ :

విరాట దేశములోని 'తలై గ్రామ నివాసి' అయిన ఇందళ దేవుని భార్య నింబలాదేవి కావచ్చును.

ఎ. నిమ్మవ్వ వ్యక్తిత్వము - సంఘములో ఉన్నత స్థానము కొలువడిన వీరశైవ ధర్మమును నిర్మల భక్తితో పాడించిన దృఢ చిత్త-త్యాగశీల. ఈ రెండు గుణములు వరిశీలన చేయవలసియున్నది.

శివుడు చిఱుతొండనితో లింగావసరమునకు నిమ్మవ్వ యింటి కేతెంచెను. ఆమెకు బీదతనమని చింతనలేదు. శివుని కొలుకు వండిన వంటకములలో ఒక ఋరెను కొడుకు తినుటచే 'శివద్రోహి'యని చంపి గాది లోవల దాచిన వీరవ్రత నిమ్మవ్వ నిర్మలభక్తి ప్రీతాతికి గర్వహేతువు.

బి. స్త్రీకి పుత్రవ్యామోహము సహజము, చిఱుతొండడు భార్య సంగళవ్వ శివతనసి కొలుకు కుమారుని జంపి మాంసమును వండి వడ్డించిరి. ఆ జంగమము వారి పుత్రుని భోజనమునకు ఏలువమని కోరగా సంగళవ్వ కొడుకుపై వ్యామోహముతో పిలిచినది.

“పూర్వజన్మార్జిత భూరికర్మముల
గురుణించు నా కొడుక రావయ్య!”

-బి.పు-చతుర్థాశ్వాసము-272వ పుట.

అని నాలుగు దిక్కులు వినునట్లు పిలిచెను.

కాని నిమ్మవ్వ ఒక యోగినివలె శాంత చిత్తముతో నేమన్నదో గమనించండి

“తన ద్రోహమునఁ జేసి తాఁ బోయెఁ బొసిలి
గొనకొని యాద్రోహిఁగూడునే తలవ”

-బి.పు-చతుర్థాశ్వాసము 279వ పుట.

నిమ్మవ్వ వ్యక్తిత్వము సంగళవ్వ వ్యక్తిత్వము కన్న చాలమిన్న. వీరవ్రతమువండు త్యాగమునకే స్థాపనముగాని భోగమునకు, బంధమునకు తావులేదని విరూపించినది.

“ఇమ్మహి వెండియు నిద్రపద్మక్రి
సమ్మితాచార సారనిమ్మవ్వ”

-వం.త-పురాతన వ్రతరణము-286 పు-యని

పాఠ్యునికి బోమనాథ మహాకవి వండితారాధ్య చరిత్రలో వర్ణించెను.

11. వైజకవ్య :

కర్ణాటకలోని ‘వరవళిగ’ షరమున నివసించుచుండెను. వైజకవ్య సహనమూర్తి అమాయక శివ భక్తురాలు “కడవగ నేరకమ్మొక్కిన నడు ముప్పుడు దుస్సి వడజీన వ్రతిమ మహిమన్ ‘బడియందు’ వైజకవ్యకు బొడసూ వె లింగమూర్తి! బురహరదయతోన్” అని మల్లికార్జున వండితారాధ్యులు ఆమె అమాయకత్వమును వివరించెను.

జీవితములోని రెండు వ్రధాన సంఘటనల ద్వారా వైజకవ్య గుణ గణముల చిత్రణ జరిగినది.

ఎ. భర్త జైనుడు-జైనులకు ప్రీతితో బర్వంబు పెట్టుటకై వైజకవ్యతో పదార్థములను వండించెను. కాని శివ శరణ ధర్మమును పొదించు ఆమె-తావని వేషములోనున్న శివ వ్రభువున కర్పించెను. తనని రాక వేళలో

వడివలు నూలు మొక్కు బడి పాక ధూళి
బడి పొతలుచును బైఁ బడి వైజకవ్య”

బ.పు-6 444వ పుట

పాదములు కడిగి సేవించెను. వద వదార్థములనుఁ బ్రక్కావ్నములును గదళిదళం బిడి కన్నుదబ్బియగ నమర్పించెను. శివభక్తిలోని ఆర్ధ్రక, అమాయకత అర్పణ అర్పణీయములు.

బి. ఇది గ్రహించి భర్త వైజకవ్యకు సమ్మోటతో బాదెను. ఆ శ్రీట్టు జైనులకు తగిలెను. వారు భరింపలేక భర్తను విడిచి పొమ్మనిరి. వైజకవ్య చీకట్లో తెలియక జైనాచారము వేరగా

అట జీవ వ్రతిరూప ముపుడవృస్సి
 యట యిట వడఁగడ దభ్యంతరమున
 మదయించె వద్దుతాప్పుద లింగమూర్తి
 ముదిత సముదిత 'సమ్మదలీఁ దనర'

-బ పు 6_449వ పు-

అమె చూపుతో స్వర్గుతో జీవ వ్రతిము వగిలి లింగమూర్తి వెలసెను. అమె పేరు మీదుగ వైజనాథుడయ్యెను.

వైజకవ్య హృదయ వరితాపము ఆపేదనతో మనస్సును వ్రైవేద్యము గావించినది. ఆ క్షణములో వైశాలయము నిర్మూలనము శివాలయ నిర్మాణమునకు నాందిఁ బల్కినది.

|||. గుడ్డవ్య :

ఈమె గుడ్డలదేవి అయి ఉంటుంది. మొదటి రాజేంద్ర చోడని (కీ.శ. 1115-11) భార్య గుండాంబిక కావచ్చును.

గుడ్డవ్య జీవితములో రెండు వ్రధావ ముట్టములు జరిగినవి. ఏ. అమె సారాష్ట్రమున కేగుట. బి. అవిందిగె పురములో సోమనాథుడు వెలయుట.

ఎ. గుడ్డవ్య హినకుఁజ కావడవృ. ఒక కష్టరోగి-తనజాతి జాగృతికి స్ఫూర్తి సంఘమునకు దూరముగ బ్రదుకుచునే శివదీక్షగైకొని అవిందిగె పురములో బ్రవేశించెను. భూసురులు 'కులిపి జంకెత' యని దూషించిరి. వెడల గొట్టిరి. అమె చిత్త ఖోభకు అక్షరములు లేవు. కాలము గడచినది. ముడుసలి అయినను కృంగిపోక చాల దూరము నడచినది. ఇక నడవలేక

“మోకరించుచు వంగి మొగినేగ నేగ
 మోకాళ్ళ చేతలు మరియు నిల్వకయ”

-బ.పు-నప్రమా శ్యావము-529వ పుట-

పోవుచుండ సోమనాథుడు ప్రత్యక్షమయ్యెను. అమె యొక్క అత్యవస్థను అవలంబయినది.

బి. ఏ ఊరి భూసురులు నిండిచి వెడలగొట్టించిరో ఆ పురములోనే సోమనాథుడు వెలయువట్లు వరమును పొంది కృతకృత్యురాలయిన భక్తి

శిఖా మణి వీరశైవ ధర్మములో నకల కులముల వారు సమానమని నిరూపించుటకు సరివడ్డ పాత్ర. ఒక స్త్రీ ముదునలిది. అందునా హివకులజ. అయినను వంశములో సమానత పొందినది.

పాల్కూరికి సోమనాధుడు గుడ్డవ్వను

“సిద్ధస్వర్న, మాణిక్యము, రాజీవము” అని 531వ పుట బసవ పురాణములోను “ఉవిదనదృక్తినియుక్తిని” వండితారాధ్య చరిత్రలో 148వ పు. దీక్షా వ్రాకరణములో కీర్తించెను.

IV. సూరసాని పోరెండ్ర !

పోరెండ్ర సూంసాని విధవరాణి. శివదీక్ష పొందిన మహిమాన్విత. అకుంత దీక్షా వరతంతురాలు. మహావతివ్రత. ఈమె జీవితములో జరిగిన రెండు వ్రాధాన వంశుటవల వలన వీరశైవ సాహిత్యమునకు నమతా దృక్పథము గలదని ఋజువు వదలినది.

వి. నంబ్రదాయ విముక్తి పోరాటము సల్పిన ఉత్సాహిణి వనిత ఆమె విధవరాణి కూడ శరీరమంతయు బూడిద పూసికొని, ఉద్రాక్షలు ధరించి వడికంపు పూసలు వేసుకున్నది. శివశరణుడు ఏ కులము వాడయినను సేవించి తరించుట శరణ ధర్మము. భూసురులిట్లు నిందించిరి.

“కుల ధర్మ మెడపుట గుణముగా దవక.

విధవత్యమువకు వెలితి వొమ్మన”

.వండితారాధ్య చరిత్ర-దీక్షా-వ్ర 125 పుట.

అయినను సూరసాని భయమొందక వ్రతమాచరించిన స్వాతంత్ర్యవ్రతవ్రతీ.

బి. ఒక రోజు అంత్యజుడయిన ఒక శివశరణుడు అరెణ, కత్తులు ధరియించి, ‘సణ్ణార్తి’ అనుచు వచ్చెను. ఆమెవాటికి

“వందింప కెతురుగాఁ బఱతెంచి మ్రొక్క

“భక్తులనుచు కాళ్ళు బడికడ్డి త్రాగు”ను ఆతడు లింగావవరమును చెల్లించుచుండగా భూసురులు సూరసానిని కులంగా చిత్రించిరి. వ్రాసిన వారికి వ్రత్యుత్తరమిచ్చును

“లింగపన్నిహితుల యంగణంబులను

లింగులుగాక మాదింగులున్నారె

-వందితారాధ్య చరిత్ర-దీక్షా వ్రకరణము-127వ పుట-

అత్యజడయిన శివశరణుడు భోజితము గావించిన స్థలములో వెలసిన వ్యతుంభూలింగమును జూపి నివ్వలాండి తన జీవన వరశిని చాటివది.

అపత్య వాడులతో పోరాడిన ఒక మహాశక్తి. చివరకు ఆ భూసురులు సూరసానమ్మను పొగడి

“హరుడవు నీవ నద్గుడుడవు నీవ
ధాతవు నీవ విధాతవు నీవ”

-వం చ.దీక్షా-157వ పుట-

‘మాతవు నీవ వేమాటలు నేల’

-వం.చ.దీక్షా-155వ పుట-

పాదాబ్జములై బడిరి.

కమలవ్య :

కమలవ్య కళ్యాణ కటకములో నివసించు వేశ్యాంగన. ఆమె లింగ వన్నిహిత-ప్రాణ సదయ హృదయ తత్వకోవిదురాలు. తను సంఘశక్తిని సంఘటిత వరచి స్వాతంత్య్ర సముపార్జితకై తిలకము దిద్దిన ధీరురాలు.

ఎ. కమలవ్య సరస వచన. తత్వ గోప్తి ప్రార్థించి, లింగావసరమును తీర్చుకొనెడిది. ఆమె నిర్మల శీలయగుటచే “గదాధీపులు” వ్రధాన ముత్రియైత బసవేశ్వరుడు కూడ ఆమెను మన్నించి ఆమెతో కలసి భుజించిరి. ఇది బిజ్జులున కాగ్రహము కలిగించెను. కమలవ్య నాది వెలయాలుల వముద్గరణ కొఱకు వ్రభుత నెదిరించి పోరాటము నల్పిన దీవ శిఖ. సకల జన వ్రస్తుత.

బి. కమలవ్య కమనీయ తరితను బసవేశ్వరుడు “శైవమత వ్రవర్తనములో గుడుకర వరుల గోత్రంబు లెంచరాదని ‘బిజ్జులునకు విశవ వరచెను. కాని బిజ్జులుడు కమలవ్య లింగమును దొంగల వేత తెప్పించెను తోడనె ఆమె మరణించినది. ప్రాణ భయముతో రాజు బసవేశ్వరుని వెంట నిడుకొని కమలవ్య యింటికి వెళ్ళెను. అచట పూర్వచార్యులచే లింగమును

ధర్మివజ్జేయగా కమలవ్య పునర్జీవితరాలయ్యెను. శివశరణులకు లింగము ప్రాణముని నిరూపించిన ఆదర్శమూర్తి. మహిమాన్విత సంవన్న.

“కమలవ్యనీడు విలస, త్కమలాంక కలావభక్తిగతి యిజ్జగతిన్
కమలాధవ కమలోద్భవ, కమలాధి ప్రవణుల కైవ గావంగ వశమే”

చె. బ. పు. తృ. అ. 151 పు.

యని సాక్షాత్తు బిజ్జులుడు కీర్తించి ‘వా హీవ గుణంబులు నీమది, మానకుమని వేడుకొనెను.

సి. కళిత జనుల ఆర్థిక సామాజిక స్థితి :

12వ శతాబ్దము నాటి దళిత జనుల ఆర్థిక దుస్థితిని మరియు సామాజిక స్థితిని క్రింద పేర్కొనిన రెండు కథల ద్వారా కొంత వఱకు తెలిసికొనవచ్చును.

1. గొడగూచి కథ :

ఈ కథను ఏడవ అధ్యాయములో సూక్ష్మముగా వివరించితిని. ఇందులోని పేదతనము, వెనుక వడన తనము ఎట్లున్నదో ఇవట తెలియగలదు.

శివుడు పాలు త్రాగవంతులకు గొడ గూచి చెప్పచున్న కారణములలో పేదల దుస్థితి వ్యక్తమగును.

“కాచుట సాందో కమ్మలవ్యమినో

ప్రాచియో విఠిగినో వడువనేవనియో?

ప్రొద్దెక్కెనో యుండెఁ బొగయువల్పెడినా?

బుద్ధిఫుట్టదొనెయ్యివోయకుండితినా?

కడువేడియో నీరు గఱసవనియో?

యెడవాద్యములు లేక యేనెతెచ్చివనా?

—బ. పు. తృ. అ. 161వ పుట.

గుడిసెలో ఫుల్లలు మంటబెట్టి పాలను కాచుచుండిరి. ప్రాచియుండును పాలు విఠిగియుండ వచ్చును. తవ్వక పొగ వాసన వచ్చును. నెయ్యి కలిసి యుండదు. మిక్కిలి వేడిగా మండవచ్చును. నీరు కలిసియుండ

వచ్చును. ధనవంతుల వలె అట్టహాసముగా వాద్య ఘోషతో గొడ గూచి పాంసు తీసికొని రాలేదు. ఇది ఆనాటి దళితుల ఆర్థిక దుస్థితి.

2. కడమజాతి శివభక్తుని కథ :

ఇంకు అగ్ర వర్ణముల దౌష్ట్యము కావచ్చును.

జైనుల అగ్రహారములో మంచి పేరు గల ఒక హరిజన భక్తుడు గలడు. జైనులది యోర్వలేక ఆతని వశవులను ఒక రహస్య వ్రాదేశములో మంచిరి. ఈ కథలో మనకు తెలియవచ్చు “అంకము ‘Kidnapping’ సామాజిక న్యాయము (Social Justice) ఆనాటి నుండి ఈ నాటి వఱకు దళిత జన వర్ణమువకు అందలేదు” అని హెచ్.ఎస్. బ్రహ్మానంద తెలియజేయుచున్నారు చూః దేశికవిత - దళిత జన జీవన చిత్రణ - (న్యాయము) 1988. దీని కొఱకు ఎల్లప్పుడు పోరాటములు జరుగుచునే ఉన్నవి.

ఇట్టి ఆర్థిక దుస్థితిని కాయకము ద్వారా నిర్మూలించుచు, సామాజిక న్యాయమును శరణ ధర్మము ద్వారా లభింపజేయుచు తద్వార వమత్వమును సాధించుటకు వీరశైవము కృషిజేసి విజయవంతమయినది.

మూ గింపు

1. వీరశైవ మతముపై దిక మతములలోని వర్ణాశ్రమ ధర్మములను, కర్మలను ఖండించినది. యజ్ఞయాగాది క్రతువులను నిరసించినది. క్రియకు ప్రాధాన్యత కల్పించినది. వీరభక్తికి నీ రాజవము వడ్డినది. భిక్షు దర్శనములలోని మానవతా గుణములను గ్రహించి విశ్వ ధర్మమయినది. ఇది ఋషివేత్తరుని వీరశైవ మతము. శ్రీజాతి జాగ్రతికై పోరాటము సల్పినది. వృత్తి విఠవలను పెంచి దానిని ధర్మముతో అనుసంధించినది. కాయకమే కైలాసము నిజముగా ఒక గొప్ప సిద్ధాంతము. ప్రతి మనిషి ఒక ఉత్పత్తి శక్తి అని సంఘాభ్యుదయమునకు అతడు భాగస్వామి కావలయు ననిది భావన వట్టరీత్యా నమ్మతము. ఇది సామ్యవాద సిద్ధాంతమునకు ప్రాతిపదిక.

2. వీరశైవ కవులు తమ గ్రంథములలో వీరశైవతత్వ గుణములను సహస్ర ముఖముల కీర్తించి పేర్కొనుట విశేషము. ఆచరణ సాధ్యమైత అంశములను అనుభవ మంటనములో అనాడే వర్పించి, ప్రోడికరించినది. తానిని యెల్ల శివశరణులు ఎంత వఱకు అనుసరిస్తున్నారో తెలిసికొనుటకు ఒక ప్రత్యేక వర్ణవేక్షణ విభాగమును యేర్పరచినది. వారే కాయకద స్వాములు. నిజముగా అనాటి శివశరణ ధర్మము, సంఘములో ఆధర్మ మునకు, మానవతా విఠవలకు నీలయమైనదనుట సత్య దూరము కాదు. ఇదియే శివశరణులు సంస్కృతీ సాహిత్యములందలి 'సమతా' దృష్టికి మూలము.

3. శివశరణులు సాధారణ జీవితమును గడిపిరి. సాధారణుల జీవితమును గురించి వ్యాసిరి. ఆధునిక వరిభావలోఁ జెప్పవలయునన్నచో ఆగ్రగ వర్ణియుల దౌర్జన్యమును, దోపిడిని యెదుర్కొనిరి. ఇతర హైందవ సాహిత్యమున కనిపించని నిమ్మజాతి ప్పుహ, నిమ్మ వర్ణియుల పైన వక్షపాతము విశేషముగా కనిపించుట వీరశైవ సాహిత్యమున కనిపించు వర్ణ పోరాట చిహ్నము.

4. శివభక్తి సారమ్య ప్రచారముతో సులభమైత పూజా విధానముతో బ్రాహ్మణేతకులందు ఒక నూతన పమిష్టి భావ చైతన్యము పుట్టినది. వృత్తి

ధర్మ నిర్వహణము కేవలము వృత్తిగాకాక, మనఃప్రవృత్తిగా పరిణమింప జేసికొన్న శివ శరణులలో-అధునిక మేధావి వర్గము గుర్తించు నిబద్ధత నిమగ్నతలున్నవి. దశిత జనుల కాయక సిద్ధాంతము ఒక విధముగా ప్రాచీన భారతీయులు దర్శించిన శ్రామిక సిద్ధాంతముగా జెప్పవచ్చును.

5. బసవేశ్వరుడు వీరశైవమును ఒక ప్రజా ఉద్యమముగా వడిపిన మహామేధావి, యోధుడు. రష్యా దేశమున లెనిన్వలె ఒక ఆదర్శ సామ్రాజ్యమునకు కావలసిన వునాదులు వేసిన మహనీయుడు బసవేశ్వరుడు బిజ్జులులి హత్య ఒక వ్యవస్థ మరణమువకు చిహ్నము. వీరశైవులకు జరిగిన అన్యాయమునకు, ఆవమానమునకు బసవేశ్వరుడు తన వక్షము వారితో చెల్లించిన ప్రతీకారమే బిజ్జులులి హత్య. దీనిని బట్టి వీరశైవ మతానుమాదులు శివసాయితమన ఖడ్గము ధ్వజాలతో ప్రతి వక్షముపైన పోరాడిన వీరులుగా గుర్తించబడిరి కావున ఇది వర్గ పోరాటమును, దశిత విజయమును శివశరణ విజయముగా నిరూపించిన సంఘటన.

6 అధునిక సామ్యవాద ఉద్యమములను ఇతర అవకాశ వాద ఉద్యమములు అణచినట్టి వీరశైవ ఉద్యమము కూడ అసంపూర్ణ విప్లవముగా మిగిలిపోయినది. కాని అంత మాత్రమున సామ్యవాద ఉద్యమము నితర కమని నేవ్వలేము. నిష్ఫలమని అనలేము అట్టి వీరశైవ ప్రతిపాదికములైన కాయక తత్వము, శివశక్తిపారమ్యము తక్కిత హైందవ మత ప్రధాన ప్రవృత్తిలో కలిసిపోయినవి ఒక్క సమతా దృష్టి మాత్రమే వీరశైవ ఉద్యమ శిథిలముగా మిగిలిపోయినది

ఉ ప యు క్త వా జ్ఞ య ము

నా వరిశోధన ప్రారంభమునకు పూర్వమే విషయము కొఱకు దాదాపు 100 గ్రంథములు వరించితిని. అవి పోను విషయ నిర్ధారణము చేసిన ఈ క్రింది గ్రంథములను ఆకర గ్రంథములుగా పేర్కొనుచున్నాను.

ఎ. తెలుగు గ్రంథములు :

- 1 ఆరుద్ర : కాకతీయ యుగం, ప్రజాశక్తి ప్రిస్, విజయవాడ (1988)
- 2 ఆరుద్ర : సమగ్రాండ్ర సాహిత్యము-వాల్యూం-1
- 3 ఏకామీనాథుడు : ప్రతాపరుద్ర చరిత్రము, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి. కళాభవన్, హైదరాబాదు (1984)
- 4 కోదండ రామయ్య-తిమ్మవజ్ఞుల : పండితారాధ్య చరిత్ర, ఆంధ్ర పత్రికా ముద్రాక్షరశాల-చెన్నైపరి (1874)
- 5 తిక్కన్న : ఆంధ్ర సుఖభారతము, సంపుటము-7, వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్, వావిళ్ళ ప్రెస్, చెన్నైపరి (1862)
- 6 దేవప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ : భారతీయ తత్వ శాస్త్రం, వికలాండ్ర వల్లిపింగ్ హౌస్, హైదరాబాదు (1989)
- 7 నారాయణరావు కె.వి. : ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర-సంగ్రహము వి. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, మద్రాస్ (1967)
- 8 ప్రతాపరెడ్డి-సురవరం : హిందూపుల చంద్రగణ, సురవరం ప్రతాపరెడ్డి సాహిత్య వైజయంతి-ఆంధ్ర సారస్వత వరిషత్. లింక్ రోడ్, హైదరాబాదు (1987)
- 9 ప్రభాకర శాస్త్రి వేదారి : ప్రబంధ రత్నావళి- ప్రభాకర వరిశోధక మండలి, హైదరాబాదు 1978
- 10 ప్రసాద్ రావు-చలసాని-కాకతీయ శిల్పం-వికలాండ్ర వల్లిపింగ్ హౌస్, హైదరాబాదు 1976
- 11 పావకవి-అత్తనూరి-చెన్నై బసవ పురాణము, వి. రామస్వామి శాస్త్రి అండ్ సన్స్-ఆది వరస్వతి నిలయం-మద్రాసు, (1916)

- 12 బలరామమూర్తి-విడుకూరు-మన చరిత్ర (1986) ఆంధ్రుల సంక్షిప్త చరిత్ర, వికలాండ్ర వల్లిసింగ్ హౌస్, హైదరాబాదు (1989)
- 13 బ్రహ్మనంద డా॥ హెచ్.యస్. భాషా నిర్వచనము (అమృదితం), 1985, శిష్టసాహిత్యములో జానపద ధోరణులు-1989, 3 దేశికవిత్-29వ జనజీవన చిత్రణ(వనంగ వ్యాసము)1989, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము
- 14 భాస్కరరావు డి. : స్ఫూర్తి శ్రీ వ్యాసావళి-1 భాగము, కీలక ఉగాది మహతీ గ్రంథిమాల, గుంటూరు.
- 15 మల్లికార్జునుడు-కె.పి. (అమృతాదము)-భారత రాజ్యాంగము
The Orient Publishing Co-(Regd) Tenali 1951
- 16 మహదేవ శాస్త్రి-కోరాడ : (పీఠిక) కుమార సంభవము : ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి, కళాభవన్, హైదరాబాదు-1968
- 17 రంగనాథాచార్యులు కె.కె. : తెలుగు సాహిత్యం-మరోచూపు : ఆంధ్ర సారస్వతీ పరిషత్, తిలక్ రోడ్, దరాబాద్-1981
- 18 రంగనాథుడు : శ్రీరంగనాథ రామాయణము -ఎ.వి. కృష్ణా బుక్ డిపో మద్రాసు-79, 1968.
- 19 రజనీకాంతరావు ; బాలాంత్రపు-ఆంధ్ర వాగ్గేయకార చరిత్ర-వికలాండ్ర వ్రాసిన కాలయము, విజయవాడ, 1958
- 20 రామయ్య-బాడాల : బసవ వచనామృతము (అమృతాదము) బసవ సమితి, బెంగళూరు, 1965
- 21 రామవంధుడు-వల్లెల : భావతీయ విజ్ఞాన వేత్తలు, ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్, తిలక్ రోడ్, హైదరాబాద్, 1983. ఈశవతరేయ కరోవ నిషత్తులు-సుర భావతీ సమితి, హైదరాబాదు 1981
- 22 రామారావు-మారెమండ ; భారతీయ నాగరికా విస్తరణము-వ్యాసము
Text Book Prescribed for Degree 1975
- 23 లక్ష్మీరంజనము-అచార్య ఖండవల్లి-ఆంధ్రుల చరిత్ర-సంస్కృతి-1951 సిద్ధేశ్వర చరిత్రము (పీఠిక) 1960
- 24 లక్ష్మీకాంతము : అచార్య పింగళి-ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర-1974

- 25 విద్యా ప్రకాశ నందిగిరి స్వాములు. గీతా మకరందము, తక బ్రహ్మ
 ప్రమము, కాకనాస్త్రి, 1985
- 26 విద్యా శిఖరులు : ఉమాకాన్త-వల్పాడి వీర చరిత్ర-శ్రీరామ
 ముద్రాక్షరశాల-చెన్నపురి-1955
- 27 వీవేకానందస్వామి : రాజయోగము, రామకృష్ణమఠము, మైలాపూర్
 మద్రాసు-1987
- 28 వేంకటరెడ్డి-మేడపాడి-తెలుగు యోగులు-వేమన యోగ వరిశోధ
 నాలయము, సికింద్రాబాదు 1987. విప్లవ పితలకు చిక్కడవల్లి,
 హైదరాబాద్-500020.
- 29 వేంకటరెడ్డి-దాడ్ల : నారద భక్తి సూత్రములు (అమవాదము)
 శ్రీరామకృష్ణ మఠము, మైలాపూరు మద్రాసు-1953.
- 30 వేంకట సత్య రామారావు యస్.వి. | పాంజ్జిప్పయ యుగము,
 సాంఘిక జీవనము, కాడేవల్లిగూడెం: 1980
- 31 వేంకట రమణయ్య-నేలూరి : వాఙ్మయ వ్యాస మంజరి, ఆంధ్ర
 సారస్వత వరిషత్, హైదరాబాదు, 1987. కుమార సంభవము,
 వ్యాఖ్యాన ప్రహితము. 1978
- 32 వేంకట రాయశాస్త్రి-వేదము-నన్నె చోడుని కవిత్వము-1959
- 33 శ్రీరామ శర్మ. పాంపర్లులు : శ్రీదేవి రత్నాకరము (కూర్పు) శ్రీరామ
 బుక్ డిపో, సికింద్రాబాద్, హైదరాబాదు 1981
- 34 సత్యనారాయణ-కంభంపాడి : ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర-1, 1988:
 ఆంధ్రుల సంస్కృతి-చరిత్ర-||-1988 హైదరాబాదు బుక్ డిపో
 హైదరాబాదు ప్రింటర్స్, హబ్బిగూడ, హైదరాబాదు
- 35 సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి-పోతుకుచ్చి : శ్రీశైలం స్థల పురాణము, శ్రీశైలం
 దేవస్థానము, శ్రీశైలము, 1987
- 36 సూర్యనారాయణ శర్మ. పా-శ్రీ శివభక్త చరిత్రము.
 The premier Art press, Purushavakam, Madras, 1962
- 37 సోమనాథకవి-పేదవర్తి, వ్రాసులింగలిం, శ్రీవతి మొద్రాణాయము,
 కాకినాడ, 1989

బి. సిద్ధాంత శాస్త్రములు

- 1 చెన్నప్ప-యం ; ప్రాచీన కావ్యాలు-ప్రాచీన గ్రామీణ చిత్రణ-
ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ, హైదరాబాదు 1988
- 2 నరసింహారెడ్డి పి. : పాల్కూరి పోమనాథుని కృతులు-ఒక పరిశీలన-
సంపుటి-3. ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ 1974
- 3 భవాని-యం : ముడిగొండ వీరేశలింగ శాస్త్రిగారి జీవితం-కృతులు-
భాగము-1 ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ, హైదరాబాదు 1989
- 4 బుద్దన్న యం. తెలుగు శాబ్దము-శివ కలియుగ వైశిష్ట్యము,
శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యూనివర్సిటీ, అనంతపురము-1984

సి. వ్యాసములు :

- 1 తెలుగు పరిశోధన-ఫిబ్రివరి-ఏప్రిల్, 1989 వద్దావతీ ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్,
హైదర్ గూడ, హైదరాబాదు
- 2 తెలుగు వైజ్ఞానిక మాస పత్రిక-మార్చి : 1987. మే 1989, తెలుగు
అకాడమి, హైదరాబాదు
- 3 తెలుగులో పరిశోధన-ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి, కళాభవన్,
సైఫాబాదు, హైదరాబాదు-4 (1983)
- 4 ప్రజాశక్తి-డినవత్రిక (1843)-పునర్ముద్రితం-9 5-1988, విజయవాడ
- 5 విజ్ఞాన సర్వస్వము-3. వాల్యూమ్స్-1959. తెలుగు భాషా సమితి, మద్రాసు
- 6 వీరశైవ దర్పణము-మాస పత్రిక, జూన్ 1988 ఎమ్/ఎస్ అరుణా
ప్రింటర్స్ కావడిగూడ, హైదరాబాద్
- 7 శ్రీశైల జ్యోతి : మార్చి మరియు ఏప్రిల్-1982, శ్రీశైల దేవస్థానము
శ్రీశైలము.

డి. కన్నడ గ్రంథములు :

- 1 డా॥ కలబుర్గి యం : శానవగళల్లి శివశరణు-1978
2. కాశీనాథశాస్త్రి వండిత శ్రీ : 1. చంద్ర జ్ఞానాగమః మకుటాగమః-1958
2. వీరశైవ రత్న-1981

3. కారణగమః-1955
4. సిద్ధాంత శిఖామణి (శ్రీ రేణుకాభగవత్పాదుల) 1982
5. శ్రీపతి పండితారాధ్యు రకానిర్ణయ-1959
6. శ్రీకర భాష్యం (1954)
7. సూక్ష్మ జ్ఞానాగమః (1956)
పంచాచార్య ఎంక్విర్ట్ ప్రెస్-మైసూరు
3. జవరయ్య-మన : దళిత వర్గద శరణరు-ఒండు అధ్యయన, సిద్ధార్థ గ్రంథమాలె సం 47 మొదలిన హంత-కువంపు నగర్, మైసూర్ 570023 1998
- 4 తిప్పేతి ద్రస్యామి-హెచ్ : వచన గళల్లి వీర కైవ ధర్మ శరణర అనుభవ సాహిత్య (1963)
- 5 బసవనాళ-(సం)-బసవణ్ణ వర వచనగళు-1962
- 6 బసవరాజు-యల్ : బసవ వచనామృత 1981
బసవ సమితి, బసవ భవన, శ్రీ బసవేశ్వర వృత్తి, బెంగుళూర్
- 7 బసవరాజు చెన్న వీరప్ప జవళి : ధర్మ భందారి బసవణ్ణ నవకు-వంపా సాహిత్య ప్రకటనాలయ, దావణగెరె-ధారవాడ, 20-12-1963
- 8 భూవమూర మర : వచన సాహిత్య సంగ్రహ, విద్యాళాఖ, మైసూర్ ప్రభుత్వము, బెంగుళూరు, 1965
- 9 మహాదేతయ్య వే.నా. బృ.పం. : శ్రీ శివగీతె-1978, వీరకైవ సదాచార సంగ్రహః శ్రీ పంచాచార్య ఎంక్విర్ట్ ప్రెస్, మైసూరు (1963)
- 10 బసవ సమితి-శివశరణ వచన గళు. బసవ సమితి, బెంగుళూరు.560001, 1983
- 11 పొ. సిద్దణ్ణ లంగోటి : సిద్ధరామేశ్వర వచనగళు-శ్రీ విజయ మహాంతేశ్వర ధర్మ ప్రసారక మండం ఇంకల్-587125 జిల్లా బీజాపూర-1990
- 12 సిద్ధ వీరణాచార్య-గూళారు : శూన్యపంపాదనె-హిత చింతక ప్రింటింగ్ ప్రెస్, బీజాపూర్, 1930

13. చినవ వధ-అక్షోబరు-1982, జూన్-1982 (మాస పత్రిక, బనవ సమితి, బెంగుళూరు

౧. సంస్కృత గ్రంథము

1. నన్నయ భట్టారకుడు : కాల సరస్వతీయము, వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ వమ్మ చెన్నపురి, 1963

ఎఫ్. ఇంగ్లీషు గ్రంథములు

- 1, Dr. Ambedkar, B. R.-Annihilation of Caste-1966.
2. Bagchi.F.C.-Pre Aryan and Pre Dravidian Culture in India. Calcutta, 1929
3. Chenna Reddy, P & Sesha Sastry-R Essay on Virasaivism Memorial Stones, 1988.
4. Chandra Sekhar Reddy R-Essay on Veerasaiva Hero Stones'-1988.
5. Dasguptha.S.M. History of India Philosophy-Volume (V) Cambridge, London, 1952-55
6. Bevi Prasad Chattopadhyaya-Lokayata (A Study in Ancient Indian Materealism-Peoples Publishing House, New Delh; 1959, 1978. ed.
7. Deeverappa-H-(Editor)-Vachanas of Basavanna, Annana Balaga, Sirigere, Mysore State, 1967.
8. Karlmarx and Frederick Selected works I,Progress Publishers Moscow-1977.
9. Jawaharlal Nehru-Discevary of India Published by Meridian Books Limited, 8, Garrick Street, London 1951.
10. Basava Journal-December 1984, Sep. & Dec.-1988-Basava Samithi, Bangalore.
11. Kosamibi.D.D.-The culture and civilization of Ancient India (In Historical line)-Vikas Publishing House private Limited-New Delhi-1987.
12. Kumara Swamiji-Mirror of Veerasaivism.Navakalyara Math, Dharwar, 1960.

13. Lenin-on Literature and Art. Progress Publishers, Moscow. 1978.
14. Narayana Ayyar-C.V.-A Origin and early History of Saivism in South India - 1936.
15. Neelakantha Sastry - K.V.: A History of South India, 1955, 1983.
16. Rabendranath Tagore - Geetanjali, 1966.
17. Sri Basavadaswara Government of Mysore / Accommemorati on Volume (Manipal Power Press. Manipal) Government of Mysore, Bangalore. 1967

జి. సిద్ధాంత వ్యాసములు

- 1, Hanumantha Rao, B S L Religion In Andhra, Karnataka University 1969 70
- 2, Nandimath Dr S C A Hand Book of Veerasaivism Motilal Banarasidas, Book Sellers, Delhi. 7, 1979 (First Publication from Dharwar in 1942)
- 3, Dr Sadasivaiah H M :- A Comparative study of Two Veerasaiva Monasteries (A Study in Secrology of Religion) Prasaraanga Manasa Gangaotri Mysore. 1967.

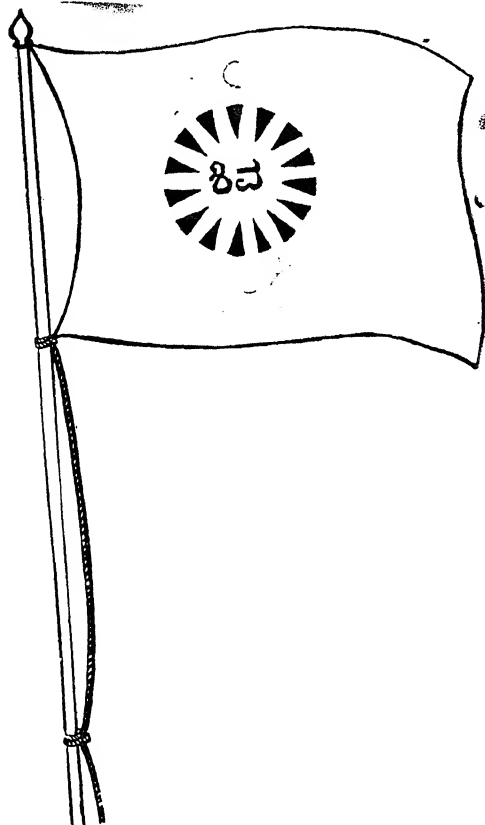
హెచ్. ఆచార నిఘంటువులు

- 1 Charles Phillip Brown Telugu English Dictionary, Asian Educational Services C 2/15 Sabdar Jung Development area, New Delhi 1987
- 2 Kittle Kannada English Dictionary II, University of Madras Madras-1969
- 3 Sir Monier williams Sanskrit English Dictionary Motilal Banarasidas New Delhi 1970
- 4 Rosenthal, M & Pyudin A Dictionary of Philosophy, Progress Publishers. Moscow 1967
- 5 The Oxford English Dictionary Volume III At Clarendon Press Oxford 1961
- 6 New Standard Encyclopedia Standard Educational Corporation Chicago, America,

భాయా చిత్రము—1

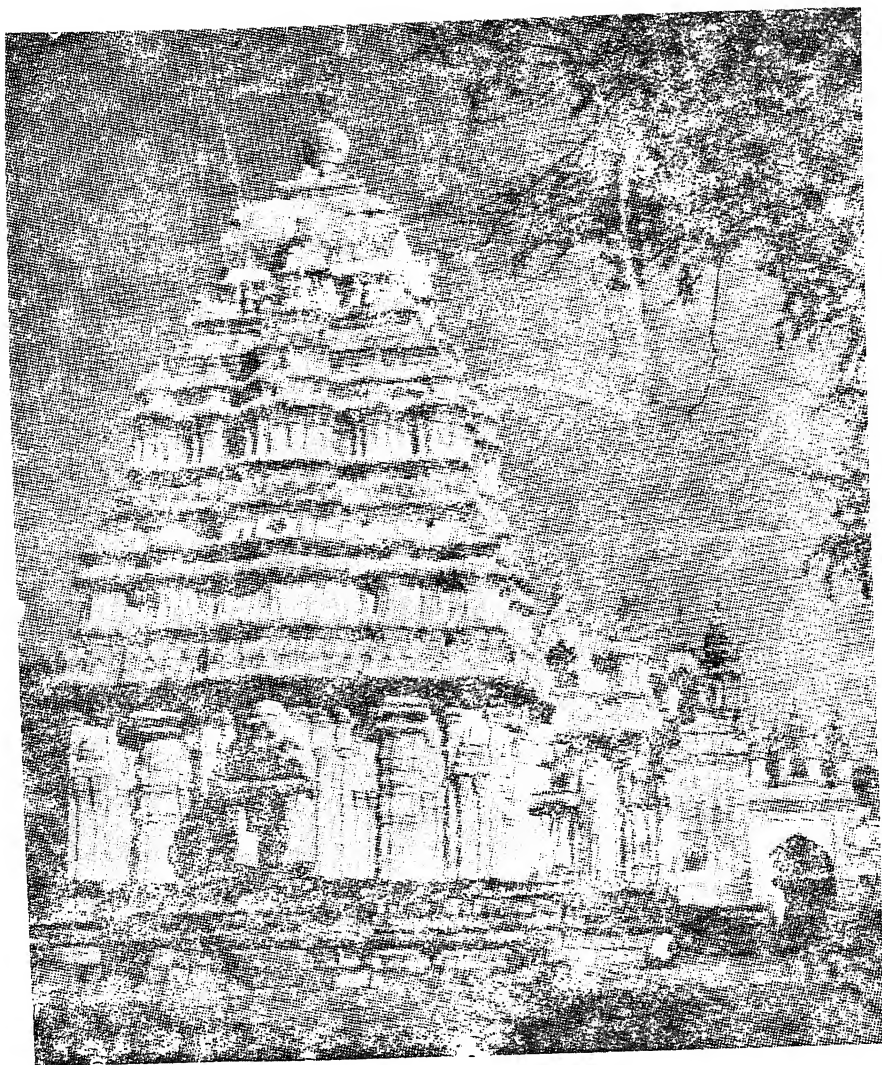
ఇది తద్దవారి నాడు యొక్క మ్యాపు. ఇందులో వివరణ జన్మస్థలమైతే బాగవాతి మొదలగు ప్రదేశములను చూడవచ్చును. ఇప్పుడిది బీజపూర్ జిల్లాలోని ఒక కాలూకా కేంద్రము.

భాయా చిత్రము—2

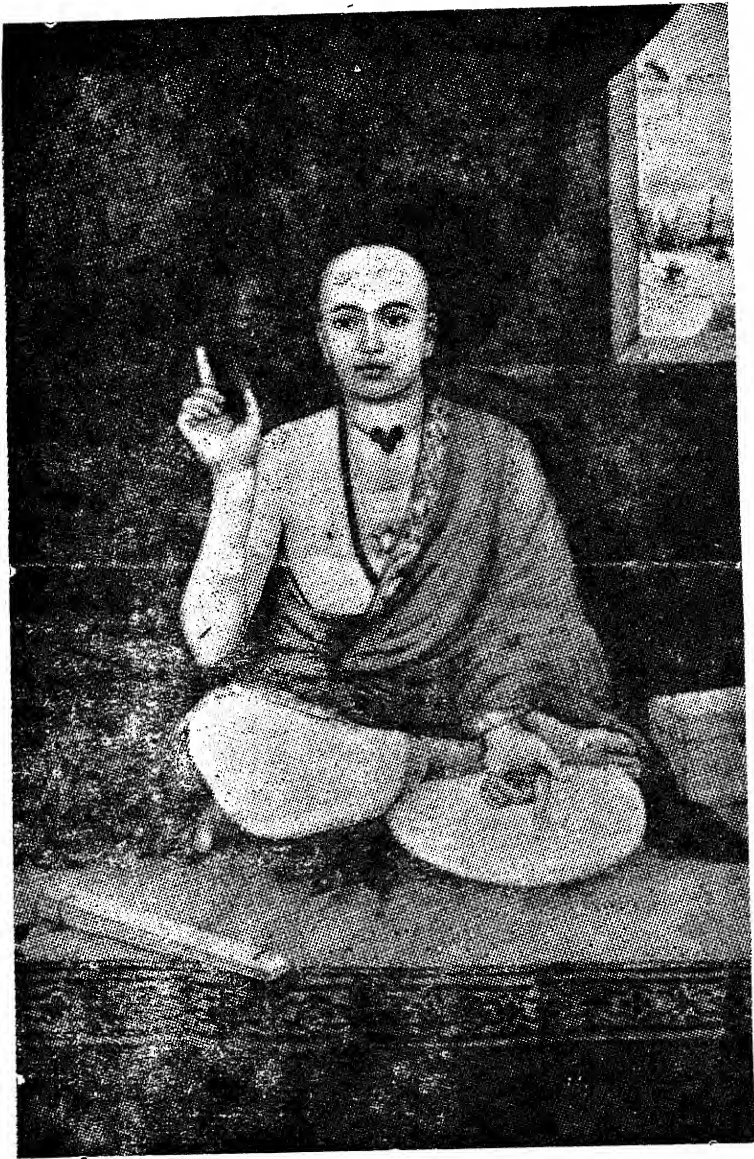
ఇది శివశరణుల ధ్వజము. ధ్వజము మధ్యలో శివయని వ్రాయు బడివలె
ధ్వజశుభ్రతయు కాషాయవర్ణములో వుండును.

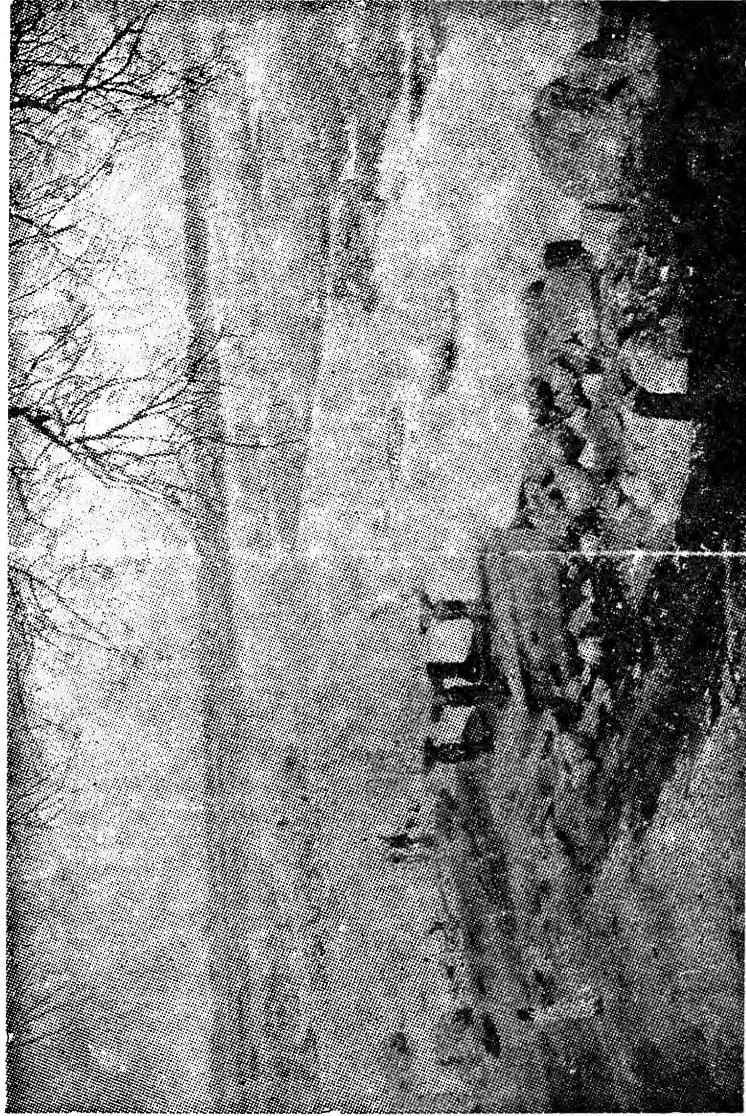
ఛాయా చిత్రము—3

ఇది సంగమేశ్వరుని గుడి చిత్రము. దీనినే కూడలి సంగమము అందురు.
 ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ద్వారా నిర్మించిన మంగుండ తాలూకాలో ఒక గ్రామము.

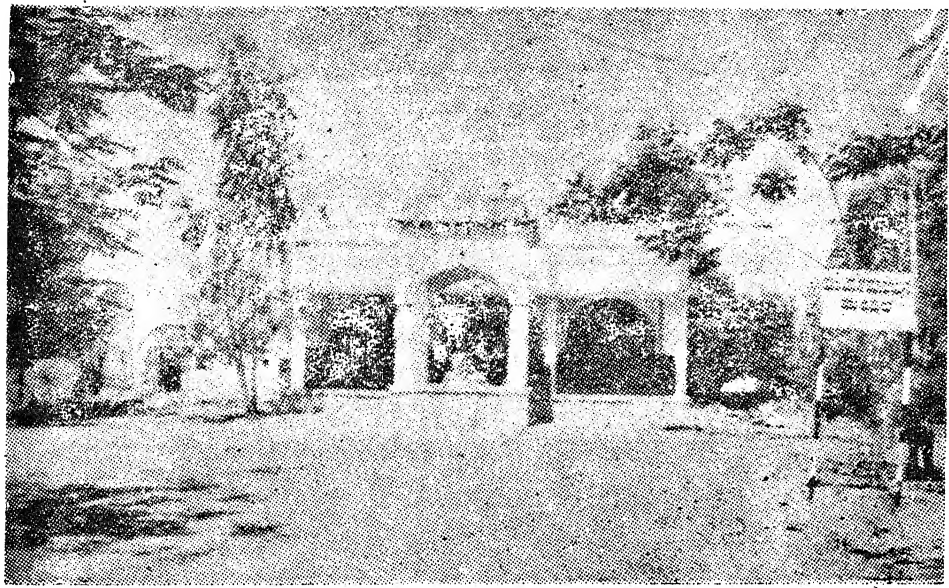
భాయా చిత్రము—5

విశిష్ట ఆచార్యుల వచనములు వ్రాసి, శివశరణ ధర్మమును బోధించు సరదర్శములోని చిత్రము.

భాయా చిత్రము—౯

ఇది కూడలి సంగమము వద్దగల బసవేశ్వరుని మంజవము. ఇప్పుడనే కృష్ణ, మలవళి
వడులు కలియును.

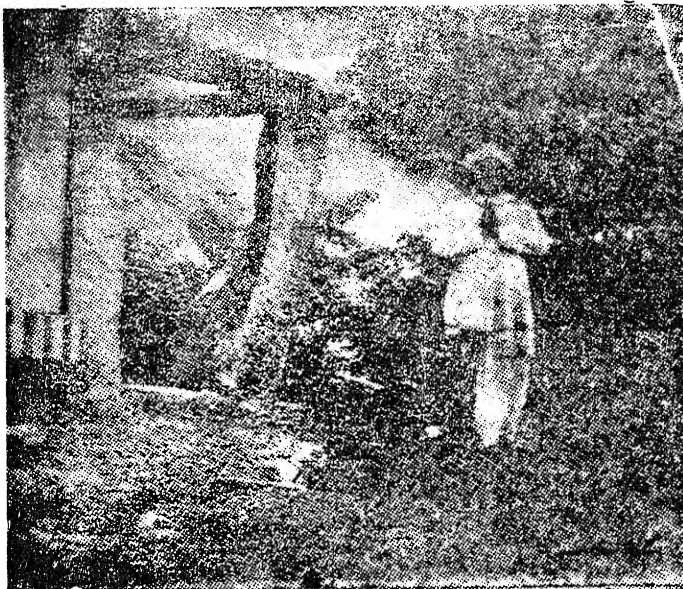

భాయా చిత్రము - 7

కాయకమే శ్రీలాసమని చాటి చెప్పిన వీరశైవుడైన మడివాలి మాచయ్యు యొక్క గుడి. ఇది ఐసవక్కాటి యొద్ద కలదు.

పాణ్డూరికి సోమేశ్వరదేవాలయము [కొండగుత్త]
(పుట ౧౭ చూ)
ఛాయా చిత్రము—8

కల్లెయము (జి. బెంగళూరులోని) (సోమనాథుని సమాధి)
ఛాయా చిత్రము—9

పై చిత్రము వరంగల్లు జిల్లాలోని పాణ్డూరికి సోమేశ్వరుని దేవాలయము. పాణ్డూరికి సోమనాథ మహాకవి ఇచ్చటనే చాలా కాలము గడిపెవట? క్రింది చిత్రములో పాణ్డూరికి సోమనాథుని సమాధి కలదు. ఇది బెంగళూరు జిల్లాలోని కల్లెయములోనిది. అవ్రక్క కనిపించు వ్యక్తి శివశ్రీ బండారు తమ్మయ్య వారు.

అనుబంధము_బి

చతుష్టయ శీలములు

గుణాచారములోని ఈ చతుష్టయ శీలముల పరిశీలించిన, 12వ శతాబ్దము నాటి శివశరణుని యొక్క ప్రవర్తన తద్వారా నాటి ధార్మిక సమాజ స్వరూప స్వభావములు కొంత తెలియవగును. ఇవి చంద్రాజ్ఞానాగమము నుండి స్వీకరింపబడినవి.

- 1 భక్తి నిష్ఠిన యద్వాచా యధార్థ స్రైవ భాషణం ॥
- 2 న శాచ్య మప్రియం సత్యం నాసత్యంచ ప్రియం వదేత్ ।
- 3 వేదాగమ పురాణానాం ధర్మజ్ఞానైక బోధినాం ।
పఠనం ప్రత్యహం.
- 4 శివస్య శివ భక్తాణాం గురోరపి విశేషతః । ప్రశంసనం
- 5 అన్వేషాం చైవ దేవానాం మానుషాణాంచ జాతుచిత్
ప్రశంసా పర్జనం.
- 6 కదా చిత్కుత్ర చిద్వా యదాత్మస్తుతి విపర్జనం ।
- 7 దేవతానాం మనుష్యాణాం నిర్గుణానాంచ జాతుచిత్ ।
గర్హా విపర్జనం.
- 8 గురులింగజంగమ లింగానాం క్రియతే యా సమస్కృతి ।
- 9 పూజా పరికరాణాం యత్సంపాదన మహర్షిశం ।
- 10 ఈద్రాక్ష మాలయా నిత్యం మూల మంత్రో జపో 2న్వహం ।
- 11 గురు మహేశ్వరాణాంచ భవాని వల్ల భస్మచ ఆధనం ప్రత్యహం ।
- 12 గురువే జంగమే భ్యశ్చ శివ ధర్మాయ భక్తితః
యథా శక్తి కృతం దానం ।
- 13 గురోమాహేశ్వర స్యాభి గమనం క్రియతే హియత్
శంభునా సత్య వేదినా ।
- 14 గురో మాహేశ్వర స్యాపి క్రియతే యత్ప్రీ దీక్షణం
భక్తి భావ యుతే నైవ గదితం ।

- 15 పూజా పరికరాదాంహి సంపాదన వికీర్ణయా
భక్తైవ గమ్యతే నిత్యం :
- 16 గురోరపిష్ట లింగవ్య పూజార్థంస్థిర మాపనం
దేవ దీపేన శులినా.
- 17 నిత్యం యదిష్ట లింగవ్య వృక్షతం త్వవియోగతః
ప్రొక్తంవపు స్వార్థకతాస్పదం
- 18 శ్వాలింగ వృక్ష జన్య రోమాంప సమంకృతిః . . .
--- భవ నాశకం :
- 19 అకాంతం సానురాగం యదిష్ట లింగ విరీక్షణం
--- భవ భయావహం :
- 20 శ్వా లింగేక్షణోద్భూతా వంద బాష్ప సముద్గతుః |
21 వివేదిక ప్రసాదీయ తసాస్వాదో యదన్వహం
ప్రహూయ గతం శృణు :
- 22 నిర్మాణ్య గంధ పుష్పాది సౌర భాఘ్రాణానం వరం
శోత్ర గతం శృణు :
- 23 గురోః శివవ్య భక్తానాం స్తోత్రా కర్తవ్య మన్వహం
మోక్ష సంప్రాప్తి కారణం :
- 24 గురోః శివవ్య భక్తానాం విందానా కర్తవ్య హీయత్
కాయకం తు తతః శృణు :
- 25 గురోరపిష్ట లింగవ్య చరస్త్వైవ ప్రసాదతః
కాయ శోధనం :
- 26 నిషిద్ధ విషయే భ్యశ్చేయదిందియ వినిగ్రహః
భవ దోష నివారణం :
- 27 అప్పుత్య వస్తు వంస్పర్శనే స్నానం నీరేణ భస్మచా
శౌతం హి దోష నివారణం :
- 28 అపనే కయనే గోష్ఠ్యాం భవి సంబంధ వర్ణనా
విర్దిష్టం శౌచ సాధనం.

అనుబంధము_బి

- 29 భూతి ఉద్రాక్ష లింగానాం శరీర ధారణం సదా
 - - - - మోక్ష మార్గైక సాధనం :
- 30 నివర్ణ భోగ విషయే యత్సంకల్ప వివర్జనం :
 బ్రహ్మచర్యం - - - - ఈశ్వర చోదితం.
- 31 కామం భక్తి రతౌ కుర్యాద్విషయే ఘటజాతు చిత్
 విష్ణోమత్వం ప్రకీర్తితం :
- 32 వహీత్కృధ మధర్మేతున వైరిషు కదాచప
 - - - - ఆకోధం ముక్తి సాధనం :
- 33 సధనా దౌ వహీల్లోభం శివ స్యాదాధనేవహేత్
 - - - - అలోభా భ్యమిదం :
- 34 మోక్షం భక్తజనే కుర్యాన్న కాంతాయాం సుతేషువా
 - - - - ఆమో హాభ్యమిదం ।
- 35 మాత్పర్యం కరణే ష్యేవ సజనే ఘవహేత్ క్వచిత్
 అమాత్పర్యమిదం:
- 36 మధం మాయా జయే కుర్యాన్న ధర్మే న్యాపి సంవది
 అమదాభ్యాం మితం ।
- 37 గుణాగుణ తిమర్మస్య త్యాగోయస్తు గురౌచరే
 సమాభ్యాతం శీలం పుణ్యఫల ప్రదం ।
- 38 ప్రాణినోయస్య కస్యాపి నబాధా కరణం హియతీ
 అహింసాభ్యామిదం సమీరితం ।
- 39 ప్రాణి దుఃఖస్య వీక్షయా మక్షమత్వం తయాభిదం ।
- 40 క్రియా యాం వచనేవాపి యత్పరస్మాత్ స్వతో అపివా హ్నిర్యా ।
- 41 రివౌ నిజస్తుతే వాపి యద్వైషమ్య వివర్జనం
 అర్థ వాఖ్యం ।
- 42 అగమే నిగమే చైవ వివ్యాజో యద్గురోదితే
 శ్రద్ధాభ్యం ।
- 43 అసద్యహి దుర్మతాయాం ధర్మస్య యద వరనం ధృతాభ్యం ।

- 44 అదోషణం వై రిజనే శ్వవకార వరేష్యసి క్షమా భిదం ।
- 45 భోగ వ్రయు క్తవాంభాయా రాహిత్యంయద్ధిమావసే భోగాసక్తిచ్యుతిః ।
- 46 క్రియాయాం వచనే వాపి వ్రమాద రహిత స్థితిః ధీర్యా శీలం ।
- 47 శివాన్య వస్తు విషయ సంకల్పా తరివర్చనం దమాభిదం ।
- 48 అన్యోవ శధక్యామష్టానం పరద్రావ్యా వరిగ్రహః ఆస్త్రేయా ణ్యం ।
- 49 అంబు వస్తు విషయ వ్యసనా భావ సుస్థితిః పంతుష్టి ।
- 50 పాఠమోశ్వర యోర్నిత్యంస్మరణంనామ రూపయోః జీవన్ముక్తివ్రదం ।
- 51 శంభు నామ గుణాదీనాం చింతనం యదనారతం పాశపారం
- 42 భావ్యమానం నదా శంభోః పావనంవాహనాదికం పాద సేవవ మే తత
- 53 అర్చనం మానసం యత్ప్యావృంభోరావాహనాదినా ।
- 54 శంభు పాదాబ్జ యోన్నిత్యం వ్రణామోమానసోహేయత్ ।
- 55 క్రైంకర్య కరణం శంభోర్ననసా నర్వదాహియత్ దాస్యం ।
- 56 శంభోః కల్యాణ రూపస్య వఖితా భావనంహియత్ సఖ్యాఖ్యం విశ్చేతం ।
- 57 బంధ మోచన భారస్య కృత్స్న సేషే నమర్పణం ఆత్మర్పణ మిదం ।
- 58 యజ్ఞ పోమూల మంత్రస్య మనసా క్రియతే నదా ।
- 59 శంభో ర్య ద్ధివ్య రూపాను పంధానం క్రియతే హృది ధ్యానాఖ్యం ।
- 60 ధ్రియతే తైం దారా వద విచ్చివం తదేవయత్ ధారణాఖ్యం ।
- 61 నితాతదీవ వద్ధ్యానే వేతసో యదవ స్థితిః ।
- 62 సోహం భావనే విశ్వేశం ధ్యాయన్ కృత్యాని తదిందియ ముఖేవైవ
క్రియ మాణాని భావయన్ యదాచరతి ।
- 63 అపరిచ్ఛిన్న రూపాను పంధానం యన్మహేశితుః
శీం ముక్తం సూరాచార్యః ।
- 64 అవంత రూపం దేవస్య భావ యన్నిజ రూప తః
శివానంద దళాద్విశ్వ మాత్మానాం విస్మరన్నపి ।

అనుబంధము_సి

శివ భక్తుల వడ్డీక :

వీరశైవ సాహిత్యములో కనిపించు ప్రధాన శివ భక్తుల పేర్లు ఇవ్వబడినవి. ఇందులోని కొందఱి జీవితములు పూర్వపు అధ్యాయములలో వివరింపబడినవి.

- 1 అంజన (శి.సా)
- 2 అంబిగారక చౌడయ్య (చె.బ)
- 3 అక్క మహాదేవి (వృ.లీ) (ఘా.వం)
- 4 అచ్యుతుడు (శి.సా)
- 5 అడిభర్తుడు (అశిభక్త నాయనాడు) బ.పు)
- 6 అనిమిషుడు (చె.బ.పు)
- 7 అరియమ (శి.సా) (బ.పు) (శృ.శ)
- 8 అరినాళు (బ.పు)
- 9 అల్లమ ప్రభువు (బ.పు) (వృ.శ)
- 10 అల్లయ్య (బ.పు)
- 11 అశ్మదేవుడు (చె.బ.పు)
- 12 ఆచుదక్కి మారయ్య (ఘా.వం)
- 13 ఇరుత్తాండారి (బ.పు) (ఇరుత్తాండరి)వం.చ)
- 14 ఇతిదత్తుడు (ఇతివదాండారి) బ.పు) శి.సా)
- 15 ఈంద్రగ మారయ్య (చె.బ.పు)
- 16 ఈయూతు పెద్ద లింగయ్య (చె.బ.పు)
- 17 ఉడమూరి కన్నప్ప (బ.పు)
- 18 ఉదృటుడు (శి.సా) (బ.పు)
- 19 ఉవమమ్యుడు (శి.సా) (బ.పు)
- 20 ఉరులింగపెద్ది (శాసనములలో శివశరణులు)
- 21 ఉరులింగదేవ (శా.శి)
- 22 ఎణమూర్తి నయనాడు (బ.పు)

- 23 ఏకాంత రామయ్య (బ.పు)
- 24 ఏడాది నాథుడు (బ.పు)
- 25 ఏలేక మల్లయ్య (బ.పు)
- 26 ఒడయనంబి (శి.సా)
- 27 ఒడయపిళ్లై? (శి.సా)
- 28 ఓహిళుడు (శి.సా) (వం.చ)
- 29 కడమల నంబి (బ.పు)
- 30 కడిరె రేమ(య్య) ణార్యుడు (కడిరె రేమయ్య) (శి.సా) (వం.చ) ?
- 31 కన్నడ జమ్మయ్య (శి.సా)
- 32 కన్నడ బ్రహ్మయ్య (బ.పు) (వృ.శ)
- 33 కన్నప్ప (శి.సా)
- 34 కమలవ్వ (చె.బ.పు)
- 35 కరవీరుడు (వం.చ)
- 36 కరికాళ చోడు (శి.సా)
- 37 కరయూరి చోడుడు (బ.పు)
- 38 కలకేత బ్రహ్మయ్య (బ.పు) (వృ.శ)
- 39 కలికామ దేవుడు (బ.పు)
- 40 కల్లి దేవయ్య (బ.పు) (వృ.శ)
- 41 కలియంబనాయనాళు (బ.పు) (వం.చ)
- 42 కాటకొటుడు-(శి.సా) (బ.పు)
- 43 కిన్నెర బ్రహ్మయ్య (కిన్నెరుడు) (శి.సా) (బ.పు) (వృ.శ) (వం.చ)
- 44 కుమ్మర గుండయ్య (శి.సా) (బ.పు)
- 45 కుమార పాల ఘూరమడు (శి.సా) (వం.చ)
- 46 కూకత మారయ్య (చె.బ.పు)
- 47 కూలి చామయ్య (చె.బ.పు)
- 48 కేతయ్య (చె.బ.పు)

- 49 కెంభావి భోగయ్య (శి.సా) (బ.పు)
- 50 కొట్టరువు చోడుడు (బ.పు)
- 51 గంగమాంబ (వృ.శ.)
- 52 గంధర్వుడు (చె.బ.పు)
- 53 గణపాతుడు (బ.పు)
- 54 గిరికద మారయ్య (చె.బ.పు)
- 55 గుగ్గల కళియారు (బ.పు)
- 56 గుడ్డవ (బ.పు)
- 57 గుణింద్రుడు (చె.బ.పు)
- 58 గురుశక్తయ్య (వం.చ)
- 59 గుణభక్తాండారి (వం.చ)
- 60 గొగ్గయ్య (వృ.లీ)
- 61 గొడగూచి (బ.పు)
- 62 గొల్లెత (బ.పు) (వృ.శ)
- 63 గోవిందుడు (శి.సా)
- 64 గోపూరి బ్రహ్మయ్య (బ.పు)
- 65 ఘంటా కర్ణుడు (వం.చ)
- 66 ఘటాలయ్య (చె.బ.పు) (ఘట్టనాశయ్య-శూ.వం)
- 67 ప్రూద బ్రహ్మయ్య (చె.బ.పు)
- 68 శంఢీతుడు (శి.సా)
- 69 చక్కి మాచయ్య (చె.బ.పు)
- 70 చిత్త శస్యక (చె.బ.పు)
- 71 చిఱుతొండవంబి (శి.సా) (సిరియాకుడు) (బ.పు) (వృ.శ)
- 72 చెన్ను అనవేశ్యుడు (వృ.శ) (శూ.వం)
- 73 తేటల వేమయ్య (వం.చ)
- 74 వేది వల్లభుడు (బ.పు)
- 75 వేరమ చర్రవర్తి (శి.సా)
- 76 చోడల దేవబాచిరాజు [వృ.శ]
- 77 చోడరాజు [చె.బ.పు]

- 78 జుగముడు (వృ.శ)
- 79 జగదేక వల్లభుడు (బ.పు)
- 80 టంగుటూరి మావయ్య (చె.బ.పు)
- 81 డోహర కక్కయ్య (బ.పు) (వృ.శ)
- 82 తిరుచిట్టంబిఱుడు (బ.పు)
- 83 తిరునాళ్ళప్పొవు (పం.చ)
- 84 తెలుగు జొమ్మయ్య (శి.సా) (బ.పు) (వృ.శ)
- 85 తేడర దాసయ్య (శి.సా) (బ.పు)
- 86 తంగుళి మారయ్య (బ.పు)
- 87 తసరయ్య (వృ.శ)
- 88 దీవద కళియాణ (బ.పు)
- 89 దుర్వానుడు (పం.చ)
- 90 వక్కనాయనాఠ (బ.పు)
- 91 వందనాయనాఠ (శా.శి)
- 92 వమివంఠి ? (బ.పు)
- 93 వరసింగనాయనాఠ (బ.పు)
- 94 నాట్యప మిత్తంఠి (బ.పు)
- 95 నారద బ్రహ్మయ్య (చె.బ.పు)
- 96 నిడుమారుడు (బ.పు)
- 97 విమ్మవ్య (బ.పు)
- 98 మలియ చందయ్య (శూ.పం)
- 99 వంఠితయ్య (వృ.శ)
- 100 వగల్తండారి (చె.బ)
- 101 సాండ్యనాయకుడు (శి.సా)
- 102 పిట్టవ్య (బ.పు)
- 103 పిళ్ళనాయనాఠ (బ.పు) (పం.శ)
- 104 పూవం నాయనాఠ (బ.పు)

- 105 బండంగి (చె.బ.పు)
- 106 బళ్ళేత మల్లయ్య (బ.పు)
- 107 బాణుడు (శి.సా) (బ.పు)
- 108 బానస బీమయ్య (బ.పు)
- 109 బావూరు బొమ్మయ్య (శి.సా) (బ.పు)
- 110 బిబ్బి బావయ్య (బ.పు) (వృ.క)
- 111 బిళ్ళమరాజు (చె.బ.పు)
- 112 బెజ్జమహాదేవి (శి.సా) (బ.పు)
- 113 బెట్టిద దేవరసు (చె.బ.పు)
- 114 భీతుడు (వం.చ)
- 115 మధువయ్య (మంద నాయనాడు) ? (బ.పు)
- 116 మడివాల మావయ్య (శి.సా) (బ.పు) (వృ.క) (చె.బ.పు)
- 117 మల్లణుడు (శి.సా) వం.చ)
- 118 మల్ల బొమ్మయ్య (చె.బ.పు)
- 119 మల్ల మరువయ్య (చె.బ.పు)
- 120 మల్లికార్జున వండిరాడ్డులు (శి.సా)
- 121 మరుక శంకరుడు (వ్ర.లీ) (శూ.సం.)
- 122 మహాకాళయ్య (శి.సా)
- 123 మృగ వ్యాధుడు (వం.చ)
- 124 మాదర చెన్నయ్య [శి.సా]
- 125 మాదర దూళయ్య [శి.సా]
- 126 మాయ (వ్ర.లీ) ?
- 127 మారుడిగె మావయ్య
- 128 మీమాంసుడు (చె.బ.పు)
- 129 ముక్తాయి [వ్ర.లీ]
- 130 మగ్గ వంగయ్య (బ.పు)
- 131 ముసిడి చౌడయ్య (శి.సా) (బ.పు) (వృ.క)

- 132 మైథున రాముడు (చె.బ.పు)
- 133 మేదర కేతయ్య (శా.శి)
- 134 మోళిగ మారయ్య (బ.పు) (వృ.శ)
- 135 మొఱుటద వంకయ్య (బ.పు) (వృ.శ) (శి.సా)
- 136 రక్కసి బ్రహ్మయ్య (చె.బ.పు)
- 137 రావణాసురుడు (శి.సా)
- 138 రుద్ర వశవతి (బ.పు)
- 139 రాద్ర సత్తక్క (చె.బ.పు)
- 140 వాగీశ నాయనాడు (ఫం.చ)
- 141 శ్యామ్రు పాదుడు (శి.సా)
- 142 విమల (వృ.శి)
- 143 వీరచోడుడు (శి.సా)
- 144 వీర సంగయ్య (చె.బ.పు)
- 145 వీర సంగాంబ (చె.బ.పు)
- 146 వీర శంకరుడు (శి.సా) (బ.పు)
- 147 వెలమడు (వం.చ)
- 148 వేద వితామహుడు (చె.బ.పు)
- 149 వైజకవ్య (బ.పు) (శి.సా)
- 150 శంకర దాసిమయ్య (శి.సా) (బ.పు) (వృ.శ)
- 151 శ్వపచయ్య (బ.పు) (శి.సా)
- 152 శాంత సత్తక్క (చె.బ.పు)
- 153 శివనాగమయ్య (శి.సా) (బ.పు) (వృ.శ)
- 154 శివలంక (మంచప) మాచయ్య (బ.పు)
- 155 శ్రీవతి వండితారాధ్యులు (శి.సా)
- 156 శ్యేతుడు (వం.త)
- 157 హొడ్డల దేవు బాచయ్య (బ.పు)
- 158 సంగమేశ్వరుడు (బ.పు) (వృ.శ)

అనుబంధము - సి

- 159 పకలేఖమాదిరాజయ్య (శి.సా) (బ.పు) [వృ.శ] (వం.చ)
- 160 సవరద నాచయ్య (బ.పు)
- 161 సాంఖ్య తొండడు (బ.పు)
- 162 సామపేడి (వం.చ)
- 163 సిద్ధ రామయ్య (బ.పు) (వృ.శ) (చె.బ.పు) (వృ.శ్రీ)
- 164 సుందర వంబెన్న (వం.చ)
- 165 సుంకరి బంకయ్య (వృ.శ)
- 166 సుకేశి [వం.చ]
- 167 సురియ చౌడయ్య (బ.పు) (శి.సా) (వృ.శ)
- 168 సూరసాని-పోరెండ్ల (వం.చ)
- 169 సోమన్న (బ.పు)
- 170 హలయుధుడు (బ.పు) (శి.సా) (వృ.శ)
- 171 హిరియ నాచయ్య (బ.పు)
- 172 హాళిక మారన్న (చె.బ.పు)

అనుబంధము-బి

కాయకులు-వచన కారులు

ఇచ్చట వీరశైవ మతోద్యమమునకు మిక్కిలి తోడ్పడిన కాయకుల వచన కారుల వివరములు పొందుపరచబడినవి.

- 1 అంబిక (గార) చౌడయ్య-తెప్పనదుపువాడు. వచనకారుడు అంబిక చౌడయ్యకు అంకితము ఇచ్చెను (చె.బ)
- 2 అంబిగార మాచయ్య 1168 తెప్ప నదుపువాడు. అల్లమ వ్రభువు (వ్రభుదేవర) మాయా కోలహం బిరుదము (ఓంపు) వహిశ్యరువకు వచనములు అంకితము ఇచ్చెను. పఠీస్థల జ్ఞాన చరిత్ర, కాలజ్ఞాన వచనములు వ్రాసెను.
- 3 (అల్లమభువయ్యలు - రుద్రాక్షం ప్రాధాన్యత (చె.బ.పు)
- 4 అగసాల కేతయ్య-బట్టలుతుకును. 4. ఎ అవనరథ రేచట్ట సద్యోజాత లింగము పేర వచనములు వ్రాసెను.
- 5 అత్మ దేవుడు-చరికోయుటకు వెళ్ళు కూలి (చె.బ.పు)
- 6 అయదక్కిమారయ్య 1165 ఏ.డి.-సౌరాష్ట్రము నివాసి. పోలములోవద్దను ఏరుకొని తినును అమర లింగేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసెను
- 7 ఈండ్రగ మారయ్య-ఈడిగవాడు (చె.బ.పు)
- 8 ఉరిలింగదేవ కీశ, 1160-ఉరిలింగదేవ పేర వచనములు వ్రాసెను
శివలెంక మంచన కుమారుడు
- 9 ఉరులింగ పెద్ది-1170 ఏడి, వచనములను ఉరులింగపెద్ది ప్రియ విశ్వేశ్వరున అంకితము చేసి, లింగదీక్ష గ్రహించెను (చె.బ.పు)
- 10 ఏకాంత రామయ్య - 1148 - 2203 సం శివపురమునకు చెందిన బ్రాహ్మణుడు అరుషోత్తమ వద్దాంబరం కుమారుడు (బ.పు) తలకు వరుకుకొని మరల మొలిపించుకొనుచుండెను ఏకాంత చెన్న రామ పేర వచనములను వ్రాసెను
- 11 కక్కయ్య-డోతర-1168 ఏడి చెప్పలు కుట్టును వచనములను అభినవ మల్లికార్జునకు అంకితమిచ్చెను (బ.పు)
- 12 కదిరె రేమయ్య-1168 ఏడి-రాట్నము వదికి నూలు తీయును (తం.చ)

- 13 కన్నడ బ్రహ్మయ్య-1100 ఏ.డి. సాంతర ప్రభువులు?-ఇళ్ళకు కన్నము పెట్టి దొంగతనము చేయును (బ.పు)
- 14 కన్నడి కాయకద అంబి దేవయ్య-అద్దములు తయారు చేయును.
- 15 కలకేత బ్రహ్మయ్య-వస్తువులను కల్పించి యిచ్చును (బ.పు. పె.పు)
- 16 కన్నర బ్రహ్మయ్య-కీశ 1160 కలసాలి (బ.పు వె.పు.వం.చ) వచన కాడు (త్రిపురాంతక దేవాలయములో నివసించెను).
- 17 కిరాత సంగయ్య కీ శ.1160 వేటగాడు, వచనకారుడు (బ.పు)
- 17a గోవలినాథ విశ్వేశ్వర లింగము పేర వచనములు వ్రాసెను (బ.పు)
- 18 కుమ్మర గుండయ్య-కుమ్మరి ప్రభువు. గుండయ్య కుండలు చేయును (బ.పు)
- 19 కూకద మారయ్య-అగసాళ బట్టలుతుకును. (చె.బ)
- 20 కేతయ్య-కూలి, అగసాళ బట్టలుతుకును (చె.బ.పు)
- 21 కొండగుది కేతిరాజు-కవి, శైవ బ్రతుడు-షడక్షర కందమును రచించెను
- 22 గణదాసి వీరన్న (గణపాలుడు) కీ, శ. 1600-వచనకారుడు (బ.పు)
- 23 గావద కన్నప్ప-గానుగ అడించును.
- 24 గుగ్గుకుకళియారు-అలయమునకు సర్వముదానముచేసెను గుగ్గళముతో పూజచేసెను (బ.పు)
- 25 గుణీదుర్దు-భిక్షగానును (చె.బ.పు)
- 26 ఘటాలయ్య-బ్రతుల అంగళముల నూర్చువాడు (చె.బ.పు)
- 27 చక్కి మాచయ్య-రోళ్ల దగ్గర జారిన బియ్యమును ఏరుకొనును(చె.బ.పు)
- 28 చామయ్య-కీ.శ 1100 కూలి, సింధురాజు వంశమువాడు (చె బ.పు)
- 29 చెన్న బసవన్న-బసవన్న మేవల్లుడు-షట్స్థల తపనములు కాలజ్ఞాన వచనములు రుక్మ భారత సృష్టి మంత్ర గోవ్య, ఘటచక్రీద వచనములు రచించెను.
- 30 చాటల వేమయ్య-చాటలను అల్లకాడు. (వం.చ.పె.పు)
- 31 బేడర (తేడర, దేవర) దాసమయ్య-కీ.శ. 1040-వచనకారుడు (బ.పు) నేతకారుడు, ప్రథమ వచన కారుడు, రామనాథువేట వచనము లంకితము చేసెను.

- 32 జీ (జో) దర మాదన్న (య్య) క్రీ.శ. 1160-సైనికుడు, వచనకారుడు జైవ మత భయంకరుడు - జైవ పృథిమలను ధ్వంసము చేసెను. (బి. పు.)
- 33 డక్కయ్య బొమ్మణ్ణ-ధక్కా వాయించును, వచనకారుడు కాలాంతక బ్రీమేశ్వర లింగ పేర వచనములు వ్రాసెను. (చె. బి. పు)
- 34 డోహర కక్కయ్య చెప్పలు కుట్టును. వచనములు వ్రాసెను.
- 35 తలవార కామిదేవ (బి. పు)-తలారి వనిచేయును, గ్రామ రక్షక అధికారి వచనకారుడు (బి. పు)
- 36 తెలుగు జొమ్మయ్య-తెలుగేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసెను. తెలుగు (తెలక-నూనెవనివాడు) (బి. పు)
- 37 దసరయ్య-(వం.చ) 1160 వచనములు వ్రాసెను,
- 38 నారద బ్రహ్మయ్య నెలత యొసంగిన సువర్ణ టంకముల తీమకొను విటుడు (చె. బి. పు)
- 39 సులియచౌ (చండ) డయ్య-త్రాళ్లు పేనును, చందేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసెను. (శూ. సం)
- 40 వ్రాభదేవ (అల్లమ వ్రాభు) 1160 అనుభవ మంటసము అభ్యక్షుడు వచకారుడు గూహేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసెను.
- 41 బసవ (ణ్ణ)-1160 నంద్యాల తారము, వచనములు వ్రాసి కూడల సంకమదేవున కంకితము చేసెను-నిఖరత్నద వచన. కాంజ్ఞావద వచన మంత్రగోప్య (బి. పు)
- 42 బహురూపి చౌడయ్య -1160 (బి. పు)- బహురూపములు ధరించు కాయకము, రేకణ్ణ ప్రియనాగినాథ పేర వచనములు రచించెను.
- 43 బాహారు బ్రహ్మయ్య (బొమ్మన్న)- జైవమతి ఖండవము చేసెను. బ్రాహ్మేశ్వర లింగము పేర వచనములు వ్రాసెను. (బి. పు)
- 44 బాసికాయ:ద బసవప్ప - 1150_1160, చద్రోంగి వచన కారుడు (చె. బి. పు)

- 45 బిబ్బి బాచయ్య- (బ.పు, పె.పు) 1150 సం గొబ్బూరు, ఏడా• కథర సోమేశ్వరలింగ పేర వచనములు వ్రాసెను (బ.పు, పె.పు)
- 46 మడినాలు సూచరయ్య-చాకలి, 1160, కాలజ్ఞాన వచనములు వ్రాసి కలిదేవర దేవునకంకిత మిచ్చెను (బ.పు)
- 47 మధువయ్య-బుట్టలతుకును అర్కేశ్వర లింగము పేర వచనములు వ్రాసెను (బ.పు)
- 48 మరుళ (శంకర) దేవ-1160 సం. మరుళ దేవర కంద రచించెను. "శుద్ధ, సిద్ధ ప్రసిద్ధ ప్రసన్న ప్రభువేశాంత చెన్న మల్లికార్జున పేర వచనములు వ్రాసెను (బ.పు)
- 49 మల్ల బ్రహ్మయ్య-ప్రసన్న ప్రభువేశాంత చెన్న మల్లికార్జున పేర వచనములు వ్రాసెను (చె బ.పు)
- 50 మలహార కాయకద చిక్క దేవయ్య-వాడిన వస్తువులను రిపేరి చేసి అమ్మును.
- 51 మాదర గుండయ్య చెప్పలు కుటును
- 52 మాదర చెన్నయ్య-చెప్పలు కుటును (బ.పు)
- 53 మాదర దూ(అ)డయ్య-1150 బుట్టలల్లును కామధూమ ధూలేశ్వర లింగ వచనములు వ్రాసెను (బ.పు, పె.పు)
- 54 మారయ్య-కుమ్మరి.
- 55 మిఱు (డె) మిండ (య్య)డు-1100 వచనకారుడు (బ.పు)
- 56 మేదర కేతయ్య-మేదర, బుట్టలల్లును
- 57 మేదర పంగయ్య-మేదరి గౌరేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసి అంకిత మిచ్చెను
- 58 మోళిగ మారయ్య-కీ.శ. 1160 ఒకప్పుడు కాళ్ళేరు బండాడు రాజు కట్టెకొట్టి జీవించుచుండెను
- 59 మైథున రామయ్య-1160 ఏ.శి కన్నడ పాటలు రచించెను. (చె.బ.పు)
- 60 ఒక్కలు ముద్దయ్య-1160-రైతు. వచనములు వ్రాసెను.
- 61 శంకర దా(సి)మయ్య-1040 సం. బొంతలు కుటును. నిజగురు శంకర

- దేవుని పేర వచనములు వ్రాసెను, (బ.పు.పె.పు)
- 62 శివ నాగమయ్య-అంత్య కుంజుడు, నాగ ప్రియ చెన్న రామేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసెను. (బ.పు)
- 63 శివలెంక మంచ(జ్జి)య్య 1160 ఏ.డి. వచనకారుడు ఈశాన్య మూర్తి మల్లికార్జున లింగ పేర వచనములు వ్రాసెను. (బ.పు.)
- 64 శీలవంతయ్య. క్రీ.శ. 1160-అత్మలింగ ప్రథమ వంశాగ వర్ణనలద త్రివేది.
- 65 షోడశం దేవు బాబయ్య-(బాచ రవ)-1160 ఏ.డి. వరమత ఖండవ, శైవ స్థావన, కాలజ్ఞాన వచనకారుడు.
- 66 నకలేతు మాదరవ - క్రీ.శ. 1150-నకలేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసెను
- 67 పత్తె కాయకద రామితొండె-గొడుగులు రిపేరి చేయును
- 68 పమగార లింగన్న-వన్నులు వసూలు చేయును
- 69 సిద్ధ బుద్ధ[డ]య్య-వచనకారుడు
- 70 సిద్ధ రామ-షోలాపూర్ చెరువులు, బావులు త్రవ్వించెను కైలాసమువ కరుగుట, బవవ సోత్రద (త్రివేది) శ్లావరణ (త్రివేది) మంత్ర గోవ్యంను రచించెను (యోగి రాఘ) కవి ద్రమల్లికార్జునని పేర వచనములు వ్రాసెను [బ.పు]
- 71 సుంకద లింగవే[య్య]న్న-1160 సం. వన్నులు వసూలు చేయును వచనములు వ్రాసెను.
- 72 సురియ చౌడయ్య. 1160 సం. వన్నులు చేయును. [బ.పు.పె.పు]
- 73 సూది కాయకద రామితొండె-సూదితో కుట్టును
- 74 హావివ హాళ కళ్ళయ్య-మహాలింగ కల్లేశ్వర కదంబ కళాస కూడల చెన్న పంగముని పేర వచనములు వ్రాసెను
- 75 హొండెద మారయ్య క్రీ.శ, 1160, 1160 తాటి కల్లు తీయును, వచన కారుడు [చె.బ.పు]

- 76 హడవద అప్పవ-మంగలి, వచనములు రచించి బసవ ప్రేయ కూడలి చెన్న సంగమ దేవ ప్రేయనకు అంకితమిచ్చెను [వం.చ]
- 77 అక్క నాగమ్మ-1160 ఏ.డి. వచన కారిణి బసవప్రేయ ప్రేయ చిన్న సంగయ్య పేర వచనములు వ్రాసెను.
- 78 అక్క మహాదేవి-కీర్తి, శ. 950 సం. రామ అనే రాజు భార్య.
- 79 అక్క (వ్య) మహాదేవి అక్క-1160 ఏ.డి. వచనకారిణి. చెన్న మల్లి కార్జున పేర వచనములు వ్రాసెను. యోగాంగ త్రివేది. స్వీయ వచన, అక్కగళ పీఠిక.
- 80 అముగె రాయమ్మ-వచన కారిణి, అముగేశ్వర లింగము పేర వచనములు వ్రాసెను
- 81 ఆ (య్య) దక్కిలక్కమ్మ-ఆయ దక్కి మాయ్య భార్య మరయ్య ప్రేయ అముగేశ్వర లింగ పేర వచనములు వ్రాసెను. (బ.పు)
- 82 కదిరె కాయకద రేసువ్వ-వడుకును భర్త గజేజ్ మాసావయ్య. కదిరెమ్మ యోడయ గుమ్మేశ్వరుని పేర వచనములు వ్రాసి అంకి తము చేసెను.
- 83 కం కన్ని మరామమ్మ-1160 వచనకారిణి.
- 84 కాళవ్య-కీర్తి. శ. 1160, ఉరిలింగపెద్ది భార్య, కాళవ్య పేర వచనములు వ్రాసెను (బ.పు)
- 85 కాళవ్య-బాచికాయకద బసవయ్య భార్య
- 86 కాళవ్య కీర్తి, శ. 1160. సిద్ధ బుద్ధయ్య భార్య, వచనములు వ్రాసెను
- 87 కేతలాదేవి-గుండయ్య భార్య
- 88 కొట్టనాథ పోసువ్వ-కీర్తి, శ. 1160-వడ్లను దంచునది వచన కారిణి,
- 89 గంగాంబిక-వచనకారిణి గంగా ప్రేయ: కూడల సంగమదేవ పేర వచనములు వ్రాసెను
- 90 గుడ్లవ్వ (గుడ్లలాదేవి) గుండాంబిక-భక్తిలేశ్వర భార్య (రాజేంద్ర) చోళుని భార్య) (బ. పు)
- 91 గొగ్గవ్వ-1160 ఏ.డి.-వచనకారిణి

- 92 నీఁ(లమ్మ) లాంబిక-1160_నీలమ్మ_వచనములు వ్రాసెను, వ్రాసాద-
చంపాదనె, కాలజ్ఞాన వచనములు వ్రాసెను
- 93 బిజ్జ (జెజ్జ) మహాదేవి క్రీ.శ. 1152_యాదవ రాయభుజు బలసిద్ధ రను
భార్య (బి.పు)
- 94 లక్ష్మమ్మ-కొండయ మలచన భార్య-వచన కారిణి.
- 95 బొంత (లా) దేవి-క్రీ.శ. 1163, వచనకారిణి, వాల్లవ విక్రమాదిత్యుని
భార్య.
- 96 మహాదేవియమ్మ-మోళిగ మోరయ్య భార్య, ఇమ్మడి నీకశంక మల్లి
కార్లువ పేర వచనములు వ్రాసెను.
- 97 ముక్తాయక్క - వచనకారిణి, సోదరుడు అజగణ్ణ పేర వచనములు
వ్రాసెను.
- 98 మాసానమ్మ-ఎడెమరద వాగిదేవయ్య భార్య వచనములు వ్రాసెను.
- 99 రాచవ్వ-కాటకొటయ్య భార్య-వచనకారిణి (వ్రా లీ)
- 100 లింగమ్మ-వచనకారిణి (పాడవద అప్పణ్ణ భార్య) అప్పణ్ణ ప్రియ
చెన్న బసవన్న పేర వచనములు వ్రాసెను.
- 101 వీరమ్మ-దనరయ్య భార్య-వచనములు వ్రాసెను.
- 102 వత్సక్క-వచన కారిణి. శంభు బక్కేశ్వర పేర వచనములు వ్రాసెను.

అనుబంధము-౪

శైవ కవులు-వాఙ్మయ సూచిక

10వ శతాబ్దము నుండి 20వ శతాబ్దము వఱకు గల శైవ కవులు రచించిన గ్రంథములు తెలువబడినవి. డా॥ యుం. భవానిగారి సిద్ధాంత వ్యాసము కొంత వరకు తోడ్పడినది.

- 1 అక్కులయ్య దీక్షితులు-గుత్తి : వృషభ రహస్యము
- 2 అనంతయజ్ఞ-రేపూరి : శివరహస్య ఖండము
- 3 అన్నమయ్య-యథాచక్కుల : సర్వేశ్వర శతకము
- 4 అయ్యవారు-ములుగు : 10వ శతాబ్దము-శివ రహస్య ఖండము
- 5 ఆర్పన మంత్రి-కాలవల్లి : ఘటికాచల మహాత్యము
- 6 ఎల్లార్యుడు-పింగళి-శైవుడు : సర్వేశ్వర మహాత్యము (తోభ్య చరిత్ర)
- 7 ఎల్లారెడ్డి-కామినేని : శివ ధర్మోత్తరము, ఉమావత్యో సూత సంహిత
- 8 ఎఱ్ఱప-ఎడపాటి : మల్లణ చరిత్రము. 8వ. (ఎఱ్ఱాపెగడ-శంభుదాసుడు)
- 9 కృష్ణమూర్తి-కాస్త్రి-శిష్టు : నీలశైల హాథీయము
- 10 కామకవి-మండపాక : బ్రహ్మోత్తర ఖండము, కార్తీక వ్రత మహాత్యము
- 11 కాళహస్తీ లింగారాధ్యులు-ములుగు ; బ్రహ్మండ పురాణోక్త పుష్పాచల ఖండము
- 12 కేతన-మూల ఘటిక : శివ భక్తుడు, విజ్ఞానేశ్వరీయము
- 13 కోటయ్య-కొండవీటి : శివ శతకము, నీతి కంద పద్యములు
- 14 కొమ్మన్న-నిశ్శంక : శివలీలా విలాసము, వీర మాహేశ్వరము
- 15 కోటయ్య-కాస్త్రి-ముదిగాండ : శైవ సహస్యము
- 16 గంగాధర కవి-విజారు : భళాణు చరిత్ర, సిరియాశచరిత్ర, పీఠ పద్యములు
- 17 గంగాధర కవి-అద్దంకి : చెన్న మల్లేశ; శివ లింగ; శరణు; శరణు; (శతకము) సీప ఎద్యములు

- 18 గణపతి దేవుడు-అనియారి-శివయోగసారము 8 అశ్వాసములు
- 19 గణపతి దేవుడు-కౌలని-శివయోగ సారము 8 అశ్వాసములు
- 20 గణపనారాధ్యుడు-(14వ శతాబ్దము) స్వర శాస్త్రము (ద్విపద)
- 21 గౌరస కవి-స్వర మంజరి, తత్త్వసారము, శివధర్మోత్తర ఖండము.
- 22 గౌరస మంత్రీ-నవనాథ చరిత్రము (సిద్ధుల కథ)
- 23 చంద్రమౌళి శాస్త్రి-ముదిగొండ : అంకాళి శతకములు, ఇత్యాది
- 24 చంద్రమౌళిశాస్త్రి-ములుగు : శ్రీ మదాంధ్రలింగ పరాణము, ఇత్యాది
- 25 చిత్ర కవి-పెద్దన ; లక్షణ సార సుగ్రహము, హనుకుంతునిపై శతకములు
- 26 చిన్న మల్లియారాధ్యులు-ముదిగొండ : రాజలింగ శతకము
- 27 చిఱుతొండడు (భళ్ళాణు చరిత్ర (అ)
- 28 చెన్న బసవయ్య : సాంఖ్యా విచారము (వడ్డర్షనము), వివేక సింధువు
- 29 జగ్గకవి-కూచి మంచి : సోమదేవ రాజీయము.
- 30 జ్వాలాపతి లింగ శాస్త్రి (20వ శతాబ్దము) : రాజశేఖర విలాసము, శివ లీలా విలాసము.
- 31 తిమ్మకవి-కూచి మంచి : కుక్కటిశ్వర శతకము
- 32 తిమ్మయ్య కవి-గరికపాటి సెరియాళ చరిత్రము (య, గా.)
- 33 తిరుమల నాథకవి-కుంట ముక్కుల (తిమ్మయ్య) : శైవాచార సంగ్రహము (3 అ)
- 34 తిరువెంగళనాథుడు-తాళ్లపాక : పరమయోగి విలాసం
- 35 తులజాజీ (కుక్కోజి)-మహారాజు : శివకామసుందరీ పరిణయ నాటకము
- 36 త్రిపురాంతకుడు-రావిపాటి : అంబికా శతకము, త్రిపురాంతకో దాహరణము
- 37 దుగ్గన-దగ్గుపల్లినాసికే తోపాఖ్యానము
- 38 ధూర్జటి-శ్రీ కాకహస్తి మహాత్మ్యము, శ్రీకాకహస్తిశ్వర శతకము
- 39 నరజ రాజు-కళువె : హరివ్య మహాత్మ్యము, కాళిమహిమా దర్పణం (నవనం)

- 40 సందశారాధ్యులు_ములుగు : అత్మబోధ వృక్షములు, బుధ మసో
రంజకము (5 ఆ)
- 41 నందికేశ్వర శాస్త్రి-వరదరాజు : శివతత్త్వసుధానిధి
- 42 తన్నయ్యభట్టు_చాముండికా విలాసము_(5 ఆ)
- 43 ఎన్నయ్య కవి_మోచర్ప-సాంబోపాఖ్యానము (5 ఆ) : కాశీ ఖండము
(ద్విపద)
- 44 నన్నెచోడుడు_కుమార సంభవము.
- 45 వరపింహరాయ కవినీలకంఠ దండకము.
- 46 నాగవారాధ్యుడు_బసవ విజయము (ద్వి.కా)
- 47 నాగభూషణ కవి_తుమ్మల వల్లి : బసవ విజయము.
- 48 నాగరాజు_చెన్నా ప్రగడ : గుణ సాజాన్యాఖ్యాన (శతకము)
- 49 నాగలింగ శివయోగి-గంగాధరయ్య వచనములు.
- 50 నాగలింగ శాస్త్రి-ముదిగొండ : కేవలార్ద్రైత వ్రతి షెడము.
- 51 నాగలూడి శేషనాథాచార్యుడు_శ్రీ వర్వత పురాణము.
- 52 నాగవీరయ్య శాస్త్రి_ముదిగొండ_(20వ శతాబ్దము) : శివ పురాణము మొ॥
- 53 నాగేశ్వర కవి_చెన్నావ్రగడ : శైవ సిద్ధాంత శిఖామణి
- 54 నింజాదిరాజు_భళ్ళాణ చరిత్ర
- 55 నిమ్మ (య్య) నాధుడు_పిడువర్తి : గురుదీక్షా బోధము (ద్వి.కా)
నిజలింగ చిక్కయ్య కథ (య.గా)
- 56 నీలకంఠనాగ నారాధ్యాచారుడు : వీరశైవాచార వంగ్రహము
- 58 సౌందర్యకవి_శివరహస్య ఖండము, పిల్ల నాయనారు కథ, బ్రహ్మోత్తర
ఖండము
- 58 వండితారాధ్యుల స్వామి_శివ భజన, గురు భజన శ్లోకము.
- 59 వరమావంద యతి_శివజ్ఞాన మంజరి, శైవ ముకుంద
- 60 పాపకవి_అత్తలూరి : చెన్న బసవ పురాణము
- 61 పావయారాధ్యులు_ములుగు : అగస్త్యేశ్వర మహాత్మ్యము, గురు
చరణ పూజ. శివాగమ సూక్తి ముక్తావళి

- 62 పాపయా గాధ్యుఁడు-ముఱగు : వేమనారాధ్య చరిత్రము, దేవీ భాగవతము.
- 63 పాపాలబ బాల (17వ శతాబ్దము) : అక్క మహాదేవి చరిత్ర
- 64 పార్వతీశ్వర కవి-మండపాక : విశ్వనాథ స్వామి (శ) ఆత్మార్చి
- 65 పాల్వేశ్వరు పు.రెంటాల : కువలయాశ్వ చరిత్ర
- 66 పెదకెంపనాయుడు-గంగా గౌరీ విలాసము (యక్షగాన)
- 67 పెద్దన-అల్లసాని : శరణోపయతి శిష్యుడు
- 68 పేకయకవి-ఉప్పు గుండూరు : సాత్త్విక బ్రహ్మ విద్యా విలాస విరసవము (వచనము)
- 69 పేరయకవి-బొడ్డపాటి : శంకర విజయము, మల్లికార్జున శతకము
- 70 పేరయ లింగము-అజ్జరపు : ఒకయవంబి విలాసము
- 71 పోతవ-అమ్మెర : వీరభద్ర విజయము
- 72 ఫణిభట్టు-ఈశ్వర : వరతత్త్వర సాయనము (5 ఆ)
- 73 బసవన్న-కాచిరాజు : భళ్ళాబ చరిత్రము
- 74 బసవన్న-పిడువర్తి : గుతుశైవ దీక్షా బోధ, పిల్లనాయనారు కథ.
- 75 బసవన్న-పిడువర్తి : ప్రభులింగలీల, బ్రహ్మాత్తర ఖండము
- 76 బ్రహ్మయ లింగము-ముదిగొండ : శివ రహస్య ఖండము
- 77 బాల భాష్కరుడు-అడిదము : భోగ లింగ శతకము
- 78 బుచ్చియ లింగ శాస్త్రి-ముదిగొండ : కుమాశ నీతి, ప్రథమ చికిత్సాని మణి వైద్య గ్రంథము.
- 79 బుచ్చిరాజు-వెనుమెత్తప , వరతత్త్వ ప్రకాశిక (8 ఆ)
- 80 భద్ర లింగ కవి-దేవాంగ పురాణము, సాకంద చరిత్రము
- 81 భీమకవి-వేములవాడ : బసవ పురాణము (కన్నడ)
- 82 భీమ లింగాచార్యులు-కణ్ణి : బసవ కళ్యాణము.
- 83 మల్లన్న-తరిగొప్పల : చంద్రభాసు చరిత్ర
- 84 మల్లన్న-మాడయగారి : రాజశేఖర చరిత్రము
- 85 మల్లయ్య కవి-నంజూరి : హరదత్తోపాఖ్యానము

- 86 ముల్లారెడ్డి-కామినేని ; శివధర్మోత్తర ఖండము
- 87 మల్లికార్జున వండితారాధ్యులు : శివతత్త్వసారము.
- 88 మల్లికార్జున అయ్యవారు : ఏకాక్షర ప్రాస కంద వద్యము (శతకము)
- 89 మల్లికార్జునస్వామి-శ్రీగిరి : హోమశార వ్రత మహాత్యము
- 90 మల్లికార్జున శాస్త్రి(మల్లంపల్లి) : భోగేశ్వర మహాత్యము
- 91 మల్లికార్జున శాస్త్రి-మల్లంపల్లి (వీలూరు) : విఘ్నేశ్వర చరిత్ర, శివ లీలా వంచ వింశతి
- 92 మల్లికార్జున శాస్త్రి-ముదిగొండ : సాంబ లక్షణా పరిణయము మొ.
- 93 మహాదేవరాధ్యులు-శ్రీవతి వండితారాధ్యుల : బసవ పురాణము ఇత్యాది.
- 94 మృత్యుంజయరాధ్యులు-శివలెంక : గౌరవ పరిణయము, మల యావల ఖండము, అగస్త్య లింగతారావళి.
- 95 మృత్యుంజయారాధ్యులు-శివలెంక : దేవి భాగవతం - కుమారా భ్యుదయము.
- 96 ముమ్మతి తిమ్మ భూవతి-సుగటూరి : శివదర్పణము, శంకరసహిత-
- 97 రంగకవి కస్తూరి : సాంబ శతకము (పీస వద్యము)
- 98 యోగా వందాన ధూత-గుడు శిష్య సంవాదము.
- 99 రంగన-చక్రపాణి : వీర భద్ర విజయము, శతభ లీల, శ్రీగిరి నాథ తిక్కమము.
- 100 రాచ వీర దేవత-వండిత (ఓవ శతాబ్దము) : వీరకైవ ధర్మగత వైశవము.
- 101 రాజ లింగకవి-కూర్మ పురాణము (శ్రీకైల దేవునికి అంకితము)
- 102 రాజశేఖర కవి-చామర్తి : రుదాక్షర మహాత్యము (చాటు వద్యము)
- 103 రామకృష్ణ కవి-తెనాలి : లింగా పురాణము, ఉద్భటరాధ్య చరిత్ర.
- 104 రామక-పదకదడి : వ్రభులింగ లీల (5 అ)
- 105 రామ భద్రకవి-దేవకస్తావన : మహాదేవా: భతానీధవా: శతకము.
- 106 రామభద్రకవి-శ్రీవతి : హంస్య మహాత్యము.

- 107 రామరాజు.ఎంకుర్తి : రామలింగ శతకము
- 108 రామలింగ కవి.కొమ్మజ్జు : శ్రీగిరి మల్లేశ శతకము, వీరభద్ర శతకము
- 109 రామలింగ కవి.గద్దె : చోడలంగా : శతకము.
- 110 రామలింగ శాస్త్రి.ముడిగొండ : పుష్పబాణ విలాసము.
- 111 రామస్వామి శాస్త్రి.మండపాక : గంగాలవారి, గంగాస్తవము.
- 112 రామానుజాచార్యులు.సుముట్ల జన కల్పము.
- 113 రాయ రఘునాథరాజు.తొండమాన్ : పార్వతీ పరిణయము.
- 114 రేచన.గుల్లియ : కవి జనాశ్రయము.:
- 115 లక్ష్మణ కవి.ఎనుగు : రామేశ్వర మహాత్మ్యము, గంగా మహాత్మ్యము విశ్వేశ్వరోదాహరణము.
- 116 లక్ష్మణాచార్యులు.అచ్చి : ముముక్షుజన కల్పము,
- 117 లక్ష్మణ కవి.గార్లపాట : వీరభద్ర విజయము
- 118 లక్ష్మణ సింగవారు.దు.నిమ్మల : కంచియేకామ్ర లింగ సీసశతకము
- 119 లక్ష్మీవతి.రాపాక : శంకర విజయము.
- 120 లింగకవి.పోశెట్టి : వనచోళ చరితము, వీర సంగయ్య దేవచరిత్రము శంకర దాసయ్య చరిత్రము, శిష్య ప్రబోధము.
- 121 లింగకవి.భద్రకవి : సానంద చరిత్ర, దేవాంగ పురాణము.
- 122 లింగన.చర్యత మంత్రి, రుదాక్షర మహాత్మ్యము, వీరమహిశ్వరాచార సంగ్రహము. (లింగకవి-గంగకవి నీల కంఠోపాసకుడు)
- 123 లింగనారాయణుడు.ములుగు , బ్రహ్మాత్త ఖండము (5 ఆ)
- 124 లింగమదేశర.సోపేటసూరి , వంచాక్షరీ మహాత్మ్యము (వద్యము)
- 125 లింగమూర్తి - అయ్యవారు - శ్రీవతి వండితారాధ్యుల , కుమార కళ్యాణము.
- 126 లింగరాజు.ధూర్జటి , శ్రీకాళహస్తి మహాత్మ్యము.
- 127 లింగాచార్యులు.కట్టభిమ , బసవ కళ్యాణము (2 ఆ)
- 128 వల్లభరాయలు.వినుగొండ , క్షీరాభిరామము.

- 129 వృషాంక కవి : బసవ రాజీవము
- 130 వాలేశ్వరుడు-మల్లవరపు : భళ్ళాణి చరిత్రము.
- 131 విరుపాక్ష కవి-ముదిగొండ : సోమశేఖర శతకము.
- 132 విరుపాక్షుడు-త్రోగిరి : కాళహస్తి లింగ శతకము.
- 133 విశ్వనాథరాధ్యులు (19వ శతాబ్దము) ముదిగొండ : అగ్రహోత్తర ఖండము.
- 134 విశ్వేశ్వర శివదేశికులు-శివతత్త్వర సాయనము.
- 235 వీరనారాధ్యు-రెంటాల (1750వ సం.) పంచాక్షరీ మహాత్మ్యము,
- 136 వీరనా పోతరాజు-వీరభద్రకవి అయ్యవారు : విభూతి రుద్రాక్ష మహాత్మ్యము.
- 137 వీరభద్రకవి-అయ్యగారి కామరివర-రాఘవ యాదవ పాండవీయాము
- 138 వీరభద్రకవి-కామరి-ముదిగొండ : బసవన మహిమామృతవిలాసము
- 139 వీరభద్రారాధ్యులు - వల్పాటి వీరచరిత్ర, ఆరాధ్య విజయము, శైవాచార్య విజయము.
- 140 వీరభద్రశాస్త్ర-ముదిగొండ ; 20వ శతాబ్దము) చంద్ర మాలేశ్వర శతకం.
- 141 వీర రాఘవ కవి-నెల్లూరి , త్రిపురారి దండకము.
- 142 వీరన్న-కాలకలారి : భళ్ళాణి చరిత్ర.
- 143 వీరశరణ వీ-కంచి , హిరి చంద్రోపాఖ్యము (కావ్యము అభివలేతు)
- 144 వీర శరణేంద్రుడు-కానాల : సాంబశివా: మహానృపు? (శతకము)
- 145 వీరేశ లింగాధ్యులు-కాశీనాథుని : కళాస్తోతకదంబము ఇత్యాది.
- 146 వీరేశ్వర శర్మ-మల్లవల్లి ; శంకరాచార్య చరిత్ర ఇత్యాది.
- 147 వెంకటప్ప కవి-చామర్తి : సాంబ శతకము, భద్రాయువు బుఱ్ఱకథ భజన కీర్తనలు.
- 148 వెంకట శివుడు-కొమఱ్ఱాజు : రేపాల-రాజలింగ శతకం.
- 149 వెంకటాత్మ్యుడు-నుదురవాటి : పార్యతీ కళ్యాణము.
- 150 వెంకటాంబ (తరిగొండ) : శివ విలాసము, ద్విపద శతకము.

- 151 పేంకటకవి-గణవరపు ; లింగ నిర్ణయము.
- 152 పేంకటకవి-రాపాక : శివరహస్య ఖండము (అముద్రితం)
- 153 పేంకట నారాయణ-మాదాటి : బ్రహ్మోత్తర ఖండము (అముద్రితము)
- 154 పేంకటయ్య-కావలి : కాంచీపుర మహాత్మ్యము,
- 155 పేంకటయ్య-చెంగల్వ : పార్వతీ పరిణయము.
- 156 పేంకట రాయకవి-ధూర్జటి : శ్రీకాళహస్తీశ్వర మహాత్మ్యము.
- 157 పేంకటస్వామి-శ్రీధరమల్లె : బ్రహ్మోత్తర ఖండము.
- 158 పేంకటాచలకవి-కోడూరు : శివరహస్య ఖండము.
- 159 వేమన-వేమన వద్యాలు (దాదాపు 31 వేలు)
- 160 శంకరకవి-శంకర వచనములు, భవాని మనోహర వచనములు.
- 161 శంకరారాధ్యులు-ముదిగొండ : అత్మ వ్రకాశ కంఠమాల, కొన్ని శతకములు.
- 162 శుభులింగకవి-చామర్తి : కాళాపతీ పరిణయము, సావందోపాఖ్యానము
- 163 శరభసాశ్వం-అయ్యవారు : శ్రీపతి వండితారాధ్యుల - అగస్తీశ్వర శతకము.
- 164 శరభాంక కవి-లింగధారణ చంద్రిక
- 165 శహజి మహారాజు-కీరాత విలాసము నాటకం మరియు 6 రచనలు
- 166 శివ దేవయ్య వండితుడు-పురుషార్థసారము శివదేవధీ మణిశతకము, శివయోగి.
- 167 శివరామ కవి-వీరశైవాచార సంగ్రహము
- 168 శ్రీగిరి కవి-తెవాలి : శ్రీశైల మహాత్మ్యము.
- 169 శ్రీనాథుడు-భీమేశ్వర పురాణము-వ్రాణంధము
- 170 శేషగిరిరావు-చామర్తి : శివశతకము.
- 171 శేషనాథ్యారాధ్యుడు-నాగలూడి : శ్రీ పర్వత పురాణము.
- 172 సంగమేశ్వరారాధ్యుడు - వేమనారాధ్యుల | అహల్యాసంక్రందన విలాసము
- 173 సంజీవకవి-కామరగిరి : శకాంకశేఖరా? హరి హర సహదం.

- 174 సన్యాసి కవి-అనుమొద : బసవ కళ్యాణము.
- 175 సన్యాసి కవి-అమాపురము : రుద్రాక్షర మహాత్మ్యము మరియు
3 శతకములు.
- 176 సర్వదేవుడు-పొన్న : ఆదిపురాణము.
- 177 సర్వన్న-కాసె : సిద్ధేశ్వర చరిత్రము (ద్వివద)
- 178 సర్వశాస్త్రీ-శిష్టు : జ్ఞాన ప్రసూనాంబికా శతకము, శ్రీ లలితాంబ
స్తోత్రమ్.
- 179 సిద్ధకవి మఠి : బసవ పురాణము
- 180 సిద్ధరాజు-తిమ్మరాజు : వరమయోగి విలాసము.
- 181 సిద్ధనాథుడు-వట్టుల దర్శణము.
- 182 సిద్ధరామ కవి-ప్రభుదేవర వాక్యము, చిత్కళాధామ, శ్రీగురు సిద్ధ,
రామ (శతకము)
- 183 సిద్ధేంద్రయోగి-యోగీశ్వర విలాసము.
- 184 సేవయ కవి-షణ్ముక సహస్రము.
- 185 సుందర రాయకవి-భేతపూడి : (20 శా) సకలాగమ సార సంగ్రహము
- 186 సుబ్బరాయకవి-అనంతరాజు : సదా శేవ శతకము
- 187 సుబ్రహ్మణ్యారాధ్యులు-ముదిగొండి : వీర విహారము.
- 188 సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రీ-రెంటాల : సోమవార మహాత్మ్యము.
- 189 సూతకవి-అఠిదము : రామలింగేశ్వర శతకము
- 190 సూర్యనారాయణశాస్త్రీ-సన్నిధానము : రేణుకా విజయము.
- 191 సోమనాథుడు-పొన్నెరికి-10వద్య కావ్యములు, 7 ద్వివద కావ్యములు
12 గద్య రగడలు, 3 మిశ్రమ గ్రంథములు, 2 భాష్యములు రచించెను
- 192 సోమనాథుడు-సిడువర్తి : బసవ పురాణము, ప్రభు లింగలీల
- 193 స్తోమయ్య-పెదపాడి : కేదార ఖండము, త్రిపుర విజయము, శివజ్ఞాన
దీపిక.
- 194 సోమేశ్వరా ఠామ్యుడు-వికామ గురువు, చిత్తి సశిన భృంగః
సోమశాథ లింగః (శతకము) అన్యవాద కోలాహలము.

అనుబంధము: - యుఫ్

శైవ భాహిత్యములోని పరిశోధనలు

ఇందు శైవ సాహిత్యములో జరిగిన పరిశోధనల వివరములు గలవి. తెలుగు పరిశోధన సంహిత ఒకటి. రెండు సంపుటములు ఈ వివరణములు వ్రాయుటకు తోడ్పడినవి.

- 1 తిమ్మారెడ్డి నిర్మల : కుమార సంభవ విమర్శ (పి. హెచ్. డి) ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయము వాల్తేరు. 1967
- 2 డి. సుశీల-ద్వీపద వాఙ్మయము-(పి. హెచ్. డి) న్యూఢిల్లీ-3
- 3 లింగంనేని బసవ శంకరరావు : వన్నెచోడుని కుమార సంభవానికి వర్ణనాత్మక వ్యాకరణం (పి. హెచ్. డి) శ్రీ పేంకటిశ్వర యూనివర్సిటీ, తిరువతి 1967.
- 4 జీరెడ్డి-చెన్నారెడ్డి : తెలుగు భాషా వాఙ్మయముపై వీరశైవ మత వ్రాసినము (పి. హెచ్. డి) మైసూరు. 1965.
- 5 గూడూరు-శాగయ్య : ద్వీపద వాఙ్మయము (పి హెచ్. డి) శ్రీ పేంకటిశ్వర యూనివర్సిటీ, తిరువతి, 1966
- 6 కోదండ రామయ్య-తిమ్మావజ్జల : ఆంధ్ర సాహిత్యములో దేశకవి త్వోద్యమము-పాల్కూరికి సోమనాథుని పాత్ర (పి. హెచ్. డి) శ్రీ పేంకటిశ్వర యూనివర్సిటీ, తిరువతి, 1966.
- 7 రామయ్య-బాదాల : బసవేశ్వర వచనాలు-సమగ్ర పరిశీలన (డి. లిట్.) మైసూరు, 1976.
- 8 వీరేశలింగం-పండితాధ్యయలు : పాల్కూరి సోమన-ఆతని కృతులు (పి. హెచ్. డి) ఆంధ్ర యూనివర్సిటీ, వాల్తేరు, 1969.
- 9 వి. నరసింహారెడ్డి-పాల్కూరి సోమనాథుని కృతులు-పరిశీలన (పి. హెచ్. డి) ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ, హైదరాబాదు, 1969.

- 10 వేంకటసుబ్బయ్య-రాజుల : పాల్కూరి సోమ చవనల్లోని భాషా పరిమోగ విశేషాలు (పి. హెచ్. డి) శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ తిరువతి, 1979.
- 11 ఎం. సువర్ణ : వృషాధిప శతకము - వైవిష్ట్యచరిత్ర (యం. ఫిల్) శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యూనివర్సిటీ, అనంతపురము, 1979
- 12 ఎం. ఆదిలక్ష్మి : తెలుగు సాహిత్యములో శైవతత్వం - దక్షిణ భారత సంస్కృతికి చేసిన సేవ (యం. ఎ. లిట్) మద్రాసు, 1956,
- 13 జి. మహాలక్ష్మి : వాల్మీకి సోమనాథునిపై బసవేశ్వరుని ప్రభావం (పి. హెచ్. డి) మైసూరు, 1982
- 14 సి. హెచ్. శ్యామల ; బసవ పురాణంలో స్త్రీలు (యం. ఫిల్) ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ, హైదరాబాదు, 1983
- 15 యం. బుద్ధన్న : తెలుగు వాఙ్మయము, శివకవి యుగ వైశిష్ట్యము, శ్రీకృష్ణదేవరాయ యూనివర్సిటీ, అనంతపురము, 1984
- 16 ఎస్. వద్దనాభరెడ్డి : ఉద్భూతాధ్య చరిత్ర - ఒక సరిశీలన (యం. ఫిల్) శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యూనివర్సిటీ: అనంతపురము, 1979
- 17 అరుణకూరి | అంధ్ర వాఙ్మయములోని చరిత్ర కావ్యాలు అంధ్రా యూనివర్సిటీ, వాల్తేరు, 1974
- 18 సి. సరస్వతి ; శ్రీ కాళహస్తి మహాత్యము మాధురీ మహిమ (యం. ఫిల్) శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యూనివర్సిటీ, అనంతపురము.
- 19 వేంకట సుబ్బారావు డి. : తెలుగు వీరగాథా కవిత్వము (పి. హెచ్. డి) శ్రీ వేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ. తిరువతి, 1969
- 20 జి. కె. శివేశ్వరరావు : శైవ సాహిత్యము, శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యూనివర్సిటీ, అనంతపురము

- 21 యం శంకరయ్య : శివ కవుల దృక్పథములో స్త్రీ - (యం.ఫిల్)
1990-శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యునివర్సిటీ, అనంతపురము
- 22 హిరేశుర-జనవరాజు-జనవని వచన కవిత : బాదాల వారి అను
వాదము, శ్రీకృష్ణదేవరాయ విశ్వ విద్యాలయము అనంతపురము
1983
- 23 యం చెన్నప్ప : ప్రాచీన కావ్యాలు-ప్రాచీన గ్రామీణ చిత్రణ
(పి.హెచ్.డి) ఉస్మానియా యునివర్సిటీ, హైదరాబాదు 1988
- 24 యం భవాని : ముదిగొండ వీరేశ లింగశాస్త్రి గారి జీవితం కృతులు-
ఉస్మానియా యునివర్సిటీ, హైదరాబాదు, 1987

వి శిష్ట ప ద సూ చి

- శిష్టకలు - 13,12
 శిష్ట ర్తనాయవారు - 92, 93
 శిష్టమబ్బె - 87,89
 శిష్టతము - 13,50,62,128
 శనంతపాలుడు - 83,85
 శనపాయచోళుడు - 28
 శనాత్మవాదము - 11
 శనుభవ సుంటవము - 157
 శరిష్టనేమి - 12
 శల్లమవ్రభువు - 157
 శష్టాదశవర్ణము - 114
 శష్టాదశ వరణములు - 28
 శష్టావర్ణములు - 44,45
 శహింస - 33
 శగము - 110
 శగముము - 15,17,26,65
 శయదక్కి మాతయ్య - 92,102
 శకామము - 46
 శత్యులు - 14,37,58
 శత్రుక నమావత - 7
 శరువదాండి 92,94,97
 శుక్వాలిటి - 5
 శత్రుత్తిశక్తి - 63
 ఋషభుడు - 12
 ఏకాంత రామయ్య - 140
 కర్మ - 10,28,33,37,39,40,42,68,129 గాంధీజీ - 2,75
 కర్మము - 58
 కర్మరాహిత్యము 90
 కవి - 105
 క్రతువులు - 40
 కృతక లింగము - 91
 కళ్యాణ కటకము 267
 కౌండిన్యూడు - 17
 కాపాలికలు - 16,49,51
 కాయ - 64,65,67
 కాయకము - 57,71,74,77,81,
 98,103,104,125,222
 కాయకద స్వాములు - 78,79
 కాయకలబ్ధి - 99
 కాయక సిద్ధాంతము - 8,54
 కాయకులు - - 105
 కాయవిష్ట - 94
 కాయకలు - 64,66,67
 కారణాగమము 15
 కాలవాదము - 177
 కాలముఖులు - 16,48,51
 కాత్యము - 106
 కాశీరు శైవము 18,49 51
 క్రియ - 31,39,41
 కూడల సంగయ్య - 38
 కేంభావి భోగయ్య - 96
 గణము - 2
 గణమహిమ - 149
 గద్య - 211
 గతి తార్కిక ఆలోచన - 61
 గుణ విజయాదిత్యుడు - 107
 గురుశక్తి - 148,167
 గురులింగము - 56,102,132
 గురువు - 122

- గౌరవలు - 107
 గోత్రము - 2, 28, 39
 గోర్పచెప్ - 3
 గౌతముడు - 10, 11
 జంగము - 56, 102, 132
 జంగమ భక్తి - 142, 168
 జగద్గుర్పత్య విచారము - 36, 128
 జగద్విచారము - 35
 జయసింహుడు - 30, 83
 జాను తెనుగు - 114, 141, 179
 జీవాత్మ విచారము - 35
 జీ (తీ) ద (డ) రదాసికుయ్య -
 30, 83, 118
 జైత మతము - 13, 20, 23, 24, 47
 48, 64, 83
 జైవమత చరదులు - 17
 జైవము - 61
 జైవా - 20
 జోహర కక్కయ్య - 38, 92, 95, 177
 తంత్రములు - 44
 తంత్రవాదము - 51
 తత్త్వమసి - 154
 తత్త్వము - 128
 తత్త్వవిచారము - 128
 తమిళ వీరశైవ చరిత్ర - 28
 తాంత్రిక శైవము - 19
 తాంత్రిక స్పృహ - 3
 తిరుత్తొండొత్తొహై - 29
 తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము - 22
 ధర్మము - 2
 ధర్మము - 11, 41, 47, 58
 ధర్మవ్యాధుడు - 6
 దీక్ష - 146
 నందశయనారు - 92
 నన్నెచోడుడు - 110, 113, 114
 117, 126
 నాథ సాంప్రదాయము - 19
 నాయనారులు - 62, 69, 70, 147
 మలియ చందయ్య - 92
 వఠచారములు - 44
 వతి - 17
 వని - 55, 72, 75, 101
 వరసంవిత్తు - 18
 వరబ్రహ్మ - 27
 వరిణామ వాదము - 35
 వల్లవకేతరాజు - 30
 ప్రమాణ విచారము - 36
 ప్రసాదము - 166, 167, 169
 ప్రసాదమహిమ - 171
 పాదోదకము - 164, 170
 పాణ్కరికి సోమనాథుడు -
 పాశువతము - 15, 48, 51
 పిడువర్తి సోమనాథుడు - 108, 155
 పీఠములు - 24
 పురాతనములు - 50
 బసవణ్ణ - 2, 98, 119
 బసవత - 100, 138,
 బసవడు - 88
 బసవా - 161
 బసవేశ్వరుడు - 38, 42, 46, 50, 56, 65
 69, 70, 83, 87, 88, 91,
 97, 124, 133, 135

బిజ్జలుడు - 87, 196
 బుద్ధుడు - 12, 45, 46
 బౌద్ధులు - 2, 46
 బౌద్ధమతము - 10, 20, 45, 46, 50, 62
                   83, 90, 176
 భక్త రక్షణము - 143
 భక్త వ్రాశసి - 147
 భక్త - 32, 50, 84, 112, 140, 151
 భక్త మహిమ : 129
 భక్తి సంపత్తి : 108
 భక్తుల చరిత : 129
 భవి : 39, 162
 భారత రాజ్యాంగము : 6
 మంత్రము : 4, 52
 మదివాల మాచయ్య : 38, 92, 97
                   139, 168, 222
 మతము - 9, 58, 82
 మనుధర్మ శాస్త్రము - 22
 మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు - 31, 91
                   99, 126, 127
 మాదర చెన్నయ్య - 69, 95
 మార్క్సిస్టులు - 2
 మా హెశ్వర వత్రము - 251
 మేదర కేతయ్య - 32, 103
 మోళిగమారయ్య - 92, 99, 140, 214
 యథావాక్కుల అన్నమయ్య - 42
                   108, 160
 యుద్ధమల్లుడు - 108
 యోగము - 4, 67
 యోగులు - 4

యోగశాస్త్రము - 4, 22, 64, 230
 రామానుజాచార్యులు - 83
 ఉద్యాక్ష - 164
 రుద్రుడు - 14
 లక్ష్మన్ను - 102
 లాంగుల - 53
 లింగము - 20, 24, 38, 52, 70, 122, 171
 లింగధారణ - 77, 110, 166
 లింగధారి - 34
 లింగభక్తి - 142
 లింగ స్థలము - 67
 లింగాయత - 126
 లింగార్పణ - 165
 లెంక - 87
 లోకాయతులు - 2, 51, 52, 80
 పవనములు - 105, 118
 పక్షు కవిత - 115
 పర్ణములు - 37
 పర్ణ విప్లవము - 37
 పర్ణాశ్రమము - 20, 23
 ప్రతము - 123
 వృత్తి - 56, 68
 వృత్తి విభాగములు - 216
 వృత్తుల ఉనికి - 217
 వృత్తులు - 238
 వ్యక్తి - 57
 వాతులాగమము - 15
 వాన ప్రస్థము - 167
 విభూతి - 29, 173
 విశిష్టాద్వైతము - 50

వీరకలు - 208
 వీరశక్తి - 248
 వీరవృత్తము - 21
 వీరవృత్తాచార్యుడు - 163
 వీరశబ్దము - 22, 23, 24
 వీరశైవతవృత్తము - 106, 270
 వీరశైవతత్వములు - 35
 వీరశైవ ధర్మము - 152
 వీరశైవ శుభము - 158, 183
 వీరశైవము - 24, 25, 26, 27, 28, 32
     34, 44, 48, 50, 77, 80, 82, 83
     85, 86, 90, 104, 121, 131, 135
 వీరశైవ లక్షణము - 29
 వీరశైవులు - 251
 వెలిపేయుట - 37
 వేదములు - 21
 వైదిక శుభము - 2, 9, 21, 33, 34,
     43, 50, 58, 85, 175
 వైష్ణవ - 86, 177
 శంకరదాసయ్య - 138, 177
 శంకరాచార్యులు - - 17, 38
 శరణాభ్యుదయము - 129
 శ్రమ - 75, 76
 శ్రమణులు - 11, 47, 61
 శాసనము - 16, 107
 శివభక్తి - 178
 శివమహిమ - 149
 శివయోగి - 66, 153
 శివలింగభక్తి - 144

శివలింగమంచన - 31, 83, 140, 141
 శివశక్తి - 149
 శివశరణుడు - 2, 32, 76, 85, 92, 96
     97, 108, 182, 184
 శివస్పందము - 161, 162
 శివుడు - 3, 24, 26
 శూద్రులు - 59
 శూన్యవాదము - 13
 శ్రీపతి వండితారాధ్యులు - 30, 31
     83, 85, 90, 95, 99
 శేక్కిశారు - 28
 శైవమతము - 29, 48
 శైవము - 14, 25
 శైవసారమ్యము - 163
 శైవసిద్ధాంతము - 171, 43
 షడ్ స్థలము - 44, 140
 తమత - 149
 సమత్వము - 1, 2, 4, 8
 సమతాదృష్టి - 2
 సమతాదృశ్యము - 30, 31, 74
 సహజ లింగము - 91
 స్థలము - 37
 స్వాతంత్ర్యము - 42
 సింహాసనము - 24
 సిద్ధులు - 13
 సిరియాళుడు - 38, 69, 139
 సుగ్ధులాదేవి - 84
 హరయోగులు - 19

తప్ప - బప్పుల - పట్టిక

<p>2 సామాజిక_సామాజిక</p> <p>4 వృ-భిన్న</p> <p>10 ఋత్యాది-శత్యాది</p> <p>11 స్పతి-స్పృతి</p> <p>13 క్షీణించుట-క్షీణించుట</p> <p style="padding-left: 20px;">అహ్మస్మి-అహ్మస్మి</p> <p style="padding-left: 20px;">తత్త్వాజ్ఞాన-తత్త్వజ్ఞాన</p> <p style="padding-left: 20px;">లక్ష్మీరంజనము-లక్ష్మీరంజనము</p> <p>16 పూజరులు-పూజారులు</p> <p>17 యుద్ధోప-యుద్ధోప</p> <p style="padding-left: 20px;">సహస్ర-సహస్ర</p> <p>18 జ్ఞ-జ్ఞ</p> <p>20 సామాన్యని-సామాన్యని</p> <p style="padding-left: 20px;">అస్పృశ్యక-అస్పృశ్యక</p> <p style="padding-left: 20px;">మలభ-సులభ</p> <p style="padding-left: 20px;">శ్రుతులతో-శ్రుతులలో</p> <p style="padding-left: 20px;">వీరదని-వీరదని</p> <p>22 చొట-చోట</p> <p style="padding-left: 20px;">ఘుతీ-ఘాతీ</p> <p style="padding-left: 20px;">వాచ-వాచి</p> <p style="padding-left: 20px;">విరత్వాన్ని-వీరత్వాన్ని</p> <p style="padding-left: 20px;">విర్య-వీర్య</p> <p style="padding-left: 20px;">విర్య-వీర్య</p> <p style="padding-left: 20px;">1098-1017</p> <p>23 గుడు-గూడ</p> <p style="padding-left: 20px;">విర-వీర</p> <p style="padding-left: 20px;">విరచరిత్ర-వీరచరిత్ర</p> <p>24 ద్వవక్ర-ద్వివక్ర</p>	<p>25 జ్ఞవ-జ్ఞాన</p> <p style="padding-left: 20px;">వినిక-వినిక</p> <p style="padding-left: 20px;">విర-వీర</p> <p style="padding-left: 20px;">చంద్రరాజాగమః-చంద్రజ్ఞానాగమః</p> <p>26 స్యాదన-స్యాదను</p> <p style="padding-left: 20px;">షష్ఠం-షష్ఠం</p> <p style="padding-left: 20px;">తథేవ-తథేవ</p> <p style="padding-left: 20px;">వంగ్రహం-సంగ్రహః</p> <p>27 బాహ్యం-బాహ్యం</p> <p style="padding-left: 20px;">షట్-షట్</p> <p style="padding-left: 20px;">సంగ్రహః-సంగ్రహః</p> <p>28 వృష్ణ-వృష</p> <p>28 వింధు-వింధు</p> <p style="padding-left: 20px;">విరత్వ-వీరత్వ</p> <p>30 కోట్టులి-కోట్టులి</p> <p style="padding-left: 20px;">విరతత్వము-వీరతత్వము</p> <p>31 షెయ్య-షెయ్య</p> <p>34 ప్రసాయిత-వసాయిత</p> <p>35 జీహ్వ-జీహ్వ</p> <p>37 ప్రాయశ్చిత్తములు</p> <p style="padding-left: 20px;">ప్రాయశ్చిత్తములు</p> <p style="padding-left: 20px;">అవస్థి-అవస్థ</p> <p>40 అహ్మణులు-అహ్మణులు</p> <p>41 దిర్ఘించు-దర్ఘించు</p> <p style="padding-left: 20px;">వల్లపురాణ-ఎల్లాపురాణ</p> <p>42 విశించిందయ్యా-తశించిందయ్యా</p> <p style="padding-left: 20px;">కర్తృత్వద్ధి-కర్తృత్వసిద్ధి</p> <p>44 గృహణములు-గ్రహణములు</p>
---	--

- 44 సావిధాన-సావదాన
స్వయము-వ్యయము
- 45 అష్టావరణములలో
1 చక్రిక 2 శ్రద్ధ-1 గురు, 2 లింగ
శంక-శరణ
విక్రతిత్తి-విప్రతివత్తి
- 46 కొరకు-కొరకు
తోందించుట-కొంగించుట
దయా-దయా
- 47 శైవల-శైవుల
యథాతము-యథాతథము
జైత-జైవ
- 48 పాశుపత-పాశుపత
- 49 దళతులై-దళితులై
- 50 ఓర్వమహేశ్వరం-
ఓర్వమహేశ్వరం
స్థలము-స్థలము
- 52 అన్నిటి-అన్నిట
తత్త్వన్ని-తత్త్వాన్ని
- 56 Chidenenda-Chidananda
- 57 Kayah-Kayoka
- 58 వరే-వరే
- 59 వట్టం-వట్టం
- 60 రషళ-రుషళ
వట్టుత-వట్టుతము
- 61 భక్తముగా-భుక్తముగా
- 62 వామవార్ద-నాయవార్ద
- 65 వరస్వయా-వరస్వయా
స్వకాయో-సకాయో
చేపు-చెత్పు

- 66 చలస్వైత-చరస్వైవ
పోక్తం-పోక్తం
- 67 కంబువదు-కాంబుతదు
- 68 రలిగిన-కలిగిన
- 69 రాజాశ్రమ-రాజాశ్రయ
- 70 కారణః-కారణ
చిటు-శిఱపులి
నిస్సృకేర్-నిస్సృకేర్
- 71 ఖర్చుచేసితిని వండులకు
ఖర్చుచేసినదిదులకు
మాత్పర్యము-మాత్పర్యము
- 73 వాసవమైవ-వాస్తవమైత
- 74 సమాత-సమతా
- 77 believet-believes
- 78 వద-వర
- 80 విశ్వరాధ్య-విశ్వారాధ్య
నెరస్సుడు-నేరకాడు
- 84 యౌత్పుక్యంబు-మౌత్పుక్యంబు
- 85 విన-విన్న
- 86 విర-వీర
మహేశ్వర-మహేశ్వర
- 89 అవభవ-అనుభవ
- 90 సిలోద్ధ-సిద్ధ
- 91 గారు-గారి
- 92 శ్రాముఖ్యత-ప్రాముఖ్యత
- 93 అమ్యారు-అయ్యారు
జేస్త-జెస్త
మత్ప్య-మత్స్య
- 94 వట్టిపు-వట్టిపు
- 95 హొన్న-హొన్న

తప్పు-జప్పుల వట్టిక

	చీర వేత	అని-అనే
	అప్పును-అప్పును	అధ్యుడు-అధ్యుడు
	యిరి-యిరి	110 శీకర-శ్రీకర
96	స్థైర్య-స్థైర్య	111 సుమాసుందరో-సుమాసుందరో
97	తవ-తవ	113 బాణుడుల-బాణులను
	మొక్కనోసి-మొక్కవోని	115 హస్త-హస్త
	మడియిండి-మడియించి	శశి-శశి
98	గొప్పదన-గొప్పదని	118 ఒక చంపక మాల
	దావొక-దానొక	వాలగు-బదు
99	తత్త్వము-తత్త్వము	121 దూవ-ధూవ
100	అంబరిని-అంబలిని	నియితుములు-నియతుములు
	నేత్తి-నేత్తి	122 పుప్ప-పుప్ప
	మ.ద..మ.త.	జంగమ-జంగమె
101	ధర్మచరణ-ధర్మాచరణ	బంధులై-బంధువులై
	వనిని నిలువ-వనిని నిలువ	125 హాన్న-హాన్న
102	ధావార్జన-ధవార్జన	చాపు-చాపు
	దానియుంచుట-దాచియుంచుట	126 వద్యములు : వద్యములు
103	తబ్బు-దబ్బు	127 కుమాఃకుమాః
105	పుష్పత్తుల-పుష్పత్తుల	128 అవ్రత్యక్ష : అవ్రత్యక్ష
	స్పంఖాఖ్యవాని-స్పంఖాఖ్యవాన్	129 వియోగ్ని ! వియోగాగ్ని
106	కవయ్య-కవయః	అరియను : అరియను
	పజ్జా-పంజ్జా	130 వివ్యస్త : వివ్యస్త
107	చెనిచ్చిరి-తేనిచ్చిరి	131 ద్వివదవనే ! ద్వివదవలెనే
	వద్యుస్థుత్త-వద్యుస్థుస్థుత్త	132 విస్తరియేవది : విస్తరింతు
	ముస్థు-ముస్థు	రసము : రసము
	ప్రాజ్ఞుత్తయ-ప్రాజ్ఞుత్తయ	134 ఎవరే ! ఎవరే
108	భక్తడయి-భక్తుడయి	సంబంధించనిది : సంబంధించినది
	దృప్ప-దప్ప	135 వడుగు ! వడుగు
109	ఉవయానములు-	136 నేవనుచు-నీవనుచు
	ఉవమానములు	137 సనుసంమంబుగ-ననువంబుగ

438	ప్రతి కాందాంతము. ప్రతికాందాంతము బసవని-బసవని		ప్రవత్తి-ప్రవత్తి ఇదియ-ఇదియు ప్రన్నకణమ్-ప్రన్నరణమ్
141	మధువయ్య-మధువయ్య	166	సవహయ-నవహయ
143	వండిన-వండిత	167	తోలుత-తోలుత
145	కథా-కథ		గురుభక్త-ద్దు-గురుభక్తయ్య
147	జావొంద జానొంద	168	సత్త్వ-సత్త్వ
150	తప్పలెమ-తప్పలెదు వరుసలు-వరుసలు	169	శీ.సా.శి.సా జంగమము-జంగమ
	నీకుసుగ్రహము-నీకుసుగ్రహము	170	వరమత్స్థులు-వరమత్స్థులు
152	జితార్థాంచిత-చితార్థాంచిత		మాడను-మాడను
153	దళప్రభంజము- దళప్రభంజనము జంగమార్పవము- జంగమార్పవము	171	వడ్యము-వడ్యము ఎఱుమూర్తి-ఎఱుమూర్తి
154	తత్త్వమసి-తత్త్వమసి అని-అని	172	మత్స్యము-మత్స్యము వచ్చెను ప్రచ్చెను
155	చంపు-చంపూ చిద్దనం-చిద్దనం	174	శరీంమునకు-శరీరమునకు కెచ్చెను-కిచ్చెను కలకేత-కలకేతు
157	వాఙ్మయము-వాఙ్మయము పిడువర్తి-వడువర్తి		శీ-సా-శిసా చంపి-చంప
159	లేతఱదము-లేతఱదము	175	షొడ్డం-షొడ్డం వీరమత-వరమత
160	అదియై-అదియే		భక్తునకు-భక్తునకు
161	వవోస్మేష-వవోస్మేష	176	శంకురుని-శంకరుని
163	ప్రవచించెను-ప్రవచించెను సన్నిహితై-సన్నిహితయై త్రిపుండస్య-త్రిపుండస్య నవవత్సర్వ-నవవత్సర్వ	179	ఇరత్రాండి-ఇరుత్రాండి నోమేన-నోమన పావనపెనల్-పావనపెనల్ జనుఁదెనుంగు-జానుఁదెనుంగు
164	నరిశోధించి-వరిశోధించి ఋషణుడు-భూషణుడు	180	పాకృత-పాకృత పీర-పీర మండుము-నుండుము
165	శ్రాత-శ్రాత		

	జెప్పెను-జెప్పెను		ప్రతిష్ఠి-ప్రతిష్ఠి
181	శీల్పము-శీల్పము		అధికము-అధికము
	మాండలిక-మాండలిక		నందర్శము-నందర్శము
182	దృష్టియే-దృష్టియే		శీఖరంబు-శీఖరంబు
	వాఙ్మయ-వాఙ్మయ	201	యిండినదట-యిండినదట
183	బాహుట-బాహుట		పేరణి-పేరణి
184	స్థాయలలో-స్థాయలలో	202	కొమ్మవారు-కొమ్మవారు
	మహిమ-మహిమ		గతులతో-గతులతో
185	భావజ-భావజ		వెండిదు-వెండిదు
186	మును ప్ర-మునుప్ర	203	10-వలసాని ప్రసాదరావు
188	మవనాలి-మవనాలి		-కాకతీయశిల్పం (1987 పట 13)
	వగ్గములు-వగ్గములు	204	శీక్ష-శిక్ష
190	యాదేశనామ-యాదేశనామ	205	బరుసువకు-బరుసువకు
	తారకాసురి-తారకాసురుని		నరశిని-నరశిని
191	ఎత్తైన-ఎత్తైన		వత్తిగిన వత్తిగ
192	వన్నెచోడుడు-వన్నెచోడుడు	210	వడగెత్తిన-వడగెత్తిన
193	తోద్యంబుల-వాద్యంబుల		కొలతలను-కొలతలను
	వరుసవేది-వరుసవేది		కంభంవాటి-కంభంపాటి
	నమర్చి-నమర్చి	212	చాకంబు-చాకంబు
	వారు-వారు	214	అంబటలి-అంబలి
194	నిటి నీటి	216	నితి-నీతి
195	బిల్మయచిల్మయ	222	నితి-నీతి
186	Hiremeth-Hiremath	223	భీక్షకులు-భీక్షకులు
197	కొనిడి-కొనిడి		యెటి-యెట్టి
	ధనుర్థారులయి-ధనుర్థారులయి	224	గోతీయ-గోతీయ
198	ప్రవిణుడెట-ప్రవీణుడెట్లవ		నిట్టున్న-నిట్టున్న
199	రుద్రాంబు-రుద్రాంబు	225	కొనినలు-కొనినలు
200	నివ్యాంబరములు-	226	అహారగ-అహారము గ
	నివ్యాంబరములు		వేటలు-వేటలు
	నుండెనని-నుండెనని	227	వేటలుస్తా-వేటలుస్తా

227	గంధ-సుగంధ	249	గావించిన-గావించవ
228	వజ్రస వజ్రస వ్రకారణము-వ్రకరణము	250	నేదశములు-నేనశములు వల్లయూరణ-వల్లయూ
230	తత్త్వంచెందు-తత్త్వంబెందు ధివమ్-ధివమ్		యెడ్డాణముల-యెడ్డాణములు చేతులతో-చేతులలో
232	మదిళ్ళును-బందిళ్ళును		వెల-వెల్లె
233	నర్తపూర్వంశు-నర్తపూర్వంబు వర్ణము-వర్ణము	251	విన్న-విన్న భక్తులార-భక్తులార
234	అతవత్రము-అతవత్రము బుడ్డన్న-బుడ్డన్న	252	బొద-బొర నామాతం-నామాతం
236	సద్దేవుడు-తద్దేవుడు		స్వయం-స్వయం
238	కార్యర్థ-కార్యార్థ వ్రతా-వ్రతా	253	వర-వర అహుత-అహుతు
	సూత్రక-సూత్రక మొసంగెడి-యొసంగెడి	255	పున్నమః-పున్నమ వారెవ్వర-వారెవ్వర
239	నాదరించినట్లు-నాచరించినట్లు		(వరిమంచుట-వరికృ
240	కొకత-కొంత వసందైన-వసందైన	256	తొడవై-తొడవై
242	వంచమ-వంచ స్పదవో-స్పద్యర	257	నీతోడ-నీతోడు విర-వీర
243	భౌఢబా-వ్రౌఢబా	258	హృత్పరో-హృత్ప బాతుంబు-బాతుంబు
244	వాజ్రియ-వాజ్రియ		దోచిన-దోచినరూతము
245	సగీతము-సంగీతము శరశము-శరీరము		జాలమా-జాలమం కెవుతు-కెప్పుడు
246	వర-వర లేవనిడి-లేవనెడి	260	మహిమ-మహిమ అన్నవమయ్య-అన్నవ
247	వడ్లు-వడ్లు		సుండెనని-సుండెనని

	గడియారము_గడియారము	291	ఘుర్జనుడు_ఘూర్జనుడు
261	సంగమేశ్వరము_సంగమేశ్వరము	292	గంధర్వుడు_గంధర్వుడు
	దినము_దినమును		శండిపుడు_చండిపుడు
	వద_వద		చద్రవర్తి_చక్రవర్తి
262	సాహ_సాహి	293	పిఱ్ఱవ్య_పిట్ట
	అభిప్రాయము_అభిప్రాయము	298	కలకేత_కలకేతు
263	గురుజించు_గుర్వగించు	300	మాచరయ్య_మారయ్య
264	వశేగ_వశెగ		అఱికితము_అఱికితము
	వండిత_వండిత	301	షోడ్డల_షోడ్డల
	వద_వద	306	త్రతపెదము_వ్రతపెదము
268	వడవ_వడవ		బ్రహ్మత్తర_బ్రహ్మాత్తర
	కమ్మలవ్వమి_కమ్మలవ్వమి	308	ముల్లారెడ్డి_ముల్లారెడ్డి
	బుద్ధిపుట్ట_బుద్ధిపుట్ట	309	చోడలంగా_చోడలింగా
270	నిమ్మ_నిమ్మ		రుదాక్షర_రుద్రాక్షర
271	ఖడ్గము_ఖడ్గ		మహాత్మ్యము_మహాత్మ్యము
272	హైదరాబాదు_హైదరాబాదు		కట్టభీమ_కట్టభీమ
273	లక్ష్మి_లక్ష్మి	310	నెల్లూర్తి_నెల్లూర్తి
274	పాఙ్గన్న_పాఙ్గన్నయ		కవి_కవి
275	కలియుగ_కలియుగ	311	కళావతి_కళావతి
	శాస్త్రీ_శాస్త్రీ		కిరాత_కిరాత
286	గుణ_గుణ		శీవరామకవి_శీవరామకవి
287	పిష_పిష	312	సహస్రము_సహస్రము
288	నిషద్ద_నిషద్ద		సోమయ్య_సోమయ్య
289	విప్రీతం_నిప్రీతం	314	సోమ_సోమత
290	ఎణమూర్తి_ఎణమూరి		వాల్మీరికి_పాల్మీరికి
291	చోడ_చోళు		యం. ఫిల్_యం. ఫిల్

In This Book

"A really great artician, he must have reflected in his work at least some of the essential aspects of the Revolution."

-Lenin "Literature and Art"
(1978-Page 30)

"The Kernal of Virasaiva thought is almost as early as the Upanishads and it may be found in more or less systematic manner by way of suggestion in the writings of kalidas who lived in the early centuries of the Christian Era.

-S.S. Das Gupta
(A History of Indian philosophy volume V 1952 P. 55)

"In the eyes of Veerasaiva the 'untouchable' and the 'weaker sex' are Potentially the religious and Social equals of the members of the Highest castes"

-Dr. H.S. Sadasivaiah
(A comparative study of Two virasaiva Mono
Series:1967-Page 67)

"Work became KAYAKA, capable of uniting all under ONE GOO, for all stand equals before the LINGA"-A Sundera Raj Theeday

(Essay In Sri Basaveswara 1967-Page 284)

"The Present Day Social Reformer in India, is but Speaking of the Language and seeking to reinforce the MIND of BASAVA"

-Sir James campbel
(Essay in Sri Saila Jyothi March & April 1962 Page 24)